

Nyugat-magyarországi Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Az emberi erőforrások társadalmi-gazdasági összefüggései program

**ALTERNATÍV KONFLIKTUSMEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK A
SZERVEZETEK GYAKORLATÁBAN**

Szerző: dr. Varga Szabolcs

Témavezető: Dr. habil. Bodnár Gabriella PhD.

Sopron
2009

**ALTERNATÍV KONFLIKTUSMEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK A SZERVEZETEK
GYAKORLATÁBAN**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

**Készült a Nyugat-magyarországi Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola**

Az emberi erőforrások társadalmi-gazdasági összefüggései programja keretében

Írta:
dr. Varga Szabolcs

Témavezető: Dr. habil Bodnár Gabriella .....

Elfogadásra javaslom (igen / nem) (aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton ..... % -ot ért el.

Sopron, ...
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló (Dr. ....) igen /nem .....
(aláírás)

Második bíráló (Dr. ....)igen /nem .....
(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján ..... % - ot ért el.

Sopron, ...
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

.....
Az EDT elnöke

MOTTÓ:

„ A mediáció a jogászoknál olyan, mint a szex a kamaszoknál: mindenki beszél róla. Mindenki egyetért, hogy ez jó dolog, de valójában nem sokan szereztek ezzel kapcsolatos tapasztalatot.”

(Ian Walker of Russel Jones & Walker, CEDR Civil Bírósági Vizsgálaton, 2000 áprilisában.)¹

---

¹ Idézi: Strasser-Randolph (2005.): Mediáció, a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó 77.p.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	10.
I.1. A dolgozat célkitűzései	12.
II. A szervezet	15.
II.1. A szervezet fogalma	15.
II.2. A szervezeti kultúra	18.
III. A konfliktus	22.
III.1. A konfliktus fogalma	22.
III.2. Konfliktusok a szervezetben	26.
IV. A szervezet mint rendszer	30.
IV.1. A család mint rendszer, mint szervezet	32.
IV.2. A szervezet hatása a családi rendszerre	35.
V. A házasság felbontásához vezető okok, háttértényezők	41.
V.1. A társadalmi változások	43.
V.2. Konfliktus a házasságban, családban	46.
VI. A házasság felbontása és tényezői	50.
VI.1. A házasság felbontásának jogi útja	50.
VI.2. A kiskorú gyermek elhelyezése	54.
VI.3. A kiskorú gyermek elhelyezésével kapcsolatos problémák. Szülői felügyelet, kapcsolattartás	59.
VII. A mediáció elmélete	75.
VII.1. Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek története	75.
VII.2. Az alternatív vitamegoldás rendszere	78.
VII.3. A mediáció fogalma	84.
VII.4. Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek típusai a hazai jogi szabályozás vonatkozásában	95.
VII.5. A mediáció Európai Uniói szabályozása	101.
VII.6. A családi mediáció fajtái	104.
VIII. Családi mediációt befolyásoló tényezők	106.
VIII.1. Prevenció vagy korrekció	106.
VIII.2. Önkéntes vagy kötelező	108.

VIII.3. Beavatkozás a konfliktusrendezésbe	111.
VIII.4. A mediátorok száma	114.
VIII.5. A mediátorok képzettsége	116.
VIII.6. A költségtényező	118.
VIII.7. A közvetítés és más konfliktusrendezési eljárások összehasonlítása	120.
VIII.8. A mediáció előnyei, hátrányai	129.
VIII.8.1. A mediáció előnyei	129.
VIII.8.2 A mediáció hátrányai	131.
IX. A mediáció gyakorlata	134.
IX. 1. A mediáció menete	134.
IX.1.2. Kapcsolat felvétel, megkeresés, előkészítés	135.
IX.1.3. Bevezető tárgyalás, az eljárás elindítása	137.
IX.1.4. Információgyűjtés	138.
IX.1.5. A témák megtárgyalása, eszmecsere	139.
IX.1.6. A megállapodás kidolgozása	140.
IX.1.7. Áttekintés, egyezségbe foglalás	141.
IX.1.8. A mediációs eljárás lezárása	142.
X. A családi mediáció	144.
X.1. A gyermek érzelmei	145.
X.2. A gyermek részvétele az eljárásban	149.
X.3. Sétáló mediáció, külön tárgyalás	152.
X.4. A felek egymásról való ismerete	153.
X.5. A múlttal való foglalkozás	155.
X.6. A mediátor feladatai	156.
XI. A családi mediáció jövője, fejlődési lehetőségei	158.
XI.1. Szakmaiság, kompetencia	158.
XI.2. Végrehajthatóság	161.
XI.3. Kötelezhetőség	163.
XI.4. Költségtényezők, ismertség	166.
XI.5. Online vitarendezés (OVR), elektronikus igazságszolgáltatás	170.
XII. Összegzés, új eredmények	175.

Kivonat	181.
Abstract	183.
Mellékletek	184.
M1. Felhasznált irodalom	185.
M2. A házassággal, gyermekelhelyezéssel kapcsolatos nemzetközi-, Európai Uniós jogi szabályozás	197.
M3. A mediáció Európai Uniós szabályozása	206.
M4. Módosító javaslat 1.	208.
M5. Módosító javaslat 2.	209.
M6. Módosító javaslat 3.	210.
M7. Módosító javaslat 4.	211.
M8. Módosító javaslat 5.	212.

JELÖLÉSEK, RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

17. sz. Irányelv – Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

ADR – Alternative Dispute Resolution, alternatív vitarendezés

AKM - alternatív konfliktusmegoldások közé

AVR - alternatív vitamegoldási rendszer, alternatív vitarendezés

BA - bachelor, diplomás felsőfokú alapvégzettség

Be. - 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

Brüsszel-I.R.- A Tanács 44/2001/EK (2000. december 22.) rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

Brüsszel-II.R. - Az Európa Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságokról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

Btk. - Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

Csjt. - 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

DRMMS - Divorce Related Malicious Mother Syndrome, Válással Összefüggő/Kapcsolódó Rosszindulatú Anya Szindróma.

DRMFS - Divorce Related Malicious Father Syndrome, Válással Összefüggő/Kapcsolódó Rosszindulatú Apa Szindróma.

EGSZB – Az Európai Unió Egészségügyi, Gazdasági és Szociális Bizottsága

EJEE - Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény

EEJ-NET - European Extra Judicial Network

Gyer. - 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

Gyermekjogi Egyezmény - 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény

Gyvt. - 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

IKT - információs és kommunikációs technológiák

IrM – Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium

Jelentés - J/95. számú Jelentés a közvetítői működés gyakorlati tapasztalatairól szóló hatástanulmány megállapításairól a 2003. március 17. és 2005. március 16. közötti időszak vizsgálata alapján Előadó: Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter Budapest, 2005 . december

Ket. - 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános Szabályairól

Kvt. - A 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről

Kódex - Mediátorok Szakmai Etikai Kódexében

Magyar Köztársaság Alkotmánya - 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmányáról

NADRAC- National Alternativ Dispute Resolution Advisory Council – Ausztrál Nemzeti Alternatív Konfliktusmegoldási Tanácsadó Szövetség

Novella - 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról

MSZMP – Magyar Szocialista Munkáspárt

Pp. - 1953. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról

ODR – Online Dispute Resolution - online vitarendezés

OME - Országos Mediációs Egyesület

OVR – Online vitarendezési eljárás, online vitarendezés

PAS - Parental Alienation Syndrome Szülői Elidegenedés/Elidegenítés Szindróma

Ptk. - 1959. évi IV törvény a Polgári Törvénykönyvről

Ptk. Tervezet - A Polgári Törvénykönyv tervezete, amely a szakmai vita folytatása érdekében tartalmazza a támogatni javasolt módosító javaslatokat (készült a T/5949. számú törvényjavaslat, és az ahhoz 2008. december 31-ig benyújtott módosító javaslatok alapján) Budapest, 2009. január

TPN - third party neutral – semleges harmadik személy

Zöld könyv - Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról COM(2005) 82 final

I. BEVEZETÉS

Dolgozatom témája egy olyan vitarendezési eljárás bemutatása, melynek hagyományai hazánkban meglehetősen közeli múltra tekintenek vissza. A közvetítői eljárás, vagy mediáció fogalma és alkalmazása sok esetben még a szakemberek számára is ismeretlen fogalom. A hazai szakirodalom elsősorban a nemzetközi irodalomra, annak adataira támaszkodik az eljárás ismertetése során. E tevékenység és az ehhez köthető hivatás még csak kialakulóban van hazánkban és jogi szabályozottsága is szűkkörű, kialakulatlan. A nemzetközi és az európai regionális szabályozás és gyakorlat azonban már olyan bevett eljárási formaként tekint a közvetítésre, amellyel a konfliktushelyzetben lévő felek, - a peres eljárás egyik alternatívájaként – saját maguk oldhatják meg egymással szemben fennálló problémáikat.

Mindennapi életünk szerves része az, hogy problémás helyzetekkel kerülünk szembe. Ennek számos oka lehet. A problémák gyakran keletkeznek olyan helyzetekből, melyek rajtunk kívül álló okokból erednek. A problémák azonban leggyakrabban a személyes kapcsolatok folyamánként, azok velejárójaként alakulnak ki. Az emberi kapcsolatok konfliktusokat generálnak mindenki számára egyformán. A kialakult konfrontációt azonban mindenki másképpen oldja meg. E megoldások aztán vagy megnyugvást, vagy újabb összeütközést generálnak ugyanazzal, vagy éppen egy másik személlyel. Hazánkban a konfliktus megoldásának legelterjedtebben alkalmazott módja, a vitás ügy bírósági úton történő rendezése. A peres eljárásban a felek nem egyenrangú partnerként vesznek részt az eljárásban, erre utal megnevezésük is. Felperesként és alperesként állnak a személyes hierarchiában felettük álló bíró előtt. A hierarchia nem csak a bíró feltétlen tekintélyelvűségéből, hanem a tárgyaló teremben való elhelyezkedéséből is adódik. A bíró a pulpituson ülve fizikailag is a felek felett helyezkedik el. Az általa hozott döntést a felek legtöbb esetben csak a legcsekélyebb mértékben tudják befolyásolni, és ennek során a bíró ítélőképességét igyekeznek manipulálni különböző valós, - vagy annak gondolt, - esetleg hamis tényekkel.

A házasság, - optimális esetben – az emberek közötti egyik legszorosabb személyes kötelék évszázadok óta. A házassághoz fontos társadalmi, gazdasági, jogi következmények kötődnek, így a legtöbb társadalom pontosan megfogalmazott előírásokat tartalmaz annak megkötésére és felbontására is. A házasság megkötése a pozitívan értelmezhető

stresszhelyzetekhez sorolható, azonban a házasság felbontása az egyik legnagyobb negatív stresszor annak életében, aki személyesen átéli. Stresszhelyzetet teremt a házasság felbontása mindazoknak az embereknek is, akik a válófelek környezetében élnek. Negatívan hat a házasság felbontása szüleire, barátaira, de legfőképpen a házastársak közös gyermekeire is.

Gyermekjogi képviselői és oktatói munkám során is azt tapasztaltam, hogy a házasságok felbontása során, - és az annak következményeként előálló szituációkban - hatalmas mértékű indulatok gerjednek, kerülnek felszínre, - vagy maradnak a lélek mélységeiben megoldatlanul - nagy károkat okozva a felek pszichéjében. A válás során az addig egymást szerető párok egymás ellenfeleivé válnak, az együttműködő felekből egymással szembe forduló „harcosokká” válnak. A válást egyfajta háborúként élik meg, melyben a másik fél hadszíntérről való eltüntetését tűzik ki célul. E harchoz keresnek szövetségest a barátok, szakértők, jogi képviselők, szülők, rokonok, és sajnos a gyerekek között is. Személyes tapasztalatom támasztja alá azt, hogy a házasságfelbontása során nem csak a szülők, hanem a gyermekek szenvedik el a legnagyobb mentális sérüléseket, melyeket későbbi életrészekben is jó eséllyel tovább hordoznak.

Ezek a tapasztalatok indítottak el azon az úton, hogy egy olyan eljárást keressek, melyben mind a házastársak, mind a gyermekek és egyéb hozzátartozók - a körülményekhez képest - pozitív élményekkel kerülhetnek ki a szétválás folyamatából.

A közvetítői eljárás egy olyan vitarendezési alternatíva lehet, mely a lehető legkisebb stresszt okozza az abban résztvevő feleknek, megőrizve azok emberi méltóságát, önbecsülését a további pozitív együttműködés reményében.

Az alternatív vitarendezési eljárások közül a mediáció, igen széles körben alkalmazható eljárás. Disszertációmban kitérek arra, hogy a hazai és nemzetközi jogi szabályozás mely területeken alkalmazza, szabályozza ezt az eljárási formát a szervezetek, illetve a személyek között kialakult viták rendezése esetében. E vitarendezési eljárás egyaránt alkalmazható a gazdasági, kereskedelmi szférában kialakult konfliktusok esetében, valamint a különböző kulturális összeütközések, vagy akár a sporttal kapcsolatos viták esetében is. Jelen esetben a dolgozat témája elsősorban a családban, mint szervezetben generálódó konfliktusokra, illetve azok megoldására fókuszál.

I.1. A dolgozat célkitűzései

Dolgozatomban az alternatív vitarendezési eljárások egyik formájával a közvetítéssel foglalkozom. Ennek során a szervezetekben jelentkező konfliktusok alternatív megoldási lehetőségeit, illetve annak egy speciális megoldási módját, a közvetítést vizsgálom. A disszertációban felvázolom a szervezetek típusait, a szervezeti kultúrát és a szervezeti konfliktusok jellegzetességeit. Bemutatom, hogy a szervezetek életében előforduló problémákból hogyan következhet a kisebb szervezetek, rendszerek – elsősorban a család - életében is konfliktus. Disszertációm felépítését elsősorban a konfliktusok elemzésére és a családi konfliktusok megoldására is használható mediációra kívánom fókuszálni. Felvázolom a szervezetek működésében beálló nem megfelelő viszonyulások eredményeképpen bekövetkező megoldatlan helyzetek, hogyan befolyásolják az egyéneken keresztül más szervezetek működését.

Az alternatív vitarendezési módok közül ez a legalkalmasabb arra, hogy a házasság felbontásával összefüggésben keletkező konfliktusokat a felek, a peres eljáráson kívül megoldják.

A közvetítői eljárások ismertetése során elsősorban a házasság felbontásával összefüggő alternatív eljárások bemutatására törekszem. Az alternatív eljárások lényegének megismeréséhez elengedhetetlennek tartom azt, hogy a házasság felbontásának jogi útját is ismertessem. Ennek során olyan lényeges problémákra igyekszem rámutatni, melyek a válás során az eljárás alatt, vagy azt követően jelentkeznek. A házasság felbontásának folyamat ismertetése során nem vizsgálom a materiális javakhoz kötődő problémákat, hanem elsősorban azokat a kérdésköröket érintem, melyek a feleket mentálisan érinthetik, mint például a gyermek elhelyezése, illetve a vele való kapcsolattartás. Az eljárás pozitívumainak érzékeltetése miatt a közvetítést a peres eljárással hasonlítom össze, kiemelve a közöttük lévő különbségeket.

A közvetítés részletes megismeréséhez szükségesnek tartom bemutatni az egyéb alternatív vitarendezési eljárásokat is. Ennek során röviden ezek történetét is bemutatom. Az alternatív vitarendezési metódusokat csoportosítom, és röviden bemutatom azokat a hazai és európai uniós szabályokat, melyek lehetőséget biztosítanak ezeknek az eljárásoknak az alkalmazására.

A közvetítés elmélete mellett, annak gyakorlatával is foglalkozom. Ennek során kísérletet teszek a közvetítés fogalmának meghatározására. A folyamat elemzése során fel kívánom hívni a figyelmet az eljárást befolyásoló tényezőkre. Véleményem szerint, a családi közvetítés, a közvetítői eljárások speciális csoportját képezi, melynek része a házasság jogi úton történő felbontásával kapcsolatos közvetítői eljárás. A közvetítés egy önálló hivatás, melynek szakszerű végzéséhez, megfelelő szintű szakmai elméleti és gyakorlati képzettség szükséges. Bemutatom a családi közvetítés specifikumait, kiemelt figyelmet szentelve a gyermek személyének.

A szakemberek nagy része a közvetítői eljárás sikerét, - a peres eljáráshoz hasonlóan - elsősorban a folyamat végén meghozott döntés létrejöttétől teszik függővé. A közvetítői eljárás lényegét én ezzel szemben nem elsősorban az eredményes, mindenképpen megállapodással záródó folyamatban látom, hanem abban, hogy a felek az eljárás során - mintegy elkerülhetetlen velejárójaként – kevesebb mentális sérülést szenvednek, mint a peres eljárásban. Nem csak azt tartom tehát kizárólagosan lényegesnek a közvetítői eljárásban, hogy a felek békésen megállapodjanak, hanem azt is, hogy önbecsülésük ne csökkenjen, a másik megértése létrejöjjön a folyamat végén. Ha a felek nem ellenséggé válnak el, az a közöttük később létrejövő esetleges kapcsolatokban is pozitívumként funkcionálhat. Ennek elsősorban azokban a szituációkban van jelentősége, amikor a felek közötti kapcsolat - a házasságból született gyermek miatt - rendszeresen fennáll majd.

A közvetítést egy optimális konfliktus megoldásnak tekintem a házasság felbontásával kapcsolatos ügyek megoldásakor, azonban nem kívánom túlmisztifikálni jelentőségét. Előnyei mellett bemutatom az eljárás hátrányait is.

A közvetítés legnagyobb problémáját az eljárás jogi szabályozottságának hiányában látom. Dolgozatomban felhívom a figyelmet azokra a fontosabb területekre, ahol a jogszabályi változás szükséges lehet és ennek megfelelően – előreláthatólag, de nem teljes mértékben, - várható is. Az esetleges jövőbeli intézkedések mellett és között, - egy hazánkban még meglehetősen ismeretlen fogalom, - az elektronikus közvetítői eljárást vázolom fel.

Kutatásom hipotézisei a következők:

- H1: A szervezeti konfliktusok esetén a mediáció alkalmazása nagyobb előnyökkel járhat, mint a peres eljárás során történő vitarendezés.

- H2: A (családi) közvetítés speciális jellegéből következően a mediátornak speciális ismeretekkel kell rendelkeznie.
- H3: H2-ből következően, a mediátorok speciális képzésére és a szakmai kompetenciahatárok kialakítására van szükség.
- H4: A mediáció költségkímélőbb konfliktusrendezési mód, mint a peres eljárások

A dolgozat feltáró, szintetizáló jellegű munka, melynek készítésekor a hazai és a nemzetközi szakirodalomra támaszkodtam. A hazai szakirodalom meglehetősen szűkörű és meglehetősen egyoldalú. Az idegen nyelvű források felkutatásában elsősorban az internet segítségét vettem igénybe. Az így olvasott cikkek egyik nagy előnye az, hogy gyakran a napi tapasztalatok megismerését teszi lehetővé a gyakorló szakemberek szemszögéből.

A szakkifejezések fordítása során a hazai szakirodalomban már használt terminológiát alkalmaztam, sok esetben az eredeti nyelv kifejezéseit is meghagyva. A magyar nyelvű szakirodalomban is gyakran használt idegen nyelvű terminus technikusok fordítására én sem vállalkoztam.

A kutatás a társadalomtudományok köréből merít, így nem annyira egyszerű teljesen új, más vagy akár már többek által még nem leírt, megfogalmazott eredményekre jutni. A téma egyes problémaköreihez könnyebb, másokhoz nehezebb szakirodalmat találni. Probléma megfogalmazásaimat, előremutató gondolataimat igyekeztem visszafogottan, javaslat jelleggel megfogalmazni, elsősorban a közvetítői eljárás gyakorlati jellegére vonatkozóan.

II. A SZERVEZET

II.1. A szervezet fogalma

Disszertációm célja elsősorban a szervezeti konfliktusok alternatív megoldási módzatainak, - elsősorban a mediációnak – a bemutatása. E tágabb témán belül elsősorban a családdal, mint a társadalom legkisebb szervezeti egységével foglalkozom. Ahhoz azonban, hogy a kisebb szervezetekben zajló működési folyamatokat megértsük a szervezetek általános működéséről is képet kell kapnunk. Ennek a fejezetnek a célja, hogy a szervezeteket általánosan bemutassa, hogy a család működését és az ebből eredő konfliktusokat jobban megérthessük.

A szervezetekkel, azok működésével számos tudományág foglalkozik. A társadalomtudományok (vezetés lélektan, szociálpszichológia, szervezetpszichológia), a gazdasági-, és politikatudomány, a természettudományok és a mérnöki tudományok egyaránt vizsgálják felépítését, működését. E tudományágak egymással karöltve fejthetik ki hatásaikat, érthetik el céljaikat. Az említett tudományágak elsősorban a munkavégzéssel összefüggésben vizsgálják, illetve foglalkoznak a szervezet fogalmával. A „szervezet” a szakirodalomban és a hétköznapi nyelvben is meglehetősen gyakran használt fogalom. E fogalom meghatározása azért is kikerülhetetlen, mivel mindennapjainkban is szervezetekkel vagyunk körülvéve. Szervezet a munkahely, az iskola, az egészségügyi intézmények, a multinacionális vállalatok, de a család is ide sorolható. A formális szervezeteken kívül nem formális szervezetekkel is kapcsolatba kerülünk, hiszen a munkahelyi csoportok is a mindennapok részét képezik. A szervezet fogalmát definiálni, annak sokszínűsége miatt meglehetősen bonyolult. Chester Barnard szerint, a szervezet „két vagy több ember szándékosan összehangolt tevékenységének rendszere”. (Klein, 2002.) Nagy József szerint, a szervezet egy többé-kevésbé önszabályozó rendszer. E rendszernek egyik eleme az ember, aki eszközeivel együtt alkotja a szervezett egységet, melyből a szervezett rend kialakítható. (Nagy, 1974.) Klein Sándor ehhez hasonlóan, de egyszerűbben határozza meg e fogalmat: „... a szervezet emberek és eszközök rendszere”. (Klein, 2002. 370. p.) Andorka Rudolf szerint, az emberek személytelen kapcsolataira épülő olyan nagyobb csoportot nevezhetünk szervezetnek, melyet konkrét cél megvalósítására hoztak létre. A szervezetben a feladatok felosztása következtében a tagok között hierarchikus

viszonyok jönnek létre. E formális szervezeten kívül megkülönböztethetünk olyan, informális szervezeteket is, melyekben a tagok közötti kapcsolatot íratlan szabályok, normák irányítják. (Andorka, 1997.)

Néhányan a szervezetet mechanikus gépként nevesítik. E klasszikus vezetéselmélet két jeles képviselője volt Frederick W. Taylor és Henry Fayol. Taylor mérnökként a munka megfigyelésével, mérésével optimális, standard munkamódszereket próbált kidolgozni, amelynek során elsődleges szempontnak tartotta a munkamegosztást. A munka szakszerű ellátását elsősorban a kompetenciában látta. A munkavégzést írott utasításokkal és szabályokkal igyekezett keretek között tartani. A teljesítménybérézésben látta a legfőbb motivációt. Kritikusai szerint, nézeteinek egyik legfőbb hibája, hogy a munkahelyi szociális tényezőket figyelmen kívül hagyta. Ezzel ellentétben Fayol, nem a munkahelyi teljesítményt helyezte elmélete középpontjába, hanem a szervezet szociális megközelítésével, a szervezet struktúrájának kompetenciájával, megfogalmazta a vezetés funkcióit és a vezetés elveit. A vezetés tanulható dolognak tartotta, melynek olyan racionális elemei vannak, mint az előrelátás, tervezés; szervezés; utasítás, ellenőrzés; koordinálás. (Kelly-Grimes, 1993.) Max Weber az ideális szervezet felépítését a bürokratikus felépítéssel látta megvalósíthatónak. A bürokratikus szervezet alapvető célja, véleménye szerint, a szervezeti célok ésszerű és következetes elérése. Az ideális szervezet ezek szerint a munkamegosztás, a hatalmi hierarchia, a formális szabályok és ellenőrzés, a megfelelő kiválasztás és előrejutás, valamint a személytelenség ismérveivel rendelkezik. E szervezeti elképzelés egyik legnagyobb negatívuma, hogy a szervezetben tevékenykedő embert túlzott mértékben elszemélyteleníti, mentális tulajdonságaiból következő tényezőket figyelmen kívül hagyja. Ebből következőleg a bürokratikus szervezeti modell teljes mértékben sehol nem valósult meg. (Földes, É.n.)

A klasszikus vezetéselmélet mellett a szociálpszichológia és a szociológia által meghatározott szervezet fogalma is jelentős. A szervezetek mechanikus gépként tekintő klasszikus elméletekkel szemben ezek a meghatározások élő rendszereknek tekintik a szervezetet. Elton Mayo a Hawthorne Művekben végzett kísérlet sorozatában azt tapasztalta, hogy csoporttagok attitűdjei és a csoportlojalítások befolyásolják a teljesítményt, és a csoportközi jó kapcsolatok hatékonyabb vezetést tesznek lehetővé. Abraham Maslow szükséglet piramisa közismert. Véleménye szerint, az emberi szükségletek hierarchikus formában szerveződtek. Az ember egyre többet szeretne elérni, egyre többet akar, és a

kielégített szükségletek elvesztik motivációs erejüket. A szükségletek legalsó szintjén az alapvető (fizikai) szükségleteket helyezkednek el. A következő szinten a biztonsági szükségleteket találhatjuk. További szinteken a társadalmi és az én-szükségletek, míg a hierarchia csúcsán az önmegvalósítás szükségleteit foglalnak helyet. Maslow szerint, a nagyobb szintű szükségletek csak az alacsonyabb kielégítése után jelennek meg, és azok a legerősebbek, amelyek az adott pillanatban kielégítésre várnak. Az önmegvalósításra lehetőséget kapó egyén nyitott, kreatív, aktív, kész másokkal együttműködni. Alderfer ERG elmélete hasonló Maslow-éhoz. Véleménye szerint, a létszükségletek (*Existence*); fizikai túlélésre és jólétre vonatkoznak. Ezen kívül megkülönbözteti a valakihez való tartozás (*Relatedness*), és a növekedési szükségletét (*Growth*). Ez utóbbi szerint az embernek fejlesztésre, kreativitásra, függetlenségre van szüksége. (Földes, É.n.)

A környezetükhöz való viszony alapján megkülönböztethetünk nyílt és zárt szervezeteket. Működőképes zárt rendszert nehéz elképzelni. A belső tevékenységre koncentráció, a környezet hatásaitól való elzárkózás diszfunkcionálissá teszi a szervezetet, működésképtelen lesz. A szervezetek folyamatos kapcsolatban vannak egymással, környezetükkel. A környezet hat működésükre, illetve a szervezetek is befolyásolják környezetüket. A visszacsatolások révén a szervezet és környezet kapcsolata dinamikus egységet képez. A kontingencia megközelítés szerint nincs a szervezetnek legjobb, univerzális formája. Számos változó vagy helyzeti tényező befolyásolja a szervezeti teljesítőképességet. (Kovács, 2006.)

A formális szervezeteknek azok tudatosan megtervezhető vonatkozásait nevezhetjük, míg az informális szervezetek a szervezeten belül spontán alakulnak ki. (Ladó, 1973.) „A formális szervezet Schein szerint úgy definiálható, mint bizonyos számú emberek tervezett együttműködése valamilyen közös, explicit cél elérésére a munka- és feladatmegosztáson keresztül, valamint a hatalom és a felelősség hierarchiáján keresztül.” (Kovács, 2006. 32.p.) Podmarkov szerint, nem formálisak azok a személyek közötti kapcsolatok, melyek a szolgálati szabályoktól függetlenek. (Klein, 2002.) A szervezeten belül létrejövő informális szervezetek a formális szervezetenél lazábban strukturálódtak, rugalmasabbak, kötetlenebbek. Az informális szervezetek tagsága spontán és változó mélységű, elsősorban tagjainak szociális szükségleteit elégíti ki. Biztosítja a stabilitás és biztonság érzetét, és az informális viselkedési normákon

keresztül valamiféle ellenőrzést gyakorol a tagok felett. A formális szervezet hibáinak kiküszöbölésének eszköze is lehet. (Kovács, 2006.)

Kovács az alábbi definíciót adja a szervezet fogalmára. „A szervezet több személy tevékenységének ésszerű koordinációja valamely közös, kinyilvánított szándék vagy cél megvalósítására a munkamegosztás és a tevékenységi körök megosztása, a tekintély és a felelősség hierarchiája alapján.” (Kovács, 2006.54.p.)

A szervezetek definiálása, csoportosítása tehát számos szempont alapján tehető meg. Mindegyik meghatározásban megtalálhatóak azonban a következő elemek: az emberek, feladatok, valamint a vezetés, illetve a menedzsment. Ezeken kívül, - a szervezet működésének megértéséhez - feltétlen számolnunk kell a szervezeti kultúra fogalmával.

II.2. A szervezeti kultúra

A szervezeti kultúra az az eleme a szervezetnek, amely összekapcsolja a külön álló egyéneket. A belső integráció egyik kulcsa, de ugyanilyen jelentős szerepe játszik a külső környezethez, körülményekhez való alkalmazkodásban is. A nemzeti kultúra nagymértékben befolyásolja a mind a szervezetek, mind pedig az abban résztvevő egyének viselkedését. A szervezeti kultúrát ilyen értelemben az elfogadott és elvárt munkahelyi viselkedés rendszereként is felfoghatjuk. (Klein B.-Klein S., 2006.) „A szervezeti kultúra a szervezet tagjai által elfogadott előfeltevések, értékek, hiedelmek rendszere, amelyet a szervezet tagjai érvényesnek fogadnak el és követik, mint kívánatos gondolkodási és magatartásmódot. Segítségével határozzák meg a szervezet tagjai önmagukat és környezetüket.” (Kovács, 2006.146.p.)

A szervezeti kultúrára több tényező van hatással. Vannak olyanok, melyek alakulását szervezetek nem tudják befolyásolni. Ilyenek a külső természeti környezeti tényezők, a tagok értékválasztásai, hiedelmei. Ezek mellett a szervezeti kultúra kialakulását a társadalom értékrendje, a jó és rossz erkölcsi felfogásai is meghatározzák. Jelentős tényező a szervezet történelme, a szervezetet érő hatások, a szervezet domináns technológiája. Minden szervezetnek egyedi, csak rá jellemző szervezet kultúrája van. Lehetnek alapvető hasonlóságok a különböző szervezetek között, teljes mértékben azonban nem lehetnek

azonosak, mivel a szervezeti kultúra kialakulása során a különböző befolyásoló tényezők bonyolult, összetett kölcsönhatásban befolyásolják a folyamatot. (Kovács, 2006.)

Schein a kultúra három rétegét különbözteti meg. A *kultúra látható jelei* egy külső szemlélő számára nem adnak magyarázatot az adott kultúra lényegének megismeréséhez, a mélyebb összefüggések feltárásához. Ehhez a réteghez tartoznak az anyagi folyamatok termékei, olyan társadalmi képződmények is, mint a nyelv, a művészet, az emberi kapcsolatokat szabályozó rendszerek, mint például a nemek szerepe, a státusszintek, az életkor szerepe és tisztelete, a szervezetben rendszeresen ismétlődő ceremóniák, szertartások, a szervezeten belül terjedő történetek, a szakzsargon, a látható viselkedésminták, a szervezet szimbólumai, az öltözködés és a munkahely külső megjelenési formája. A következő szintet az *értékek és ideológiák szintje* jelenti. Az e szinten megjelenő értékek elsajátítása a gyermekkortól kezdve folyamatosan történik. Ismeretük egyben ösztönös és tudatos is. Erkölcsi, etikai keretek között megjelenő fogalmakat találhatunk itt. Ez a szint határozza meg a célok elérésének módját is. Itt jelennek meg azok a fogalmak, hogy mit tartunk erkölcsösnek és mit bűnnek. A *kultúra legmélyebb szintje* az alapvető előfeltevéseket, premisszákat rejti magában. Ezen a szinten olyan ösztönös megnyilvánulásokról van szó, amelyeket a legnehezebb megismerni, megérteni. Ilyen alapkérdések az emberi természetről, az ember és a természet viszonyáról, az ember és ember közti viszonyról vallott felfogás. Ezek azok az ismeretek, melyek segítségével az előző szinteken zajló folyamatok magyarázhatók, megfejthetők. Schein különbséget tesz a szervezet tagjainak fejében világosan megfogalmazott értékek és az ezek mélyén rejlő előfeltevések között, így lényegében négy réteget határozza meg a szervezeti kultúrának.²(János, É.n.)

A szervezeti kultúrát számos kutató tipologizálta. Ezek közül a legjelentősebbek a Handy, Quinn és Hofstede által meghatározott modellek. **Handy** a szervezeti kultúra négy típusát különbözteti meg. A *hatalom típusú kultúrában* a szervezet sikere a szervezet középpontjában álló karizmatikus vezetőtől függ. Ez a szervezettípus gyorsan tud reagálni a külső környezeti változásokra, eredmény centrikusság jellemzi. A *feladat típusú kultúra* hálós szerkezetű, központi elem, - az előzővel ellentétben – a team munka. Fontos érték a szervezettel való azonosulás. A vezető elsősorban koordinátor, aki a csoportokat a szervezet

---

² Vö.: Klein Balázs-Klein Sándor (2006.): A szervezet lelke. Budapest: EDGE 2000 Kiadó 718.p.

céljainak megfelelően befolyásolja. A *személyiség típusú kultúra* középpontjában az egyéniség és annak célkitűzései állnak. A szervezetet az egyéniségek laza társulásai alkotják. Magasan kvalifikált szakemberek hoznak létre általában ilyen szervezeteket, elsősorban egyéni céljaik megvalósítására (pl.: ügyvédi irodák). A *szerep típusú kultúra* racionálisan felépített, hierarchikus struktúrával rendelkező bürokratikus szervezetekre jellemző. A legfelső vezetés köti össze a jól felkészült funkcionális egységeket. A szerepek ebben a kultúrában fontosabbak, mint az őket betöltő személyek. (Szőke-Milinte, 2006.; Kovács, 2006.)

Quinn versengő értékek modellje a különböző információ feldolgozási módok határozzák meg a szervezet kultúráját. Véleménye szerint az információ értelmezésének négy fő módja van: racionális célmegközelítés, fejlődő vagy nyitott rendszerű megközelítés, megegyezésen alapuló csapat hozzáállás, hierarchikus vagy belső folyamat orientáció. Ez alapján megkülönböztet *támogató kultúrát*, mely arra bátorítja a szervezet tagjait, hogy fejezzék ki gondolataikat. Jellemzője az együttműködés, a csoportkohézió és az egyéni fejlődés lehetősége. A *szabályorientált kultúra* központi értéke a stabilitás és az egyensúly. A struktúra hierarchikus, a hatalom alapja a formális tekintély. Autoritás, munkamegosztás jellemzi. A *célorientált kultúra* központi eleme a profit. A célkitűzések, a tervezés is ezt szolgálja. A vezetőnek kiemelt szerepe van. A kommunikáció is elsősorban a feladatokhoz kötődik. Az *innováció orientált kultúra* középpontjában a növekedés és a környezeti erőforrások megszerzése áll. Az új információk felkutatása, a kreativitás, verseny és a jövőre orientáltság jellemzi ezt a kultúrát. A szervezet tagjai elkötelezettek, ezért csekély a felülről jövő ellenőrzés. Fontos a szervezet tagjainak folyamatos képzése, fejlesztése. (Kovács, 2006.)

Gert Hofstede kiindulópontja, hogy a nemzeti kultúra sajátosságai egyértelműen befolyásolják azt, hogy milyen kultúra alakul ki egy szervezeten belül. Ezek alapján négy olyan dimenziót talált, ami alapján a nemzeti kultúrák eltérnek egymástól. Ezek a következők. A *hatalmi távolság* (az emberek közötti egyenlőtlenségeknek az a foka, mértéke, amit egy adott ország népessége elfogadhatónak tart). A *bizonytalanság elkerülés* (a szabályokhoz való ragaszkodás mértékét, az érzékelt stressz nagyságát, az alkalmazottak bizonytalanság elfogadását mutatja meg). Az *individualizmus-kollektívizmus* (megmutatja, hogy az egyén, vagy a közösség a fontosabb). A *férfiasság-nőiesség* (az ambíció, teljesítményközpontúság, vagy az emberi kapcsolatok, a gondoskodás dominál e). Később e felsorolását kiegészítette egy ötödikkel, a *hosszú távra gondolkodással*. Hofstede a hatalmi távolság mértékének és a

bizonytalanságkerülés mértékének alapján négy szervezet kultúratípust állított fel. Megkülönböztetett családi típusú-, piac típusú-, piramis típusú-, és jól olajozott típusú szervezeti kultúrát. (Klein B.-Klein S., 2006.)

A szervezeti kultúra fogalmától el kell határolni a szervezeti légkör (klíma) meghatározását. A szervezeti klíma fogalmával jut kifejezésre a munkával, munkahellyel, a csoporttal, vezetéssel való elégedettségnek a mértéke. A szervezeti légkör a mélyebb kulturális tényezők felszíni, közvetlenül érzékelhető megnyilvánulása. A szervezet, csoport kohézióját jelentősen befolyásolja az, hogy tagjai milyen mértékben tudnak azonosulni saját szerepükkel. A jó légkör egyik feltétele, hogy az egyének megfelelő mértékben és módon beleszólhassanak a szervezet, csoport életébe, azt aktívan alakíthassák. Ezt természetesen jelentősen meghatározza a szervezetben zajló kommunikáció, illetve az adott szervezet vezetési módja, az érzelmi struktúra minősége. (Szőke-Milinte, 2006.)

Robbins, illetve Bakacsi 11 értékkategóriát sorol fel, melyekkel a szervezetek, illetve a tagok szervezettel kapcsolatos érzései jellemezhetők. Ezek a következők. A munkakörrel, vagy a szervezettel való azonosulás; egyén vagy csoportközpontúság; kapcsolat-, vagy feladatorientáció; a belső függés-függetlenség kérdése; erős, vagy gyenge kontrolláltság; kockázatvállalás-kockázatkerülés; a teljesítményorientáció; konfliktustűrés, -kerülés; cél-, eszközorientáció; nyílt vagy zárt rendszer; rövid vagy hosszú távú idői orientáció. (Bakacsi, 1996)

A felsorolt értékkategóriák közül a továbbiakban a konfliktusokkal, azok kialakulásával, megoldási módjával foglalkozom.

III. A KONFLIKTUS

III.1. A konfliktus fogalma

Az emberek közötti kapcsolatok természetes együtttható tényezője a konfliktus. A „konfliktus” a latin *confligere* szóból származik, ami fegyveres összeütközést jelent, de a mindennapi szóhasználatban az emberi összeütközés szinonimájaként használjuk. Tipologizálását többféleképpen végezhetjük el.³ Az egyik ilyen csoportosítási lehetőség a konfliktus okai szerinti besorolás. Ez alapján a konfliktusokat öt kategóriába sorolhatjuk.

A kapcsolati konfliktusok előfordulhatnak erős negatív érzések, vagy érzelemmentesség, illetve sztereotip gondolkodás esetén. Oka lehet e konfliktusnak a rossz kommunikáció, vagy a kommunikáció hiánya, és a gyakran ismétlődő negatív viselkedésmód is. Ennek következtében a kapcsolatok vitával telítettek, mely egy növekvő, pusztító konfliktus spirálhoz vezet.

Az tény/adat konfliktusok akkor jelentkeznek, mikor az emberek nem rendelkeznek szükséges ténnyel/adattal ahhoz, hogy jó döntéseket hozzanak. Ez eredhet abból, hogy félretájékoztatták a felet, nem jól informált, nem érti az ügy szempontjából fontos adatokat, vagy a felek különbözőképpen értelmezik azokat. Más adat konfliktusoknál az adatok/információk összegyűjtése, értelmezése és azok kommunikálása okoz problémát.

Érdekalapú konfliktusok esetében a felek összeegyeztethetetlen igényei versenyeznek egymással. Az érdek összeütközéseket az eredményezi, hogy a felek úgy gondolják, ahhoz hogy érvényesíteni tudják saját igényeiket, szükségleteiket, érdekeiket, a másik felet kell legyőzniük. A különböző érdekek és szándékok motiválják, illetve képezik alapját a vitának, ezek befolyásolják viselkedésbeli döntéseiket. Érdek konfliktusok lehetnek érdemi, anyagi kérdésekben (pénz, fizikai erőforrások, idő stb.) vagy eljárási kérdésekben is (vita megoldása) és pszichológiai kérdésekben is (bizalom, vágy, tisztesség stb.). Az érdek alapú vitákban segíteni kell a feleket abban, hogy egyéni érdekeiket kifejtthessék és azok megoldásával közösen foglalkozzanak.

---

³ L. erről: Zuschlag Berndt-Thielke Wolfgang: Mindennapjaink konfliktushelyzetei - Hogyan kerüljük el a konfliktusokat munkahelyünkön és családjunkban? 67-73.p., ahol a szerzők közel 50féle konfliktus fajtát és ezek okait sorolják fel!

Strukturális konfliktusokról abban az esetben beszélhetünk, ha a vita a feleken kívül álló okokból ered. Ilyen okok lehetnek a korlátozott fizikai készletek, a felsőbb hatalom, földrajzi korlátok (távolság, közelség), az idő (túl sok, túl kevés), vagy a szervezeti változások. Ezek segítségével lehetnek a konfliktusban álló feleknek abban, hogy felmérjék a külső kényszerítő erők fontosságát és korlátaikat. Ezek a rajtuk kívül álló erők motiválhatják a feleket abban, hogy a problémát együttesen oldják meg.

Az *értékalapú konfliktusok* a vélt vagy valós hitrendszerbeli összeütközéseken alapulnak. Az értékek azok a meggyőződések, amelyek mentén az emberek élik életüket. Az értékek mondják meg, mi a „jó”, mi a „rossz”, mi az „igazságos” és mi az „igazságtalan”. Az eltérő értékek nem szükségszerűen vezetnek konfliktusokhoz. Az emberek harmóniában élhetnek egymással különböző értékrendek szerint is. A konfliktust az okozhatja, ha az egyik ember rá akarja kényszeríteni értékrendjét a másik félre, nem adva teret ezzel a másik meggyőzésének.⁴

A konfliktusokat a hétköznapokban a legtöbben negatív előjellel értelmezik. A konfliktus azonban nem csak destruktív formában értelmezhető. A különböző okok miatt létrejövő konfliktushelyzetek egy-egy probléma előre haladását, annak kreatív megoldását is jelenthetik. Ez alapján a konfliktusok típusait két nagy csoportban sorolhatjuk. (1. sz. táblázat)

1. számú táblázat A destruktív és konstruktív konfliktus összehasonlítása⁵	
ROMBOLÓ/DESTRUKTÍV KONFLIKTUS	EGYÜTTMŰKÖDŐ/KONSTRUKTÍV KONFLIKTUS
<ul style="list-style-type: none"> • Eltereli az energiát/figyelmet az igazi problémáról • Rombolja az erkölcsöt • Kiélezi az egyén és csoport közötti különbséget • Mélyíti a különbségeket • Akadályozza az együttműködést • Felelőtlen viselkedést indukál 	<ul style="list-style-type: none"> • Új kérdéseket nyit meg a vitás ügy vonatkozásában • Segíti a kérdés/probléma tisztázását • Javítja a probléma megoldás minőségét • Növeli az együttműködést • Növeli a kommunikáció spontaneitását • Elindítja az együttműködést • Kreatív konfliktus megoldás esetén

⁴ <http://www.internetmediator.com/medres/pg18.cfm>

⁵forrás: <http://www.geocities.com/Athens/Forum/1650/htmltypesofconflict.html>

- Gyanút és bizalmatlanságot eredményez
- Csökkenti az eredményességet/produktivitást
- erősíti a felek kapcsolatát
- Növeli a termelékenységet/produktivitást

Ugyanúgy ahogy a konfliktus fogalmának, a konfliktusok kezelésének is számos elmélete létezik. A legismertebb ezek közül talán Morton Deutsch „12 pontos” konfliktuskezelési elmélete. Ennek főbb tézisei az alábbiak:

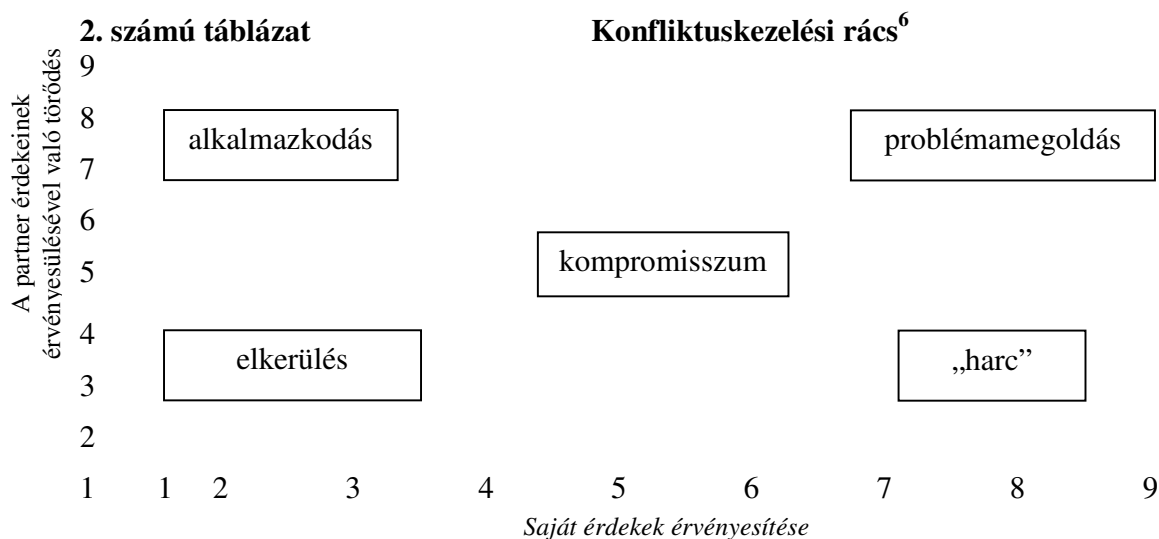
1. a konfliktustípus meghatározásának képessége
2. legyenek tudatában az erőszak okainak és következményeinek, ismerjenek alternatívákat az erőszakra.
3. konfliktuskerülés helyett, konfliktus vállalás
4. önmaguk és a partnerük, valamint szükségleteik tisztelete
5. tudjanak különbséget tenni az érdekek és az általuk képviselt álláspontok között.
6. egymás érdekeinek kölcsönös tanulmányozása, hogy azonosítani tudják a közös és összeegyeztethető érdekeket.
7. úgy közelítsék meg egymás konfliktusban álló érdekeit, mint az együttműködés által megoldható problémát.
8. egymás kommunikációjára való odafigyelés, ennek érdekében próbálják meg minél érthetőbben közölni az információkat.
9. kontrollálják egymás szubjektivitását, sztereotípiáit, hamis ítéleteit, percepcióit, melyek az akut konfliktusok gyakori tartozékai.
10. önmaguk konfliktuskezelő képességeinek fejlesztése
11. rendelkezzenek reális önismerettel, ismerjék saját reakcióikat konfliktushelyzetben.
12. a konfliktuskezelés folyamatában az erkölcsösség megőrzése. (Szőke-Milinte, 2006.)

A konfliktusok megoldására, szintén számos elmélet és lehetőség kínálkozik. A leggyakoribb konfliktus megoldási módszerek az alábbiak szerint csoportosíthatók.

- **Győztes/vesztes stratégia:** A felek a konfliktust harcként értelmezik, győzelemre, a másik legyőzésére törekednek, megegyezés nincs. Gyors cselekvést igénylő helyzetekben gyakran szükségszerű alkalmazni.

- **Alkalmazkodó stratégia:** Lemondás az érdekek, vágyak érvényesítéséről: félelemből, kényszerből avagy hosszabb távú érdekek miatt, megfontolt döntés alapján a konfliktus első jeleit észlelve.
- **Elkerülő stratégia:** Az egyén nem mond le a fentiekről, hanem magát a konfliktushelyzetet igyekszik kikerülni. E a stratégia alkalmazásában az időhúzás tényezője is nagy szerepet kaphat.
- **Kompromisszumkereső stratégia:** Közösen elfogadható megoldás keresése a cél, amely mindkét fél számára kielégítő (noha gyakran mindkettejük számára rosszabb, mint amit eredetileg szerettek volna). Egyenrangú felek között gyakori; az erőviszonyok változásával az erősebb fél a másik legyőzésére törekszik.
- **Problémamegoldó (győztes/győztes) – stratégia:** A résztvevők a probléma olyan megoldására törekednek, amelyben mindkét fél érdekei, szükségletei, meggyőződései érvényesülnek. Kölcsönösen elfogadják a másik fél önérvényesítését, vállalják az önalávetést, készek együttműködni, empatikusan viselkedni a legjobb megoldási alternatívák megtalálása érdekében. A közösen elfogadott megoldás mellett mindkét fél elkötelezett. (Szőke-Milinte, 2006.)

Blake és Mouton (1970.) szemléletmódja (2. sz. táblázat) az érdekek mentén vizsgálódik.

⁶ Forrás: Szőke-Milinte Enikő (2006.): Konfliktuskezelés és pedagógusmesterség Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 26. p.

Blake és Mouton modellje jól szemlélteti azt, hogy a kompromisszum által történő problémamegoldás mindkét fél részére elfogadható alternatíváját jelentheti a felek konfliktus helyzetének. Ez a konszenzusos megoldási mód azonos módon veszi figyelembe a vitapartner és a fél saját érdekeit is. A konfliktus megoldási módok közül éppen ezért, ez lehet a legoptimálisabb lezárása egy érdek összeütközésnek.

III.2. Konfliktusok a szervezetben

A korábbi szervezet definíciókat talán legegyszerűbben W.F.G. Mastenbroek meghatározásával foglalhatjuk össze. Eszerint a szervezet egymástól kölcsönösen függő egységek hálózataként fogható fel. (Mastenbroek, 1991.)

Mastenbroek a szervezeteket egymással kölcsönös függésben álló csoportokként kezeli. Az egységek közötti kapcsolatokat pedig versennyel és az együttműködéssel jellemzi. A csoport tagjai azonban önállósággal rendelkező, egymástól kölcsönösen függő individuumok. A különböző alrendszerek közötti kapcsolatok sokrétűek, melyek a koordinációtól függően lehetnek hatalmi és függőségi kapcsolatok. A szervezet dinamikáját az egységek közötti problémák, összeütközések, viselkedések alkotják. (Mastenbroek, 1991.)

Mastenbroek a szervezeti kapcsolatok négy típusát különbözteti meg. Az *instrumentális kapcsolatok* a munkamegosztással és ennek koordinálásával függenek össze. Meghatározzák a kommunikációs rendszereket, problémamegoldás és a döntéshozatal mikéntjét, valamint a koordináló mechanizmusokat. A *szocioemocionális kapcsolatok* az emberek közötti érzelmi kapcsolatokon, azonosságtudaton alapulnak. A csoportszellem, a lojalitás sajátos érzelmi szimbólumokkal rendelkező csoportarculatot hozhat létre. A *hatalmi és függőségi kapcsolatok* a csoportban lévő személyek egymás viselkedésének befolyásolásáról, illetve saját kompetenciájuk növeléséről, a többiekhez viszonyított pozíciójáról szól. Ha a szervezet vezetősége hierarchikus szervezeti modellt követ, az alá-, fölérendeltségi, függőségi kapcsolatok kihangsúlyozódnak. Ez sok esetben a kreativitás rovására mehet. A horizontális szervezeti felépítés ezzel szemben a szakma individuális jellegét, az egyéni kreativitást erősíti. A *tárgyalási kapcsolatok* a rendelkezésre álló erőforrások feletti döntéshozatalban nyilvánulnak meg. (Szőke-Milinte, 2006; Mastenbroek, 1991)

A különböző kapcsolatok eredményeképpen a csoport folyamatosan strukturálódik. A formális és informális csoportok, azok tagjai egymással folyamatos kapcsolatban vannak, egymásra hatnak. Az ehhez szükséges feltételeket a szervezet biztosítja. A csoportok közötti versengés, együttműködés hat mind a szervezetre, mind az egyénekre, beleépülve a szervezet kultúrájába.

A szervezet emberek közössége, melyben összehangolt tevékenységet végeznek. A szervezet működését az abban élő emberek aktivitása, egymáshoz és környezetükhöz való viszonya határozza meg.

Ha bármely szervezetben konfliktus keletkezik fontos annak okait feltárni. Az előző fejezetben (III.1.) már említést tettem ezekről a lehetséges okokról. A szervezetek optimális működésének egyik legfontosabb előfeltétele a szervezet tagjai közötti megfelelő kommunikáció. Legtöbb esetben a szervezetek tagjai közötti kommunikáció zavara eredményezi a harmonikus működés megbomlását. Az eredményes kommunikáció feltételei közé tartozik az üzenetek megfelelő megfogalmazása; azok eljutása, eljuttatása a címzethez; valamint a visszacsatolás arról, hogy a címzett megértette-e az üzenet tartalmát. A kommunikációs folyamat bármely ponton történő sérülése, elégtelen információáramlást eredményez, ami félreértéshez vezet. A harmónia megbomlik, konfliktus keletkezik. Az ilyen félreértéseken alapuló konfliktusok a kommunikációs csatorna rendszeres ellenőrzésével, karbantartásával megelőzhetők, megoldhatók. A szervezetben létrejövő konfliktusok okai azonban nem kizárólag a nem megfelelő kommunikációra, és az ehhez köthető információra vezethetők vissza.(Csepeli, 2001.)

A szervezeti konfliktusok egyik alapvető forrása a változás. A környezet változása, a szervezet céljainak, struktúrájának változása egyaránt alkalmazkodást követel, mind a szervezet tagjaitól, mind a szervezet egészétől. Problémát okozhat az, hogy a szervezeten belüli és a környezetben lévő változások, az ezekhez való alkalmazkodás egy időben történik. Egymással ellentétes célok, elvárások fogalmazódhatnak meg, melyek konfliktust eredményezhetnek. Ugyancsak konfliktust generálhat a szervezetekben a hatalom birtoklása. A szervezet különböző pozícióiban helyet foglaló személyek, a hatalom révén saját céljaikat (is) kívánják megvalósítani, versenyezve egymással. Ha ezek a célok a szervezet céljaival nem konvergálnak, a divergencia a szervezeten belüli konfliktusokhoz, rosszabb esetben a szervezet megszűnéséhez vezethet. Ha a szervezeti egységek közötti verseny informális

csoportok között folyik a szervezet vezetésének kevés lehetősége adódik a szervezeten belüli verseny korlátozására, így az egység a hatalmi harc következtében megbomlik. A megszerzett pozíciót, az ehhez köthető fejlődési, fejlesztési lehetőségeket a szervezetet alkotó egysége nem szívesen engedik ki kezeik közül. A saját egység fontosságának hangsúlyozása az egyik alapja a fejlesztési forrásokhoz való hozzájutásnak. Növekvő szervezetben az ilyen igényeket könnyű kielégíteni, míg stagnálás, esetleg visszafejlődés esetén konfliktust eredményezhet. A kommunikációs problémákon kívül, talán a leggyakoribb konfliktusforrás a szervezetekben a munkamegosztásból eredő konfliktus. A legalapvetőbb konfliktus ebben az esetben, a vertikális szervezeti hierarchiából adódó irányító-végrehajtó egységek, személyek közötti konfliktus. Egy szervezeten belül minden egységnek, személynek a saját működése áll a középpontban. Ez számos esetben, - akaratlanul is – a saját fontosság eltúlzásához, és ebből adódóan, konfliktushoz vezet. Az egységek közötti verseny, illetve az ebből következő teljesítményért adott jutalom szintén konfliktusgeneráló tényező lehet. A jutalmazásból kimaradt személyek ugyanis sérelemként élhetik meg a másik jutalmazását. (Csepli, 2001.)

A szervezetekben fellépő konfliktusok frusztrációhoz, stresszhez vezetnek. A stressz jelenlétét mindennapi életünkben, - a konfliktusokhoz hasonlóan – sokan negatív előjellel aposztrofálják. Selye János, - a stressz elmélet megfogalmazója – szerint azonban ez az élet sója.

Napjainkban a stressz fogalmát két féleképpen értelmezhetjük. Szűkebb értelemben a kontrollálhatatlan, megoldhatatlannak tűnő helyzeteket nevezhetjük stressznek. Tágabb, általánosabb vonatkozásban az újszerű, magatartási választ igénylő helyzeteket nevezhetjük így. A stressz tehát mindennapjaink szerves része, alapvetően hozzájárul fejlődésünkhöz, ha a nehézségeket optimálisan képesek vagyunk megoldani. A stressz fogalmához szorosan kötődik a megbirkózás (coping) fogalma. Az ugyanis, hogy egy személy egy váratlan, nehéz szituációra hogyan reagál, elsősorban a megbirkózási képességtől függ. Ha kialakul a megbirkózás, a megküzdés (allostázis) képessége, az eredményesség az önbizalom és a kompetencia érzés növekedésével jár együtt. (Kopp, 2003.)

A stressz fogalma három összetevőt takar. Ide tartoznak a stresszorok, a veszélyeztető környezeti hatások; az élettani és pszichológiai stressz reakciók; az egyén pszichológiai, alkati, személyiség adottságai. A stresszel való megbirkózás tényezői ugyancsak három csoportba sorolhatók. Ide sorolhatók a célravezető (adaptív) megbirkózási,

konfliktusmegoldási (ún. coping) stratégiák; célravezető, adaptív attitűdök, beállítottság; a társas támogatás, szociális háló, kohézió, társadalmi tőke. A stressz leküzdésében tehát kiemelt szerepet tölt be az, hogy az illető személy milyen konfliktusmegoldási módot alkalmaz az adott szituációban. Fontos, hogy a stresszorokra adott válaszok mennyire veszik igénybe a személy fizikai, illetve pszichés állapotát. A stresszorra adott pszichológiai válasz elsősorban fizikai tevékenység nélkül zajlik. A szervezet ebben az esetben is felkészül az akcióra (menekülés stb.), de tényleges fizikai cselekvés nem történik. A pszichológiai stresszhelyzetben a szöveti átáramlás alakul ki, a szív és az anyagcsere válasz disszociálhat. A krónikus stressz állapot súlyos szív-, és érrendszeri rizikófaktort jelent. (Kopp, 2003.)

A különböző szervezetekben, különösen a munkahelyeken az emberekkel, feladatokkal való találkozás, foglalkozás, a döntési helyzeteke sokasága sajátos pszichikus stresszhelyzeteket teremt. A stressz ugyan az élet sója, de a stresszhelyzetek sokasága egy idő után kimerítik az idegrendszer alkalmazkodási képességét. A túlingerlés az adaptációs rendszer összeomlásához vezethet, melyre az emberi szervezet - elsősorban pszichoszomatikus, - betegséggel reagál. A szervezetekben leggyakrabban a vezetőket érik különböző stresszhelyzetek. Elsősorban őket érintik az úgynevezett menedzserbetegségek is. Azonban nem csak a vezető beosztásúaknak kell ezekkel megküzdeniük, hiszen a határidők betartása, a panaszkodó ügyfelek, a munkához szükséges fizikai eszközök meghibásodása, az egyéb szervezeti problémák a szervezet minden tagját érintik közvetlenül, vagy közvetve. (Klein, 2002.) Ha a szervezetben dolgozó emberek betegség miatt gyakran inaktívak, annak a szervezet működése látja kárát. Veszélybe kerülhet a szervezet célkitűzéseinek megvalósítása, csökken a termelékenység, az aktivitás, súlyosabb esetben a szervezet léte is veszélybe kerülhet. Sok szervezet ezért, kiemelt figyelmet szentel a vezetőinek egészségügyi szűrővizsgálatára, illetve a betegségek megelőzésére és a már kialakult betegségek korai és korszerű kezelésére. A testi stressz faktorok kiküszöbölése mellett fontos szerepet kell, hogy kapjon a konfliktushelyzetek optimális úton történő megoldása is.

IV. A SZERVEZET MINT RENDSZER

A szervezetek cél, működés, struktúra, tevékenység és egyéb tényezőkben különböznek egymástól, de számos fontos tényező kapcsán hasonlítanak is egymásra. A szervezetek közös vonása, hogy külső környezetükkel kapcsolatban állnak. A környezetből különböző hatások érik őket, illetve a szervezetek is hatnak a külvilágra. A szervezetek elsősorban a maguk funkciójának megfelelően alakítják környezetüket, különböző tevékenységeik révén. Máshogy hat környezetére egy profitorientált, gazdasági tevékenységet végző vállalat, míg egészen más hatás gyakorol egy nonprofit közhasznú szervezet. A gazdasági szervezetnek különösen fontos kritérium az, hogy miként reagál a környezet változásaira, hiszen csak akkor lehet sikeres, ha folyamatosan követi a kihívásokat, és képes a kockázatvállalásra is. Egy szervezet csak akkor működhet hosszútávon, ha megfelelően reagál a külső és belső változásokra. Ehhez az szükséges, hogy a szervezet jól körülírt, meghatározott célokkal rendelkezzen. Így válik számára világossá, mely környezeti hatások fontosak létezése szempontjából. Természetesen nem csak a környezet gyakorol hatást a szervezetek működésére, hanem szervezet is a környezetre. A környezetre gyakorolt hatás egyben a szervezet eredményes működésének is a fokmérője lehet. A környezet adja a szervezet létjogosultságát, erőforrásait, információit. A szervezet pedig létrehozza azt a terméket szolgáltatást, amire a környezetnek szüksége van.(Csepeli, 2001.)

A szervezet, mint rendszer működését alapvetően a következő tényezők befolyásolják. A szervezet tartalma, a struktúrája, a szervezetben zajló kommunikáció, az ellenőrzés, a döntéshozatal.(Klein, 2002.) Véleményem szerint, ezek mindegyikét, - különösen a kommunikációt - jelentősen befolyásolja egy másik igen fontos tényező is: a szervezeten belül jelentkező konfliktusok megoldásának módja. Amennyiben a szervezeten belül keletkező konfliktus nem megfelelő úton kerül megoldásra, úgy az a szervezet működését jelentős mértékben, negatív irányban befolyásolja.

A jól működő szervezet „élő”, nyitott rendszerként funkcionál. Képes a környezetéből érkező információt befogadni, feldolgozni és energiát cserélni vele. A szervezet alkalmazkodik tehát külső és belső környezetéhez, képes arra hatást gyakorolni. Ennek során dinamikus egyensúlyra törekszik. Az „élő” rendszer jellegzetessége az egységes működés. Ha az egyik elem változik, akkor változása a rendszer többi elemének, és végső soron az egész

rendszernek a változását generálja. Az rendszer elemeinek egymásra hatása, befolyásolása fontos tulajdonsága a rendszernek. A rendszer alkotórészeinek egyenkénti ismerete azonban nem elegendő a teljes rendszer megismeréséhez. Ismernünk kell egymásra való hatásukat, összefüggéseiket is. A családtagok ismerete ugyanis kevés ahhoz, hogy megismerjük az egész család struktúráját, funkcionálását. A legtöbb rendszer része egy nagyobb rendszernek, illetve maga is alrendszer(ek)re osztható. (Székely, 2008.)

A szervezetek működésének vizsgálatánál tehát annak alrendszereit is figyelembe kell vennünk. Fontos kérdés ebből a szempontból az, hogy az alrendszerek milyen mértékben működnek együtt a szervezet sikeres működése érdekében. A szervezeti alrendszereket, - a szervezetekhez hasonlóan – többféleképpen definiálhatjuk. Rengeteg meghatározással találkozhatunk (Kast és Rosenzweig, Katz és Kahn, Hersey és Blanchard, Csepeli), azonban egy tényező minden meghatározásban szerepel. Az emberi, perszonális alrendszert minden megfogalmazás tartalmazza. A szervezet célja, a technológia, a struktúra, a környezetre gyakorolt hatás, a kommunikáció, a vezetés mellett, az emberi/szociális alrendszer játssza a döntő szerepet egy szervezet működésében. A szervezeteket a munkafolyamatokban résztvevő emberek attitűdjei, készségei jellemzői, szükségletei, várakozási jelentős mértékben befolyásolják. Ugyanez mondható el a személyközi kapcsolatokról, a viselkedési mintákról, informális és formális csoportokról és kapcsolatokról, valamint a vezetési stílusról is.(Csepeli, 2001.)

A rendszerek működéséhez, - és így a szervezetek működéséhez is- elsősorban az szükséges, hogy a rendszer részei dinamikus egyensúlyban legyenek egymással. A rendszerben egyik elemében létrejövő változás hason a többi elemre is, és az esetleges egyensúlyi állapottól való eltérés folyamatosan korrigálódjon. Az optimálisan működő rendszer szilárd, állandó. Az optimum fenntartása azonban csak folyamatos változással alkalmazkodással tartható fenn. (Dallos-Procter, 2001.)

A rendszerelmélet modellje szerint a rendszerekre a következő alapelvek érvényesek:

- A rendszeren belüli alkotórészek egymással kölcsönhatásban vannak
- A rendszer alrendszerekből áll
- A rendszert dinamikus egyensúly jellemzi, tehát állandóan homeosztázisra törekszik

- A rendszer tagjai különböző pozíciókat töltenek be, melyek felcserélődhetnek, de az organizáció marad
- A rendszert határai különítik el más rendszerektől, e határok azonban rugalmasak.

IV.1. A család, mint rendszer, mint szervezet

Fentebb említettem azt, hogy a politikai rendszerváltással párhuzamosan, a magyar társadalomban zajló változások a családok életére, társadalomban elfoglalt helyére, szokásaira is hatással voltak. A család szerepének, társadalomban betöltött helyének változása a család, és természetesen a társadalom szereplőinek, valamint ezáltal az egész társadalomnak - az életére, működésére hatást gyakorol. E tény azért különösen jelentős, mivel a gyermekek a társadalmi együttélés alapvető normáit, az korai életszakaszokban, szűkebb környezetükben, - jó esetben családjukban, az oktatási intézményekben, kortárs csoportokban – sajátítják el. A szocializációban tehát a család, döntő szerepet játszik.

A rendszer elméletű modell alapelvei a családokra is érvényesek.

A család a mai napig az egyik legősibb legfontosabb személyes kapcsolatrendszer. Önálló, komplex szervezet, illetve érzelmi, vérségi kapcsolatra épülő rendszer.

A család egy specifikus szervezatként, rendszerként definiálható. Kereteit, határait tekintve egyszerre lehet formális és informális szerveződés. Formális a társadalmilag elfogadott, - jogi keretek között létrejövő, polgári jogi vonatkozású – szerveződés, míg az informális szervezeti forma elsősorban jogi kööttségeket nélkülöző, érzelmi alapon működő rendszer. (Bagdy-Mirnic, É.n.) A XX.-XXI. században a család társadalmi funkciói jelentősen, többszörösen átalakultak. Sok, korábbi századokban klasszikusnak számító családi feladat, - mint a közös gazdasági termelés, az idősekről való gondoskodás – napjainkban veszített jelentőségéből. Ez többek között abból is ered, hogy az állam a család szerepéből rengeteget átvállalt (munkahelyek, társadalombiztosítás stb.). Ma a család szerepe, - az elsődleges szociális színtér biztosítása mellett – az érzelmi és bizonyos szintű anyagi biztonság megteremtése. A család fogalma alatt napjainkban már tehát, nem csak a polgári jogi köteléket nevezhetjük. A család fogalma a klasszikus nukleáris család mellett, - a társadalmi, politikai

rendszerrel párhuzamosan – a válások, újrarászódások, házasság nélküli együttélések következtében, pluralizálódáson ment keresztül. (Neményi-Takács, 2005.)

A rendszer egymással kapcsolatban lévő, egymás működését kölcsönösen befolyásoló elemek egysége. A család, - ugyanúgy, mint a legtöbb szervezet – nem tekinthető zárt rendszernek. A benne zajló folyamatok nem a környezettől hermetikusan elzárva zajlanak. A társadalom kultúrája, normái, módszerei az abban zajló változások hatással vannak a család szocializációs és egyéb funkciójára. A társadalmi makro folyamatok, a különböző mikro csoportokon keresztül fejtik ki hatásaikat. A család, mint rendszer, az egyik legfontosabb közvetítő a társadalom és az egyén között. A család nem csak közvetítőként, de szűrőként is működik ezekben az esetekben. A társadalmi szervezetek által közvetített norma-, és értéktartalmak az egyénhez a családi szűrőn keresztül jutnak el. Ennek következtében nem minden általánosan elfogadott, vagy elutasított érték jelenik meg egy-egy adott családban, egyénben. (Kerezsi, 1996.)

A család egy olyan rendszer, mely határokkal rendelkezik. A szervezeti rendszerén belül több alrendszerre tagolódik. A határok külvilágtól határolják el a családot, illetve az azon belüli alrendszereket is körülírja. A család alrendszerei, két- és három személyes kapcsolatformákat (diádok, triádok) képeznek. Mint minden szervezetben, rendszerben, a családban is, az egyszerűbb egységeknek, illetve alkotóinak változása hat a többire, illetve azok is visszahatnak rá. Ez többszörös kölcsönhatásokat jelent az alrendszerek között azért, hogy a rendszer az eredeti egyensúlyi állapotot visszaállítsa (homeosztázis). Az egyensúlyi állapottól való eltérések folyamatos helyreállító rendezési történéseit, dinamikus egyensúlynak nevezzük. (Bagdy-Mirnic, É.n.)

A családon belül több alrendszert különböztethetünk meg. A *házastársi alrendszer* funkciója a család érzelmi és anyagi működőképességének biztosítása. A *gyermeki alrendszer* feladata a szocializálódás és fizikai fejlődés. A *szülői alrendszer* felelős a gyermekek optimális erkölcsi, szellemi, fizikai fejlődésének biztosításáért, és a szocializációs feltételek megteremtéséért. A *nemek alrendszerének* feladata elsősorban az, hogy az azonos nemű gyermekeknél a nemi szerepeket megfelelően kialakítsa. Ezek az alrendszerek nincsenek mindig folyamatosan jelen egy adott családban. A család szerkezetének változásával, a gyermekek születésével alakulnak, változnak. Sőt vannak olyan családok, ahol egyes alrendszerek hiányoznak. (Schmerz, É.n.)

A családi alrendszerek változásai, elsősorban a különböző családi életciklus változásokhoz köthetőek. Carter és Mc Goldrick (1989) hat fázisú modellje szerint, ezek a következők:

1. a nőtlen vagy hajadon fiatal felnőtt önálló életének kezdete
2. a családok kapcsolódása a házasságon keresztül
3. a kisgyermekes családok léthelyzete
4. a "családok tinédzser korú gyermekekkel" szakasz
5. a gyermekek elengedése, önállósulása
6. a családok a későbbi életszakaszban. (Bagdy-Mirnic, É.n.)

A gyermeket nevelő családokban elsősorban tehát, a gyermek fejlődése jelenti a rendszer belső programját, míg a külső hatásokat a környezet tényezők befolyásolják. Az életciklus változások során számos nehézséggel, problémával, krízissel találkozhatnak a családi rendszer szereplői. A különböző nehézségek (betegség, egymáshoz való alkalmazkodás, veszteségek, anyagi és/vagy szexuális problémák stb.) bármelyik fázisban jelentkezhetnek. Egy nehézség problémává, majd krízissé növekedése annál valószínűbb, minél ismeretlenebb az adott szituáció a rendszerben lévő tagok számára. Ilyen nagy problémát okozó új helyzet lehet az első gyermek megszületése a családban. A régi sémák ezekben az esetekben nem működnek, az újak pedig nincsenek kidolgozva. A rendszer egészének a változása szükséges ahhoz, hogy új szemléletmódok, viselkedések alakulhassanak ki. Ez teszi lehetővé a családnak, mint rendszernek az adaptálódását a környezet felé és saját maga felé is. (Bagdy-Mirnic, É.n.)

A szocializáció szempontjából a család feladatai közül elsősorban a nevelési funkció kap kiemelt szerepet. Ez alapján a hatékonyan, jól működő családot a következőkkel jellemezhetjük.

- Tisztán kivehetők a családi alrendszereken belüli határok. A határok átjárhatóak. Szabályok, követelmények jellemzik a családot arra vonatkozóan, hogy az interakciókban ki és mikor vehet részt. Ezek a szabályok jól körülírtak, meghatározottak.
- Erős a szülői alrendszer. A házastársaknál ebben az esetben a kölcsönös függés mellett az autonómia is ugyanolyan fontos szerepet kap. Az egyén fejlődése és a

családi rendszer fenntartása ugyanolyan fontos, egyensúlyban van. A szülők együttműködők, egymáshoz kölcsönösen alkalmazkodnak.

- A szülők szociális hatalommal rendelkeznek. Képesek gyermekeik részére a megfelelő testi-, lelki-, erkölcsi fejlődéshez szükséges feltételeket biztosítani. Képesek a fizikai, lelki biztonságnyújtásra, megfelelően alkalmazzák a nevelés, - a jutalmazás, büntetés – eszközrendszerét.
- A jól működő családi rendszerben a pozitív feed-back mechanizmus szabályozza a feszültségeket. Ennek feltétele az egyéni célokból történő kölcsönös feladás, cserébe a másik féltől kapott érzelmi támogatásért, segítségért, védelemért. (Schmercz, É.n.)

IV.2. A szervezet hatása a családi rendszerre

A házastársi konfliktusok nagy része a társadalmi, - mint makro szervezet – tényezőkre vezethető vissza. Ennek következtében a konfliktusok gyakorisága, oka a társadalomnak a változásával párhuzamosan változik. A házasságra való társadalmi hatás szempontjából az egyik alapvető kérdés az, hogy a társadalmi viszonyok, hogyan, miként határozzák meg a nő és férfi társadalmi helyzetét. Milyen szerepeket vár el a társadalom a férfitől és nőtől, és ezek milyen összeütközési lehetőséget indukálnak. (Cseh-Szombathy, 1985.)

Az egyén származása és a képességei nagymértékben befolyásolják későbbi teljesítményét (az általa elérhető képzettséget és motivációit) és ezen keresztül az élete során a társadalmi szervezetben elérhető státuszt. Az objektív tényezőkön túl nagy jelentősége van a külső környezet hatásainak (szerencsének, vagy annak hiányának) is, akár makroszinten (háborúk, történelmi fordulatok, gazdasági recesszió vagy fellendülés, új gazdasági ágazatok megjelenése) akár az egyén szintjén (véletlen találkozás, baleset, betegség, stb.) jelenik meg (Kolosi, 2007., idézi: Bálint, 2008.).

Mivel a szervezeteket rendszerként is definiálhatjuk, és a családi rendszert szervezetként is azonosíthatjuk, egyértelműnek tűnik, hogy e rendszerek alrendszerai, azokat alkotó személyek hatnak egymás működésére. Az egyén krízisei, problémái megjelennek a szervezet funkcióinak zavaraiiban is.

„Ha egy személy viselkedését, élményeit szeretnénk megérteni, úgy ismernünk kell azokat a szabályokat, a kölcsönhatások törvényszerűségeit (interakcionális mintákat), amelyek e rendszereken keresztül és által hatnak. Viselkedésváltozás (például a család értékrendje ellenére a kamasz gyerek valamely szektához csapódik), destabilizálhatja, majd egy új egyensúlyi állapotba hozhatja a rendszert, és ez akkor állandósulhat, ha az eggyel nagyobb, tágabb rendszerben is megjelenik az adott viselkedésre vonatkozó, azzal összefüggő rendszerszabály változás (például a szektát a tágabb rendszerben hivatalosan elfogadják, "bejegyzik").” (Kurimay, É.n.)

A szocializáció a szociális tanulás mechanizmusán keresztül valósul meg. A család, mint elsődleges szocializációs színtér mellett egy másik szervezet, a munkahely⁷ játszik ebben nagy szerepet. A szocializáció ebben a vonatkozásban elsősorban a szervezeti kultúra és az ehhez kötődő szerepek elsajátítását jelenti. A szereptanulás és a kultúra elsajátítása párhuzamos folyamatnak tekinthető. A szervezeti kultúrához való alkalmazkodás a szervezetben általánosan elfogadott magatartásmódok interiorizálását jelenti. E tanulási folyamat egyrészt tervezett tanulási folyamat, másrészt mintakövetés útján valósul meg. A szocializáció tartalmazza a szervezeti realitás elfogadását, valamint azoknak az információknak a keresését, mely a szervezeti normák és az egyén szükségleteinek az összehangolását teszi lehetővé. Ez a folyamat egyaránt függ a szervezettől, illetve az egyéntől is. (Takács, 2006.)

A szocializáció, a szociális tanulási folyamat hatásának eredménye következtében, mind az egyénben, mind pedig a szervezetben változások történnek. E változások az alábbi dimenziókban zajlanak:

- a szervezet tagjainak attitűdjei a szervezet tevékenységéhez (munkához), a szervezet tagjaihoz (munkatársakhoz), vezetőkhöz,
- elvárások a tevékenységgel (munkával) kapcsolatban, a megtapasztalt valóság a tevékenységben (munkában),
- A szervezet tagjainak (munkatársaknak) a reakciói a (munka)helyzetekre és (munka)folyamatokra.

---

⁷ Az oktatási intézményeket és a hozzájuk köthető szervezeteket is munkahelynek tekintem ebben a vonatkozásban.

Ezeknek a tényezőknek a figyelemmel kísérése növelheti a szervezet belső stabilitását, hozzájárul a szervezeten belüli perszonális kapcsolatok kiegyensúlyozottságához, valamint a kialakult konfliktusok megoldásának, kezelésének kooperatív módjához. Ezeknek az információknak az ismeretében optimális emberi kapcsolatok, jó szervezeti légkör, magas szintű együttműködés, és végső során jól működő szervezet alakítható ki. (Takács, 2006.)

Az egyén és szervezet egymáshoz való illeszkedése hármasszoros kapcsolatot jelent. A személy, a szervezet, és a szervezet tevékenységének, funkciójának illeszkedéséről van szó ez esetben. E folyamatot erős, kölcsönös egymásra hatások jellemzik. A szervezetekbe kerülés tudatos döntések eredményeképpen jön létre. Az emberek, általában maguk választják a szervezetbe való be-, illetve kilépést. Schneider ASA-modellje⁸ szerint az egyének az alapján tartanak vonzónak egy szervezetet, hogy saját és a szervezet tulajdonságai mennyire illenek össze. Természetesen a szervezet is azokat az embereket választja tagjainak, akiknek az attitűdjei, tulajdonságai legjobban illeszkednek a szervezet igényeihez, az által elvárt tulajdonságokhoz. Ezek ellenére gyakori jelenség, hogy az egyén és a szervezet mégsem illeszkedik harmonikusan, így ezek az egyének általában elhagyják a szervezetet. A szervezet és az egyén egymásra hatását három fő mechanizmussal írhatjuk le.⁹

- Az egyén értékei változnak meg a szervezeti szocializáció következtében, tehát a szervezet jelentős mértékben megváltoztatja a személy magatartását.
- Az egyén belépésekor, a szervezeti értékekről vallott felfogása, - a szervezetben szerzett tapasztalatok alapján - változhat.
- A szervezeti értékek külső vagy belső változások hatására válaszképpen szintén változhatnak. (Chatman & Jehn, 1994. idézi Takács, 2001.)

A szervezet és egyén egymásra hatása természetes számos tényezőtől függ. A szervezetbe való beilleszkedést és egymásra hatást befolyásolja, hogy az egyén mennyire diszkrepáns (eltérő) értékekkel rendelkezik a szervezettől. Fontos az is, hogy a szervezet mennyire szigorú, erős értékekkel, normákkal rendelkezik. Más-más beilleszkedéssel, egymásra hatással számolhatunk egy alacsony értékekkel rendelkező szervezetben, ha egy magas értékekkel rendelkező, vagy egy alacsony, illetve azonos értékekkel rendelkező

---

⁸ Schneider ASA-modellje az Attraction (vonzás), Selection (kiválasztás), Attrition (lemorzsolódás) szavak kezdőbetűit jelenti.

⁹ A munka-, illetve szervezetpszichológiában a személy, a munka és a szervezet illeszkedésére használt angol kifejezés a Person-Job-Organization fit, vagy P-O fit.

személy lép be. Az értékek közötti nagy eltérések konfliktusgeneráló tényezők lehetnek a szervezetekben.

Az egyén általában egyszerre nem csak egy, hanem több – formális és informális - szervezetnek a tagjai is egyben. A legtöbb ember családban él és dolgozik. Ez a két szervezet gyakorolja életünkre a legtöbb hatást. A rendszerekben a cirkuláris okság (körkörös gondolkodás elve) következtében, minden mindennel összefügg. A család ugyan általában a többi szervezethez képest kevesebb tagból áll, de a tagok közötti kapcsolatok, kölcsönhatások többrétűek és meglehetősen bonyolultak. A szűkebb család minden tagja kapcsolatban áll a többivel, és maga a család, mint rendszer önmagában is más rendszerekhez tartozik. A család alrendszerei, tagjai azonban már más-más szervezeteknek, rendszereknek a tagjai lehetnek. Ez a tény a családi kapcsolatokban sok konfliktust okozhat. Amikor a családi rendszer tagjai valamelyik családtag viselkedésére magyarázatot keresnek, általában a lineáris okság elve¹⁰ alapján teszik ezt meg. A szervezetekben, - a családban különösen - kialakult problémák azonban általában több okra vezethetőek vissza. A családok és a perszonális kapcsolatok vonatkozásában, sok esetben nehezen megnevezhető, hogy mi az az ok, ami miatt egy tünet, egy viselkedés, egy rendszerzavar keletkezik. Párkapcsolati problémák mögött például olyan gyermekkori problémák húzódnak, melyek nehezen felderíthetők. A családi rendszerre (is) a cirkuláris okság elve érvényesül. Ennek értelmében, egy személy valamely verbális, vagy fizikai tevékenysége, néhány interakciós „kör” után visszatér hozzá, mint feladóhoz. Ez alapján nehéz megállapítani, hogy mi az ok, és mi az okozat, mert a cirkularitás következtében ezek állandóan váltják egymást. A rendszerekben működő személyközi kommunikációra is a cirkularitás jellemző. A rendszerek – így a család is – egyensúlyra törekszenek. Egy diszfunkcionálisan működő családban előfordulhat az, hogy a család egyik tagjának problémáját kezeljük, megoldjuk, a család másik tagja produkál valamilyen problémát, tünete, hogy fenn maradjon a diszfunkcionális homeosztázis a rendszerben.(O'Connor-McDermott, 1998.; Dallos, 1996. idézi: Kádár, 2002.)

A visszacsatolási, vagy feed-back mechanizmusnak köszönhetően, minden családban történő folyamat, változás visszahat a rendszerbe, befolyásolja annak további működését.. Egy családtag viselkedése hat az egész családra, mint rendszerre. Az ún. kiegyenlítő visszacsatolás hivatott arra, hogy a családi egyensúlyt akkor is fenntartsák, amikor a rendszerben történő

---

¹⁰ Lineáris okság elve: egy „A” viselkedés , történés okoz egy „B” reakciót, viselkedést.

változások ellentétesek az eredeti változással.(Skynner, 1987, idézi: Kádár, 2002.) Ezt a folyamatot negatív, vagy hiba által vezérelt visszacsatolásnak is hívják. Ezzel ellentétesen a pozitív, vagy megerősítő visszacsatolás a családi történések esetében megerősíthetik a változást. Ebben az esetben a család nem törekszik egyensúlyra, hanem a rendszerben zajló történések erősítik az eredeti változást, még több, még erősebb változást indukálva ugyanabba az irányba. (Dallos-Procter, 1989, idézi: Kádár, 2002.)

A cirkularitás azonban nemcsak egy rendszeren belül fejt ki hatását. Véleményem szerint, a cirkuláció a különböző rendszerek között is működik. Annak következtében, hogy egy személy több szervezet, több rendszer egyenrangú tagja lehet egy időben, a rendszerek közötti egymásra hatás fontos tényezőjeként fog szerepelni. Ha az egyén az egyik rendszer alrendszereként diszfunkcionálisan működik, az a másik rendszerben elfoglalt helyzetére, szerepére, és ezáltal, az egész másik rendszer működésére hatással lesz. Az egyik rendszerben történő változás nem csak az adott rendszerre lesz hatással. A több rendszer tagjaként szerepet játszó egyén közvetítésével az egyik rendszerben történő változás a másik rendszerben is éreztetni fogja hatását. A munkahelyen szerzett ismeretek, tapasztalatok a családban is hasznosíthatóak. A családban keletkező konfliktusok a munkahelyi teljesítményre, az ottani szervezetre is hatást gyakorolnak.

A változás tehát alapvető fogalma, velejárója rendszereknek, így a családoknak is. A változásnak két fajtáját különböztethetjük meg. Az elsőrendű, vagy elsőfokú változásról akkor beszélhetünk, ha az a rendszeren belül történik, maga a rendszer nem változik meg. Ebben az esetben, a rendszeren belül rendelkezésre álló eszköz-készletből választjuk ki azt a viselkedési sémát, történést, amely feltételezésünk szerint változáshoz vezethet. A másodfokú, vagy másodrendű változás már magát a rendszert érinti, az egész rendszer változik. A meglévő megoldási alternatívák is módosulnak, a problémára egy új megoldás születik. Ebben az esetben sokszor a probléma gyökeres megváltozásáról, megváltoztatásáról beszélhetünk, melynek megoldása az addig megszokottól meglehetősen nagymértékben eltér. Ilyen lehet például egy házassági konfliktus, válással történő megoldása. (Kádár, 2002.)

A házastársi viszony dinamikus jelenség, tehát folyamatosan változik. Ezek a változások egyrészt a család funkcióinak változásából, másrészt az ehhez kapcsolódó házassági szerepek változásaiból következnek. A szerepelképzelések, szerepelvárások módosulhatnak a makrotársadalmi változások, illetve a társadalmi/szervezeti struktúrában

elfoglalt hely megváltozása miatt is. A társadalmi struktúra változásai, a gazdasági válság, az esetlegesen ezekkel járó munkanélküliség, politikai átalakulás következtében a partnerek máshogy látják egymást, mint a krízis előtt. Ezzel párhuzamosan változhatnak a házastársak saját-, és egymással szembeni elvárásairól, kötelességeiről alkotott nézeteik is. Az integrációs társadalmi/szervezeti mobilitás, - mely irányulhat lefelé és felfelé is – változásokat hozhat a családi, házastársi szerepekben is. Az új társadalmi/szervezeti csoportba került egyén más szubkultúrával szembesül, mely az ő szerepeit is másképpen definiálhatja. Ez különösen azokban az esetekben vezethet családi konfliktusokhoz, mikor a házastársaknak csak az egyike lesz mobil személy. (Cseh-Szombathy, 1985.)

A már említett családi életciklusok változása nagy feladat elé állítja a családi rendszer tagjait. A változásokkal új szabályok kerülnek bevezetésre, melyek irányítják, megváltoztatják a családon belüli kapcsolatokat, viselkedéseket. Ezzel párhuzamosan változik a családon belüli kommunikáció is. Egy családon belüli változás (pl.: gyermek születése) nemcsak a családi rendszerre, de annak környezetére, a családtagok egyéb rendszereire, az általuk „képviselt” szervezetekre is hatással lesz. A családon kívüli szervezet reakciója a családi rendszer változására pedig visszahat, - erősíti, vagy gyengíti – a családban elindult, ott zajló változásokat.

V.A HÁZASSÁG FELBONTÁSÁHOZ VEZETŐ OKOK, HÁTTÉRTÉNYEZŐK

A család és a házasság válságáról a témával foglalkozó szakemberek és a laikusok is egyaránt sokat beszélnek. A házasság intézmények válsága azonban nem kizárólag a XX.-XXI. század jelensége. A Római Birodalom is küzdött már hasonló problémákkal. Róma rákényszerült arra, hogy a nemi szabadosság ellen törvényekkel védje a házasság intézményét.(Sebő, 2002.)

Napjainkban általános tendencia a nyugati országokban az élve születések számának csökkenése. Európában 1970-ben 17,1 ‰ volt az élve születési arányszám átlaga, amely az 1980-as években 15-re, majd 2000-re 10,8-ra csökkent. A 2000. évig eltelt három évtizedben tehát az 1970-es szint 60 %-ára csökkent az európai országok átlagos születési aránya annak ellenére, hogy az országok többségében az életkörülmények javultak, növekedett az életszínvonal.(Kovács, 2003.)

Mi lehet az oka annak, hogy a tartós gazdasági növekedésben lévő országokban, anyagi biztonságban élő családok annyi gyermeket sem vállalnak, amennyi a populáció egyszerű reprodukciójához elegendő lenne? Az egyik magyarázatot a nők társadalmi szerepének megváltozásában, idejük „értékesebbé” válásában, gazdasági hasznosíthatóságában kereshetjük. Az iskolázottság elterjedésével úgy a férfiak, mint a nők házasságkötése későbbi életkorokban történik, az első gyermek vállalása is általában későbbre halasztódik. Az első gyermeküket idősebb korban világra hozók a második vagy harmadik gyermeküket már nem vállalják. A másik ok a termékenység csökkenésére – a korszerű fogamzásgátló módszerek hozzáférhetőségén és elterjedtségén túl –az lehet, hogy az együtt élő fogamzóképes populáció a több gyermek vállalása helyett, a kevesebb utód világrahozatalát vállalja azért, hogy őket a lehető legjobb körülmények között tudják felnevelni. (Kovács, 2003.)

Hazánkban a termékenység 1976 óta – kisebb megszakításokkal – folyamatosan csökken. Az 1960-as évek óta a születések száma már nem elegendő a népesség egyszerű reprodukciójának biztosításához, 1981 óta pedig csökken a népesség száma. Az 1998-as termékenységi arányszámok az addigi legalacsonyabb értékeket mutatták, jelentősen elmaradtak az egyszerű reprodukciós szinttől. (Gábos-Tóth, 2000.)

A II. világháborút megelőző időszakban, - a vétkességre alapozott bontóokok rendszerében - válásra csak ritkán, és társadalmi rétegek szerinti jelentős különbségekkel

került sor. A házasság intézményét védő társadalmi, gazdasági gátak erőssége, a válás utáni helyzet megoldásával kapcsolatos alternatívák hiánya, az egykeresős család és a magasabb gyerekszám együttesen és külön-külön is komoly visszatartó erőt jelentett a válástól. (Kollega, 2000.)

Hazánkban a házasság kötések száma 1941. év óta, - az 1970. év növekedését leszámítva – fokozatosan csökken. 2001 óta ez a szám 46008 (2002. év) és 40100 (2008.) között változik. Az ezer lakosra jutó házasságkötések száma ugyanezen időszakban 4,5 és 4,0 között mozgott. A válások száma ezzel a tendenciával szemben, az 1941. évtől fokozatosan emelkedik. A rendszerváltozást követő időszakban 1990 és 2008 között évente megközelítőleg 25.000-es nagyságrendet mutat. Ezer lakosra levetítve ez évente 2,5 válást jelent. A 2008. évben minden 1,58. házasság válással végződött. Az ezer főre jutó házasságkötések száma hazánkban a 2000-2005. évek közötti időszakot vizsgálva az Európai Unió átlaga (4,8-5,2) alatt marad. A válások számát, - szintén a 2000-2005. évek időszakban – ezer főre vizsgálva viszont hazánk az uniós átlag (1,9-2,1) felett helyezkedik el.¹¹ A következőkben azokat társadalmi folyamatokat tekintem át, amelyek szerepet játszhattak abban, hogy a házasság intézménye népszerűségéből egyre inkább veszít, és amelyek miatt a házasságban élőknek is egyre több konfliktussal kell szembenézniük.

A válások száma és azok gyakorisága a XX. században jelentős mértékben változott a fejlett gazdasággal rendelkező országok többségében. Ebben, - a konfliktusok kritikus fokig való eljutásán kívül, - nagy szerepet játszott a házassági szabályok liberalizálódása is. (Cseh-Szombathy, 1985.)

A válások száma már közvetlenül a háború után jelentősen emelkedett, amit fokozott a házasság felbontását megkönnyítő 1945. évi kormányrendelet is. 1952-ben ezer lakosra már 1,4 válás jutott. Az 1952-ben megalkotott Családjogi törvény, a liberális válási jog bevezetésével támogatta a radikális emelkedést a válások számában és arányában. Ezzel párhuzamosan szerepet játszott a válások emelkedésében az is, hogy alapvetően megváltoztak a család és a társadalom közötti kapcsolatok. A család funkcióinak megváltozása, a korábbitól eltérő normák és a családon belüli új szerepek kialakításával járó feszültségek megsokszorozták a családon belüli konfliktusokat, gyengült a család belső egysége és szilárdsága. Ezek a változások megrengették a hagyományos család tartópillérét, a házasságot

---

¹¹ http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,447530&_dad=portal&_schema=PORTAL

is. Különösen a hagyományos paraszti gazdálkodás visszaszorulása, a nők kereső tevékenységének elterjedése, a tradíciókat gyengítő páratlan méretű társadalmi mobilitás, a falusi lakóhelyek elhagyása és a városokban történő tömeges letelepedés új alternatívákat nyitott. A kapcsolatteremtés új módjai terjedtek el, a család és a házasság ezáltal nyitottabbá és egyúttal sérülékenyebbé vált. Az 1970-es évektől, Európa szinte minden országában, engedékenyebb válási jogszabályokat vezettek be, s ezek mindenütt megerősítették a válások amúgy is emelkedő trendjét. (Kollega, 2000.)

A korábbi évtizedekre jellemző hirtelen, nagymértékű gazdasági felemelkedés a legtöbb országban párhuzamosan, gyakran a házasságok válságát okozta. Kulcsár Kálmán a magyar családok fejlődését vizsgálva, már az 1950-60-as években megállapította, hogy a társadalmi mobilitás az egyik legfőbb tényező a válások gyakoriságának emelkedésében. A házastársak makrotársadalmi/szervezeti okai, különböző variációkban jelenhetnek meg. A társadalmi/szervezeti változások egyidejűleg több olyan módosulást okoznak a családok életében, melyek a családi szervezet tagjai között ellentéteket keletkeztetnek. Éppen ezért a makrotársadalmi/szervezeti változások, családra gyakorolt hatásait csak ez egyes családok alapos vizsgálatával érthetjük meg teljes mértékben. Ezekről később részletesen beszélek. (Cseh-Szombathy, 1985.)

V.1. A társadalmi változások a XX.-XXI században

A rendszerváltás első programjai 1986-1987-ben jelentek meg, és az első ellenzéki szervezet (Magyar Demokrata Fórum) 1987. szept. 27-én alakult meg Lakitelken. Az MSZMP¹² és az ellenzéki szervezetek közötti 1989. június-szeptemberi tárgyalások (Nemzeti Kerekasztal) alapján 1989. okt. 23-án kikiáltották a Magyar Köztársaságot, majd 1990. március-áprilisban többpárti és minden szempontból demokratikus választásokat tartottak. A társadalmi tulajdon magánosítása (privatizáció) az 1988. október 10.-i társasági és az 1989. július 1-i átalakulási törvény alapján vette kezdetét. A szovjet csapatok kivonása 1989. április 25-én kezdődött, és 1991. június 19-én fejeződött be. Röviddel ezután, 1991. június 28-án feloszlott a KGST és július 1-én a Varsói Szerződés is. (Romsics, 2004.)

A rendszerváltozás évei számos olyan feladatot adtak a magyar társadalomnak, melyekkel addig nem kellett szembenéznie. Először is egy statikus, előjogokon nyugvó

---

¹² Magyar Szocialista Munkáspárt

intézményrendszert kellett egy innovatívabb, rugalmasabb rendszerre lecserélni. Másodsorban egy előre nem látott gazdasági transzformációs visszaesés következett be, mely az anyagi életfeltételeket nehezítette meg. (Kolosi, 2001.)

A rendszerváltozást követő gazdasági változások – a gazdaságszerkezet átalakulása, a kelet-európai piacok elvesztése, a gazdasági recesszió – az évtized első harmadában a munkanélküliség robbanásszerű növekedését idézték elő. A munkanélküliségi ráta 1993-ban emelkedett a legmagasabbra, amikor megközelítette a 12%-ot, azóta 2001-ig folyamatosan csökkent, az utóbbi években emelkedett 2005-ben a férfiaknál 7,0%, a nőknél 7,5% volt. Az 1990-es évek első felében a lakosság jövedelme reálértékben folyamatosan apadt, ami részben a foglalkoztatottság visszaesésével, részben pedig a foglalkoztatottak reálkeresetének csökkenésével függött össze. Ugyancsak egyre alacsonyabbak lettek a reálnyugdíjak. Az 1997-re tehető pozitív fordulatot követően előbb lassú, majd 2000-től gyorsuló növekedés mutatható ki, melynek eredményeként a lakossági jövedelmek mára meghaladják a rendszerváltás előtti szintet. Az elmúlt évtizedekben jelentősen átalakult az aktív keresők foglalkozási szerkezete. Ennek egyik jellegzetes megnyilvánulása a szellemi munkakörök térnyerése, főleg a nők körében. Az 1970-es évek elején az aktív kereső nők 35%-a volt vezető, értelmiségi vagy rutin szellemi foglalkozású, az ezredfordulón viszont már 52%-uk. A férfiak között – bár kisebb mértékben – szintén növekedett a vezetői, értelmiségi, hivatalnoki réteg és a közép-szintű szakalkalmazottak együttes aránya. A szellemi foglalkozásúak belső tagolódását illetően a nemek közötti különbségeket kell kiemelnünk. Amíg a férfiak között nagyjából egyforma – kb. 11–11%-os – a felső-, illetve az alsó- vezetői, értelmiségi réteg hányada, addig a nőknél több mint háromszoros a különbség az utóbbi javára. Emellett, a nők között jóval többen vannak a középszintű szakalkalmazottak is. Ugyancsak jellegzetesek az időbeli változások: a rutin szellemi foglalkozásúak aránya mind a férfiaknál, mind a nőknél visszaesett az elmúlt harminc évben, ezzel párhuzamosan viszont – a nők körében jelentősen – megemelkedett a különböző szintű vezetők, értelmiségi szakalkalmazottak hányada. A felsőoktatás nagyfokú expanzióját jelzi, hogy 2004-ben – közel háromszor annyian – tanultak egyetemeken, főiskolákon nappali tagozaton, mint 1990-ben. A húszas éveik elején járó nők több mint 50%-a, az ugyanilyen korú férfiak mintegy 40%-a érettségizett. A felsőfokú végzettségűek aránya szintén valamennyi korcsoportban tovább növekedett az elmúlt években, a nők körében nagyobb, a férfiak esetében kisebb mértékben. Az is figyelemre méltó

különbség, hogy a férfiaknál az 50–59 évesek, a nőknél viszont a 40 év alattiak között van a legtöbb diplomás. A magyarázat nyilvánvalóan abban van, hogy a nők az elmúlt egy-két évtizedben nyertek igazán teret a felsőoktatásban. Összességében a diplomások aránya valamivel magasabb a nőknél, mint a férfiaknál. Különösen így van ez a fiatal generációkban: a 25–39 éves nők 17, illetve 18%-ának van felsőfokú végzettsége, míg a férfiak esetében 12%, illetve 14% ez az arány. (Harcza et.al., 2006.)

A házasságkötések számának csökkenése, felbontásuk számának emelkedése, illetve tartósan magas szinten maradása összefüggnek a fent említett gazdasági, társadalmi és jogi változásokkal, melyek az elmúlt évtizedekben bekövetkeztek. A nők tömeges munkába állása mellett, a társadalmi- és földrajzi mobilitás, a válás jogi hátterének változtatása mind ebbe az irányba hatottak. A nők iskolázottságának növekedése, megváltoztatta gazdasági helyzetüket, munkaerő piaci esélyeiket, illetve formálta a tradicionális házassághoz való viszonyukat. A magasabb státus negatív kapcsolatban áll a párkapcsolat kialakításának valószínűségével. A külföldi szinglikutatások tanúsága szerint elsősorban a diplomás nők találnak nehezen társat (Hradil 1995). Ennek fő okai a homogámiára törekvés, a potenciális partnerrel szemben támasztott számos elvárás, a kompromisszumkészség hiánya, illetve a házasságra való anyagi „rászorultság” hiánya. A tömeges munkanélküliség, társadalmi elbizonytalanodás, megélhetési nehézségek, a vállalkozóvá válás, illetve a meggazdagodás lehetősége szintén a házasságok egy részének stabilitását gyengítették. A társadalmi-gazdasági okok mellett a válások számának magas szinten maradását a társadalom, váláshoz fűződő megváltozott viszonya is erősíti. Az elmúlt évtizedek során a válás nemcsak elfogadottá vált, hanem egyúttal a leginkább ismert, leginkább preferált házassági konfliktus-megoldó stratégiává vált. (Tóth, 1997)

V.2. Konfliktus a házasságban, családban

A házastársi konfliktusoknak három forrását különböztethetjük meg. Az első szintje a konfliktusoknak a házastársak eltérő személyiségéből adódik. Második szintet a család, mint mikroközösség, mikroszervezet jelenti, melynek működéséből adódnak ellentétek a szervezet tagjai között. Harmadik okként a társadalom, mint makroszervezet játszik szerepet. A társadalmi struktúra, annak változása, a házastársak társadalomban elfoglalt helyi, szerepei, a különböző szubkultúrák mind-mind konfliktusgeneráló tényezőként szerepelhetnek a házastársi, családi konfliktusok kialakulásában. (Cseh-Szombathy, 1985.)

A már említett külső társadalmi változások, a külső környezetből érkező kihívások stresszhelyzetet jelentenek számunkra. A stressz okozói azonban nem csak a külvilágból érkehetnek, hanem belső folyamatok, - tudatos, vagy tudattalan megoldatlan konfliktusok – is kiválthatják. A konfliktus keletkezhet abból, hogy a személy két össze nem egyeztethető cél közül kell, hogy válasszon. Konfliktus két belső szükséglet illetve motívum között is keletkezhet. A legnehezebben megoldható konfliktusok az alábbi motívumok köré csoportosulnak.

- **Függetlenség/függőség.** Stresszhelyzet esetén a gyermekkorhoz köthető függőség érzése hatja át az embert. Szeretné, ha valaki gondoskodna róla, megoldaná helyette a problémát. Az érett személyiség azonban felelősséget vállal tetteiért, problémáját megpróbálja önmaga megoldani.
- **Intim kapcsolat/magány.** A vágy egy másik személy közelségére és legbensőbb gondolatok, érzések megosztására összeütközésbe kerülhet azzal a félelemmel, hogy azokat megsértik, visszautasítják, túlzott feltárásuk esetén.
- **Együttműködés/versengés.** A társadalom versengésre, sikerre motivál. A versengés már a családi körben megkezdődik a testvérek között, majd az oktatási intézményekben, a szakmai rivalizálásban folytatódik. Ezek mellett azonban az együttműködés kötelezettségével is szembesülünk már a családban és az élet egyéb színterein.
- **Impulzusok kifejezése/etikai normák betartása.** A gyermekkori tanulás nagy részben a veleszületett késztetések kulturális korlátainak beépülését jelenti. Az impulzusokat bizonyos fokig minden társadalomban szabályozni, korlátozni kell. A szexualitás, az agresszió olyan területek, amelyek gyakran összeütközésbe

kerülhetnek az erkölcsi normákkal, Ezeknek a normáknak a megszegése erős bűntudatot válthat ki. (Atkinson et. al., 2001.)

Ez a négy terület képviseli a komoly konfliktusok legfőbb okait. E stresszkeltő szituációk az emberekben elsősorban negatív érzelmi reakciókat generálnak. A stresszre adott leggyakoribb válasz a szorongás. A stressz frusztrációhoz, agresszióhoz is vezethet. Ez utóbbi a frusztráció forrásának közvetlen támadásának akadályoztatása esetén áthelyeződhet, áttolódhat egy ártatlan személy, vagy tárgy felé.¹³ A frusztrációra adott válaszok nem csak agresszióban nyilvánulhatnak meg, hanem fásultságban, depresszióban is jelentkezhetnek. Ha a felek gyakran kerülnek komoly stressz helyzetekbe akár kognitív károsodásokat is mutathatnak. A stressz hatására fellépő kognitív károsodások gyakran eredményezik azt, hogy az emberek mereven ragaszkodnak céltalan viselkedésmintáikhoz, mivel képtelenek alternatív mintákat mérlegelni. Ez természetesen az adekvát megoldási lehetőség mellőzését is jelenti az adott szituációban. (Atkinson et. al., 2001.)

Az élet számos stresszhelyzetet teremt számunkra. A házasság is ilyen. Ez az élethelyzet számos esetben igényel alkalmazkodást a felektől. Az embereket gyakran eljuttatja türelmük, tűrőképességük határáig. Ez már a kapcsolat legelején és a későbbi együttélés során is jelentkezik. Ha a kisebb jelentőségű súrlódások, vagy a fontosabb dolgokat érintő egyet nem értések túl gyakori vitákhoz vezetnek, a felekben felmerülhet a jó partnerválasztás megkérdőjelezése. A házasság számos stresszhelyzete közül az egyik legfontosabb lehet a szülővé válás kérdése is.

Bebizonyosodott, hogy a párkapcsolati státus és a gazdasági aktivitás mind a férfiak, mind pedig a nők esetében egyértelműen meghatározza a szülővé válás alaphelyzetét. A szubjektív változók (értékek, attitűdök, eszmék) a férfiak esetében ezen objektív körülményeken túl nem is tudtak hozzátenni a szülővé válás magyarázatához. A nők körében viszont számos szubjektív tényező is szerepet játszik a szülővé válásban. A hatás abban is megmutatkozott, hogy a szubjektív változók bevonása a nőknél növelte a modell magyarázó erejét. Nagyobb eséllyel születik gyermek, ha a nők hagyományos párkapcsolati elképzeléssel rendelkeznek, ha életkoruk (messze) túllépte a szülővé válásnak általuk ideálisnak tartott életkort, és ha vallásosak voltak, mégpedig az egyház tanítása szerint. Ezen eredmények függetlenül azok tartalmától, mindenképpen visszaigazolják, hogy Magyarországon az új évszázad elején a strukturális körülmények és a beállítódások együtt formálják a szülővé válást. (Spéder-Kapitány, 2006.)

---

¹³ Ez fordulhat elő, amikor a feleség a fizikailag erősebb férje helyett a frusztrációját tányérok, - vagy rosszabb esetben gyermeke - felé irányuló agresszióban éli meg.

A házassági krízisek többnyire a másik személy hibáztatásával kezdődnek: nem szeretsz eléggé. A következő válságfajta, - melynek számos oka lehet – a „túl sokat kritizálsz” típusba sorolható. A harmadik gyakori krízis a féltékenységgel hozható összefüggésbe, míg a negyedik fajta kulcs mondata, - mely elsősorban a nők szájából hangzik el, - a „megakadályozod a fejlődésemet”. Ha a nőkben megéri a válás gondolata, akkor ezen nehezen lehet változtatni, különösen akkor nem, ha az ötödik válságfajta - „a szexuális érdektelenség” - is eluralkodik. (Lauster, 2001.)

A házassági krízishelyzetek terápiás módszerekkel optimális esetben elháríthatók, és a felek a továbbiakban is együtt élhetik mindennapjaikat. Az esetek többségében azonban a párok közötti konfliktusok a házasság felbontásával végződnek, mely egy újabb, - az egyik legnagyobb – traumát okozza a felek életében.

A házassági konfliktusoknak számos fő területe és oka van. Ezek az okok valamilyen változást idéznek elő a családban, mint szervezetben. A változásokat a felek számos esetben negatív előjelűként aposztrofálják, problémáikat rossz kommunikációval, megoldásokkal próbálják megoldani, mely konfliktushoz vezet. Részletes elemzést és a teljes körű felsorolást mellőzve, a házastársi konfliktusok fő területei a következők:

- A gazdasági funkciók szerepe a házastársi viszonyokban
- A jövedelmek nagysága körüli ellentétek
- A jövedelem felhasználása feletti ellentétek
- Az önálló lakás hiányából eredő konfliktusok
- Szexuális problémák
- Házasságon kívüli nemi kapcsolatok/hűtlenség
- Gyermek okozta házastársi konfliktusok
- Szabadidő felhasználása
- A korábbi baráti kapcsolatok és a házastársi lojalitás ütközése
- Szenvedélybetegségek
- Szülőkkel való kapcsolatból eredő problémák (Cseh-Szombathy, 1985.)

Holmes és Rahe (1967) szerint, minden olyan esemény, amely jelentős mértékű alkalmazkodást kíván, stressz keltőnek tekinthető. A házasság megkötése, a házastársi kapcsolat fenntartása, de különösen annak felbontása ilyen stressz tényező. A stressz erősségét mérő skála szerint a házastárs elvesztése (100 pontérték) után a válás (73 pontérték) okozza az embereknek a legnagyobb stressz.(Atkinson et. al., 2001.) Nagy jelentősége van tehát annak, hogy a felek a házasságfelbontását, az azzal kapcsolatos

eljárásokat milyen módon végzik, mennyire kompromisszum készek, mennyire veszik figyelembe saját, gyermekeik, és a másik fél érdekeit. A közvetítói eljárás egy olyan konfliktusrendezési lehetőséget kínál a váló feleknek, mely jóval kevesebb stresszhelyzetet indukál, mint a bírósági, peres eljárás.

VI. A HÁZASSÁG FELBONTÁSA ÉS TÉNYEZŐI

A családi mediáció teljes megismeréséhez, át kell tekintenünk a házasságok felbontásával és a gyermekek elhelyezésével kapcsolatos jogi szabályozást is. Mivel dolgozatom tárgya elsősorban a családi közvetítés, ezért a jogi szabályozást is ennek tükrében kívánom bemutatni.¹⁴ Ennek során elsősorban a kiskorú gyermeket érintő jogszabályhelyeket tekintem át és nem foglalkozom - az egyébként igen fontos – vagyoni jogi rendelkezésekkel. A jogi szabályozás tárgyalására mindenképpen szükség van, hiszen „a családjog értelme mindenkor és mindenütt az állam beavatkozása a család életébe, például a gyermek(ek) komoly sérelme esetén. A gyermek szülei csak eredendően rendelkeznek a magánélethez való joggal (privacy) és autonómiával a gyermek(ek)re vonatkozóan. A magánélethez való joguk és autonómiájuk megdől a gyermek(ek) nekik felróható, komoly sérelme esetén, és teljes egészében az államra száll át. Az, hogy az államnak felelősséget kell vállalnia a hatókörében nevelkedő gyermekért, azokat meg kell óvnia az ártalmas bánásmódtól, ma aligha szorul bizonyításra,…” (Hernádi, 2001. 265. p.)

VI. 1. A házasság felbontásának jogi útja

Hazánkban az első házassági törvény az 1891. évi XXXI. törvénycikk volt. A gyámságról és gondnokságról az 1877. évi XX. törvénycikk rendelkezett. Az 1946. évi XII. törvénycikk a rendi szabályozást eltörölve a házastársak vagyoni viszonyainak rendezésével foglalkozott. (Kiss, 2002.) Jelenleg hatályos családjogi viszonyokat szabályozó törvényünk az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (továbbiakban: Csjt.). Ez a kódex jellegű szabályozás teljes körűen rendezi a házassággal, a családdal kapcsolatos viszonyokat. Anyagi és eljárásjogi szabályokat egyaránt tartalmaz.

Mind a házasfelek, mind pedig a házasságban született gyermekek vonatkozásában nagy szerepe van a házasság megszűnésének.

Családjogi törvényünk 17.§ (1) bekezdése szerint:

A házasság megszűnik:

- az egyik házastárs halálával
- bírósági felbontással

---

¹⁴ A nemzetközi és Európai Unió szabályozást lásd: mellékletek/M2.

A vétkességi elvvel ellentétben házassági bontórendszerünk objektív alapokon, a feldúltságon nyugszik. A Csjt.-ben nem található taxatív felsorolás a házasság felbontásához szükséges bontó okokról. A bíróság mérlegelési körébe tartozik, - elsősorban a felek által előadott bizonyítékok alapján, - hogy mely tények és magatartások alapján tekinti a házasságot helyrehozhatatlanul megromlottnak. Hatályos bontójogunk nem vizsgálja a vétkességet a házasság megszüntetésekor. Erre utal a törvény szövegében a „bármelyik házastárs” kifejezés. A Csjt. szerint a házasságot a bíróság bármelyik fél kérelmére, illetve a felek közös kérelmére is felbonthatja, ha a házasesetük teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.¹⁵ A válásra irányuló keresetet tehát, a házasesetek közül bármelyik, akár a házasság megromlásában döntően hibás, „vétkes” fél is kérheti a „véetlen” házastárssal szemben. A Csjt. 1974. évi módosításával került megfogalmazásra a feldúltságon alapuló válás fogalma. A „házaseset teljes és helyrehozhatatlan megromlása” elve utal erre. A hangsúly nem a „megromlás” kifejezésen, hanem annak „teljes és helyrehozhatatlan” voltán van. A bírói bizonyításnak tehát ennek a kérdésnek vizsgálatára kell irányulnia. Vizsgálnia kell a házasság megromlásának teljes folyamatát. Ez alapján a törvény különbséget tesz a „tényállásos” illetve a „megegyezéses”, vagy egyező akaratnyilvánításos bontás között.

Az egyik fél kérelmére indult eljárások két fajtája közül az egyik az, amikor csak a keresetet benyújtó fél kívánja a házasság felbontását, míg az alperes ezt nem szeretné. Ha a másik fél ellenzi a bontást, az ő védekezésével szemben folyik a bizonyítás. A nem közös kérelemre induló perek másik típusa az, amikor az alperes házastárs is egyetért a házasság felbontásával, de hiányoznak a közös megegyezésen alapuló válás feltételei. A bizonyítás során tehát azt kell megállapítani, hogy nincs remény a házasság helyreállítására. Gyakorlati tapasztalatok bizonyítják, hogy ma hazánkban könnyű elválni, mert a bíróság legtöbbször felbontja a házasságot, ha úgy ítéli meg, hogy reménytelenül megromlott, függetlenül attól, hogy esetleg csak az egyik fél kéri a bontást.

Helyrehozhatatlannak és teljesnek tekinthető a házasság megromlása, ha a felek felbontásra irányuló kérelme, végleges akarat elhatározáson alapul, befolyásmentes és egyező. Végleges akarat elhatározáson alapulónak akkor tekinthető a kérelem, ha a felek megegyeztek:

- a közös gyermek(eik) elhelyezésében, tartásában, a kapcsolattartásban
- a házastársi tartásban
- a közös lakás használatáról

---

¹⁵ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (továbbiakban: Csjt.) 18.§ (1) bekezdés

- a közös vagyon megosztásának kérdéséről,

és egyezségüket a bíróság jóváhagyta. Ugyancsak a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásáról beszélhetünk, ha a házastársak között az életközösség legalább 3 éve megszakadt úgy, hogy:

- külön lakásban élnek
- igazolják, hogy közös gyermekük elhelyezését és tartását a gyermek érdekének megfelelően rendezték.¹⁶

Ha a felek által közösen benyújtott felbontásra irányuló kérelmet a bíróság jóváhagyja, az eljárás során a házastársak nem kényszerülnek legbizalmasabb ügyeik kitergetésére. Az egyező akaratnyilvánítással történő házasság felbontás az eljárás elhúzódásának megelőzése szempontjából is célszerű megoldás lehet. Várható ugyanis, ha a feleknek nincs kiskorú gyermeke, illetve van ugyan kiskorú közös gyermekük, de közöttük az életközösség legalább 3 éve megszakadt úgy, hogy külön lakásban élnek és igazolják, hogy közös gyermekük elhelyezését és tartását a gyermek érdekének megfelelően rendezték, a bíróság a házasságot már az első tárgyaláson felbontja.¹⁷

Fontos tehát az, hogy a felek bontásra irányuló egyetértése a perben bizonyíték erejű. Ha ez nem bír elég meggyőző erővel a bíróság számára, akkor a perben a házasság megromlásának teljes folyamatát fel kell tárnia, és csak ezután dönthet arról, hogy a keresetet helyben hagyja, vagy azt elutasítja. Ha az eljáró bíróság megítélése szerint a felek egyetértése - házasságuk teljes és helyrehozhatatlan megromlásáról – teljes, akkor ebben az esetben a felbontáshoz vezető okozati folyamat feltárása szükségtelen, mellőzhető. Könnyen belátható, hogy a felek számára ez igen kedvező, hiszen sem a megromlás okait nem kell részletesen előadniuk, sem bizonyítaniuk nem kell azt. Előfeltétel azonban, hogy a felek a törvényben (Csjt.) meghatározott kérdésekben egyezséget kössenek. Ennek hiányában – és egyéb esetekben is – ugyanis a házasság megromlására vezető folyamat feltárásának mellőzésére nincs lehetőség.

A felek egyező akaratnyilvánításának hiányában beszélhetünk a „tényállásos” bontásról. Ebben az esetben a bíróság a házasság megromlásához vezető teljes folyamat feltárását elvégzi és ennek során az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti.¹⁸ A bizonyítás során a házasság megromlásának felszínen tapasztalható jelei mellett, a lehetőségekhez képest a háttérben meghúzódó valamennyi körülményt és

---

¹⁶ Csjt. 18.§ (2) bekezdés

¹⁷ 1953. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.) 285. § (5) bekezdés

¹⁸ Pp. 286. § (1) bekezdés

magatartást fel kell tárni. Abban az esetben azonban, ha a házaspár egyik tagja súlyos kötelességsértő magatartást követett el, és ezt társa nem tolerálja, a bíróság a házasság felbontására követhet, a további szükségtelen vizsgálatot mellőzve.¹⁹

A „tényállásos” bontóperek során a bíróság teljes körű bizonyítást folytat le abban az esetben, ha csak a felperes fél kéri a bontást. A másik fél ezt ellenezheti, vagy nem ellenzi azt. Abban az esetben is „tényállásos” bontásra kerül sor, amikor a felek mindegyike kéri a házasság felbontását, akaratnyilvánításuk egyező, végleges és befolyásmentes, de a járulékos kérdések mindegyikében nem jutottak egyezségekre. Ilyen eset állhat elő akkor, ha a felek megegyeztek a lakáshasználatban, házastársi tartásban, vagyon megosztásban, de nincs közöttük egyezés a gyermekelhelyezés, gyermektartás, szülő-gyermek kapcsolattartás kérdésében. Hiába értenek tehát egyet a felek abban, hogy közöttük a házasságot a bíróság bontsa fel, ha akár csak egyetlen kérdésben is nem tudnak perbeli egyezséget kötni. Hiába utal tehát az egyező nyilatkozat a bontási szándékuk vonatkozásában házasságuk helyrehozhatatlan és végleges megromlására, a bíróságnak le kell folytatnia a bizonyítási eljárást. Ebben az esetben pedig a feleknek számolniuk kell azzal a ténnyel, hogy az állam, a bíróságon keresztül az intim szférájukba is behatol. Ez sok esetben igen kényelmetlen helyzeteket teremthet a tárgyaló teremben. Bennem is megfogalmazódott Hernádi Miklós által leírt gondolat. „A családjog elméletében felmerül, de tudtommal egyszer sem részesül komoly mérlegelésben az a kérdés, hogy a vétkeesség kérdésének elavultával ugyan mi keresnivalója lehet egyáltalán az államnak a válófélben lévő házaspár és gyermekei kapcsolatának intim részletei között? Nem kevésbé kardinális kérdés szerintem, hogy szabad-e egyáltalán ellenőrzésre-beavatkozásra felkérni például bontókereset beadásával az államot, amikor tudni lehet, hogy a normális intim családi együttélés, ha eddig nem, ezután biztosan megsemmisül a maga valamirevaló formájában.” (Hernádi, 2001. 268. p.) Természetesen az állami beavatkozás nem lehet kétséges azokban az esetekben, mikor a család tagjai között erőszakos cselekményre kerül sor. Ennek szankcionálása azonban nem a házassági bontóperek kategóriájába tartozik.

A Legfelsőbb Bíróság 17. sz. Irányelve szerint a tárgyalás vezetése során a bíróságnak ügyelnie kell arra, hogy a felek közötti ellentétek ne mélyüljenek tovább. Ennek a feladatnak a megoldása azonban nehézségeket vet fel a „tényállásos” bontás vonatkozásában. Ha ugyanis a bíróság a Pp. alapján bizonyítási eljárást folytat le, sérülhet a 17. sz. Irányelvben megfogalmazott elv. Ha az irányelvnek megfelelően kíván eljárni, akkor

---

¹⁹ A házastársak jogairól, és kötelességeiről I. részletesen: Csjt. 23. §-26. §

felmerül az a kérdés, hogy a bíróságnak teljes körű bizonyítást kell-e lefolytatnia az bontóper során.

VI. 2. A kiskorú gyermek elhelyezése

A Magyar Köztársaság Alkotmánya²⁰ szerint:

67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

Ezt támasztja alá a Csjt. 1. § (1) (2) bekezdése is, amikor biztosítja a gyermekekért való fokozott állami felelősséget és előmozdítja az ifjúság fejlődését és nevelését, valamint előírja, hogy e törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni. Véleményem szerint, a család intim szférájába történő állami beavatkozások legfőbb motivációja a gyermek védelme kell, hogy legyen. Ennek az elsődleges elvnek a házasság felbontása során is maximális mértékben érvényt kell szerezni, hiszen erre a jogszabályok is felhatalmazást adnak.

Fent említettem, hogy az egyező akaratnyilvánításos bontás esetén a felek kérelmének bíróság által történő jóváhagyásának előfeltétele többek között az is, hogy a házastársak közös kiskorú gyermekük, gyermekeik elhelyezésében, tartásában, valamint a kapcsolattartásban megegyezzenek.

A házassági bontóperben a bíróságnak az egyezség jóváhagyása során, illetve ítéletében a felek közös kiskorú gyermekének érdekére figyelemmel kell lennie.²¹

A házasetbe, illetve annak felbontásába történő indokolatlan állami beavatkozás kiküszöbölési lehetősége számos helyen megjelenik a Csjt.-ben. A törvény az alábbi lehetőségekben biztosítja a házasfeleknek, hogy saját magukat és családjukat érintő jogi kérdésekben, elsődlegesen saját hatáskörben döntsenek:

- A házasulók a házasságkötés előtt, valamint a házastársak a házasság felbontása esetére rendezhetik a közös lakás további használatát, így megállapodhatnak abban is, hogy az egyik házastárs a lakást elhelyezési és térítési igény nélkül elhagyja. A megállapodást közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. (Csjt. 31/A. § (1) bek.)

---

²⁰ 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya

²¹ Pp. 290. § (3) bekezdés

- A házasulók a házasságkötés előtt, valamint a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat - a házassági életközösség tartamára - szerződéssel rendezhetik. A szerződésben e törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös-, illetőleg a különvagyonba. (Csjt. 27. § (2) bek.)
- A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt. (Csjt. 69/B. §)
- A gyermek elhelyezéséről a szülők döntenek.(Csjt. 72/A. § (1) bek.)
- A kapcsolattartásról - a szülők megegyezésének hiányában, illetőleg a szülők és a gyám közötti vita esetében - a gyámhatóság dönt. Ha házassági vagy gyermekelhelyezési per van folyamatban, a szülők megegyezésének hiányában a kapcsolattartásról a bíróság dönt. (Csjt. 92. § (4) bek.)

A felek döntési szabadsága tehát adott. A felsoroltak közül, - a többi jelentőségét nem megkérdőjelezve – a gyermek szempontjából az utolsó három (de leginkább az utolsó kettő) helyen szereplőknek van kiemelt jelentősége.

A Pp. 290. § (1) bekezdése értelmében a házasság érvénytelenítése vagy felbontása esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása felől - szükség esetében - erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határoznia kell.

A Csjt. 72/A. § (1) bekezdése szerint a gyermek elhelyezéséről a szülők döntenek. A szülők megegyezésének hiányában a bíróság a gyermeket annál a szülőnél helyezi el, akinél a kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított.

Az esetek nagy részében a házastársak mindegyike úgy gondolja, hogy a gyermek testi, erkölcsi, értelmi fejlődését ő tudná megfelelőbben biztosítani. A vagyoni viszonyok rendezése mellett, a gyermek elhelyezése szokott leginkább a felek közötti közös megegyezés hiányához vezetni.

A bíróságok gyermek elhelyezési gyakorlatát a Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve határozza meg. Az Irányelv szerint sem a jogok, sem a kötelességek terén nem illeti meg előjog egyik házastársat sem. Ennek az elvnek a házasság felbontásához kapcsolódó, vagy attól független, gyermek elhelyezések során is érvényesülnie kell. A bíróságnak arra kell törekednie, hogy erősítse a gyermek sorsáért való szülői felelősségérzetet. A gyermek elhelyezésénél kiemelt szempontként kell, szerepeljen az az általános alapelv, miszerint: a gyermek érdekét kell elsődlegesen

figyelembe venni. „A bíróságnak gondosan vizsgálnia kell, hogy a szülőket az egyéniségük, életmódjuk, erkölcsi tulajdonságaik, alkalmassá teszik-e a gyermek nevelésére. Figyelembe kell vennie a gyermekhez való ragaszkodás őszinteségét, a gyermeknek a szülő iránt táplált érzelmeit, a gyermeknek az egyik vagy másik szülőhöz való kötődését, a szülő nevelési képességét, az iskoláztatási lehetőségeket. Vizsgálni kell továbbá a felek anyagi és lakáshelyzetének alakulását, azt, hogy a gyermek tartása, gondozása, egészségügyi ellátottsága melyik szülő környezetében van jobban biztosítva.”²² Ahhoz a fenti szempontok alapján a bíróság megalapozott döntést hozhasson, számos egyéb eszköz, vizsgálat, bizonyíték bevonását indukálja. Így többek között a környezettanulmány, a bölcsőde, óvoda, iskola véleménye, megfelelő esetekben a pszichológiai szakvélemény a gyermek érdekében történő elhelyezést segítheti elő.

A bíróság a felsorolt közvetett bizonyítékok alapján hoz ítéletet. A közvetett bizonyítékok torzítanak, mintegy szűrőn keresztül láttatják a szülők és a gyermek(eik) helyzetét. A bíró olyan kérdésben ítélkezik, ahol a Családjogi Törvény magyarázata szerint is legalább három, de az esetek többségében jóval több ember magánéletének jövőbeli alakulását évekre előre meghatározza. Emberi kapcsolatokat, érzelmi kötődéseket, csalódásokat, az ebből fakadó, sokszor bosszúállásig fajuló megnyilvánulásokat, megfoghatatlan és ezáltal bizonyíthatatlan viszonyokat igyekszik a jog medrébe terelni, ami gyakorlatilag sokszor megoldhatatlan feladatokat jelent a bíróság számára. (Boér, 2003.)

A gyermek elhelyezésének megoldása tehát vagy a szülők, vagy a bíróság döntésétől függ. Felmerül a kérdés, hogy a gyermek saját sorsáról ebben a szituációban rendelkezik e döntési jogosultsággal, hiszen vagy teljesen cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes.²³ A jog és maga a joggyakorlat is lehetőséget biztosít a gyermeknek arra, hogy bizonyos feltételek fennállása esetén eldönthesse melyik szülőnél kívánja elhelyezését a házasság felbontását követően. Az 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) kihirdetéséről kimondja ezt a lehetőséget. Ezek szerint: „Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi

---

²² Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

²³ 1959. évi IV törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Ptk.) a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképeség, illetve cselekvőképtelenség 12.§ - 12/D. §

fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”²⁴

Arról, hogy milyen életkortól tekinthetünk úgy a gyermekekre, mint ítéltőképessége birtokában lévő személyre, nem ad meghatározást az említett jogszabály. Az 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (továbbiakban: Gyer.) 2. § a) pontja szerint az ítéltőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes - meghallgatása során - az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. A bírósági gyakorlat szerint a házasság felbontása során a bíróság az ítéltőképességének birtokában lévő, 12 év alatti gyermeket pszichológus szakértő útján, - a 12-14 év közötti gyermeket akár személyesen is – meghallgathatja. Látható, hogy egy bizonyos életkor (12. életév) alatt nincs lehetősége arra a gyermeknek, hogy saját - későbbi életét jelentősen befolyásoló -, elhelyezéséről érdemben döntsön. A gyermek kiszolgáltatott harmadik személyek döntésének. Optimális esetben ezek a döntőnkök a szülei, más esetben egy vadidegen személy, aki semmiféle ismerettel nem rendelkezik a gyermekről. Ez a szituáció rengeteg problémát indukálhat, melyekről a későbbiekben lesz szó.

A gyermek elhelyezéseknél tehát meghatározó szempont az, hogy a felek egyező akaratnyilvánítással, vagy „ellenzéssel” bontóperrel kívánják házasságukat felbontani. Emellett számos egyéb tényező is szerepet játszhat a gyermek elhelyezésénél. Ilyen meghatározó tényező lehet a gyermek életkora, a gyermek neme. Szerepet játszhat az a tényező is, hogy a per megindulásakor, illetve azt közvetlenül megelőző időszakban a gyermek hol élt életvitelszerűen. Az édesanyánál, édesapánál, esetleg a szülőkkel közös háztartásban. Szerepe lehet az elhelyezésnél olyan háttér tényezőknek, mint a korábbi közös lakóhely tulajdonjoga (önkormányzati bérlemény, saját tulajdon stb.), de szerepet játszhat a szülők munkahelyi illetve azon kívüli időbeli leterheltsége, jövedelme is. Ide tartozik az a nem elhanyagolható szempont is, hogy a gyermeknek van-e testvére(i).

A fenti és egyéb szempontok figyelembevételével készült kutatás eredménye meglepő adatokkal szolgál. Az 1996 és 2003 között indult ellenzéssel bontóper és gyermek elhelyezési per aktáját, valamint a közös megegyezéses bontóperet vizsgálva

---

²⁴ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény)12. cikk

megállapítható, hogy 525 ügyből 135 esetben történt ellenzétes házasság felbontás. A fenti időszakban összesen 60 gyermek elhelyezési ügyben indult per. Ezek közül 40 esetben volt „ellenzétes”, 20 esetben pedig „vitamentes” a gyermek elhelyezése. Jelentős különbség figyelhető meg a gyermekelhelyezések arányában, annak tükrében, hogy a felek a „közös megegyezéses” vagy az „ellenzétes” házasság felbontás mellett döntöttek. Az egyező akaratnyilvánítással történő perek esetében a bíróság 90,6 %-ban helyezte el a gyermeket, - a felek megállapodása alapján – az édesanyánál, 4,8%-ban pedig az édesapánál. Érdekes eredményt hozott az „ellenzétes” bontóperekben elhelyezett gyermekek aránya. Az eltérő nemű szülők közötti elhelyezések különbsége jelentős csökkenést mutatott, a közvélekedéssel ellentétben. Ezekben az esetekben ugyanis a gyermekek 55,5%-a került az anyához, míg 35,5%-a az apához. A megosztott elhelyezések aránya, - tehát ahol az anyához és az apához is kerültek gyermekek - 4,5%, illetve 8,9% volt. Ha az utóbbi adatokat hozzáadjuk az anyánál, illetve az apánál elhelyezett gyermekek adataihoz, láthatjuk, hogy közös megegyezés esetében 92,9:8,1 lesz az arány az anyák javára, míg az „ellenzétes” pereknél 60,05:39,95-s aránypárt kapunk. Az adatokból a következő megállapításokat tehetjük. Az édesanyák esélye arra, hogy a gyermek elhelyezése a házasság felbontása után nála történjen jóval nagyobbak, mint az édesapáé. Amennyiben az édesapa nem egyezik bele a gyermek édesanyánál történő elhelyezésébe, jóval nagyobbak az esélyei arra, hogy gyermekét a továbbiakban is ő nevelje saját háztartásában. Az apák jelentős része azonban inkább lemond a gyermek nála történő elhelyezéséről, az évekig tartó kellemetlen pereskedésről, minthogy a gyermeket súlyos pszichés károsodások veszélyeinek tegye ki. Ez persze visszavezethető arra az általános vélekedésre is, miszerint az a gyermeket „úgyis az anyánál helyezik el”, hacsak nem a „pénzért szexet” szolgáltatással keresi meg mindennapi betevőjét! Ez a sztereotípa nemcsak az édesapákban, hanem az édesanyákban is ugyanolyan gyakorisággal megtalálható, így ők eleve ebből a helyzetből indulnak ki, mikor a gyermek apánál történő elhelyezését ellenzik. Szintén általános vélekedés, hogy a házasság felbontásánál eljáró bírók kizárólag nők. Ez a felmérés szerint tényként is igazolást nyert. A vizsgált ügyekben ugyanis szinte kivétel nélkül, - mind első-, mind másodfokon – nők jártak el bíróként. Ha az arányszámokat megnézzük, azonban koránt sem vádolhatjuk őket egyoldalú döntéshozatallal. A női bírók 40%-a ugyanis az „ellenzétes” perekben az apáknál helyezte el a kiskorút. Más kérdés az, hogy a másfélszeres arány a nők javára szól, pedig egyetlen ember sem gondolhatja azt komolyan, hogy az édesanyák másfélszer jobb szülők lennének az

édesapáknál. Jogi képviselet vonatkozásában már nincs ekkora szerepe a képviselő nemének. Paradox módon a közös megegyezéssel perekben a nők esélyét a vele azonos nemű jogi képviselő inkább rontja, mint javítja. Az „ellenzéssel” bontóperek esetében pedig statisztikailag kimutathatatlán mértékben ugyan, de növeli az, ha mind az anya, mind az apa jogi képviselője nő nemű. Érdekes viszont az, hogy ha a peres felek bármelyike nem rendelkezik jogi képviselővel a gyermek nála történő elhelyezése való esélyét 2/3-ára csökkenti. (Grád-Jánoskúti-Kőrös, 2007.)

A bírósági ítélezési gyakorlatot vizsgálva megállapítható, hogy a gyermek elhelyezések esetében az egyik perdöntő tényező az, hogy a per megindulásakor melyik szülővel lakik a kiskorú gyermek. Az egyező akaratnyilvánítással történő házasságfelbontások esetében lényegében csak azokban az esetekben kerülnek a gyermekek az édesapához, amelyekben már a per kezdetekor is vele éltek egy háztartásban. Amennyiben a gyermek közösen lakott a szülőkkel, igen csekély számú kivételtől eltekintve az édesanyánál kerültek elhelyezésre. Az „ellenzéssel” bontóperekben is kimutatható korreláció aközött, hogy melyik szülővel élt a gyermek a per megindulásakor, és az ennél a szülőnél történő elhelyezés között, de alacsonyabb (0-9 életév) korosztályban jóval kevésbé szignifikáns. Ez utóbbi összefüggés azzal a már említett ténnyel, miszerint a bírói gyakorlat 12 éves kor körül a gyermek véleményét is figyelembe veszi az elhelyezés során. Annak az apának tehát, aki a házassági bontóper után szeretné gyermekét saját háztartásában nevelni, ragaszkodnia kell ahhoz, hogy gyermeke a válást megelőzően is nála nevelkedjen. Ellenkező esetben az esélye erre gyakorlatilag a nullával egyenlő. Ezen a tényen sem a gyermek neme, sem az apának a korábbi házassági együttélésre szolgáló ingatlanhoz fűződő jogviszonya nem változtat. (Grád-Jánoskúti-Kőrös, 2008.)

VI. 3. A kiskorú gyermek elhelyezésével kapcsolatos problémák. Szülői felügyelet, kapcsolattartás

A szülői felügyelet és a gyermekkel való kapcsolattartás egymással összefüggő fogalmak. A házasság felbontása után ugyanis közös szülői felügyelet hiányában a különélő szülőnek nem csak joga, de kötelessége is különélő gyermekével kapcsolatot tartani. A gyermeknek szintén joga, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A Gyermekjogi Egyezmény 9. cikkének 3. pontja szerint az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő

gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenekfelett álló érdekeivel ellenkezik.

A gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A jogszabály ezt a lehetőséget kiemelten kezeli, hiszen a szülőnek - kivéve, ha a gyermek sérelmére elkövetett cselekmény miatt a büntetőeljárásban elrendelhető távoltartás kényszerintézkedés hatálya alatt áll - joga van gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha szülői felügyeleti joga szünetel. Kivételesen indokolt esetben, a gyermek érdekében azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra, akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette. A kapcsolattartásról - a szülők megegyezésének hiányában, illetőleg a szülők és a gyám közötti vita esetében - a gyámhatóság dönt. Ha házassági vagy gyermek elhelyezési per van folyamatban, a szülők megegyezésének hiányában a kapcsolattartásról a bíróság dönt. Ha a kapcsolattartás kérdésében a bíróság döntött, ennek megváltoztatását a határozat jogerőre emelkedésétől számított két éven belül csak a bíróságnál lehet kérni. A kapcsolattartásra vonatkozó bírósági határozat végrehajtásáról a gyámhatóság gondoskodik.²⁵

A kapcsolattartás jogának csak a kereteit határozza meg a Családjogi törvény. Ezt tartalommal a felek, - egyezség hiányában -, a bíróság illetve a gyámhivatal tölti meg. Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban: Gyvt.) a kapcsolattartási jog széles körű rendezését teszi meg. „Ha törvény másként nem rendelkezik, a gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és - a vér szerinti család beleegyezése mellett - a kapcsolattartáshoz. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.”²⁶ A kapcsolattartás célját, formáit, az arra jogosultak körét, újrászabályozás feltételeit a 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (továbbiakban: Gyer.) 27.§-33/B. § szabályozzák.

A kapcsolattartási jog számos szinten megjelenő jogosultság.²⁷ Ezek közül a legtagabb a szülői életközösség megszűnésekor illetve a házasság felbontásakor a gyermek egyik szülőnél történő elhelyezésekor keletkező ilyen irányú jogosultság. A szülő mellett, vagy helyett más hozzátartozókat is megillet(het) ez a jog. Kapcsolattartásra a nagyszülő, mind a nagykorú testvér, továbbá - ha a szülő és a nagyszülő nem él, illetőleg a

---

²⁵ Csjt. 92. §

²⁶ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban: Gyvt.) 7. § (4)-(5) bek.

²⁷ Lásd erről: Csiky-Filó (2003): Magyar Családjog. Budapest: HVG-Orac, 305. p.

kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja - a gyermek szülőjének testvére, valamint szülőjének házastársa is jogosult.²⁸

A szülői felügyelet kérdéskörét a Csjt. VIII. fejezete tárgyalja. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben²⁹ való döntés kivételével szünetel a szülői felügyelete annak a szülőnek, akinek gyermeke a különélő másik szülőnél van elhelyezve, de szülői felügyeleti jogát a bíróság nem szüntette meg. Nem szünetel a szülői felügyelet, ha a szülők vagy a bíróság a közös szülői felügyeletről döntött.³⁰ A Csjt. lehetőséget biztosít a szülőknek arra, hogy a házasság felbontását követően is együttesen gyakorolják közös gyermekük vonatkozásában a szülői felügyeletet. A házasság felbontása után közös szülői felügyelet gyakorlását a bíróságtól kérelmezni kell. Ez a jogosítvány tehát nem automatikusan jár a különélő szülőnek. A kérelmezés alapja a közös megegyezés, ugyanis nem elég hozzá a különélő szülő kérelme. Ahhoz a gyermeket továbbnevelő szülő kérelme is szükséges. A felek a gyakorlatban igen ritkán élnek ezzel a lehetőséggel. Ennek egyik oka véleményem szerint, - elsősorban az „ellenzékes” pereknél – a mindkét fél egyező akaratának hiánya. De okként szerepelhet anyagi-tartási probléma, bizalomhiány, a per során vélt vagy valós jobb pozíció is. A bíróságnak tehát nincs joga arra, hogy – a szülők ilyen irányú megállapodásának hiányában – közös szülői felügyeletet rendeljen el, mert ez a lehetőség csak a felek nagyfokú egyetértésével valósítható meg.

A közös szülői felügyelet során is adódhatnak természetesen vitás kérdések. A szülői felügyelet körébe tartozó olyan kérdésekben, amelyekben a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők nem tudnak egyetértésre jutni - a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdések kivételével -, a gyámhatóság dönt.³¹

Sok parttalan vita és személyes ellentétek esetében a válás utáni közös szülői felügyeleti jog azonban meglehetősen sérülékeny lehet. Ha ugyanis a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők már nem tudnak együttműködni, a közös szülői felügyeletet a bíróság *bármelyik* szülő kérelmére megszünteti, feltéve, hogy a megszüntetés a gyermek fejlődése szempontjából is indokolt. Láthatjuk tehát, hogy míg a válást követő közös szülői felügyelet gyakorlásához a házastársak egyező akaratnyilvánítása szükséges, addig ennek a jognak a megszüntetéséhez elegendő a felek egyikének egyoldalú kérelme. A gyakorlatban ez meglehetősen gyakran elő is fordul. A bíróság különösebb mérlegelés nélkül szünteti meg a közös szülői felügyeleti jogot, elsősorban a gyermeket háztartásában

---

²⁸ Gyer. 28. § (1) bek.

²⁹ Lásd: Csjt. 72/B. § (2) bek.

³⁰ Csjt. 91. § (3) bek.

³¹ Csjt. 73. § (1) bek.

nevelő szülő kérelmére. Indok persze lehet az is, hogy a gyermeknek nem érdeke az, hogy szülei a házasság felbontását követően is állandóan konfliktust generáljanak vonatkozásában. A házasság felbontása után közös szülői felügyelet csak akkor lehet hosszútávon működőképes, ha felek már a bontóper megelőzően, és az alatt megfelelő együttműködési készséget mutatnak. Hosszútávú, - közös szülői felügyelettel kapcsolatos - együttműködést nehezen tartok elképzelhetőnek az „ellenzékes” bontóperek esetében. A kapcsolattartást azonban közös szülői felügyelet fennállása esetén is szabályozni kell, ugyanis a külön élő szülő kapcsolattartási joga nem képezi a szülői felügyeleti jog részét. A két jog egymástól függetlenül, egymástól elkülönülten jelenik meg.

A házasság felbontása során azokban az esetekben, ahol közös gyermek született a házasságban a gyermek elhelyezése mellett, a másik kardinális kérdés a kapcsolattartás szabályozása, illetve a kapcsolattartás végrehajtása.

A Gyer. 27. § (2) és (3) bekezdései rendelkeznek a kapcsolattartás fajtáiról. Ennek formái a folyamatos és az időszakos kapcsolattartás. A folyamatos kapcsolattartás magában foglalja

- a gyermekkel a gyermek szokásos tartózkodási helyén való személyes találkozást (meglátogatás),
- a gyermeknek a szokásos tartózkodási helyéről rendszeresen, meghatározott időtartamra - a visszaadás kötelezettségével történő - elvitelét,
- a gyermekkel személyes érintkezés nélkül történő rendszeres kapcsolattartást, így különösen a levelezést, a telefonkapcsolatot, az ajándékozást, a csomagküldést.

Az időszakos kapcsolattartás magában foglalja a gyermekkel a tanítási szünetek és a többnapos ünnepek időszakában való huzamos együttlétet.

A kapcsolattartásra vonatkozó bírói határozat végrehajtásáról a gyámhivatal gondoskodik. A vonatkozó eljárási szabályokat a 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (továbbiakban: Ket.) és a Gyer. tartalmazza. Amennyiben a gyermek láthatásának biztosítására kötelezett, - gyermeket gondozó – szülő önhibájából nem tesz eleget a kapcsolattartást szabályozó határozatnak, a gyámhivatal különböző lépéseket tehet ennek betartatására. Első alkalommal figyelmezteti a kötelezett szülőt a határozat betartatására, illetve magatartásának következményeire. Amennyiben a kötelességszegő magatartás ismétlődik, a gyámhivatal jogosult végrehajtási bírság kiszabására, akár folytatólagosan is. Az egyszerre kiszabható bírság összege 5000 -

500 000 forint lehet. Indokolt esetben karhatalmi végrehajtás is elrendelhető.³² Ha a kapcsolattartás gyakorlása konfliktusokkal jár, folyamatosan akadályokba ütközik, illetve a felek között kommunikációs zavarok állnak fenn, a gyermekjóléti központ kapcsolatügyeletének, illetve a gyermekjóléti szolgálatnak a közreműködését vagy a védelemben vétel elrendelését kezdeményezheti a gyámhivatal. Lehetősége van ezen kívül a gyermekvédelmi közvetítői (mediációs) eljárás igénybevételének kezdeményezésére is.³³

Ha a kapcsolattartásra kötelezett a gyermeket bizonyíthatóan folyamatosan a kapcsolattartásra jogosult ellen neveli és a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozatnak végrehajtási intézkedések ellenére sem tesz eleget, a gyámhivatal a gyermek elhelyezésének megváltoztatása iránt pert indíthat, feltéve, hogy az elhelyezés megváltoztatása a kiskorú gyermek érdekében áll. Lehetőség szerint feljelentést tesz a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 195. §-ának (4) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetése miatt.

A jogszabályi lehetőségek adottak, a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy a gyámhivatalok a kapcsolattartások végrehajtása és szabályozása terén gondokkal küzdenek. Optimális esetben a házastársak egyezséggel tudják felbontani a közöttük fennálló törvényes kapcsolatot. Megegyeznek a jogszabályban – fentebb említett – kötelezően előírt feltételekről. Sokan úgy gondolják ezzel meg is oldották a problémát, hiszen lezártak egy kapcsolatot, megállapodtak a vagyoni kérdésekben, és a gyermekek elhelyezésében, tartásában, láthatásában is. Elméleti síkon persze gyakran minden könnyebbnek tűnik. A megvalósítás során azonban nagyon sok esetben problémákkal szembesülnek a felek. A másik fél, esetleg bosszúból nem adja oda a gyereket a bíróság által meghatározott időpontban. Nem fizeti a megállapított gyermektartást. Nem úgy bánik a gyermekkel, ahogyan a volt házastárs szeretné. A volt házastárs különböző okból gyakrabban fogyaszt alkoholt, esetleg bűnöző életmódot folytat, vagy új házasságot köt. Elváltak tehát a felek, a konfliktusok, illetve azok forrásai azonban nem szűntek meg, csak más irányultságot vettek. Megállapodhatnak tehát a felek a házasságfelbontása során a gyermekelhelyezéséről, illetve a kapcsolattartásról, de nem biztos, hogy ezt hosszú távon fenn tudják, fenn akarják tartani! Ekkor kerülhet sor a kapcsolattartás újra szabályozására, illetve végső esetben a gyermekelhelyezés megváltoztatására. „A gyermek elhelyezésének megváltoztatását abban az esetben lehet kérni, ha azok a körülmények, amelyekre a bíróság a döntését alapította,

---

³² 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól (továbbiakban: Ket.) 61. §; 140: §-142.§

³³ Gyer 33. § (5) bek.

utóbb lényegesen megváltoztak, és ennek következtében az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll. A gyermek elhelyezése, valamint az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő, a gyámhatóság és az ügyész indíthat pert. Ha a gyermek elhelyezése érdekében azonnali intézkedésre van szükség, a bíróság soron kívül, ideiglenes intézkedéssel határoz.”³⁴

A jogalkotó azt feltételezi, hogy a szülők szeretetük, felelősségük és a gyermekük ismerete alapján meg tudják ítélni, hogy gyermeküknek mi a legkedvezőbb.

Ezzel szemben gyakoribb azonban az a helyzet, hogy a két, szülői szerepre egyaránt alkalmas ember gyermek-elhelyezési perük során minden pozitívumtól sikeresen megfosztják egymást. Miközben látszólag csak egymás érdekeit, tekintélyét tiporják sárba, az, akit igazán kifosztanak, az a gyermekük. (Kardos, 2004.)

A kapcsolattartásra vonatkozó bírói határozat végrehajtásáról tehát a gyámhivatal gondoskodik. A kapcsolattartásra jogosult szülők azonban sok esetben a gyámhivatalok segítségével sem tudnak élni törvényben deklarált jogaikkal. Ez indukálta azt, hogy 2003. június 20-án az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Főosztálya elrendelte a kapcsolattartási ügyek országos vizsgálatát. A megyei gyámhivatalok 1500 kapcsolattartási ügy vizsgálatát végezték el. A vizsgálat során megállapították, hogy 2001-ben 7616, míg 2002-ben 7771 ügy indult, illetve 2001-ben 849, 2002-ben pedig 718 végrehajtási ügyben kellett eljárniuk a gyámhivataloknak. A vizsgálat megállapította, hogy a kapcsolattartások vonatkozásában indult végrehajtási ügyek intézése során a legtöbb probléma a bírósági szabályozások körében jelentkezett. E probléma több okra vezethető vissza. A bíróságok a házasság felbontása, illetve a gyermek elhelyezése során a kapcsolattartást csak egy egyszerű eldöntendő részkérdésként kezelik. Ez abban mutatkozik meg, hogy a felek egyező akaratnyilvánításos válása esetén a szülők által kötött egyezséget különösebb vizsgálat nélkül jóváhagyják. Ennek következményeként olyan helyzet állhat elő, melynek során az egyezséget jóváhagyó végzések, illetve a hozott ítéletek nem tartalmazzák teljes körűen a Gyer. 30. §-ban előírt feltételeket. Sok hiányos szabályozással találkozhatunk az „ellenzékes” perek esetében is. Többször előfordul, hogy a felek jogi képviselő hiányában, vagy családjogi ügyekben kevésbé járatos jogász segítségével fogalmazzák meg „közös megegyezésüket”. Számos alkalommal a kapcsolattartás kérdésében a felek úgy állapodnak meg, hogy a gyermek és a külön élő szülő kapcsolattartása korlátlan legyen, ezért azt nem szabályozzák. Legtöbb esetben hiányzik az

---

³⁴ Csjt. 72/A. § (2) (3) (4) bekezdés

elmaradt kapcsolattartás pótlásának szabályozása, valamint a felek figyelmeztetése arra vonatkozóan, hogy a várhatóan elmaradó kapcsolattartásról előzetesen, - elsősorban írásban – kötelesek egymást értesíteni. Amennyiben a bíróság ezeket a megegyezéseket hiányos formában jóváhagyja, azok a gyakorlatban kivitelezhetetlenek, végrehajtásra alkalmatlanok lesznek.³⁵ A pontatlan, hiányos megfogalmazás a későbbiekben a feleknek és a gyermeknek különösen nagy problémákat okozhatnak. Ha a szülők korlátlan láthatásban állapodnak meg, a láthatásra jogosult szülő bármilyen időpontban ilyen irányú jogérvényesítéssel fordulhat a másik fél felé. A láthatás biztosítására kötelezett fél azonban ugyanilyen alapon ezt a kérelmet el is utasíthatja. Ilyen esetben már rögtön szembe kerülnek a felek egymással, hiszen más érdeket képviselnek, - tegyük hozzá – mindketten jogosan. A kár sajnos ebben az esetben is a gyermeket érinti elsősorban, mivel egyrészt ismét szülei vitájával, konfliktusával kell szembesülnie, illetve a mindkét szülővel való kapcsolattartási joga szenved sérelmet. (Forgács, 2004) (Kiss, 2004)

A Gyer. 30. § (1) bekezdése szerint a kapcsolattartásra jogosultak *egyezségének* rendelkeznie kell:

- a folyamatos, valamint az időszakos kapcsolattartás gyakoriságáról, időtartamáról,
- a gyermek átadásának és visszaadásának helyéről, idejéről, módjáról,
- a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó értesítési kötelezettségről,
- az elmaradt kapcsolattartás pótlásának rendjéről,
- a kapcsolattartás egyéb formáiról.

Ugyanezen kormányrendelet 30. § (5) bekezdése alapján:

A kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott *határozat* rendelkező része a 14. §-ban foglaltakon kívül tartalmazza

- a kapcsolattartás formáját,
- a kapcsolattartást akadályozó körülményekről történő előzetes értesítési kötelezettség szabályait,
- az elmaradt kapcsolattartás pótlásának rendjét,
- a 31-33/B. §-ban meghatározott jogkövetkezményekről való tájékoztatást.

Megállapítható tehát, hogy amennyiben a bíróság a felsoroltak tekintetében nem hozott teljes körű döntést, hibázott, mivel gyakorlatilag a kapcsolattartás kérdésében nem döntött, az nem végrehajtható.

---

³⁵ Lásd: BH 1990/473 jogeset

A közös megegyezéssel történő válások egyik gyakori jelenségéről itt tartok szükségesnek megemlíteni egy igen fontos dolgot. Az ilyen „típusú” válásoknál nagy számban előforduló helyzetről van szó. A házasságokban sok esetben csak látszólagos a felek egyenjogúsága, egyenlősége. Ez több okra is visszavezethető. Ilyen lehet az eltérő kereset, és az ebből adódó eltérő anyagi igények. Ide tartozhat iskolai végzettség, az ebből is következő eltérő kulturális háttér milyensége, de itt említhetjük meg az eltérő személyiségből adódó különbözőségeket is. Emellett számos más ok is generálhat konfliktus helyzetet a házasság fennállása alatt. Ezek a különbözőségek, erőviszony egyenlőtlenlégek azonban nemcsak az együttélés során, hanem a felek elválásakor is problémaként jelentkeznek. Általában ezek azok, melyek a házasság megszüntetéséhez is vezetnek! Ilyen esetekben a házasság felbontásakor a közös megegyezés hátterében gyakran csak egy látszat megegyezés húzódik. A házasság fennállása alatt domináns szerepben lévő fél, sok szituációban a bontóper során, illetve az azt megelőző egyezség során is érvényesíteni tudja az akaratát. Sokszor pénzért „megveszi” a gyermek nála történő elhelyezését, vagy elkerüli a későbbi gyermektartás megfizetését. Legtöbb alkalommal azonban még anyagi források felmutatása nélkül, a puszta fizikai, vagy verbális erőszak alkalmazása is elegendő lehet a másik fél megfélemlítéséhez. A megfélemlített fél természetesen nem meggyőződésből írja alá ilyenkor a „közös” megegyezéssel való válásról szóló válóperes keresetlevelet. Ha a megegyezésből látszik, hogy nem egyenlő felek állapodtak meg, - tehát, ha gyermekre illetve valamelyik házastársra a megállapodás sérelmes - a bíróság természetesen nem hagyja jóvá azt. A számos alkalommal azonban ez a felszínen nem derül ki, a bíróság pedig a legtöbb esetben örül az egyezségnek, - mivel ezáltal egy hosszabb vitától szabadul – és nem nagyon tekint a látszólagos egyezség mögé. Sokszor erre lehetősége sincs. A látszat egyezségek jóváhagyása pedig újabb eshetőséget generál arra, hogy a felek a hatóság előtt kérjék a „megállapodásuk” újraszabályozását.

A végrehajtási eljárások általában a kapcsolattartásra jogosult fél szóbeli vagy írásbeli kérelmére indulnak. A szóbeli kérelmek gyakran kellőképpen részletezettek, ami visszavezethető arra, hogy a szóban előadott kérelem során mód van arra, hogy kérdések feltevésével a jegyzőkönyvet felvevő személy adekváttá tegye a beadványt. Az írásbeli kérelmek esetében azonban a hatóság hiányosságokkal szembesül. Az ügyfelek többsége nem kellőképpen megfogalmazott, elnagyolt beadványokat terjeszt elő, mely akadályozza az eljárás gyors megkezdését, illetve annak lefolytatását. Az ilyen kérelmek esetében nehezebb a bizonyítás lefolytatása, illetve a hiánypótlások teljesítése miatt az eljárási határidő is elhúzódhat. A gyámhivatalok sajnos már a végrehajtási ügyek kezdetén sem

élnék azokkal a lehetőségekkel melyeket a Ket. biztosít számukra. Az ügyfél ugyanis sok esetben nem válaszol a hiánypótlási felhívásra, vagy éppen az idézésen nem jelenik meg. (Forgács, 2004)

Amennyiben a kérelem megalapozottnak tekinthető, vagyis az elmaradt kapcsolattartás a kötelezettnek felróható okból nem került teljesítésre, a gyámhivatal mérlegelési körébe tartozik, hogy milyen végrehajtási eszközzel él. (eszközöket l. fent)

A legenyhébbnek nevezhető lehetőség ezek közül a mulasztó szülő határozatban történő figyelmeztetése. A már említett felmérés szerint az ügyek 50%-ában ez elegendőnek bizonyul a befejezéshez. (Forgács, 2004.) A fenn maradó másik 50 % esetében az ügyek azonban jóval körülményesebben rendezhetőek. Ezt támasztja alá az is, hogy a figyelmeztetés hatástalansága következtében kiszabott végrehajtási bírság tekintetében a gyámhivatal nem gyakorol megfelelő következetességet. Ez megmutatkozik abban is, hogy a gyámhivatalok egy része óvakodik a kapcsolattartást akadályozó szülő komolyabb összegű megbírságolásától. A Ket. 500 000 forintig terjedő, ismételten kiszabható bírságolást tesz lehetővé. Az alkalmanként kiszabható összeg nagyságát a törvény a gyámhivatalok mérlegelési jogkörébe adja, azt 5000 forintban minimalizálva, gyakorlati útmutatásként előírva, hogy a bírságolt személy vagyoni és szociális körülményeit és a mulasztás súlyosságát figyelembe kell venni. A jogalkalmazók jól tudják azonban, hogy a kiszabott bírságok, - az összeg nagyságától függetlenül – nem oldják meg a szülők között kialakult ellentéteket. Az esetek nagy részében ez a megoldási mód inkább a fennálló helyzet további elmérgesedéséhez vezet. Gyakori eset, hogy a megbírságolt szülő megfizeti az alacsony összegű bírságot, de ennek ellenére a gyermek-szülő részére a láthatást továbbra sem biztosítja. Így a gyermek kétszeresen hátrányt szenved, hiszen a másik szülőjével sem tarthat kapcsolatot, illetve a bírság folyamánként a ráfordítható anyagi lehetőségek is hiányt szenvednek. A legrosszabb esetben a másik szülő elleni negatív hangulatkeltés eszközeként is felhasználható a bírságról szóló határozat.

A kiszabott bírságok viszonylatában a másik fő problémaként megjelenő dolog, azok behajtatlansága. A kiszabott bírságok többségét ugyanis nem hajtadják be. Személyes tapasztalataimat is megerősíti a következő állítás: „Tudok olyan esetről, amikor 500 elmaradt kapcsolattartási nap halmozódott fel.” Az elmaradt kapcsolattartások esetében teljesen feleslegesen több mint 2 millió forint bírságot szabott ki a gyámhivatal. (Grád, 2005.) A be nem hajtott, illetve túl alacsony összegben meghatározott bírságok komolytalanná teszik a végrehajtást. Minden megyében megtalálható az a két-három, évek óta tartó ügy, ahol a gyámhivatali tevékenység nem jár(t) eredménnyel. „A szülők ezekben

az ügyekben kompromisszumra képtelenek, gyakran megszakítottak egymással mindenféle kommunikációt és a közöttük kialakult viszony olyannyira elmérgesedett, hogy a gyámhivatal által kiszabott legmagasabb összegű bírság is kevés az ügy megoldására.” (Forgács, 2004. 16. p.) A bírság kiszabása tehát az esetek többségében nem oldja meg a kapcsolattartás körül felmerült problémákat.

A következő lehetőségek egyikeként alkalmazható védelembe vétel a legkevésbé lehet alkalmas megoldási mód e problémára. Ez az intézkedés véleményem szerint csak egy újabb felesleges állami beavatkozás a szülők és gyermekek életébe. A védelembe vett gyermeket gondozó szülő részére megállapítható magatartási szabályként az, hogy a különélő szülő részére a kapcsolatot rendszeresen, - a határozatban foglaltaknak megfelelően – biztosítsa. Ez azonban csak egy újabb felesleges megismétlése már egy korábban magasabb szinten meghozott döntésnek, így hatásossága reménytelen. A védelembe vétellel kirendelt családgondozó jelenléte a kapcsolattartások során szintén előírható. Ez azonban, szintén hatástalan megoldás lehet, ellenkező esetben még a fennálló helyzetet is súlyosbíthatja. Nem tartom ugyanis zavartalannak azt a kapcsolattartást a szülő és gyermeke között, amelyet egy kívülálló, vadidegen személy állandó jelenlétében kell megvalósítani. Ilyen szituációban nem lehet bizalmas légkört teremteni a felek, a hozzátartozók között, sőt még a meglévő labilis szülő-gyermek kapcsolat is sérülhet. Nem beszélve arról, hogy a kapcsolattartás akadályozó szülő, ettől még akár jobban is érezheti magát, hiszen újabb kellemetlenséget okozott volt házastársának, egy családgondozó személyében.

Kérdésem számomra az is, hogy ebben a szituációban hogyan valósítható meg a kapcsolattartás célja, miszerint a gyermek és kapcsolattartásra jogosult személyek (a továbbiakban: kapcsolattartásra jogosult) közötti családi kapcsolatot fenntartsa, továbbá a kapcsolattartásra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérje, tőle telhetően segítse.³⁶

A kapcsolattartás érvényesítésének karhatalom által elősegített végrehajtása, véleményem szerint szintén kerülendő dolog. Nem lehet kétséges az a tény, hogy a gyermek számára nem az a legszerencsésebb megoldás a kapcsolattartás végrehajtása szempontjából, ha otthonából a külön élő szülő, a rendőrség társaságában hangos veszekedések közepette viszi el. Ezt példázza a következő eset is: „Anyuka visított, nagymama nekiment a rendőröknek, akik végül is mindkettőjüket megbilincseltek, a

---

³⁶ Gyer. 27.§ (1) bek.

gyereket egy szál ruhában átadták az apának, aki a bömbölő, toporzékoló kislányt betuszkolta a kocsiba, a rendőrök meg az anyát és a nagymamát a rendőrautóba, és mindenki ment a dolgára. Hétfőn aztán megtudtuk, hogy az apa mellesleg még aznap délután bevitte a gyermeket a kórházba, mert nem tudta megnyugtatni, és a gyermek elájult.” (Kasza, 2006. 11. p.)

A Gyer. 33. § (7) bekezdésének a) pontja szerint, ha a kapcsolattartásra kötelezett a gyermeket bizonyíthatóan folyamatosan a kapcsolattartásra jogosult ellen neveli és a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozatnak a végrehajtási intézkedések ellenére sem tesz eleget, a gyámhivatal a gyermek elhelyezésének megváltoztatása iránt pert indíthat, feltéve, hogy az elhelyezés megváltoztatása a kiskorú gyermek érdekében áll. „A gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el az a szülő, aki a gyermeket a másik szülővel való érintkezéstől indokolatlanul elzárja, és ellene hangolja. A gyermek érzésvilágára ez károsan és kiszámíthatatlanul hat, s az is bekövetkezhet, hogy a gyermek szembefordul mindkét szülőjével. A szülőnek az említett mélyen elítélendő magatartása károsan befolyásolja a gyermek fejlődését, és alapot ad arra a következtetésre, hogy ez a szülő nem alkalmas a gyermek nevelésére. Végző soron az ilyen szülői magatartás a gyermek elhelyezésének a megváltoztatására is vezet.”³⁷

Az eredménytelen végrehajtások következményeképpen a gyámhivatalok ezzel a lehetőséggel nem élnek elég gyakran. Ez számos okra vezethető vissza. Az egyik az, hogy a per indításnak nincsenek meg a feltételei, hiszen a kapcsolattartásra jogosult szülő sok esetben rosszabb körülmények között él, mint az akinél a gyermeket elhelyezték. (Forgács 2004.) Másrészt pedig, ha a per megindulna, az eljárás lefolytatása alatt az anya nagy valószínűség szerint teljes mértékben együttműködne az apával a kapcsolattartás tekintetében, és így már a perben megállapítható lenne, hogy semmi oka nincs a gyermekelhelyezés megváltoztatásának. (Kasza, 2006.)

Számos szakértői véleményben szerepel, hogy a gyermeket nevelő fél tendenciózusan arra törekszik, hogy a gyermeket a különélő szülőjétől megfossza, ellene nevelje. A különélő szülő részéről viszont sok esetben a kapcsolattartást a gyermeket nevelő szülő lejárására használja fel. A gyermek elhelyezési per is számos esetben arra irányul, hogy az a szülő, aki közvetlenül nem maga neveli a gyermeket, a másik fél zaklatására használja fel ezt a lehetőséget, éppen ezzel bizonyítva gyermek nevelésére való alkalmatlanságát. A gyermekelhelyezési per tehát számos esetben nem jelent megoldás, és

---

³⁷ Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

szintén a kapcsolattartási problémák mélyüléséhez vezethet. A gyermeket nevelő szülők számos olyan indokot találnak, mellyel a másik szülővel való kapcsolattartását igyekeznek megakadályozni. „A trükköket alkalmazók hiányos pszichológiai ismereteik következtében nem látják előre, hogy éppen rájuk nézve hátrányos következményei lesznek akcióiknak. Nem egy esetben a másik szülővel való kapcsolat hiánya önbizalom csökkenést, depressziót, a gondozó szülővel való szembefordulást, vagy serdülőkorban a gondozó szülő végleges elhagyását eredményezi. Ez utóbbi eset azért veszélyes, mert nem egyszerűen a másik szülőhöz való átpártolásról van szó - ez nem lehetséges, hiszen eredményes volt a kapcsolat rombolása -, hanem a felnőtt társadalommal való szembefordulás, a devianciák valamelyik fajtája az alternatíva. Ennek kivédésére a tudomány mai állása szerint nincs módszerünk.” (Kardos, É.n.)

„A gyermekelhelyezéssel kapcsolatban felmerülő kérdés az is, hogy miként kell értékelni annak a szülőnek az új házasságkötését, akinél a bíróság a gyermeket elhelyezte. A gyermek életében is kedvező fejlemény lehet szülőjének új házasságkötése, ha az új házastárs a gyermek nevelésére képes és alkalmas olyan személy, akitől kellő erkölcsi, anyagi támogatásban részesülhet, s aki a közös otthonban nyugodt légkört képes biztosítani. Az új házastárs gyermeknevelésre alkalmatlansága, a gyermekkel szembeni ellenszenvé, a környezet olyan alakulása, melyben a gyermek nyugodt, egészséges fejlődésének feltételei nincsenek biztosítva, a gyermek elhelyezésének megváltoztatását eredményezheti. A szülő új házasságkötése tehát önmagában nem elegendő ok a gyermekelhelyezés megváltoztatására. Erre akkor kerülhet sor, ha megállapítható, hogy a szülő új házasságkötésével kialakult új környezetre tekintettel az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll. Vonatkozik ez arra az esetre is, ha az új házasság következtében a családban mostohagyermek nevelkednek együtt. Ez a körülmény sem ok az elhelyezés megváltoztatására, hiszen a mostohagyermekek között kialakuló egészséges kapcsolat még kedvező is lehet a gyermekek számára. Az elhelyezés megváltoztatása válhat viszont szükségessé akkor, ha a mostohatestvérek között olyan tartósan rossz kapcsolat alakul ki, amelyre tekintettel ez az intézkedés szolgálja a gyermek érdekét.”³⁸

A jogszabályok adta lehetőségek kihasználatlansága, nem megfelelő volta, illetve a gyámhivatalok tehetetlensége és a felek viselkedése mellett a kapcsolattartások végrehajthatatlanságának problémáját, a rutinszerűen alkalmazott bírói döntésekben is látom. Többször szóba került már, hogy a kapcsolattartást elsősorban a szülők

---

³⁸ Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

megegyezése befolyásolhatja. Ennek hiányában a határozatban foglaltak az irányadóak. Tapasztalatom szerint az általános bírói gyakorlat a következők szerint rendezi a kapcsolattartás kérdését. A kapcsolattartásra jogosult fél minden második hét végén, péntek kora délutáni óráktól, - vagy oktatási idő végeztétől, - illetve szombat délelőtti óráktól, vasárnap kora délutáni órákig viheti el magával a szülő a gyermekét. A határozat természetesen konkrét időpontokról rendelkezik. Az időszakos kapcsolattartások időtartamát oktatási szünetek illetve ünnepek alkalmával általában úgy határozza meg a bíróság, hogy a szülők az időtartamok felét tölthetik el gyermekükkel. A nyári szünidő alatt pedig általánosan kétszer, esetleg háromszor két hetet tölthet a láthatásra jogosult szülőnél a gyermek. Ez utóbbi jog gyakorlásának időtartam egysége egybeesik e Gyer. 27. § (5) bekezdésének *bb)* pontjával: ha a kapcsolattartást rendező egyezség, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat nem rendelkezik a kapcsolattartásra jogosultat megillető időszakos kapcsolattartás időtartamáról, a két hetet nem haladhatja meg. Véleményem szerint az egy hónapban biztosított kétszer két – sok esetben csonka – hétvége nem megfelelő arra, hogy a szülőtől elszakított gyermek megfelelő kapcsolatot ápolhasson közeli hozzátartozójával. A bíróság annak ellenére hosszú idő óta ragaszkodik e láthatási formula alkalmazásához, hogy erre semmiféle jogszabályi rendelkezés nem kötelezi! A mostani bírói gyakorlatot figyelembe véve csak a szülők egyezsége szabályozhatja eltérően e megszokott, berögzült, nem megfelelő gyakorlatot. Persze a bíróság csak akkor szabályoz, ha felek másként nem döntenek!

Úgy gondolom, hogy ennek a bírói gyakorlatnak alternatív megoldása lehetne hazánkban is, - a Franciaországban már működő -, váltott elhelyezés gyakorlatának bevezetése. E gyakorlat bevezetése a bírói ítékezésbe a különélő szülőket is ösztönözhetné a gyermek érdekében történő, egymással való együttműködésre. Kérdés azonban az, hogy ez az együttműködés nem csak egy egymás mellett működésről szólna-e? A francia szabályozás szerint a gyermek mindkét szülőnél egy időben elhelyezhetővé válik, és egyik szülő sem élvez prioritást e jogok terén a másikkal szemben. A váltott elhelyezésnél is fontos szerepet kell, kapjon a gyermek környezetének állandósága, biztonságérzetének megőrzése. (Gyengéné, 2006.) Ezt a magyar joggyakorlatban is megjelenő kötelezettség az elhelyezések megoldásakor. „A gyermek egészséges személyiségfejlődését az segíti elő, ha megszokott környezetében, őt szeretettel körülvevő személyek gondozásában nevelkedhet. A gyermeknek biztonságérzetet nyújt a megfelelő környezet állandósága, a környezetváltozás, az elhelyezés váltogatása viszont szorongást, félelemérzetet kelthet benne. Ennek a személyiségre károsan ható következményeitől a szülők kötelesek a

gyermeket megvédeni. Az állandóság követelményének érvényre juttatásánál a gyermek és a szülő közötti személyes kapcsolatnak és nem a lakóhelynek van elsődleges jelentősége. Az egészséges fejlődést elősegítő környezetben való megmaradás biztosítása olyan fontos szempont, amelyet a gyermekelhelyezésnél figyelembe jövő körülmények között jelentőségének megfelelően kell értékelni, a gyermeket az indokolatlan környezetváltozás izgalmaitól, az ezzel járó megrázkódtatásoktól meg kell kímélni.”³⁹

A bírói gyakorlat a Legfelsőbb Bíróság 17. sz. Irányelvben fent említett állandóság kérdését túlmisztifikálja, a láthatások kialakítása során talán a többi szempont elé helyezi, annak ellenére, hogy azok legalább ugyanilyen súllyal kell, hogy szerepeljenek a döntéshozatal során. Annak ellenére, hogy a bírói gyakorlatban még nem alkalmazzák ezt az elhelyezési módozat, saját tapasztalatommal alá tudom támasztani azt, hogy – a bírói döntéstől függetlenül, a szülők megállapodása alapján – a váltott gyermek elhelyezés nem kelti a gyermekben az állandótlanság érzését. Tapasztalatomat, véleményemet alá támasztják a következő gondolatok is. „Természetes, hogy a gyermek életében viszonylagos állandóságra kell törekedni, azonban ez egyrészt nem önmagában, quasi az összes többi peradat fölé helyezve értékelendő, másrészt sokkal inkább egyfajta kiszámíthatóságot kellene, hogy jelentsen. Vagyis nem annyira annak van jelentősége a gyermek számára, hogy milyen gyakran kerül át egyik szülőtől a másikhoz..., hanem annak, hogy a gyermek számára mindez előre látható, kiszámítható-e....Vagyis a gyakori előre nem látható változások csakugyan megbetegítő hatásúak lehetnek, ezért célszerű azokat (de csak azokat) kerülni.” (Grád-Jánoskúti-Körös, 2008) Életünk, már a gyermekkortól kezdődően folyamatos változások, állandótlanságok sorozata. Körülöttünk minden változik, de ez nem jár egyértelműen egy egészséges ember fizikai, vagy akár mentális megbetegedésével. A változások rugalmasabbakká, alkalmazkodóbbakká tesznek minket. Természetesen a gyermekek állandóságra való törekvését, a szülők válásával együtt járó változásokat, az új helyzetet, a szülőknek megfelelően elő kell készíteniük. Arra kell törekedniük, hogy ezekhez a változásokhoz a gyermek pozitívabban viszonyulhasson. Ez természetesen nem csak a válófélben lévő szülők feladat, hanem az együtt élő családoké is. Ehhez szakember segítsége is igénybe vehető.

Az állandóságra törekvés túlmisztifikálását támasztja alá sok esetben a helytelen szülői magatartás is. Az „ellenzékes” perek gyakori velejárója az, hogy a szülők egyike a gyermeket az addigi közös lakóhelyről kiszakítva önkényesen magával viszi új

---

³⁹ Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

környezetébe, azzal a céllal, hogy a másik felet elviselhetetlen helyzetbe hozza. Ez az önkényesen kialakított helyzet a válási procedúra előtt és alatt folyamatosan fennállhat, ezzel alakítva ki a gyermek számára egy quasi kikényszerített állandóságot. Számos példa támasztja alá azt, hogy a bíróság egy-egy ilyen kikényszerített állandóságra hivatkozva helyezi el a gyermeket annál, aki ezt az önkényes helyzetet előidézte. E bírói gyakorlat azt generálja, hogy az önérvényesítő, erőszakos magatartást tanúsító fél a későbbiek során sem lesz együttműködő a volt házastárssal, hiszen azt tapasztalja, hogy a keményebb saját fellépés célravezetőbb lehet a megegyezésnél. A bíróságoknak ilyen esetben erősen mérlegelnie kellene ennek a szülőnek az alkalmasságát, a gyermeknevelés szempontjából.

Sok ügyben a szakértői vélemények is az ilyen irányú, nem megfelelő bírói döntéseket indukálják. A szakértők ugyanis számos alkalommal, mindkét szülőt alkalmasnak találják a gyermek nevelésére, és véleményükben annak adnak hangot, hogy a gyermek számára előnyösebb lenne, a megszokott környezet fenntartása. (Grád-Jánoskúti-Kőrös, 2008)

A váltott elhelyezésről szóló döntés meghozatalakor, az állandóságon kívül természetesen számos tényezőt figyelembe kell venni. Ilyen objektív feltétel például a szülők lakóhelyének földrajzi távolsága. A nagy távolság (30-40 km felül) automatikus elutasítási ok. Szintén az objektív feltételekhez sorolható az, hogy a szülők önálló lakással, a mai kor követelményeinek megfelelő komforttal rendelkezzenek, és a gyermek részére biztosítani tudják az önálló szobát. Ez utóbbiakkal nem értek egyet, hazai viszonylatban semmiképpen sem. Számos településünkön nincs megfelelő csatornázás, megfelelő kommunális ellátás a mai napig sem. Ugyancsak nem általános hazai viszonyaink között az sem, hogy egy átlagos keresettel rendelkező, több gyermekes házaspár minden gyermeke külön szobában éljen. Természetesen a különmű gyermekek részére lehetőség szerint ezt biztosítani kell, azonban minden fizikai feltétel hiánya miatt, a váltott elhelyezés megvalósulását akadályozni felesleges lenne. Objektív feltétel a szülők gyermekkel kapcsolatos kiadásainak fedezése, a gyermek károkozásáért való felelősség is. Az előbbi esetben az egyezségben illetve az ítéletben pontosan felsorolják, mely kiadásokat ki köteles viselni, és a háztartási költségeket mindig az a szülő állja, akinél éppen tartózkodik a gyermek. A szülői felelősség ügyében már megosztottak az álláspontok Van, aki szerint a felelősség azé a szülőé, akinél a gyermek tartózkodik, mások szerint az anyagi felelősség egyenlő arányban oszlik meg a felek között. A családi támogatások odaítélésének vonatkozásában a szülők jövedelmi viszonyai és az eltartott gyermekek száma az irányadó. Az egyéb, adókedvezmény

körében járó juttatások kérdésében alapelv az egyenlő megosztás. A szubjektív feltételek körében a szülői alkalmasságot és a gyermek alkalmasságát kell megvizsgálni. A szülők vonatkozásában a pszichológusi, pszichiáteri vélemény mellett, más tényezőket is figyelembe kell venni. Ilyen többek között az, hogy a szülő elegendő időt tud-e fordítani a gyermekkel való foglalkozásra, tudja-e követni az iskolai előmenetelét. A gyermek szakértői vizsgálata is elengedhetetlen lehet. Nem értek egyet Maurice Berger-rel, aki a gyermek hatéves koráig tiltaná a váltott elhelyezést. Megítélésem ebben a kérdésben inkább azok felé hajlik, akik ezt a határvonalat a gyermek három éves korában húznák meg. Személyes tapasztalatom azonban azt igazolja, hogy a váltott elhelyezés a korábbi életkorokban is jól működő gyakorlat lehet. Az elhelyezés változásának gyakorisága véleményem és tapasztalatom szerint, akár napi gyakorisággal is történhet, úgy hogy a szülők közül mindig másiknál tölti a gyermek a hétvégéket. Optimális megoldás lehet a heti gyakorisággal történő váltás is.(Gyengéné, 2006.)

VII. A MEDIÁCIÓ ELMÉLETE

VII.1. Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek története

A mediáció (közvetítés) fogalma sokak számára egy új, alternatív vitarendezési lehetőségként jelenik meg, holott a mediáció és az ezzel rokonságot mutató választottbíráskodás nem a XX.-XXI. században alakult ki. Az említett alternatív vitarendezési eljárások, már az ókori társadalmakban is a békés együttélést szolgálták.

Indiában a panchayat rendszert alkalmazták. Ebben egy öt főből álló testület folytatott mediációt (arbitrációt), a közösségben felmerült panaszokkal kapcsolatban. A buddhista területeken a kolostorlakók közvetítették a vitában álló felek között. (Moore, 1996.21.p.)

Már 2500 évvel ezelőtt Kínában is találkozhatunk ezzel a módszerrel. Az itt létrejövő konfucionizmus és taoizmus egyaránt a harmóniára és az egyszerűsége törekszik. Ezzel párhuzamosan a vitákat, érdekelletételeket is egyezséggel próbálták rendezni. (Sáriné, 2006.) Kínában a mai napig megtalálható ez az eljárás. Az egészségügyi rendszeren belüli konfliktus megoldások esetében a mediáció szinte teljes mértékben helyettesíti az igazságügyi apparátust. A mediátorok évente több mint 7 millió konfliktusban közvetítenek. Ezeknek az eljárásoknak 90 %-a sikerrel végződik. Az ügyek bírói útra kerülését a felek kudarcént élik meg. (Lange, É.n.)

Egyes feltételezések szerint, már az ókori babilóniaiak is ismerték ezt a vitarendezési módot. Egyes források szerint a föníciai kereskedők is használták, majd Görögországban fejlődött tovább, ahol proxenetának nevezték a közvetítőt. A római jogban is fellelhető ezen eljárás előfutára. Justinianus Digestája tesz róla említést. Rómában a mediátort több néven illették: internincius, intercessor, philanthropus, interpolator, conciliator, medium, interlocutor, interpres, mediator.⁴⁰

Az Újtestamentumban is találhatunk utalásokat a konfliktusok közvetítő által történő megoldására. (Pál apostol Korintusiakhoz írt levele 6, 5-7.). Más vallásközösségek is már korán elkezdtek használni a mediáció módszerét. Menno Simons a reformáció idején hangsúlyozta a közvetítés fontosságát a vitamegoldások terén. (Lange, É.n.)

Japánban az ügyvédek alacsony létszáma valószínűleg az országban jól működő mediációra is visszavezethető. A régmúltban a falu vezetőjének volt a feladat az, hogy a

---

⁴⁰ <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation>

vitás feleket kibékítse. A mediációs eljárások sok esetben, Japánban, még ma is zökkenőmentesebbek, mint a peres eljárások. Itt ma is szerves része a vállalati kultúrának a közvetítés, ahol a mediátorok (chukai sha) teszik zökkenőmentessé az üzleti kapcsolatokat.⁴¹

Afrikában a közösség megbecsült tagja a mediátor. Sikerének titka valószínűleg abban is rejlik, hogy az afrikai törzseket egymással rokoni kapcsolatok is összefűzik.⁴²

Az iszlám kultúrában erős hagyományai vannak a közvetítésnek és a békéltetésnek. A kádi feladata volt az, hogy a vitás feleket a társadalmi béke érdekében egyezsége bírja.

A nyugati zsidó-keresztény kultúrkörben is régi időkre visszavezethető hagyományai vannak a közvetítésnek. A közvetítés helyszíne a templom volt és a papok gyakran jártak el mediátorként a bűnözők és a hatóságok között. A középkorban a keresztény papokat kérték fel arra, hogy a családok közötti vitákban, valamint a diplomáciai konfliktusokban közvetítőként járjanak el.⁴³

A nemzetségek, nagycsaládokon belül a falu idős emberei, illetve a törzsi tanácsok látták el a közvetítő, vitarendező szerepkörét.

Az újkori mediáció története Nagy-Britanniához és az Amerikai Egyesült Államokhoz köthető. Angliában 1889-ben megalkotják az English Arbitration Act-et, miszerint a felek a korábban megkötött választottbírói kikötésükhöz kötve vannak.(Sáriné 2006.) Nagy-Britanniában az első jogi szabályozás az 1896-ban megszületett Egyeztetésről (Conciliation Act) szóló törvényig vezethető vissza. Ez az önkéntes alapon történő vitarendezés mellett foglalt állást. E jogszabállyal jött létre a Kereskedelmi Minisztérium is (Board of Trade), melynek egyik szerepe az ágazathoz tartozó vitákban történő egyeztetés és döntőbíráskodás volt.^{44 45}

Az alternatív vitarendezési formák az Amerika Egyesült Államokban az 1913-ban létrehozott Munkügyi Minisztérium létrehozásával jelentek meg. Ennek keretén belül hoztak létre egy olyan testületet (egyeztető bizottságot), melynek feladata a munkügyi viták békés rendezése volt. Később ebből alakult meg az Amerikai Egyeztető Szolgálat (US Conciliation Service), és 1947-ben pedig önálló testületként a Szövetségi Mediációs és Egyeztető Szolgálat (Federal Mediation and Conciliation Service). 1926-ban létrehozták az

---

⁴¹ www.mediationadr.net/Conflict/InformationPublic-Meds/History.html

⁴² www.mediationadr.net/Conflict/InformationPublic-Meds/History.html

⁴³ www.mediationadr.net/Conflict/InformationPublic-Meds/History.html

⁴⁴ http://ec.europa.eu/employment_social/news/2002/may/dis_res_en.pdf 5. p.

⁴⁵ www.mediationadr.net/Conflict/InformationPublic-Meds/History.html

Amerikai Választott Bírósági Egyesületet, mely a kereskedelmi és a magánszektorban fellépő vitásügyeket hivatott alternatív úton megoldani. 1963-ban alapították a Családi és Egyeztető Bíróságok Egyesületét (Association of Family and Conciliation Courts), abból a célból, hogy a családi bírósági perek helyett alternatívát nyújtson a vitás feleknek.⁴⁶

Az Amerikai Egyesült Államokban a közvetítés két úton fejlődött. E két út néhol párhuzamosan haladt, néha összefonódott és gyakran eltérő filozófiai nézeteket vallott. Az egyik út az 1960-as években megjelenő társadalmi és politikai aktivizmushoz köthető, melynek során az urbanizáció okozta zavarok megoldásait keresték. A másik utat pedig a kormány igazságszolgáltatási reformjai indukálták. A bíróságok átalakítását elsősorban egy 1965-ben készített felmérés indukálta, melyet egy évtizeddel később, 1976. évi konferencián megerősítettek. Megállapították, hogy az igazságszolgáltatás túlterhelt, a lakosság elégedetlen szolgáltatásaival, és az emberek közötti kisebb súlyú bűncselekmények esetében a közvetítés jobb megoldás lehet a bírósági eljárásnál. Elsősorban a baráti, szomszédi és családi viszonyok vonatkozásában.

A másik útvonalat az 1960-as években a társadalmi zavarokra való reagálásként létrehozott közösségi központok képviselték. Ezek a közösségi egyeztető beavatkozások jelentettek alternatívát az intézményesített mechanizmusokkal szemben a polgárok közötti konfliktusok megelőzése és elhárítása terén. Ezek a korai közösségek támogatták azt, hogy a városközpontokban élők életükben megjelenő konfliktusaikból pozitívan kerülhessenek ki. A közvetítés lehetőséget biztosított a polgároknak arra, hogy a hatástalan, sokszor elnyomó és igazságtalan bíróságok helyett, ők döntsenek vitás ügyekben. Lehetőséget adott arra, hogy az egyének és közösségek visszavegyék az irányítást saját ügyeik felett. A korai közösség alapú programok között érdemes megemlíteni a Rochester American Arbitration Association Community Dispute Service Project-et (1973). A Boston (Dorchester) Városi Bírósági Programot (1975), mely az ír-amerikai környékeken növekvő feszültségek csökkentését szolgálta, vagy a növekvő bűnözés miatt bevezetett San Francisco Közösségi Testületi Programot (1977). 1975-ben még csak alig 10 program működött. 1985-ben már 170, míg 1995-ig 300 program volt az USA államaiban. A Nemzeti Közösségi Mediáció Szövetség (NAFCM) szerint jelenleg több 500 ilyen program működik.⁴⁷

---

⁴⁶ www.mediationadr.net/Conflict/InformationPublic-Meds/History.html

⁴⁷ www.mnnc.org/pg15.cfm

A kontinentális jogokban eltérő időpontokban születik meg a „modern” törvényi szabályozás a választottbíráskodás terén (Franciaország: 1925; Németország: 1877). (Sáriné, 2006.)

A mediáció hazai elterjedése is elsősorban a választottbírói eljárásokhoz köthető. Ezek legkorábbi magyarországi említése Szent István II. törvénykönyvében található: „a gyilkos száztíz aranypenzt fizet, amiből ötvenet a királyi kincstár, ötvenet a rokonok kapnak, tíz pedig az ítélobíráké illetve a közbenjáróké” (Magyar Törvénytár I. 29. p.) A későbbiekben a kompozíció szerepe erősödött.

A XIII. században a felek gyakorta bízták vitás ügyeik eldöntését ún., "fogott bírákra". Eljárásuk érdekessége - a mai viszonylatban - az volt, hogy a nyilvános eljárást követően be kellett számolniuk a perre egyébként illetékes bíróságnak (úriszéknek, hiteleshelynek) (Sáriné, 2006.)

A XVII-XVIII. században keletkezett törvényekben már utalást találunk arra, hogy a felek által választott magánbíráskodás ítéletét a rendes bírói ítélettel egyenrangúnak tekintették. Az első magyarországi törvényi szabályozás az 1868:LIV törvényekben történt. Ez a jogforrás mondta ki először közvetlenül a választottbíráskodás végrehajthatóságát. (Farkas, 1988.)

A választottbíráskodás első átfogó szabályozását az 1911:I törvény tartalmazta, mely a polgári perrendtartásról rendelkezett. E jogszabály XVII. címe szólt a választottbíráskodásról. Jelentős változást hozott a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény. Ennek 18. §-a megengedte a társadalmi jogviták eldöntésére a választottbíráskodás eljárást, ezáltal lehetőséget biztosított arra, hogy természetes személyek is részt vegyenek az ilyen típusú eljárásban. A választottbíráskodás magyar szabályozása az 1994. évi LXXI törvénnyel kezdte el kiteljesedését. (Sáriné, 2006.)

Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek új kori történeti áttekintést ezen eljárási módok párhuzamos bemutatásával követhetjük nyomon. Ezekről a további fejezetekben teszünk említést.

VII. 2. Az alternatív vitamegoldás rendszere

A mediáció egy nagyobb rendszertani egység részét képezi. Több más eljárással együtt az alternatív vitamegoldási rendszerbe (továbbiakban: AVR), alternatív konfliktusmegoldások közé (továbbiakban: AKM) tagozódik.⁴⁸ Alternatív vitarendezési

---

⁴⁸ Az angol nyelvű szakirodalom az Alternative Dispute Resolution kifejezést alkalmazza (rövidítése:ADR)

eljárásoknak nevezhetjük azoknak az eljárásoknak az összességét, melyek a peres eljárás sokszor lassúnak, költségesnek és rugalmatlannak tűnő procedúráival szemben megoldást kínálnak a viták rendezéséhez. Ez az eljárás egy harmadik, pártatlan fél bevonásával zajlik, aki segítséget nyújt a feleknek abban, hogy könnyebben találjanak megoldást konfliktusukban.

Az alternatív vitarendezés tehát egy olyan gyűjtőfogalom, melyet a szakirodalom meglehetősen széleskörűen és nem egységesen értelmez. Mit jelent e szavak összessége?

Az alternatív kifejezés esetünkben, a jelen jogi szabályozás keretei között félrevezető lehet, hiszen azt sugallja, hogy az AVR a bírósági úttal szemben álló megoldási formula. A jogszabályok keretei jelen állás szerint azonban nem adnak lehetőséget arra, hogy a felek a formalizált döntési eljárások helyett alkalmazzák ezeket az eljárásokat. Jelenleg a procedurális eljárások mellett, azokat megelőzően, vagy azokat követően, illetve azokat megszakítva alkalmazhatóak az AVR eljárások. Az alternatív vitarendezési megoldások eredményes működéséhez a formális eljárás igénybevételének lehetőségét is biztosítani kell. Fontos tehát hangsúlyozni, hogy alternatíva alatt csak az olyan konfliktus megoldási módokat érthetjük, melyek a legalitás határán belül maradnak. Az erőszak alkalmazása ez alól minden esetben kizárandó. Semmiképpen nem tartjuk idesorolhatónak másrésztől azokat a megoldásokat sem, melyeknek nem valamiféle megállapodás a célja. Tehát nem tartozik ide a terápia és a célzott tanácsadás sem.

A vita, vagy konfliktus kifejezés talán legegyszerűbben körülírható a meghatározásban. A vita egy megoldatlan sérelmet, követelést vagy panaszt takarhat. E kifejezést is azonban tág határok között kell értelmeznünk, hiszen a szűk körű vitafogalom azt sugallhatja, hogy az AVR-en belül csak a már kialakult sérelem orvoslására van lehetőség, holott alkalmazásához nem szükséges annak súlyos állapotát elérnünk.

A „megoldás”, „rendezés” kifejezések szintén széles körűen értelmezhetőek. Ezek értelmezése során elsősorban nem egy konkrét dologra, hanem egy folyamatra kell gondolnunk. A megoldás minden félnek mást jelenthet. Jelenti a vita szűkítését, az információk cseréjét, a saját és a mások érdekeinek felismerését, a kapcsolat dinamikáját, a probléma és az összefüggések megértését, és az azok mentén kialakuló magatartási formákat. Jelentheti, a különböző célok elérését, a hozzájuk vezető módszereket és feltevéseket is.

Az alternatív konfliktusmegoldási módokat több szempont szerint csoportosíthatjuk. A besorolást végezhetjük a *harmadik fél szerepe* alapján. E szerint beszélhetünk facilitatív, értékelő, illetve tanácsadó mediációról. Az AVR folyamatokat

besorolhatjuk az *eljárás formalitása* szerint is. Meghatározó lehet, hogy az eljárás formája jogszabályi, vagy szerződéses után részletesen leszabályozott-e, vagy informális úton, a résztvevők megállapodása alapján kötetlen formában zajlik. Az AVR eljárások *struktúrájuk* szerint is csoportosíthatóak. Ez alapján megkülönböztethetjük azokat, melyeknek folyamata egy előre meghatározott terv alapján folyik, így minden ülés menete egyformaságot mutat. A következő csoportosítás aszerint is elvégezhető, hogy az alternatív eljárási formákba a *törvényi előírások* mennyire avatkoznak be, mennyire határozzák meg az eljárás körülményeit. Bizonyos esetekben a jogszabályok korlátozzák az AVR eljárások vonatkozó jogait, és kötelezettségeit, a felek vagy szakemberek részvételi lehetőséget alkalmazási körét, annak jellegét. Míg más AVR-ek esetében nincsenek közvetlen jogszabályi korlátozások. Csoportosíthatóak az AVR eljárások az azokban való *részvétel kényszerének* fokozatai szerint is. E csoportosítás egyik végletét képezik azok az eljárások, melyekben a részvétel teljes mértékben önkéntes, míg a másik véglet esetében a feleket szerződés, vagy bírósági határozat alapján lehet az eljárásban való részvételre kötelezni. Az első esetben nincs semmi következménye annak, ha a felek nem kívánnak az AVR eljárásban részt venni, az utóbbi esetben viszont mulasztásuk szankcionálható. E két szélsőség között helyezhetők el azok az eljárások, melyekben a felek részére a különböző hatóságok ajánlják a különböző AVR-ben való részvételt. Csoportosíthatjuk az alternatív vitarendezési eljárásokat az eljárás *eredményének státusza* alapján. Eszerint az eljárás folyamatoként megjelenő eredmény lehet konszenzusos vagy elrendelt, kötelező vagy nem kötelező érvényű, végrehajtható vagy nem végrehajtható. Következő csoportosítási lehetőség elvégezhető aszerint, hogy a felek egymás közötti és a mediátor-felek közötti *kommunikációja* miként zajlik. Ez történhet szemtől-szembeni mediáció útján, mikor a felek mindegyike részt vesz az eljárásban, míg olyan eset is lehetséges, hogy a mediátor közvetíti a felek üzenetét, úgy hogy azok személyesen nem találkoznak (ez az ún. sétáló mediáció). Ezek a formák önállóan, de egymással kombinálva is alkalmazhatóak egy eljárás során. A csoportosítás következő válfaja a *szolgáltatás teljesítésének módja* szerint történhet. Ez alapján megkülönböztethetünk co-mediációt, szakértői mediációt, bírói-bírósági mediációt, és közösségi mediációt. Az utolsó csoportosítási lehetőség a sok közül az, mikor az AVR-t a *vita típusa* szerint soroljuk be. Ez alapján különbséget tehetünk kereskedelmi-, üzleti-, családi-, szomszédi-, munkaügyi-, áldozat-elkövető mediáció között.⁴⁹

---

⁴⁹[http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/\(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4\)~](http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4)~)

Az alternatív vitamegoldási technikáknak tehát számos, szerteágazó formája, csoportosítása alakult ki. Ezeket mind számba venni lehetetlen. Az egyes országokban a hasonló elnevezésű technikák a jogrendi, társadalmi hagyományoknak megfelelően formálódtak, így formai, tartalmi eltérések felfedezhetőek közöttük, sőt olyanok is vannak, amelyek bizonyos országokban meg sem honosodtak. Éppen ezért a teljes alternatív vitarendezési megoldások bemutatása nem célom. Elsősorban a – főleg az angol-szász országokban – legelterjedtebb típusokat mutatom be.

Tárgyalás (*Negotiation*).⁵⁰ A viták mai napig is elsősorban alkalmazott alternatív megoldása, a tárgyalás. A tárgyalás alatt ebben az esetben természetesen nem a bírósági procedurális eljárást kell érteni. A tárgyalás személyek közötti párbeszédet jelent, abból a célból, hogy különböző tárgykörű vitás ügyeket egymással békésen rendezzék. Ennek során céljuk elsősorban az, hogy megállapodásra jussanak, nézeteltéréseiket megoldják. A vitás ügyek javarésze rendeződhet tárgyalás útján, tehát csekély hányadukban kerül sor harmadik, semleges fél beavatkozására. A tárgyalás tehát csak az ügyben érdekelt felek részvételével zajlik. Kívülállók nem szerepelnek félként az eljárásban.

Adjudikáció (*Adjudication*) A fogalom pontos lefordítása nehézkes, hiszen ennek az eljárásnak nincs igazán magyar megfelelője. Odaítélésnek, döntéshozatali eljárásnak nevezhetjük. E vitamegoldási technika során az eljárásban egy semleges fél is részt vesz, aki a felek álláspontjainak meghallgatás után eldönti a vitát. Döntése a vitás felekre nézve kötelező erővel bír. Az adjudikáción belül több eljárást különböztethetünk meg.

A választott bírósági eljárás, vagy *arbitráció* (*arbitration*) során a felek pártatlan személyt jelölnek ki vitájuk eldöntése céljából. Az eljárás menetét jogszabály határozza meg. Egyik típusa a *baseball*, vagy *végző ajánlat* (*last offer arbitration*), melyben a döntéshozó a felek részéről utoljára elhangzott ajánlatok közül választhatja ki a kötelező erejű döntést. A vitás felek tehát rá vannak kényszerítve arra, hogy a lehető legjobb, legreálisabb javaslatokat tegyék meg a tárgyalás végén.⁵¹

Közigazgatási-, vagy jogszabály alapján felállított testület (*administrative or statutory tribunals*), melyek keretében e szervek a jogszabályban rögzített speciális feladatok ellátását végzik. A közigazgatási szervek és a közigazgatási aktusokat felülvizsgáló bíróságok között helyezkednek el. Nem a bírósági szervezetrendszer részei.

DiscussionPaper16Web.doc/\$file/DiscussionPaper16Web.doc

⁵⁰ <http://www.lectlaw.com/files/adr08.htm>

⁵¹ <http://www.lectlaw.com/files/adr08.htm>

Ítélező funkciót látnak el, annak ellenére, hogy nincsenek teljesen kötve a bírósági eljárás garanciáihoz. (Szente, 2002.)

Szakértői döntés során a felek által közösen választott, a vita tárgyát képező témában jártas szakértő hoz a felekre nézve kötelező döntést.

A *magán bírói eljárás (private judging)* nem túl elterjedt megoldási módozat. Ebben az esetben a bíróság a felek által közösen választott döntőbíróra ruházza a döntést, akár a vita összes, akár egyes részletkérdéseinek vonatkozásában, illetve tények megállapítása kapcsán.⁵²

Tanácsadói vitarendezési eljárások (*Advisory dispute resolution processes*) közé azokat az eljárásokat sorolhatjuk, melyekben a közvetítő tanácsokat ad a vitás feleknek arra vonatkozóan, hogy hogyan tudnának olyan megoldást találni, amely mindegyiküknek, illetve a jogszabályoknak is megfelel. Ebbe a csoportba sorolható a *szakértői értékelés (expert appraisal)*, melynek során a közvetítőt az adott témában jártas szakértők közül választják a felek. Ezek után a szakértő megvizsgálja az ügyet és megoldási javaslatot ad a felek számára. Ide tartozik az *esetértékelés (case appraisal)*, melyben a közvetítő, az előzőekhez hasonlatosan, a vitát megvizsgálva tanácsot ad arra vonatkozóan, hogy a felek mely eszközökkel érhetik el a kívánt eredményt. A következő tagja ennek a csoportnak a *probléma bemutatása, vagy mini tárgyalás (case presentation or mini-trial)*. Itt a megnevezéstől eltérően nem egy bírósági tárgyalás kicsinyített változatával állunk szemben, hanem egy olyan eljárási technikával, melyben a felek jogi (vagy más, a kérdésben szakértő) képviselőik útján előadják álláspontjaikat. Ezek után a semleges személy vagy személyek, a bizonyítékok mérlegelése után egymással konzultálva kialakítanak egy döntést, a felek tájékoztatására. Ebben a csoportba sorolhatjuk a *korai semleges értékelést (early neutral evaluation)* típusú eljárásokat is. Ezek során a harmadik, semleges fél már az eljárás korai szakaszában bekapcsolódik az eljárásba. A felek vitáját, érveit, bizonyítékait meghallgatva, elmondja véleményét és javaslatot tehet a megoldásra.⁵³

---

⁵²[http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/\(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4\)~DiscussionPaper16Web.doc/\\$file/DiscussionPaper16Web.doc](http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4)~DiscussionPaper16Web.doc/$file/DiscussionPaper16Web.doc)

⁵³[http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/\(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4\)~DiscussionPaper16Web.doc/\\$file/DiscussionPaper16Web.doc](http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4)~DiscussionPaper16Web.doc/$file/DiscussionPaper16Web.doc)

Kombinált, vagy vegyes eljárások (*Combined or Hybrid processes*). Ezekben az eljárásokban a vita megoldásában közvetítő személy több szerepet is betölthet, mivel ezekben az eljárási módokban több típusú eljárást alkalmazhatnak egymás mellett, vagy egymás után is. Az eljárási technikák elemeit úgy kombinálhatják, hogy a vita tárgyának, illetve a felek személyes igényeinek leginkább megfeleljenek. Szóba kerülhet egy *töblblépéses rendszer (multi-step)* alkalmazása. Ekkor a vitában álló felek első lépésben egymással tárgyalnak, harmadik személy bevonása nélkül. Ha ez a megoldás nem vezet eredményre, akkor a tárgyalás a magasabb szintű vezetők között folyik tovább. Ha ez is eredménytelen a következő lépésben harmadik személyt vonnak be az ügy menetébe, aki eldöntheti a vitát a felek között.⁵⁴ A *semleges tényfeltárás (neutral fact finding)* esetén a harmadik személy először bizonyos ténykérdésekre vonatkozóan megvizsgálja az ügyet, majd a felek kérésének megfelelően békéltető szerepet is betölthet. Esetlegesen adjudikációs eljárásban is részt vehet, a felek megegyezésétől függően. Az *egyeztetés (conciliation)* során a vitás felek egy harmadik személy bevonásával vitatják meg álláspontjaikat, számba veszik a lehetséges megoldásokat és törekednek a megoldásra. A harmadik személy tanácsadói szerepet is betölthet, de a vita végkimenetére vagy a végleges megoldásra nem lehet befolyással. A közvetítő tanácsokat adhat, javaslatokat tehet a feleknek, aktívan ösztönözheti őket a megállapodás elérésére. Az egyeztetés tág körűen értelmezhető fogalom, minden eljárásra alkalmazható, mely valamilyen vitát és panaszt old meg (pl.: informális megbeszélések). A *konferencia eljárások (conferencing)* kifejezést minden olyan esetben használhatjuk, amikor a felek és/vagy képviselőik és/vagy egy harmadik fél vesz részt az eljárásban, a problémás kérdések megvitatásában. A konferencia eljárás számos célból alkalmazható, és egyesíti a facilitálást⁵⁵ és a tanácsadást. A *közvetített választott bírászkodás (med-arb)*⁵⁶ nevéből adódóan a két eljárás ötvözetét képezi. Ha a közvetítői eljárás (mediáció) eredménytelen maradt, az eljárás módosul, és a harmadik személy hoz a felekre nézve kötelező döntést (arbitráció).

Az AVR eljárások fajtái természetesen tovább sorolhatók, itt azonban ennyit tartottam szükségesnek megemlíteni. Dolgozatom szempontjából az alternatív

---

⁵⁴ <http://www.ilr.cornell.edu/alliance/resources/basics/ABCs.html>

⁵⁵ A facilitálás (facilitation) „könnyítés, könnyebbé tétel” a békéltetés és a tárgyalás határán álló AVR mód. Ez egy olyan eljárás, melyben a közvetítő a vita tárgyának megfelelő legalkalmasabb tárgyalási struktúrát választja ki a felekkel együtt. A harmadik fél ezért, illetve a tárgyalás levezetéséért, annak kivitelezhetőségéért tartozik felelősséggel. Leggyakrabban több szereplős, összetett viták esetében alkalmazzák. Tisztán eljárásbeli segítséget jelent.

⁵⁶ Az angol mediation-arbitration kifejezésből rövidítve.

konfliktusmegoldások közül elsősorban a mediációval foglalkozom, ezért e fogalom meghatározásának külön fejezetet szentelek.

VII. 3. A mediáció fogalma

A mediáció szélesebb körű elterjedésével különböző elméletek és meghatározások láttak napvilágot. Baruch és Folger alapján, a mai mediációs gyakorlatot négy elmélet köré csoportosíthatjuk. Ezek a következők: az „elégedettség elmélet” (satisfaction story), a „társadalmi igazságosság elmélete” (social justice story), a „transzformáció elmélet” (transformation story), és az „elnyomás elmélet” (oppression story).

Az „elégedettség elmélet” szerint a mediáció rendkívüli szerepét a konfliktusok hátterében húzódó valódi ellentétek feltárásában látja. Az eljárás során a felek a maga valójában szembesülnek az előttük álló problémával. A mediátor szerepe az, hogy a felek megtévesztési kísérleteit és tárgyalási manővereit a minimálisra csökkentse. A mediáció olyan eredményhez vezethet, mely mindkét fél számára megfelelő lehet, ezáltal minimálisra csökkentve a vita gazdasági és pszichés terheit. A három elmélet típus közül ez a legelterjedtebb.

A „társadalmi igazságosság elmélete” az eljárás céljainak megfogalmazása során az egyén és a közösség kapcsolatának hangsúlyozását helyezi előtérbe. A mediáció egyik fő feladata eszerint az lehet, hogy az egyéneket a közös érdekek mentén gyűjtse össze ezáltal fűzve szorosabbra a közösségi kapcsolatokat. A közösségi érdekek mentén így az egyén érdekei is jobban érvényesülhetnek. A mediáció fő érdeme tehát elsősorban a közösségszervezés ezen elmélet szerint. Hangsúlyozza azt is, hogy a jogszabályok útja csak egy a sok közül, a célhoz számos út vezethet, de csak a jogszerűség keretein belül.

A „transzformáció elmélet” a mediáció fő erényét abban látja, hogy az egyén és rajta keresztül a társadalom átformálható jobbra tehető ezen új eljárással. A mediációban résztvevő egyén önbecsülést, önbizalmat, magabiztosságot szerezhet a mediáció révén. Eldöntheti, hogyan rendezzi a vitát, miközben saját magát és a másik felet is megértheti közben.

Az „elnyomás elmélet” (oppression story) negatívan közelíti meg a mediáció fogalmát. A mediációban rejlő hátrányokra, veszélyekre hívja fel a figyelmet. Eszerint a mediációban az erősebb fél dominálhat, míg a gyengébbet jobban kihasználhatják. Mivel az eljárás nem pontosan szabályozott keretek között zajlik, lehetőség van arra, hogy a domináns fél a másikat manipulálja. A mediátor pedig semlegessége, pártatlansága révén

nem avatkozhat közbe. Ennek köszönhetően a mediáció akár igazságtalanabb is lehet a peres eljárásnál. (Bush, 1996.)

Hazánkban és a nemzetközi viszonylatban elsősorban az „elégedettség elmélet” hódított magának teret. Számos megfogalmazásban megtaláljuk ugyanis azt a kitétel, miszerint a közvetítői eljárás egyik célja az, hogy a felek számára elfogadható (elégedettséget biztosító) megállapodás szülessen.

Hogyan határozható meg tehát, a mediáció fogalma a különböző elméleti vonulatokban.

Proksch a következő meghatározást adja: „ A közvetítés a bíróságtól független, önkéntes eljárás, amely a felek közös kérelmére indul. Semleges közvetítő segítségével az ellenérdekeket megbeszélnek, meghatározzák a konfliktus okát és struktúráját, azzal a céllal, hogy a megbeszélés során olyan megoldásokat dolgozzanak ki, melyek mindkét fél számára egyezsége vezetnek.” (Proksch, 1993.)

„ A mediáció a jogviták feloldásának peren kívüli útja, amelyben a felek közötti egyezség kialakítását közvetítő – mediátor – segíti, igyekeztve közelebb hozni az álláspontokat. A mediáció a kölcsönös engedmények kialakításának eljárása, amely nem feltétlenül jelent jogilag kötött eljárási rendet, illetve jogszabályban meghatározott speciális formát, hiszen bármiféle egyezség vagy kötelelem képében is megjelenhet.” (Bándi, 2000.)

„ A mediáció a vitarendezés olyan formája, amelyben egy pártatlan harmadik fél, a mediátor segíti a feleket az érdekeiknek megfelelő és mindegyiküknek elfogadható megállapodás létrehozásában. A közvetítés célja ebben az eljárásban, hogy a felek maguk hozzák meg a döntést, amelyet magukra nézve tekintenek kötelező érvényűnek.” (Sáriné, 2006.)

„ A konfliktusmediáció olyan folyamat, amely azon problémák megoldását tűzi ki célul, amelyek a felek konfliktusából nőttek ki. A mediációban azonban az objektív igazság kérdése egyszerűen fel sem merül.” (Watzke, 2006.)

„ A mediáció az alternatív konfliktusmegoldás (AKM) egyik formája, melynek során egy „semleges harmadik fél” avatkozik közbe, hogy elősegítse a vitában álló felek között a kölcsönösen elfogadható megegyezést. A mediátor nem ügyész, de nem is bíró, tehát nem ítélkezik, és nem is kényszerítheti a felekre a megegyezést, a döntést. ...A mediátor abban működik közre, hogy a felek felismerjék a közös célokat, hogy újra megnyíljanak a kommunikációs csatornák, és kölcsönös elfogadható javaslatok szülessenek a megegyezés érdekében.” (Strasser-Randolph, 2005.)

A Miniszterek Tanácsa ajánlásaiban a mediáció fogalmát általában a következőképpen definiálja: egy vita megoldásának olyan eljárási formája, melyben a felek egyezsége jutnak, megegyeznek egy konfliktusban, a közvetítő segítségével.

A közvetítés olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása.⁵⁷

A mediácónak mind a pszichológiai, mind pedig a jogi szakirodalomban – elsősorban nemzetközi viszonylatban – a fentiekén kívül számos meghatározását találhatjuk. A fenti tudományágak, értelemszerűen, a saját terminológiájukat használják a meghatározáshoz. Véleményem szerint, a mediáció a pszichológia-, és a jogtudomány határán elhelyezkedő konfliktusmegoldási mód. A jogtudomány vonatkozásában egy eljárási forma, melynek célja az, hogy a vitában álló felek problémájukat a peres eljárásan kívül rendezzék. Pszichológiai vonatkozást az ad ezen eljárásnak, hogy a mediáció során a konfliktusban álló felek az érzelmeik feldolgozásában is - célzott módon ugyan, de - segítséget kaphatnak. Véleményem szerint, a *mediáció (közvetítés), egy olyan összetett jogi-pszichológiai, formai kötöttségektől mentes folyamat, melyben a felek egy – általuk közösen kiválasztott – semleges, pártatlan, harmadik személy (mediátor) segítségével, a közöttük fennálló konfliktus peren kívüli megoldására törekednek. A mediáció folyamán a felekben olyan pszichikai folyamatok indulnak el, játszódnak le, melyek révén problémakezelésük, önértékelésük, toleranciájuk részben vagy teljes egészében pozitív irányba tolódik és az eljárás végén akár, - de nem szükségszerű feltételként, - a felek mindegyikének megfelelő megállapodás (konszenzus) jöhet létre.* Álláspontom szerint, a mediáció jogszabályi és egyéb meghatározásai túl szűkkörűek. A legtöbb meghatározás elsősorban jogi szempontból közelíti meg a közvetítői eljárást, és meglehetősen megállapodás orientált. Úgy gondolom, a mediáció sikerének nem lehet kizárólagos, egyedüli fokmérője a felek között létrejött sikeres megállapodás. Véleményem a transzformatív (átalakító) mediáció híveihez áll közel, melyet a későbbiek során részletesen ismertetek. A mediáció sikerét nem elsősorban azon mérhetjük le, hogy létrejött-e a kívánt megállapodás. Fontosabb eredménynek tartom azt, ha a felek egy

---

⁵⁷ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 2. §

konfliktusból úgy kerülnek ki, hogy elgondolkodtak azon, - ha a teljes elfogadásig nem is jutnak el – hogy a másik oldalon álló fél is problémával küzd, ő is saját érdekeinek megfelelően kíván cselekedni. Ha a felek felismerik azt, hogy a konfliktusok kikerülhetetlen részei életüknek és azok megoldása csak rajtuk múlik, - valamint ezen keresztül a másik fél is jobban megismerhető, magatartása tolerálható, - már érdemes a mediációt alkalmazni.

A mediáció tehát, - a harmadik, semleges fél révén, - önként vállalt beavatkozást jelent a felek életébe, magánszférájába. A beavatkozás azonban nem csak mediáció útján történhet meg, hanem terápia és tanácsadás formájában is. Ez utóbbiakat el kell határolnunk a mediáció fogalmától. Mind három beavatkozás típus megegyezik abban, hogy a párok érzéseinek, - különböző mértékig - teret adnak (a peres eljárással ellentétben). A mediáció során az elsődleges cél egy *jövőre orientált* közös megegyezésen alapuló megállapodás létrehozása. Az elsősorban problémamegoldó mediációban minden esetben ez áll a középpontban. A terápiában ezzel szemben a felek érzéseinek a felszínre hozása a privilegizált. Itt az elsődleges cél a mélyebb személyiségproblémák megoldása, melynek eredetét a *múltban* kutatják. Cél a belső egyensúly helyreállítása, valamint az, hogy a félben a terhelő emóciók a kiindulási állapotnál kedvezőbbek legyenek. A tanácsadás keretén belül leggyakrabban a kliens által felhozott probléma kerül feldolgozásra. A konzultáció célja, hogy a kliensek megtanulják tudatosan, függetlenül irányítani viselkedésüket. Ebben az esetben elsősorban a felek információ igénye kerül kielégítésre. (Lange, É.n.)

A mediáció csoportosítását több szempont alapján végezhetjük el. A jogi szempontú csoportosítás legkézenfekvőbb módja, ha jogáganként vizsgáljuk annak lehetőségét, hogy a mediációs eljárás alkalmazható-e az adott esetben. E csoportosítást a jogalkotói folyamathoz is köthetjük, miszerint a közvetítói eljárás ott és akkor alkalmazható, ahol erre a jogszabály lehetőséget és szabályozást ad, illetve nem zárja ki ennek az eljárásnak az alkalmazási lehetőségét.⁵⁸ Eszerint beszélhetünk egészségügyi közvetítói eljárásról, gyermekvédelmi közvetítói eljárásról, és a büntetőügyekben alkalmazható közvetítói tevékenységről. Ha a közvetítói tevékenység jogi szabályozás szerinti csoportosítását csak a jogszabályban megjelölt eljárások körére korlátoznánk, meglehetősen szűk összetevős halmazt kapnánk. A mediáció alkalmazási lehetősége nem ilyen szűkkörű, hanem viszonylagos pontossággal behatárolható. Egy másik csoportosítást,

---

⁵⁸ Lásd erre vonatkozóan a IV.4. fejezetet Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek típusai a hazai szabályozás vonatkozásában c. fejezetet

a mediáció számára nyitva álló – jogi értelemben nem tiltott, nem kizárt – problémakörök szerint is elvégezhetünk. Ebben az esetben már egy jóval szélesebb, jóval kiterjedtebb körrel számolhatunk. Ilyen problémák lehetnek a teljesség igénye nélkül:

- személyiségi jogok sérelme
- szociális szolgáltatásokkal kapcsolatos viták
- munkajogi viták
- szomszédjogi ügyek
- területrendezési problémák
- gyermek elhelyezési, kapcsolattartási ügyek
- környezetvédelmi viták
- fogyasztóvédelmi ügyek
- közüzemi szolgáltatással kapcsolatos ügyek
- vállalkozói szerződésből eredő jogviták
- sporttal kapcsolatos ügyek
- oktatásban megjelenő konfliktusok

A jogi szempontból történő csoportosítás elsődleges rendező elve lehet az, hogy minden jogvitában alkalmazható a közvetítói eljárás, kivéve azokat, melyekben a jogszabály az alkalmazás lehetőségét kizárja. A 2002. évi LV. törvény a közvetítói tevékenységről 1. § (3) bekezdése szerint nem alkalmazható közvetítés az alábbi esetekben:

1. Apaság és a származás megállapítása iránti egyéb perek
2. Szülői felügyelet megszüntetése
3. Gondnokság alá helyezés
4. Közigazgatási perek
5. Sajtóhelyreigazítási eljárás
6. Alkotmányjogi panasz alapján alkotmányellenessé nyilvánított jogszabály konkrét esetben történő alkalmazhatóságának visszamenőleges kizárására irányuló eljárás
7. Végrehajtási perek
8. A bíróság döntése szükséges: a házasság érvényességének, illetőleg létezésének vagy nemlétezésének megállapításához, továbbá a házasság érvénytelenítéséhez és a házasság felbontásához.

Az utolsó (8.) pont esetében fontosnak tartom megjegyezni, hogy a bíróság jogerős döntése kell ugyan a házassággal kapcsolatos, felsorolt jogviszonyok érvényességéhez, azonban e döntéseket megelőzően a mediációnak jelentős szerepe lehet. Itt elsősorban a házasság felbontásához kapcsolódó közvetítői eljárást tartom lényegesnek megemlíteni. Ebben az esetben kifejezetten ajánlott a közvetítés igénybe vétele. Korábban említettem, hogy a házasság bármelyik fél, illetve a felek közös kérelmére is felbontható. Ez utóbbi esetben, - a közös akaratnyilvánításos válást megelőzően - a közvetítői eljárás segíthet abban, hogy a felek közötti konfliktus zökkenő mentesebben oldódjék meg. Amennyiben a felek a házasság felbontása előtt, - vagy egyéb polgári peres eljárást megelőzően - közvetítői eljáráson próbáltak megegyezni, úgy erre a keresetlevélben utalni kell.⁵⁹ A Ktt. rendelkezései tehát a felsorolt peres eljárások köréből zárja ki a közvetítés alkalmazási lehetőségét. Azt azonban nem tiltja, hogy a vitás felek a per megindítása előtt bármilyen tárgyú konfliktusukat az alternatív konfliktus megoldási lehetőségek bármelyikével rendezzék. Bizonyos esetekben ezt kötelező jelleggel elő is írja az 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.). A jogi személy gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt e feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését.⁶⁰

Amennyiben pszichológiai vonatkozásaiban vizsgáljuk a mediáció alkalmazási lehetőségét más, - az eljárást kizáró - okokat találunk. Ebben az esetben olyan közvetítői eljárást kizáró feltételekkel találkozunk, melyek fennállása esetén a közvetítői eljárás akkor sem folytatható le, ha erre a jogszabály egyébként lehetőséget biztosítana. E kizáró feltételek elsősorban a felek személyiségében, aktív, illetve passzív magatartásában keresendők. Olyan tevékenységben, vagy inaktivitásban megnyilvánuló magatartásformákról van szó, melyek a mediáció eredményes, sikeres megkezdése, folytatása, illetve lezárása elé gördítenek akadályt. Ezek az okok a következők lehetnek.

- Bármely fél kezelhetetlen viselkedése, amely lehet súlyos pszichológiai probléma.
- Az attitűdök,- akár rasszista, akár szexuálisan deviáns – nem mediálhatóak
- A hitek, vallási meggyőződés, a filozófiai elvek.

---

⁵⁹ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.) 121. § (4) bek.

⁶⁰ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.) 121/A. § (1) bek.

- Abúzust okozó viselkedések.
- A felborult erőegyensúly, nagymértékű hatalmi eltolódás, melyben az egyik fél sokkal nagyobb hatalommal (pénz, befolyás stb.) rendelkezik.
- Ha a vita során erőszakos cselekmények, agresszív megnyilvánulások veszélye áll fenn.
- A két fél állásfoglalása, problémához való hozzáállása merev, rugalmatlan (csak egy megoldást látnak maguk előtt)
- Az eljárás az értékek és nem az érdekek alapján történik (Barcy-Szamos, 2002.) (Lovas-Herczog, 1999.)

A mediációt csoportosíthatjuk aszerint is, hogy a mediátor mennyire avatkozik be a felek közötti vita megoldásába. Leonard L. Riskin ezek alapján két nagy csoportot különböztetett meg. Véleménye szerint, az **értékelő** (*evaluative*) mediáció során a közvetítő harmadik fél azt feltételezi, hogy a feleknek szükséges az, hogy a vita sikeres lezárása érdekében valamilyen támpontot nyújtson. Természetesen a meghatározott jogi keretek között. Ennek előfeltétele a vitás kérdés körrel kapcsolatos szakmai tudás és tapasztalat, illetve a szükséges mértékű objektivitás a mediátor részéről. (Riskin 1996.)

Egyesek szerint az értékelő közvetítés egy oximoron. Azzal érvelnek, hogy az értékelés a közvetítői folyamat jellegzetes attribútumait torzítja, mivel a közvetítő az értékelésével a felek közötti vitát erősítheti. (Stulberg, 1997.)

Felmerül a veszély, hogy amennyiben a felek értékelő mediátort választanak, - aki a vitatott kérdés szakértője, - ezzel a közvetítő szakértelmét, és kompetenciáját is elfogadják, így elsősorban rá hagyatkoznak, tőle várják az iránymutatást a kérdés megoldásához. A passzivitás esélye a felek részéről tehát meglehetősen magas faktorú. Ilyen esetekben a mediátor is szerepet téveszthet és szaktanácsot, véleményt ad. Sőt az értékelő mediátor, akár „szidalmazó” mediátor is lehet. (Strasser-Randolph, 2005.)

Riskin szerint, a mediáció másik csoportja a **segítő** (*facilitative*) közvetítés. A mediáció e válfajában a mediátor kiindulási alapja az, hogy a vitás felek kellő intelligenciával rendelkeznek, ezáltal együttműködésre képesek. Mivel saját maguk ismerik legjobban a vita tárgyát, annak körülményeit, illetve a rendelkezésre álló forrásokat kompetensebbek a megoldásban is, mint egy közvetítő, vagy egy ügyvéd. Ebből következik, hogy ha a felek forrásaikat, igényeiket, ötleteiket egymás előtt kellőképpen feltárják, olyan megoldási módozatokat találhatnak ki, melyekkel a mediátor ötletei nem

versenyezhetnek. Tehát a segítő mediátor feladata nem más, mint a felek közötti kommunikáció és információ csere előmozdítása, mert így lesznek képesek eldönteni, mely megoldás megfelelő számukra. (Riskin, 1996.)

Baruch Bush és Joe Folger 1994-ben megjelent *The Promise of Mediation* című könyvében a mediáció másik két csoportját különíti el, az **átalakító** (*transformative*) és a **problémamegoldó** (*problem solving*) mediációt. A transzformatív mediáció elsősorban nem a felek vitájának mindenképpen megoldását tűzi ki feladatául, hanem az a célja, hogy a szemben álló felek megértsék saját és a másik problémáját, felismerjék a problémákat, a probléma helyzetet és így keressenek közösen egy megoldást. A felek érezzék felhatalmazva magukat arra, hogy saját problémájukat maguk oldják meg. Ennek az eljárásnak elsősorban olyan szituációkban lehet szerepe, mikor a felek a későbbiekben is együttműködésre, egymással való kapcsolatban maradásra lesznek utalva. Ilyen helyzetek például a családi közvetítés esetei. A szerzők szerint e mediáció egyik kulcsszava a „felhatalmazás, képessé tétel” (empowerment). Olvasatukban ez azt jelenti, hogy minden magánszemély, képes arra, hogy saját konfliktusát, értékeit meghatározza, megoldja. Ők azok, akik legjobban tudják, hogy mire van szükségük, és milyen forrásokkal rendelkeznek ennek megoldására. A feleknek, ennek során meg kell tanulniuk, a másik fél érdekeit is figyelembe venni, képesnek kell lenniük az egymással való kommunikációra. A feleknek meg kell érteniük, hogy a választási lehetőség egyedül az ő kezükben van. A másik kulcsszó ennél a közvetítésnél az elismerés (recognition), tehát az, hogy saját céljukat, terveiket figyelembe véve a másik fél érdekeit is el kell ismerni. A szerzők szerint, a problémamegoldó és a transzformatív mediáció egyetlen közös vonása az, hogy mindkettőben egy harmadik fél, a mediátor vesz részt a problémamegoldás segítőjeként. A „megoldás-orientált” mediáció középpontjában, a nevéből adódóan, a megoldás keresése áll. E folyamatban a mediátor célja az, hogy a feleket a megoldás, mint fő cél felé terelje. A közvetítői tevékenységének célja, hogy a megoldás megtalálásában segítse a feleket. A mediátor a feleket elsősorban nem a múlttal való foglalkozásra, hanem arra orientálja, hogy saját jövőbeli feladataik, terveik megvalósítását szem előtt tartva jussanak egyezsége. Ilyen mediációs eljárásban előfordulhat, hogy a közvetítő akár egy választott bíró szerepét is eljátszhatja, megoldási javaslatokat is ad a feleknek és azon dolgozik, hogy azt „eladja” nekik. (A választott bíró döntése kötelező, ezért neki nem kell nyomást gyakorolnia a felekre.)⁶¹

---

⁶¹ http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm#_blank

A transzformatív mediáció ettől eltérő képet mutat. A közvetítés e típusa lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy megbeszéljék problémáikat egy kívülálló harmadik fél jelenlétében. Ez lehetőséget ad arra, hogy a problémát mindkét fél nézőpontjából tisztázzák, és számos variációs lehetőség alakulhat ki a végső megoldásra. Ebben a folyamatban a felek saját és a másik fél álláspontját is jobban megismerhetik. Ennek folyományaként olyan megoldás születhet a közvetítés eredményeként, mely mindkét fél számára elfogadható lehet. A transzformatív mediátoroknak általában együtt kell dolgozni a felekkel. Arra kell ösztönözni őket, hogy dolgozzanak ki célokat, alapszabályokat, határozzák meg az együttműködés folyamatát, irányát. A mediátor javaslatot tehet az eljárás folyamatára, kérdezhet, (ösztönözheti, motiválhatja a feleket), de nem tehet fel direkt kérdéseket és nem sugallhatja a vita megoldását. Ez a felek dolga. Bush és Folger szerint a mediátor „hű embere, kísérője” a feleknek, segít megfogalmazni problémáikat, hogy tisztán lássák azokat. Segít abban, hogy a felek valóban felismerjék, mi szükséges a kölcsönös megállapodáshoz, megelégedettségükhöz. Ennek során egy idő után a felek túllépnek saját érdekeiken. Az érdek-alapú tárgyalás természetesen a transzformatív mediációban is megengedett, de ez az eljárásnak csak egy kis része, hiszen a középpontban a vitás felek érzelmei, kapcsolatai állnak.^{62 63}

A transzformatív és a problémamegoldó mediáció abban is különbözik, hogy mit tart sikernek az eljárás során, illetve annak befejeztével. A megoldás-orientált, problémamegoldó közvetítés általában nem tekinthető sikeresnek, ha a felek nem tudtak megegyezni. A transzformatív mediáció azonban sikeres lesz, ha mindkét fél képes lesz arra, hogy saját helyzetét jobban tudja kezelni, és/vagy jobban megismerjék, elismerjék a másik fél gondjait, aggodalmait. (3. sz. táblázat) Ez a felismerés gyakran képessé teszi a feleket arra, hogy kölcsönösen elfogadható eredményre jussanak. Bush és Folger szerint a problémamegoldó mediáció nem vezet az egymás kölcsönös elismerésére és az ilyen kapcsolatban a jóindulat is jóval szűkebb körűen jelenik meg.⁶⁴

---

⁶² A transzformatív eljárásban sem kaphatnak természetesen túlzott szerepet az érzelmek, érzelmi kitörések, hiszen az elsődleges cél, - a közös megegyezés – rovására mehetnek.

⁶³ http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm#_blank

⁶⁴ http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm#_blank

3.számú táblázat A transzformatív és a problémamegoldó mediáció összehasonlítása⁶⁵

	Transzformatív közvetítés	Problémamegoldó közvetítés
Feltételezések a konfliktusról	A konfliktus egy alkalom az erkölcsi növekedésre és átalakulásra. A konfliktus egy hosszú távú folyamat.	A konfliktus egy probléma, melyet meg kell oldani. A konfliktus egy rövid távú szituáció.
Ideális válasz a konfliktusra	A feleket segíteni abban, hogy képesek legyenek a megoldásra (empowerment) és a másik fél elismerésére.	A feleknek együttműködési lépéseket kell tenniük a probléma felismerése és maximális megoldása érdekében
A mediáció célja	A felek felhatalmazása, a másik fél problémájának elismerése	A vita megoldása
A közvetítő szerepe	Másodlagos. A felek olyan szakembernek tekintik, aki minimális segítséggel motiválttá és képessé teszi őket arra, hogy a problémát saját maguk oldják meg. Reagál, de nem irányít	Olyan szakértő, aki közvetlenül irányítja a problémamegoldás folyamatát. Közvetlenül irányít.
A közvetítő cselekvései	A közvetítő elmagyarázza a közvetítés lényegét, de a felek kezébe adja a kitűzendő célokat, és az eljárás folyamatát. Világossá teszi, hogy a vitamegoldása csak egy lehetőség az eljárás lezárásának. A mediátor a felek nyilatkozataira fókuszál, így a felek adják meg az eredmény kereteit. A mediátorok megengedik, hogy a felek arról vitatkozhatnak, amiről szeretnének, ösztönözve őket valamennyi kérdés megvitatására, függetlenül attól, hogy azok könnyen kezelhetőek-e. A mediátor ösztönzi a feleket egymás személyiségének kölcsönös	A mediátor megmagyarázza a célt, megtervezi az eredmény elérésének folyamatát és az ahhoz vezető szabályokat. A felek konzultálhatnak a kérdésekről, de csak a mediátor irányításával. A mediátor kategorizálja az ügyet, keretet adva ezzel a vitázó feleknek. A mediátor irányítja a vitát, kérdéseket csöpögtetnek, melyek nem alkalmasak a tárgyalásra (pl.: személyes kérdések), és a döntésre alkalmas területekre fókuszál (az alkalmazhatóság érdekl). A múlttal való foglalkozást nem engedi meg, hiszen ezáltal a felek csak egymást okolnák a problémáért. A

⁶⁵ forrás: http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm#_blank

	<p>megismerésére, melyek szükséges és érdekesek lehetnek a probléma szempontjából. A feleket a múlt megvizsgálásra ösztönzi, mely az egyik útja lehet a másik fél megismerésének. Az érzelmekre úgy tekintenek, mint a folyamat szükséges részére és ösztönzik a feleket ezek kinyilvánítására. Ösztönzik a feleket a helyzet mérlegelésére, a választási lehetőségek elemzésére és arra, hogy idővel az általuk felvázolt lehetőségek közül mást is választhatnak, alkalmazhatnak.</p>	<p>jelenre és a jövőre orientálódnak. Az érzelmeket a vita tárgyához nem tartozónak ítéli meg. A mediátor próbálja elkerülni a felek érzelmi megnyilvánulásait, azok érzéseit, érzelmi nyilatkozatait kontroll alatt igyekszik tartani. A mediátor ismereteit a megoldási lehetőségek fejlesztésére, bővítésre használja. A mediátor az eljárásban lépésről lépésre halad.</p>
A mediátor mire koncentrálnak	<p>A felek interakcióira összpontosít. A mediációt egy lehetőségnek tekinti arra, hogy a felek felismerjék saját lehetőségeiket és megismerjék a másik felet (empowerment, recognition)</p>	<p>A mediátor a felek helyzetére és érdekeire összpontosít, keresi azokat a lehetőségeket, melyekkel a felek a kölcsönös megoldásra, egyezsége juthatnak.</p>
Idő	<p>Az idő kérdése nyitott. A felek annyit töltenek egy kérdés megvitatásával, amennyit szeretnének.</p>	<p>A közvetítő állapítja meg a határidőket, és a feleket arra ösztönzi, hogy e keretek között mozogjanak.</p>
Mit tekint sikeresnek	<p>Ha nő a felek kompetencia érzése saját ügyeik megoldására és/vagy jobban megismerik a másik felet. Kis lépések is sikeresnek számítanak.</p>	<p>Kölcsönösen elfogadott megállapodás.</p>

A családi mediáció a transzformatív és a problémamegoldó mediáció sajátosságait egyaránt magában hordozza. A közvetítés lezárásaként lehetőségekhez mérten, a konfliktus megoldására, annak írásban történő rögzítésére törekszik, de nem értékelheti kudarcként azt, ha ez nem történik meg. A felek pszichikai változásait ugyanolyan sikerként kell értékelnie ennek az eljárási típusnak, mint a megegyezést.

VII.4. Az alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek típusai a hazai jogi szabályozás vonatkozásában

Az alternatív vitarendezés jogi szabályozottságának hagyományai ugyan meglehetősen új keletkezésűek hazánkban, azonban már lehetőség van e kevésbé formalizált konfliktuskezelési módszereket nálunk is alkalmazni. A jogviták peren kívüli rendezésére irányuló lehetőségeket, véleményem szerint három csoportba sorolhatjuk.

Az egyik az *arbitrációs*, vagy *választottbíróági eljárás*. A választottbíróóságok olyan választottbíróból álló bíróságok, amelyek az állam által fenntartott bíróságok helyett, a felek egyező akaratnyilatkozata alapján polgári jogvita eldöntésére hivatottak. (Schwab-Walter-Baumbach, 1995.) A választottbíróági eljárásokat több szempont szerint csoportosíthatjuk tovább aszerint, hogy milyen jellegű ügyet tárgyalnak, illetve kik az eljárás résztvevői. Ez alapján beszélhetünk államigazgatási jellegű, valamint magánjogi jellegű, illetve nemzetközi választottbíróóságokról. Másik megkülönböztetési mód az lehet, hogy a választottbíróági eljárás milyen szervezeti keretek között zajlik le. Ily módon megkülönböztethetünk ad hoc (eseti) illetve, állandó vagy intézményes választottbíróóságokat. (Sáriné, 2006.)

1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről szerint, a felek a konfliktus rendezése érdekében tőlük független, a konfliktusban nem érintett személy közvetítését vehetik igénybe. A *közvetítőt* a felek közösen kérik fel közreműködésre.⁶⁶ Ugyancsak e jogszabályban az alternatív vitarendezés másik formáját is megtaláljuk. A kollektív munkaügyi vita rendezéséhez a felek - megállapodásuk alapján - *döntőbíró*t vehetnek igénybe. A döntőbíró döntése, ha ennek a felek előzetesen írásbeli nyilatkozattal alávetették magukat, kötelező.⁶⁷ A döntőbíró egyeztetőbizottságot hozhat létre, amelybe a felek azonos számú képviselőt küldenek. Kollektív szerződésben, illetve a felek megállapodásában munkaügyi jogvita esetére *békéltető* személyét köthetik ki, aki a vitában egyezség létrehozását kísérli meg. Az egyeztetést a békéltetőnél kell e törvény szabályai szerint kezdeményezni. A békéltető az egyezséget köteles írásba foglalni.⁶⁸ E jogszabály rendelkezései alapján **1996-ban** létrehozott Munkaügyi Közvetítői és Döntőbírói Szolgálat elsősorban a munkaügyi kollektív viták rendezésére szolgál. E szervezet tulajdonképpen három feladatot lát el, békéltetést, közvetítést és

⁶⁶ 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről (továbbiakban: Mt.) 195. § (1) bek.

⁶⁷ Mt. 196. § (1) (2) bek.

⁶⁸ Mt. 199/A. §

döntőbíráskodást. Lehetőség van egyéni munkaügyi jogviták keretében is igénybe venni a Szolgálat közvetítői tevékenységét, de nem kötelező jelleggel.

Az **1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról** szerint, bírósági eljárás helyett választottbírói eljárásnak van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita a tevékenységével kapcsolatos (e feltétel hiányában is kiköthető eseti vagy állandó választottbírói eljárás, ha azt törvény megengedi). További feltétele az eljárásnak, hogy a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezessenek és a választottbírói eljárást választottbírói szerződésben, írásban kikössék. Törvény a jogvita választottbírói eljárás keretében történő rendezését kizárhatja, továbbá bizonyos polgári peres eljárásokban nincs helye választottbírói eljárásnak. A választottbírák függetlenek és pártatlanok, nem lehetnek képviselői a feleknek. Eljárásuk során utasítást nem fogadhatnak el, és teljes titoktartásra kötelezettek a teendőik ellátása keretében tudomásukra jutott körülmények tekintetében, még az eljárás megszűnése után is. Az állandó választottbírói eljárás esetében erről a választottbírák megválasztásuk (kijelölésük) alkalmával írásbeli nyilatkozatot kötelesek tenni. Nemzetközi ügyekben - törvény eltérő rendelkezése hiányában - állandó választottbírói eljárásként a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett állandó választottbírói eljárás jár el.

2004. évi I. törvény a sportról létrehozta a Sport Állandó Választottbírói Eljárást. A törvény értelmében a felek kölcsönös alávetési nyilatkozata alapján egyezség létrehozására törekedve a sporttal kapcsolatos ügyek egy részében a Sport Állandó Választottbírói Eljárás jár el. A törvény által meghatározott ügytípusokhoz tartoznak elsősorban a sportszövetségek és tagjaik, illetve a tagok egymás közötti – a sportszövetségekhez kötődő tevékenységük körében keletkezett – sporttal kapcsolatos jogviták. Ide sorolja a jogszabály a sportszövetségek, illetve a sportolók és a sportszakemberek valamint a sportszervezetek, illetve a sportolók és a sportszakemberek közötti sporttal kapcsolatos jogvitáit is. A Sport Állandó Választottbírói Eljárás a Nemzeti Sportszövetség keretén belül működik. Elnökét és legalább 15 tagját a Nemzeti Sportszövetség elnöksége négy évre választja meg a jogi szakvizsgával és legalább öt év joggyakorlattal rendelkező, a sport területén tapasztalatokkal rendelkező jogászok közül, a Sport Állandó Választottbírói Eljárás két tagját az elnökség a Magyar Olimpiai Bizottság javaslatára választja meg. A Sport Állandó Választottbírói Eljárás eljárására – a törvényben megállapított eltérésekkel – a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény rendelkezései irányadók.

Az alternatív konfliktusmegoldások másik csoportja a **mediációs**, vagy ahhoz hasonló **eljárásoké**.⁶⁹ A mediációs eljárást a későbbiekben részletezem. E helyen csak a két alternatív konfliktusmegoldási formula közötti egyik nagy különbségre hívom fel a figyelmet. Eszerint, míg a választottbírók esetében a választottbíró(k) dönt a felek vitás ügyében, - a peres eljáráshoz hasonlóan - addig a mediáció esetében a felek lehetősége marad az ügy eldöntése. A közvetítő nem a bíró szerepkörét veszi át, hanem mintegy koordinátori feladatokat lát el.

Az **1952. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról** (továbbiakban: Pp.) a hatálya alá tartozó minden ügyben lehetővé teszi a peren kívüli egyezséget. A törvény alapján kérhető a másik fél egyezségkötés céljából történő beidézése.⁷⁰ A bíróság a per bármely szakában megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék. A bíróság - amennyiben annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek bármelyike kéri - tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről, igénybevételének lehetőségéről, és ezzel összefüggésben a szünetelés szabályairól. Ha a felek a közvetítői eljárás során egyezséget kötnek, azt meghatározott határidőn belül a bírósághoz jóváhagyás végett benyújthatják. Ha az egyezség megfelel a jogszabályoknak, a bíróság azt végzéssel jóváhagyja, ellenkező esetben pedig a jóváhagyást megtagadja, és az eljárást folytatja. A bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya, mint a bírói ítéletnek.⁷¹

Az **1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról** számos helyen ad lehetőséget a családjogi vitákban megegyezéssel megoldási módokra. E helyeket korábban már említettem, itt az eljáráshoz kapcsolódóan tartom említésre érdemesnek a **Pp.** 285. § (3) bekezdését, miszerint a bíróság a per bármely szakában megkísérelheti a felek békítését. Ha a békítés eredményre vezet, a bíróság a pert megszünteti, a per költségeiben való marasztalást azonban mellőzi.

Az **1991. évi II. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról** 18.§ - 21.§ között egyfajta kényszeregyezséget szabályoz. Az adós köteles a fizetőképesség helyreállítását vagy megőrzését célzó programot és egyezségi javaslatot készíteni. A

---

⁶⁹ Nincs jogszabályi háttér, de érdemes megemlíteni Oktatásügyi Közvetítői Szolgálatot, mely 2004. január 1-jei hatállyal kezdte meg működését. Az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálatot, az OKSZ-t, az Oktatási Minisztérium hozta létre azzal a céllal, hogy az oktatás szereplői számára elérhetővé tegyen, olyan korszerű vitarendezési eljárásokat, melyek jó eséllyel adnak a viták hatékony, szakszerű, költségmentes megoldására.

⁷⁰ 1952. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról (továbbiakban: Pp.) 127. § (2) bek.

⁷¹ Pp. 148. § (1)-(4) bek.

fizetési haladék tartama alatt az adósnak egyezségi tárgyalást kell tartania, amelyre az egyezségi javaslat és a fizetőképesség helyreállítását (megőrzését) célzó program kézbesítésével az ismert hitelezőit és a vagyonfelügyelőt meghívja. Az adós az egyezség létrehozása érdekében az érdekképviselői szervek közreműködését kérheti. Az egyezséget írásba kell foglalni. Ha az egyezség megfelel a törvényben foglaltaknak, a bíróság végzéssel a csődeljárást befejezetté nyilvánítja.

Az **1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról** két esetkörben kötelezi a bányavállalkozót az egyezség megkötésének megkísérlésére. Egyrészt a bányászattal másoknak okozott károk (bányakár) megtérítése esetén, másrészt a bánya működtetéséhez feltétlenül szükséges berendezéseknek mások ingatlanán való elhelyezése, átvezetése érdekében, - a felszíni magántulajdon korlátozásából eredően, - szolgálatalapítás útján.⁷²

Az **1995. évi LIII. törvény a környezetvédelmének általános szabályairól** szerint, az állami szervek, a helyi önkormányzatok, a természetes személyek és szervezetek, a gazdálkodást végző szervezetek és mindezek érdekvédelmi szervezetei, valamint más intézmények *együttműködni kötelesek* a környezet védelmében. Az együttműködési jog és kötelezettség kiterjed a környezetvédelmi feladatok megoldásának minden szakaszára.⁷³

Az **1996. évi XXV. törvény a helyi önkormányzatok adósságrendezési eljárásáról** 20.§-28. § rendelkezik az egyezségi tárgyalásról, mely jellegét és célját tekintve a csődtörvényhez hasonlítható. Ebben az esetben azonban a helyi önkormányzatok ellen nem indítható felszámolás, így kiemelt hangsúlyt kap a kompromisszumos megoldás, melynek érdekében a felek kötelesek mindent megtenni. Az eljárás során tehát fokozott együttműködési kötelezettség terheli a feleket.

Az **1997. évi CLIV törvény az egészségügyről** 34. § rendelkezett a betegek és az egészségügyi szolgáltatók között felmerülő jogviták peren kívüli rendezésének lehetőségéről. Ennek igénybevételi lehetőségét, **az egészségügyi közvetítői eljárásról szóló 2000. évi CXVI. törvény** rendezi. Ennek alapján az egészségügyi szolgáltató és a beteg között a szolgáltatás nyújtásával összefüggésben keletkezett jogvita peren kívüli egyezséggel történő rendezésének elősegítése érdekében a felek jogainak gyors és hatékony érvényesítése céljából a felek közvetítői eljárást vehetnek igénybe. A közvetítői eljárás lefolytatása iránti kérelmet a feleknek a beteg lakóhelyéhez, vagy az igénybe vett

---

⁷² 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról 37. § (5) bek., 38. § (3) bek.

⁷³ 1995. évi LIII. törvény a környezetvédelmének általános szabályairól 10. § (1) (2) bek.

egészségügyi szolgáltatás helyéhez legközelebb eső területi igazságügyi szakértői kamaránál kell előterjeszteni. A területi igazságügyi szakértői kamarák jegyzékét az egészségügyi szolgáltató köteles hozzáférhető módon nyilvánossá tenni. Az egészségügyi közvetítők névjegyzékét a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara vezeti.

2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről alapján közvetítői eljárás keretében rendezhetik a felek (természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, egyéb szervezetek) kölcsönös megegyezésük alapján a személyi és vagyoni jogaikkal kapcsolatban felmerült azon polgári jogvitákat, amelyekben a rendelkezési jogukat törvény nem korlátozza. A mediációs eljárás megindítását a felek a közvetítő felkérésével kezdeményezhetik. A törvény meghatározza azon polgári peres eljárások körét, amelyekben nincs helye közvetítői eljárásnak, illetve e törvény rendelkezései nem alkalmazhatóak a külön törvényekben szabályozott más közvetítői, békéltetői eljárásokban, valamint a választottbírói eljárásban lefolytatott közvetítésre. A közvetítők névjegyzékét az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium a www.irm.hu honlapon teszi közzé.⁷⁴

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárásról és szolgáltatás általános szabályairól 41. §-a rendelkezik a hatósági közvetítőről. E szerint, ha jogszabály lehetővé teszi, a nagyszámú ügyfelet érintő eljárásban a hatóság - lehetőleg az ügy tárgyához igazodó - felsőfokú végzettségű hatósági közvetítőt vehet igénybe. A hatósági közvetítő gondoskodik arról, hogy az érintettek hiteles, szakszerű és közérthető tájékoztatást kapjanak mind az eljárás céljáról, mind az annak megvalósulása kapcsán várható következményekről, illetve az esetleges kedvezőtlen változások (hatások) megelőzésére vagy mérséklésére irányuló intézkedésekről. A közvetítő tájékoztatja az ügyfeleket az ügyben irányadó jogszabályok rendelkezéseiről, az anyagi jogi és eljárásjogi jogszabályokban meghatározott jogaikról, valamint közvetít a hatóság és az ügyfelek, illetve az ellenérdekű ügyfelek között annak érdekében, hogy az eljárás céljának eléréséhez kölcsönösen elfogadható megoldási módot találjanak. Ezenkívül összegyűjti és rendszerezett formában a hatóság rendelkezésére bocsátja az ügyfelektől beérkezett, az eljárás tárgyára vonatkozó észrevételeket.

---

⁷⁴ A közvetítői törvény bevezetéséhez szorosan kötődik a 3/2003 IM. rendelet a Közvetítői névjegyzék vezetéséről. Ez a jogszabály írja elő a közvetítői névjegyzék a mindenkori Igazságügyi Minisztérium által történő vezetését. Ezen kívül tartalmazza a névjegyzékbe való felvétel és törlés feltételeit. Rendelkezik arról, hogy a mindenkori igazságügyi miniszter feladat a közvetítőtővé történő kinevezés.

149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 2003-ban történt módosítása alapján **2005. január 1-től** lehetőség van a gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevételére azokban az esetekben, amikor a szülő illetve a kapcsolattartásra jogosult más személy a kapcsolattartás módjában vagy idejében nem tud egyezsége jutni. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás az érintettek együttes kérelme alapján a gyermekvédelmi közvetítő felkérésével kezdeményezhető. A gyermekvédelmi közvetítők névjegyzékét a Nemzeti Család-és Szociálpolitikai Intézet vezeti. A névjegyzék a gyámhivatal, valamint a gyermekjóléti szolgálat hivatalos helyiségében tekinthető meg. Ezzel az eljárással a későbbiekben részletesen foglalkozom.

A peres eljárásokon kívüli vitarendezési módok harmadik csoportját békéltető testületek, illetve a *békéltetés* alkotják. Ez a lehetőség mintegy átmenetet képez a választottbíráskodás és a mediáció között. A békéltető testület eljárása megindításának feltétele, hogy a fogyasztó az érintett vállalkozással közvetlenül megkísérelje a vitás ügy rendezését. Egyezség hiányában a tanács az ügy érdemében kötelezést tartalmazó határozatot hoz, ha a kérelem megalapozott, és a felek általános alávetési nyilatkozatában, a testület döntését magukra nézve kötelezőként elismerték. A békéltető testület ajánlást tesz, ha a tanács döntését kötelezőként nem ismerik el a felek, illetve ha a tanács döntésének elismeréséről egyáltalán nem nyilatkoztak.⁷⁵

1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről szóló jogszabályt az Országgyűlés többek között abból a célból alkotta, hogy biztosítsa a fogyasztói érdekek érvényesülését, és hozzájáruljon az áruk és szolgáltatások biztosításához. Ennek érdekében létrehozta a területi gazdasági kamarák mellett működő békéltető testületeket. A békéltető testületek elsősorban az áruk és szolgáltatások minőségével, biztonságosságával és a termékfelelősségi szabályok alkalmazásával, valamint a szerződések megkötésével és teljesítésével kapcsolatos fogyasztói jogviták bírósági eljáráson kívüli rendezésével foglalkoznak. Elsődleges cél a fogyasztó és a gazdálkodó szervezet közötti fogyasztói jogvita egyezsége alapuló rendezésének megkísérlése, ennek eredménytelensége esetén pedig az ügy eldöntése a fogyasztói jogok gyors, hatékony és egyszerű érvényesítésének biztosítása érdekében. Nem terjed ki a testület hatásköre azokra a fogyasztói jogvitákra, amelyekre jogszabály valamely hatóság hatáskörét megállapította. A békéltetői eljárás a

---

⁷⁵ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről 27. §, 32. §.

fogyasztó, több fogyasztó esetében az érintettek felhatalmazása alapján a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet kérelmére indul.

A 2006. évi CXXIII. törvény a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről rendelkezik. E jogszabály alapján 2007. január elsejétől büntető ügyekben is alkalmazható a mediáció abban az esetben, ha ebbe a sértett és az elkövető fél is egyaránt beleegyezett. Ennek értelmében a jogszabályban meghatározott kisebb súlyú bűncselekmények esetében az elkövető mentesül a büntetés kiszabása alól, ha vállalja, hogy az általa okozott kárt jóváteszi, vagy valamilyen módon megtéríti. A közvetítői eljárás alapjait büntető ügyekben a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény (a továbbiakban: Novella) teremtette meg. A közvetítői eljárás a büntetőeljárással párhuzamosan folyó eljárás, amelynek kezdeményezése és következményei a büntetőeljárás intézményeihez kapcsolódnak, ezért azok a büntetőeljárásról szóló törvényben kaptak helyet. A közvetítői eljárás alapja az ügyésznek az ügy közvetítői eljárásra utalásáról hozott határozata, vagy a bíróságnak a büntetőeljárást - a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében hozott - felfüggesztő végzése. Közvetítőként a pártfogó felügyelők, illetve ügyvédek járhatnak el. A közvetítői eljárásban a megállapodás akkor jön létre, ha a sértett és a terhelt között a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésében vagy a bűncselekmény káros következményeinek egyéb módon való jóvátételében azonos álláspont alakul ki. Ez a közvetítői eljárás tehát a békéltetés egyik speciális változatát képviseli. Speciális, hiszen elsősorban a bűncselekménnyel okozott kár jóvátételére irányul, illetve speciális abból a szempontból is, hogy a büntető eljárást helyettesítheti.⁷⁶

A fentiekből látható, hogy hatályos jogi szabályozásunk⁷⁷ számos esetben ad lehetőséget, vagy kötelezettségként utal a vitás felek közötti alternatív, jogi eljárást elkerülő, helyettesítő megoldásokra.

VII. 5. A mediáció Európai Unió szabályozása

Ebben a fejezetben azokkal az Európai Unió szabályokkal foglalkozom, melyek elsősorban a családi mediációval foglalkoznak, és előírásokat tartalmaznak a magyar jogi

---

⁷⁶ Kapcsolódik a büntetőjogi mediációhoz a 1/2007. (I.25.) IRM rendelete a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységgel összefüggésben egyes igazságügy-miniszteri rendeletek módosításáról

⁷⁷ A dolgozatban szereplő jogszabályok a 2009. év február-április havi állapotokat tükrözik.

szabályozás vonatkozásában. A mediáció egyéb formáit a M3. számú melléklet tartalmazza.

A mediációval kapcsolatban három témakörben született ajánlás. A családjogi viták vonatkozásában⁷⁸, a polgári jogi⁷⁹ és a büntető ügyekben alkalmazható jogviták megoldására.

Európa tanács R(98)1 ajánlása a családi mediáció alapjairól⁸⁰ rendelkezik az Európai Unióban. Javasolja a tagállamok részére, hogy az egyes országokban vezessék be a családi mediációt, mint egy olyan lehetőséget, melyben a felek egy pártatlan semleges közvetítő segítségével rendezhetik vitás ügyeiket. Általános szabályokat erre vonatkozóan nem alkot az Unió, hanem a tagállamoknak ad lehetőséget az egyedi szabályozás kidolgozására. Az ajánlás a szabályozás alapelveit fekteti le. Eszerint a tagállamoknak a következőkre kell ügyelniük.

- A közvetítő pártatlansága
- A közvetítő semlegessége
- Felek egyenlősége, döntésük tiszteletben tartása
- A közvetítőnek nem lehet feladata az ügy megoldása
- Magánélet sérthetlenségének biztosítása
- A mediáció során elhangzottak csak a felek egyetértésével és a jogszabályok szerint használhatóak fel
- A közvetítő tájékoztatási kötelessége a családi és házassági problémák vonatkozásában (tanácsadóhoz, terapeutához irányítás)
- A szülők figyelmeztetése arra a kötelességükre, hogy mindenekelőtt a gyermekük érdekét vegyék figyelembe
- A közvetítőnek mérlegelnie kell, hogy a felek között a múltban történt illetve a jövőben bekövetkező erőszak nem akadály-e a mediációnak
- A közvetítő csak jogi információt nyújthat, de jogi tanácsot nem adhat. Felhívhatja a felek figyelmét arra, hogy keressenek fel egy jogászt, ha erre szükségük van.
- Az államoknak elő kell segíteni a közvetítői egyezségek végrehajthatóságát

---

⁷⁸ A családjogi vitákra vonatkozó rendelkezések közül itt csak a mediációval kapcsolatosakat tárgyalom. A többi említésre került a házassággal, családdal kapcsolatos jogviták tárgyalásakor.

⁷⁹ A Rec (2002)10 sz. Európa Tanács, Miniszterek Tanácsának ajánlása szerint polgári jogi téma alatt értjük a polgári jogi, kötelmi jogi, kereskedelmi jogi és a fogyasztó védelmi jogi jogviszonyokat.

⁸⁰ Az ajánlás magyarul jelenleg nem elérhető. Eredeti címe: R(98)1 Family Mediation in Europe

- Az államoknak lehetővé kell tenni, hogy a mediációt a felek az peres eljárás előtt, alatt, vagy után is alkalmazhassák. Ennek során biztosítani kell, hogy a peres eljárás a mediáció alatt ne folyjék tovább illetve, a hatóságokat tájékoztatni kell arról, ha a felek nem tudtak a közvetítés során megállapodni.
- A tagállamoknak törekedni kell arra, hogy az állampolgárok minél jobban megismerhessék a közvetítést és konszenzus szülessen az ilyen irányú viták esetében
- A tagállamoknak a nemzetközi ügyekben is elő kell segíteniük a határokon átnyúló mediációt, a nemzeti szabályok összehangolásával és a mediátoroknak speciális képzést kell nyújtani e vonatkozásban.

A fenti ajánlással párhuzamosan a **Közvetítők európai magatartási kódexe** elsősorban a mediátorok vonatkozásában tartalmaz néhány gyakorlati és etikai kérdést. Ennek során hangsúlyozza a megfelelő végzettség és gyakorlat meglétének szükségességét. Kiemeli a semlegességet és pártatlanságot, az igazságosságot. Rendelkezik az eljárásról, az annak végén kötendő megállapodásról, illetve a díjazásról és a titoktartási kötelezettségről is.

Európa Tanács R 1639 (2003)1. ajánlása A családi mediációról és a nemek közötti egyenlőségről⁸¹ Az ajánlás felhívja a felek figyelmét arra, hogy a családi közvetítés feladata nem csak a váláshoz köthető, hanem jól alkalmazható a gyermek oktatásával kapcsolatos, gyermek láthatásával összefüggő problémák esetében is. Ide sorolja a gyermeknevelésével kapcsolatos problémákat, a szülői felügyelet rendezésének kérdését, de akár az örökléssel kapcsolatos jogvitákat is. Az ajánlás a családi közvetítés előnyeként nevesíti a metódust, mint a békés vitarendezés egyik alternatíváját. Szintén előnyként jelöli meg a gazdasági és társadalmi költségek ezáltal csökkentését. Felhívja a figyelmet a sikeres közvetítés feltételeire, miszerint a mediátornak függetlennek, pártatlannak és jól képzettnek kell lennie, az eljárásban elhangzottak pedig titkosan kezelendők. Megemlíti, hogy a családi mediációt nem szabad úgy kezelni, mint egyetlen konfliktusmegoldási formát, és nem szabad, hogy ez az eljárás a „szegények bíróságává” váljon amiatt, mert alacsonyabbak a költségtényezői, mint egy peres eljárásnak. Elsődleges célként nem a bíróságok ügyforgalmának csökkentését, hanem a felek közötti normális

---

⁸¹ Az ajánlás magyarul jelenleg nem elérhető. Eredeti címe: Recommendation 1639 (2003) (1) (2003.11.25) Family mediation and gender equality

kommunikáció elérését jelöli meg. Kiemelten kezeli a gyermekek mindenekfelett álló érdekének érvényre juttatását a mediáció során, valamint azt, hogy nem születhet olyan egyezség az eljárás lezárásaként, mely nem mindkét fél egyező akaratát tükrözi (erőegyensúly biztosítása). A nemek közötti egyenlőséget kell biztosítani a családi mediáció során is. Az egyén jogait nem szabad feláldozni a költséghatékonyság oltárán.

VII.6. A családi mediáció fajtái

Fentebb már megállapítottam, hogy az állam beavatkozása a családi életbe csak a család, illetve elsősorban a gyermek érdekében történhet. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének (továbbiakban: EJEE) 8. cikkének 1. pontja szerint, mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. Ez az állami beavatkozás tehát nem jelenthet indokolatlan beavatkozást. Ezt támasztja alá az EJEE 8. cikkének 1. pontja, miszerint, e jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges. Az államnak tehát kötelessége, hogy elsődlegesen tartózkodjék a családi és magánéletbe történő beavatkozástól. Abba csak szubszidiárius jelleggel avatkozhat be. Az egyezségre törekvés tehát egy olyan lehetőség a szülők, házastársak kezében, mellyel széleskörűen élhetnek. E lehetőség elmulasztása esetén azonban a bíróságnak döntenie kell.

A házasságban felmerülő konfliktusok jogi utat elkerülő megoldása lehet a családi közvetítés.

A családi közvetítést,- véleményem szerint - két fő csoportra lehet felosztani. Az egyik csoportot képezik azok a lehetőségek, melyek során a jogi szabályozás keretei határozzák meg az eljárást, tehát a mediáció kiegészítő szerepet játszhat. Ebbe a csoportba tartozik a házasság felbontása, a gyermekelhelyezés, illetve a gyermekelhelyezés megváltoztatása. A másik csoportot azok az ügyek képezik, melyek a jogi szabályozás hatókörén kívül esnek. Ilyen esetek lehetnek például azok a családi konfliktusok, melyek az együtt élő gyermek, szülő, és nagyszülő viszonyból adódhatnak, de ide tartoznak azok a konfliktusok is melyek házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódnak, de nem tartoznak jogi útra. Ez utóbbiak alatt olyan problémákat értek, melyeket a bíróság a házasság felbontása során nem szabályoz, de a felek életében jelentős szerepet töltenek be.

Azok a részletszabályok alkotják ezt a csoportot, melynek szabályozása elsősorban a felek magánszférájába tartoznak, de jogi eszközzel nem kikényszeríthetők (pl.: gyermekláthatás részletei; ki hozza el a gyereket az oktatási intézményből).

A családi közvetítés típusai

1. Jogi szabályozás körébe tartozó ügyek

- a) Házasság felbontása – válási mediáció
- b) Gyermekelhelyezés, gyermekelhelyezés megváltoztatása
(gyermekvédelmi közvetítői eljárás, kapcsolatügyeleti mediáció)

2. Jogi szabályozás körén kívül eső ügyek

- a) Családi konfliktusok (gyermek, szülő, nagyszülő)
- b) A házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódó ügyek
(részletszabályok), melyek nem tartoznak jogi útra

Terjedelmi korlátok miatt a továbbiakban elsősorban, a jogi szabályozás körébe tartozó családi mediációval foglalkozom. Ezek közül is elsősorban a házasság felbontásához kötődő, illetve az ezzel összefüggő gyermek-szülő kapcsolattartással. A családi közvetítést, mint gyűjtő fogalmat a továbbiakban elsősorban ezekre az eljárásokra használom szinonimaként. Nem foglalkozom részletesen a gyermekvédelmi közvetítői eljárással, és a kapcsolatügyeleti mediációval sem.

VIII. CSALÁDI MEDIÁCIÓT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

VIII.1. Prevenció vagy korrekció

A prevenció-korrekció fogalompár értelmezése a polgárjogi, vagy munkajogi szerződéseken alapuló, azokhoz köthető viták esetében egyszerűen, időbeli alapon értelmezhető. Ezekben az esetekben *prevenatív mediáció*ról akkor beszélhetünk, ha a felek a szerződés létrejöttkor, - bármilyen vita felmerülése esetén – a mediációt kötik ki megoldási módként a közöttük jövőben, esetlegesen létrejövő konfliktus megoldási módjaként. Ennek során a felek célja elsősorban az lesz, hogy a közöttük fennálló vita jogi útra terelését elkerüljék, és ebből következően a szerződéses kapcsolat a későbbiekben közöttük továbbra is zavartalanul fennállhasson. A prevenciónál tehát egy előre kikötött konfliktus-megoldási formaként kerül a felek viszonyába a mediáció, még a vitás helyzet kialakulását megelőzően, a jövőre nézve. *Korrekciós mediáció*ról akkor beszélhetünk, ha a konfliktushelyzet már elmélyült a felek között, kiéleződött a vita, és a felek az elmélyült konfliktus-szituációból keresnek kiutat a mediáció segítségével. E mediáció típus alkalmazható mind a szerződéses, mind pedig a szerződésen kívül jelentkező ellentétek feloldása alkalmával.

Álláspontom szerint, a családi mediáció mindkét lehetőséget magában hordozza. Nézzük meg, mely esetekben van lehetőség a *prevenációs célú mediáció* alkalmazására. Ha a jog oldaláról közelítjük meg a kérdést, akkor a házasságot, mint szerződést kell megvizsgálnunk. A házassági jogviszony elsősorban a felek közös háztartásban történő együttélésére, egymás segítésére, esetleg gyermekek nevelésére irányuló gazdasági-társadalmi viszony. A házasság a maga valójában egy szerződéssel létrehozott, előre szabályozott tartalmú jogviszony. A felek az előre szabályozott tartalmat részben megváltoztathatják (házassági vagyoni szerződéssel, végrendelettel), részben nem. A törvény tehát lehetővé teszi, hogy a házasulók a házasságkötés előtt, valamint a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat - a házassági életközösség tartamára - szerződéssel rendezzék. A szerződésben a felek maguk határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös-, illetőleg a különvagyonba. A házassági vagyoni szerződés szempontjából szerződő felek a *házasságot kötni szándékozók* és a házastársak lehetnek.

A szerződés tartalma kizárólag a szerződő felek akaratától függ. A házassági vagyoni viszonyok rendezése esetén a törvény a korlátok nélküli szerződéskötést teszi lehetővé, mely a közös és különvagyon rendezésénél jóval tágabb kört tesz lehetővé,

ideértve például a tulajdoni arányok módosítását. A szerződés tartalma szempontjából különbséget lehet tenni az úgynevezett deklaratív és a konstitutív szerződések között. Az előzőek csupán rögzítenek bizonyos tényeket anélkül, hogy a törvény egyébként irányadó rendelkezéseitől eltérnének. Például ha a felek azt rögzítik, hogy a házasság megkötésekor melyikük milyen saját vagyonnal rendelkezett, amit magával hozott. A deklaratív szerződések jelentősége abban van, hogy utóbbi vita esetén megkönnyítik a bizonyítást. Alappal van olyan vélekedés a fentiek miatt, hogy a tisztán deklaratív jellegű szerződések tulajdonképpen nem is házassági vagyoni szerződések, ezért érvényességük közokiratba foglalása sem feltétlenül szükséges. Óvatosságból úgy gondolom mégis célszerű ezt megtenni minden esetben. A konstitutív hatályú szerződés a családjogi törvénytől eltérő módon, illetőleg tartalommal rendezi a házastársak vagyoni viszonyait. A házastársak egymás közötti jogügylete, ajándékozás, csere, kölcsön, adásvétel is a házassági vagyoni szerződés fogalma alá esik. Ezt nevezik az elméletben tágabb értelemben vett házassági vagyoni szerződésnek. Bár a törvényhozói cél az volt, hogy a felek szerződése a jövőre nézve rendezze a törvény szabályaitól eltérően a felek vagyoni viszonyait, nem kizárt a szerződés megkötésekor már meglévő vagyonnak a törvény szabályaitól eltérő rendezése sem. Annyiban a jövőbeliség viszont elengedhetetlen feltétel, hogy a házassági vagyoni szerződést csak az életközösség időtartamára (bármikor) lehet kötni. A vagyoni közösség megszűnése után kötött szerződés már nem házassági vagyoni szerződés, hanem a házastársi közös vagyon megosztására irányuló szerződés. Ennek közokiratba foglalása nem szükséges. A főszabály szerint, bizonyos kivételekkel, a szerződés érvényességéhez annak közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. A közokiratba foglalást közjegyző is végezheti.

A preventív mediációra jó lehetőséget kínál tehát, a házasságkötést megelőző, vagy annak fennállása alatt keletkezett, illetve módosított házassági vagyoni szerződés. A felek ennek során felkereshetnek egy mediátort, akinek segítségével az esetleges vitás vagyoni viszonyaikat megalázkodással rendezhetik. A közvetítői eljárás során kötött megállapodásukat pedig egyszerűen közokiratba foglaltatják, megelőzve ezzel a későbbi konfliktushelyzet megoldatlanságát. A közjegyzők jelenleg már nem csak a közokiratba foglalás során nyújthatnak segítséget ilyen ügyekben a feleknek. Az 1991. évi XLI. törvény alapján a közjegyzők már választottbírói, illetve közvetítői tevékenységet is elláthatnak e tisztségük mellett.⁸² Ha felek közjegyzőt kérnek fel mediátornak ebben az

---

⁸² 1991. évi XLI. törvény a közjegyzőkről 7. § (3). bek. a) és c) pont

esetben, egyezségük közokiratba foglalása is egyszerűbben megoldható. Véleményem szerint, annak szerződésbe foglalása, hogy a felek a közöttük esetlegesen előforduló vitás ügyeket közvetítói eljárásban, mediátor segítségével kívánják rendezni, sem elképzelhetetlen. Hazánkban a házassági vagyoni szerződésekkel történő vagyonrendezés, - mint konfliktus megelőzési lehetőség – sajnálatos módon még csak elvétve fordul elő. Ha a felek egyike esetlegesen felveti (leendő) házastársának e lehetőséget, legtöbbször elutasításra talál, vagy rosszabb esetben egy konfliktushelyzetet teremt. Ennek megoldása azonban, véleményem szerint, még a házasság előtt könnyebben rendezhető egy prevenciós célú mediációval, mint a házasság felbontása alatt egy peres, vagy ugyancsak közvetítói eljárással. A jogi szabályozás körébe tartozó ügyek csoportjából elsősorban ebben az esetben tartom elképzelhetőnek a preventív mediáció alkalmazását.

A *korrekciós célú mediációt* jóval szélesebb körben alkalmazhatjuk a családi konfliktusok megoldása során. A jogi szabályozás körébe tartozó ügyek esetében idetartozhat a válási-, házasság felbontásával összefüggő mediáció, valamint a gyermekvédelmi közvetítói eljárás és a kapcsolatügyeleti mediáció is. Véleményem szerint a jogi szabályozás körén kívül eső ügyek mindegyike alkalmas lehet a korrekciós mediáció alkalmazására. Úgy a családi konfliktusok (gyermek, szülő, nagyszülő), mind a házasság felbontásához, gyermekelhelyezéshez kapcsolódó ügyek (jogi útra nem tartozó részletszabályok) megvitatásánál sikerrel alkalmazható ez az eljárás. Ezekben az esetekben ugyanis már egy kialakult konfliktushelyzetben keresik fel a felek a mediátort. A konfliktus mélységétől függően természetesen az ügy jellegétől függően, az ilyen célú közvetítói eljárásnak is lehet preventív szerepe is. A preventív szerep alatt itt elsősorban az adott vitás szituáció olyan elmélyülésének megelőzését értem, melynek során a felek már súlyos pszichikai sérüléseket szenvedhetnének el. Nem mindegy tehát, hogy egy konfliktus milyen állapotban, mely szakaszban kerül a közvetítói eljárásba. Az eljárás kizáró okainál már említésre került, hogy a megmerevedett álláspontot képviselő felek, vagy a pszichikai tünetelhordozó felek közötti mediáció nem vezethet eredményre.

VIII.2. Önkéntes vagy kötelező

A hazai és a külföldi, közvetítéssel foglalkozó szakirodalom jelentős része a közvetítés lényegének elvesztését látná az eljárás kötelezővé tételében. A mediáció – a konszenzust előtérbe helyező szemléleténél fogva – az esetek döntő többségében, fő szabályként önkéntes alapon működik. Ennek ellenére találkozhatunk olyan esetekkel,

amikor kötelező a felek részvétele a közvetítői eljárásban. A kötelező részvételt a mediációs eljárásban két ok indukálhatja.

Az egyik esetben a felek, az általuk kötött szerződésben rögzítik azt, hogy a közöttük az adott szerződés viszonylatában vita merül fel, a konfliktust elsősorban mediációs eljárás keretén belül rendezik. A bíróság a közöttük fennálló vitát addig nem döntheti el, míg a felek a közvetítői eljárásban nem próbálták meg azt rendezni. Ez a helyzet azonban meglehetősen disszonáns. A felekre nézve kötelező szerződésbeli kikötés ugyanis az általuk kötött szerződésbe az ő szabad akaratukból került be. Kötelező jellegét tehát egy önkéntes döntés folyamányaként nyeri el. Családjogi viszonyokban ilyen szerződésbeli kikötéssel a legritkább esetben találkozhatunk. (Házassági vagyoni szerződéseknél tartom elképzelhetőnek ezt a megoldást).

A kötelező mediáció másik esetkörébe azok a mediációs eljárások tartoznak, melyek elsősorban a polgári perekhez köthetőek, a bírósági eljárásokhoz kapcsolódóan. Ezekben az esetekben gyakran előfordul, hogy a feleket a bíróság kötelezi a közvetítői eljárás igénybevételére. Ezek az esetek elsősorban a prevenciós mediációs eljárások körébe esnek. A feleket bírósági szabályok kötelezik arra, hogy a tárgyalást megelőzően jelenjenek meg egy mediációval foglalkozó személynél. Ezekben az esetekben a felek részvétele nem önkéntes, hiszen a jogalkotó írja elő kötelező jelleggel a mediációt. Ennek oka elsősorban az lehet, hogy bizonyos – jogalkotó által annak minősített – értékek fontosabbak, mint a felek szabad akaratnyilvánítása a mediációban való részvétel vonatkozásában. Álláspontom szerint a mediációs eljárás kötelezővé tétele, - az önkéntesség mellőzése, - a kivételesen fontos érdekek, jogok érvényre juttatása érdekében képzelhető el. Ilyen kiemelten fontos jog a gyermek mindenekfelett álló érdeke. A családi konfliktusok körébe tartozó ügyek esetében tehát megfontolandó a közvetítés kötelezővé tételének elrendelése, akár a peres eljárás előtt, akár az alatt, de bizonyos esetekben a bírósági eljárás után is.

Az Európai Unió számos tagállamában találunk szabályozást mind az önkéntes, mind a kötelező mediációs eljárásra. *Belgiumban* a felek alapján véve szabadon dönthetnek arról, hogy igénybe veszik-e a közvetítést. Vannak azonban kivételek. Például, ha a bíróság szakértői jelentés elkészítését rendeli el, a szakértőnek törekednie kell a felek közötti békeltetésre; válóperes ügyekben a bíróság tájékoztatja a feleket azokról a tényezőkről, amelyekről úgy gondolja, hogy elősegíthetik a kibékülést. A *német jog* nem teszi kötelezővé a peres felek számára, hogy az ügy bíróságra vitele előtt kíséreljék meg

vitájuk bíróságon kívüli rendezését. A német Polgári Perrendtartás bevezetéséről szóló törvény 15a. szakasza értelmében azonban a szövetségi állam jogszabályilag kötelezővé teheti, hogy a keresetet csak azt követően vigyék bíróság elé, hogy elismert egyeztető hivatalban megkísérelték a konszenzusos vitarendezést. Ez a 750 euro perértéket meg nem haladó tulajdonjogi vitákra, egyes becsületsértési vitákra, valamint a szomszédokra vonatkozó jogokkal és szomszédos tulajdonosok érdekeivel kapcsolatos egyes vitákra is vonatkozik. Ha ezekben az esetekben a keresetet anélkül nyújtják be, hogy megkísérelték volna a konszenzusos vitarendezést, a keresetet mint nem elfogadhatót elutasítják. A mai napig nem minden szövetségi állam élt a lehetőséggel, hogy kötelezővé tegye a bíróságon kívüli konszenzusos megegyezés megkísérlését. *Franciaországban* a közvetítés és a békéltetés alkalmazása terjedt el. Ezek az eljárások mindig szabadon választhatók, kizárólag a felek kölcsönös megegyezése esetén vezethetnek sikerre. Kizárólag olyan jogokra vonatkozhatnak, amelyeket a felek szabadon gyakorolhatnak. Elvileg nem tilos a felek közti olyan szerződéses megállapodás, amely jogorvoslatként a jogviták rendezésének alternatív módozatát köti ki. Ugyanakkor az olyan megállapodás tilos, amelyben az alternatív vitarendezési mechanizmus igénybevételét kizárólagossá teszik a felek, és kizárják a bírósághoz fordulás lehetőségét, hiszen ezzel megfosztják egymást az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési joguktól. *Olaszországban* a peren kívüli egyezség, a közvetítés, a bírósági és bíróságon kívüli egyeztetés, valamint a választottbírósági eljárás áll, mint alternatív vitarendezési eszköz a jogvita bírósági rendezése mellett, a felek rendelkezésére. Franciaországhoz hasonlóan, a felek az általuk kötött szerződésben rendelkezhetnek arról, hogy a bírósághoz fordulás előtt egyeztetést vesznek igénybe. Az ilyen rendelkezések azonban nem zárhatják ki a rendes bíróságokhoz való fordulás lehetőségét. Az a megállapodás, amellyel a felek az egyeztetést követően rendezik jogvitájukat, rájuk nézve kötelező erejű. Ha a megállapodást önkéntesen nem tartják be, az végrehajtható. *Angliában és Walesben* a magánszemélyek és hatóságok, illetve hivatásos szakemberek közti jogviták megoldására számos rendszer létezik. Amennyiben nincs e célra rendszeresített módozat, és a felek jogvitájuk rendezésére AVR-t kívánnak igénybe venni, a jogvita forrásától függően önállóan dönthetnek arról, melyik módszert és intézményt választják. Noha az AVR rendszerint nem kötelező, az AVR-ről rendelkező szerződéses kikötések, mindaddig, amíg konkrét előírásokat tartalmaznak, kötelezőek. A Polgári Eljárás Szabályai (az Angliában és Walesben érvényes bírósági szabályzat) előírja a bíró számára, hogy megfelelő esetekben szorgalmazza az alternatív vitarendezést. Ugyanakkor magukat a peren kívüli eljárásokat – több ombudsmani rendszer és

választottbírói rendszer kivételével, amelyeket a parlament iktatott törvénybe – nem szabályozza törvény. A családjogi viták esetén a közvetítés önkéntes, és a házasság felbontásával vagy a különválással kapcsolatos jogviták nemzeti jog szerinti rendezésére szolgál. A kormány úgy véli, hogy a családügyi közvetítés csak akkor lehet sikeres, ha a felek szabadon dönthetnek arról, részt vesznek-e abban. A megfelelő esetekben a kormány szorgalmazza a családügyi közvetítés igénybevételét. A családügyi közvetítést legtöbbször a gyermekekkel kapcsolatos ügyek rendezésére veszik igénybe, egyéb ügyek esetén ritkábban alkalmazzák. A családügyi közvetítést nyújtó intézmények rendszerint független önkéntes szervezetek. Maga a családügyi közvetítés pedig független, önszabályozó szakma. Észak-Írországból Angliához és Waleshez hasonló szabályozás. Kísérleti jelleggel két Családgondozó Központban (Belfastban és Ballymenában) működik bírósági megbízás alapján közvetítési rendszer.⁸³

VIII.3. Beavatkozás a konfliktusrendezésbe

A „harmadik semleges fél” kifejezés („third party neutral”-TPN) gyakran használatos a mediátor személyére, különösen a tengeren túli országokban. A semleges kifejezést sokan kritikával illették. A kritikusok szerint, a mediátor semleges magatartása passzivitással és azzal járhat, hogy túlzottan kivonul a folyamatból, ami nem segíti elő az optimális konfliktusmegoldást. A semleges azt is jelentheti, hogy a mediátor nem érdekelt az eljárás eredményes lezárásában, míg az olyan eljárásokban, mint a törvény által előírt egyeztetés, a mediátornak is egyértelműen eleget kell tennie, hogy az eredmények megfeleljenek a követelményeknek. A „pártatlan” kifejezés szélesebb körben alkalmazható. A NADRAC⁸⁴ szerint a mediátor egy olyan harmadik személy, aki a vitás kérdések megoldásában segít. Az olyan kifejezések, mint a „független”, „el nem kötelezett”, illetve „pártatlan” fél is alkalmazhatóak, elfogadottak a mediátor személyére. A „kölsönösen elfogadható” fél kifejezés elsősorban azokban az alternatív vitarendezési eljárásokban alkalmazható, ahol a feleknek meg van a lehetősége arra, hogy közösen válasszák meg a közvetítő személyét, nem terjed ki a kötelezően igénybe veendő

---

⁸³ <http://ec.europa.eu/>

⁸⁴ NADRAC- National Alternativ Dispute Resolution Advisory Council – Ausztrál Nemzeti Alternatív Konfliktusmegoldási Tanácsadó Szövetség

eljárásokra.⁸⁵ Mások szerint a „harmadik fél” kifejezés azért sem használható a mediátorra, mivel a közvetítő ténylegesen nem vesz részt az eljárásban. Ebből eredően sokak a „beavatkozó” kifejezést tartják kifejezőbbnek alkalmazni a mediátor személyére. Sok esetben az egyeztető tárgyalásokat ügyvédek végzik a felek között, ebben az esetben harmadik, semleges félről nem beszélhetünk.⁸⁶

Különböző elméletek születtek arról, hogy a mediációs eljárásokban jelenlévő harmadik személy milyen mértékig avatkozhat be az eljárás érdemi, tartalmi kérdéseibe. Kérdésként merül fel, hogy a közvetítő jogosult-e arra, hogy az eljárás felépítésén, megszervezésén, koordinálásán túlhaladva, az ügy tartalmi kérdéseiben is állást foglaljon. A kérdésre adott válaszok egyik végpontján az a lehetőség szerepel, miszerint a mediátor szerepe az eljárásbeli kommunikáció (a felek tárgyalásának koordinálása) megkönnyítésén túl nem terjeszkedhet. A válaszok másik pontján, a már-már agresszíven beavatkozó közvetítő szerepel, akinek elsődleges célja az egyezség létrehozása. E célból jelentős nyomást gyakorol a résztvevőkre, és vagy a felek egyike, vagy a saját maga által preferált javaslat megvalósításáért lobbozik. E két véglet között tulajdonképpen az összes mediátor típus elhelyezhető.

Az alternatív vitarendezési eljárások csoportosítása során említettük azt a besorolási lehetőséget, mikor a harmadik fél személye a meghatározó kritériuma lehet az AVR-nek, ezen belül a mediáció különböző típusainak. Korábban tehát ezt a kérdéskört már körüljártam, itt csak emlékeztetőül említem meg ismét, hogy Leonard L. Riskin felállított egy a mediátorok beavatkozásának mértéke szerinti modellt, csoportosítást. Azt a mediátortípust, aki közreműködik a megoldási javaslatok megfogalmazásában, illetve e javaslatokról véleményt alkot értékelő (evaluative) mediátornak, míg azt, aki ilyen beavatkozástól tartózkodik, vagy ilyen beavatkozást nem tart kívánatosnak segítő (facilitative) mediátornak nevezte. (Riskin, 1996.)

A beavatkozás kérdése meglehetősen érzékeny területe a mediációnak. Kérdés már maga az is, hogy mit tekintünk beavatkozásnak. Ha beavatkozásnak minősül minden olyan – harmadik személytől kiinduló – cselekmény, amely a felek döntésére hatással lehet, nincs egyszerű dolgunk. Ebben az esetben ugyanis a mediátornak meglehetősen inaktív magatartást kell tanúsítania, hiszen eljárási ténykedései közül sok minden befolyással lehet

---

⁸⁵ Véleményem szerint, a kötelezően igénybe veendő eljárásokban is meg kell(ene) adni a lehetőséget arra, hogy a felek a közvetítő személyét maguk választhassák meg.

⁸⁶[http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/\(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4\)~DiscussionPaper16Web.doc/\\$file/DiscussionPaper16Web.doc](http://www.nadrac.gov.au/www/nadrac/rwpattach.nsf/VAP/(960DF944D2AF105D4B7573C11018CFB4)~DiscussionPaper16Web.doc/$file/DiscussionPaper16Web.doc)

a felek döntésére. Ha azonban a mediátor a beavatkozásról való félelmében túlzott passzivitásba menekül, a közvetítői eljárás pozitív végkimenetele is veszélybe kerülhet.

Ha a közvetítő aktív beavatkozóként kíván fellépni, vagy ilyen elvárásokat támasztanak vele szemben a felek, a szakkérdésekben történő hiteles, adekvát állásfoglaláshoz a témához kötődő magas szintű szakképzettséget kell felmutatnia. A szakmai képzettség mellett sok esetben az értékelő személynek jogi ismeretekkel is rendelkeznie kell. Véleményem szerint, ez családjogi kérdésekben különösen elengedhetetlen feltétel lehet, még akkor is, ha a mediátor nem értékelő, hanem segítő szerepben lép fel. A magyar jogi szabályozás azonban semmiféle szakmai végzettséget, sem pedig jogi ismereti háttérrel nem követel meg a családi mediátoroktól.

A mediációs eljárás kevésbé uniformizált jellegéből következően a felek szubjektivitásának is nagyobb szerep jut, mint egy procedurális eljárás során. E szubjektív tényezők hatásával is számolni kell. A mediátor akaratlanul is tudomást szerezhet a vitás felek feltételezéseiről, terveiről, érzéseiről. Ha beavatkozó, értékelő mediátorként lép fel e szubjektív tényezők véleményalkotásánál, döntéshozatalánál befolyásolhatják, torzíthatják a beavatkozót.

Ugyancsak a szubjektivitás, a túlzott emocionális jelleg, torzító hatásával számolhatunk például a sétáló mediáció alkalmazása során. Ebben az esetben a feleknek lehetősége van arra, hogy a mediátorral egyenként folytassanak megbeszélést. E megbeszélések során a felek olyan információkat is megoszthatnak a közvetítővel, amiről nem szeretnék, hogy a másik fél is tudomást szerezzen. Az ilyen kommunikáció során szerzett információk azonban hatást gyakorolhatnak a mediátor véleményére, vagy értékelésre. (Kovach-Love, 1998.)

A direkt kérdésekhez kötődő aktív beavatkozás, véleményem szerint nem képezheti egy jól működő mediációs eljárás részét. A mediátor nem dönthet a felek személyét érintő kérdésekben, hiszen ez által szerepköréből kilépve a bíró feladatát veheti át. Azért sem tartom jónak e megoldást, mert a felek önértékelése, önbecsülése, képességük arra, hogy problémájukat maguk oldják meg csorbát szenved. A mediátor nem sugallhatja a megoldást, nem adhat kész megoldásokat a feleknek. Fontosnak tartom azonban azt, hogy a megegyezés szempontjából releváns, de az eljárás végkimenetelét nem befolyásoló kérdésekre választ adjon. Ilyen kérdéskörök lehetnek azok, melyek a felek megoldási javaslatának jogszerűségére, annak alkalmazhatóságának realitására, szakmai megvalósítására vonatkoznak. Véleményem szerint, e kérdéskörök

vonatkozásában a mediátornak a felek aktív kérdésfeltevésétől függetlenül is tájékoztatást kell adnia. Tájékoztatást, de nem döntést.

VIII.4. A mediátorok száma

A mediációs eljárások többségében általában egy közvetítő vesz részt, de gyakori eset az, hogy két, s arra is találhatunk példát, amikor több szakember (szakértői testület) látja el a mediátori teendőket.

Családi konfliktushelyzetek mediálása esetén szintén lehetőség van egy, vagy két mediátorral dolgozni a közvetítői eljárás során. Álláspontom szerint, családi viták esetében a két mediátor alkalmazása célravezetőbb, optimálisabb lehet.⁸⁷ A páros mediáció alkalmazása elsősorban azokban az esetekben lehet célravezető, amikor a felek között az átlagosnál nagyobbak az ellentétek, vagy a vitában más személyek is részt vesznek (ügyvédek, szakértők a felek részéről), illetve a vita tárgya szerteágazó. Milyen előnyökkel járhat, ha két közvetítő vesz részt a konfliktus megoldásában? A mediátorok képviselhetik a felek különféle jellemzőit. Ilyen jellemzők lehetnek a nemzetiségi hovatartozás (magyar/roma), a nemiség (nő/férfi), az életkor (idős/fiatal) is. Családi kapcsolatok vonatkozásában ez utóbbi kettőnek lehet kiemelt szerepe. Az eljárás során ugyanis az azonos nemű mediátor egyszemélyes jelenléte az ellenkező nemű vitapartnerben olyan érzéseket kelthet, hogy a vele szemben álló fél, az azonos nemű mediátor személyében egy újabb szövetségest talált. Egy generációk közötti családi konfliktusban egy „felnőtt”, idősebb mediátor szintén hasonló érzéseket generálhat a fiatalabb nemzedék tagjában.⁸⁸ Ehhez köthető a co-mediáció másik előnye is. Két mediátor jelenléte esetén a felek bizalma könnyebben elnyerhető. A vitapartnernek ezáltal van lehetősége arra, hogy legalább az egyik mediátor felé bizalommal éljen. Két mediátor jelenlétével, jó esetben a közvetítők készségei, képességei javíthatók, illetve kiegészítik egymást, ezáltal az eljárás menete gördülékenyebb, hatékonyabb lehet. A mediátorok együttműködése példát nyújthat a feleknek az egymással való kooperációra, problémamegoldásra. Ha a közvetítők párban dolgoznak, jobban tudják ellenőrizni egymás, illetve saját elfogultságukat, torzításait. Több mediátor részvételével a felek terhei, feszültségei, - különösen a többoldalú viták, nehéz szituációk esetén – könnyebbé tehetőek. Előny lehet a páros mediációban, hogy a

---

⁸⁷ Két mediátor részvételét az eljárásban a szakirodalom páros-, társ-, vagy co-mediációnak nevezi.

⁸⁸ Ezek az előnyök természetesen csak különböző nemű, nemzetiségű, életkorú mediátorok együttes jelenléte esetén állhatnak fenn.

közvetítők egymás között bizonyos feladatmegosztással is dolgozhatnak. Ha a mediátorok tudatosan választják ki saját közvetítő partnerüket, akkor optimális esetben egyikük elsősorban az érzelmek kezelésében, míg másuk a gyakorlati problémamegoldásban lehet szakember. Családi mediáció során ezt nagyon fontosnak tartom. A válási, kapcsolattartási ügyekben rengeteg érzelm kerülhet felszínre, emellett azonban számos jogi kérdés is felmerül az eljárás során. Lényeges szempontnak tartom tehát, hogy a páros mediáció alkalmazásakor a közvetítők egyike egy nagyobb pszichológiai háttérrel, míg a másik mediátor erőteljesebb jogi ismeretekkel rendelkező személy legyen. A jogász-pszichológus, jogász-pedagógus mediátor párost tartom ideálisnak a családi mediációk során. Optimális esetben ezek a mediátorok különböző neműek, és szülő-gyermek konfliktus esetében eltérő életkorúak is legyenek, lehetőség szerint. Két mediátor részvételével a felek könnyebben megnyílhatnak egymás és a közvetítők felé. A könnyebb kommunikáció segíti a felek együttműködését a végső közös megegyezéssel lezárásában. A két mediátornak szerepe lehet abban is, hogy a felek bármelyike is azt érezhesse, hogy a mediátor személye egy másik fél által delegált, őt segítő újabb kívülálló személy. Ezt természetesen a mediátor személyének, személyeinek közös megegyezéssel történő kiválasztásával is kiküszöbölhetik a felek. Az eljárás szakaszai, a kérdések jobban tervezhetőbbek a co-mediáció során. A szakmailag tapasztaltabb mediátor segíteni tudja kevésbé tapasztalt mediátor partnerét, de természetesen a gyakorlatlanabb közvetítőtől is lehetősége van a másik mediátornak újabb technikákat, eszközöket tanulni. A mediátorok tehát nem csak a feleknek mutathatnak példát, de egymástól kölcsönösen is tanulhatnak.⁸⁹

A co-mediáció, a „több szem, többet lát” alapon működik. Meggyorsítja a közvetítés folyamatát, gyorsabb megállapodásra ösztönözheti a feleket, és elősegíti az eljárás hatékonyabb követhetőségét. Sokan a co-mediáció kritikájaként említik a nagyobb költség tényezőket az egyszemélyes mediációval szemben. Mivel az eljárási folyamat jobban követhető a co-mediáció gyorsabb és az eredmény hamarabb megszülethet, így a költségek sem lesznek mindenképpen magasabbak ezen eljárási módnál. (Epstein-Epstein, 2006.)

A páros mediáció, a családi konfliktusokban az egyik legjobban alkalmazható közvetítői eljárási forma. Előnyeit azonban csak a már említett feltételek fennállása esetén használhatjuk ki. Ha az eljárásban résztvevő két mediátor, két különböző irányba halad,

---

⁸⁹ <http://www.cmsd.org/community/coMediation.html>

különböző a stílusuk, haladási tempójuk, ha az egyikük túlzottan domináns szerepet tölt be, vagy esetleg közöttük is konfliktus van, az eljárás előnyei nem jelentkezhetnek.

VIII.5. A mediátorok képzettsége

Az előző V.4 alpontnál említettem, hogy a páros mediáció alkalmával milyen végzettségű mediátort tartok optimálisnak a közvetítői eljárásokban. A képzítés kérdésköre természetesen azokban az esetekben is döntő jelentőségű lehet, amikor a mediációban egy közvetítő vesz részt. Minél nagyobb mértékű a mediátor beavatkozása, annál nagyobb szerepet kaphat az adott kérdéskörben való szakértelme, jártassága. Álláspontom szerint ez családi vonatkozású kérdésekben kiemelt szerepet kell, hogy kapjon.

Hazánkban közvetítést a 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről alapján, az a természetes vagy jogi személy folytathat, akit az igazságügyért felelős miniszter⁹⁰ a közvetítői névjegyzékében nyilvántartásba vett.⁹¹ Természetes személyek akkor vehetők fel a nyilvántartásba, ha felsőfokú végzettségük mellett legalább öt éves igazolt szakmai gyakorlattal rendelkeznek, büntetlen előéletűek és nem cselekvőképtelenek illetve nem korlátozottan cselekvőképesek.⁹² Nem kritérium tehát a szakirányú végzettség, mely véleményem szerint a legtöbb esetben, így különösen a családokat, gyermekeket érintő ügyekben (pl.: a válási mediáció) elengedhetetlenül szükséges lehet. A jelenleg hatályos szabályozás szerint, tehát egy műszaki végzettséggel és ilyen irányú szakmai gyakorlattal rendelkező személy is folytathat válási mediációt, hiszen a törvény (Kvt.) nem ad mérlegelési lehetőséget a közvetítői nyilvántartást vezetőnek. Fel *kell* ugyanis venni azt a személyt a nyilvántartásba, aki a fenti feltételeknek megfelel, és szakterületként a polgári, családi jogi eseteket (is) megjelöli.⁹³ A közvetítői törvényben nem szerepel az a kitétel, amely az Országos Mediációs Egyesület (továbbiakban: OME) által megalkotott Mediátorok Szakmai Etikai Kódexében (továbbiakban: kódex) megfogalmazásra került:

„1.1 Mediátor lehet az a személy, aki államilag elismert felsőfokú végzettséggel rendelkezik, és az OME által jóváhagyott képzésen oklevelet szerzett.

---

⁹⁰ A 2009. év márciusában Igazságügyi és Rendészeti Miniszter

⁹¹ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről (továbbiakban: Kvt.) 4. § (1) bekezdés

⁹² Kvt. 5. § (1) (2) bekezdés

⁹³ Kvt. 5. § (1) bekezdés

1.2. Csak olyan mediációs munkákat vállal el, amelynek szakszerű ellátására képzéssel és igazolt gyakorlattal rendelkezik.”⁹⁴

A kódex tehát a jogszabályi feltételeken kívül két fontos kritériumot is megemlít a mediátor személyével kapcsolatban. Az egyik szakmai feltételt állapít meg: az elismert mediációs képzésen való részvételt, a másik pedig etikai feltételt szab: megfelelő szakmai képzettség és gyakorlat az adott területen. A közvetítésnek sajátos technikája van, mely a felek bizalmának elnyerését illetve az adott konfliktus kezelésének leghatékonyabb megoldását célozza. Ezeknek a technikáknak a megléte, alkalmazása sok esetben még a humán végzettséggel rendelkező mediátoroknál is hiányzik. Az ilyen irányú képzéseken a résztvevők olyan módszereket sajátíthatnak el, melyek a jó közvetítés elengedhetetlen feltételei. A megfelelő szakmai háttér illetve az adott területen végzett gyakorlat, és az így megszerzett tapasztalatok szintén biztosítékai lehetnek annak, hogy a közvetítés a lehető legjobb megoldással érjen véget.

A jogi szabályozás ugyan nem teszi kötelezővé a megfelelő végzettséget, de hazánkban is vannak már kísérletek arra, hogy a mediátort, mint önálló hivatást ismerjék el, önálló végzettség megszerzése révén. Több felsőoktatási intézményben, így a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán közvetítő (mediátor) szakirányú továbbképzési szak indult. A képzés négy féléves. A tantervi háló szerint a hallgatók az oktatás során elsősorban pszichológiai, és jogi ismeretek elméleti elsajátítása mellett a szükséges gyakorlati ismeretek alapjait is elsajátíthatják.

Az eljárás során a mediátornak összetett feladatokat kell ellátnia. Meg kell tudnia ítélni azt, hogy az ügy egyáltalán alkalmas-e mediációra. Jó helyzetfelismerő képességgel kell rendelkeznie. Ismernie kell az adott ügy jogi háttérét, hiszen a feleket tájékoztatnia kell arról, hogy az általuk kitalált megoldás kompatibilis-e a jogi szabályozással, alkalmazhatósága nem ütközik-e jogszabályokkal. Ismernie kell a konfliktusok háttérében lejátszódó érzelmek működésének anatómiáját. Megfelelő módon kell tudnia egyensúlyozni az eljárás határozott irányítása és a megfelelő mértékű háttérben maradás között. Egy úgynevezett passzív aktivitás kifejtésére kell alkalmasnak lennie. A jogi, pszichológiai elméleti ismereteit természetesen gyakorlatban is tudnia kell alkalmazni. Elengedhetetlen tehát a megfelelő elméleti tudás és gyakorlati tapasztalat megléte ahhoz, hogy a mediátor – különösen családi ügyek esetében – eredményesen végezhesse munkáját. Az Európai Unió is ezt támasztja alá, miszerint „közvetítőnek alkalmasnak és

---

⁹⁴ Országos Mediációs Egyesület – Mediátorok Szakmai Etikai Kódexe

tájékozottnak kell lennie a közvetítési eljárás terén. Az erre vonatkozó tényezők többek között a megfelelő képzettség, valamint a tudás és a gyakorlat folyamatos frissítése a közvetítői készségek terén, figyelembe véve valamennyi érvényes normát vagy akkreditációs rendszert.”⁹⁵

Az Amerikai Egyesült Államokban, Florida államban a minősített bírósági közvetítőknek szintén minden területen, minden ügycsoporthoz tartozóan megfelelő kvalifikáltsággal kell rendelkezniük. Családi közvetítőknek rendelkezni kell egy BA⁹⁶ képzettséggel és legalább 100 akkreditált ponttal, amely az alábbiak szerint oszlik meg:

- 30 pont a floridai legfelsőbb bíróság által hitelesített, családi közvetítői képzési programban való részvételért
- 25 pont oktatási/közvetítési tapasztalat, gyakorlat
- 30 pont mentor mellett végzett gyakorlat

A résztvevők a további pontokat a fenti minimum követelmények teljesítése után, oktatási/közvetítési tapasztalattal, mentorok mellett végzett gyakorlattal és egyéb ezekhez köthető tevékenységgel szerezhetik meg.⁹⁷

VIII.6. A költségtényező

A mediáció gazdasági tevékenységnek minősül, ezért a közvetítő munkájáért díj jár. A mediátor ezen kívül igényt tarthat a felmerült és igazolt költségei megtérítésére, továbbá a díj és költségek előlegezésére is. Az egyes ügyekben felszámítandó díj összegében a természetes vagy jogi személy felek szabadon állapodnak meg.⁹⁸

A hazai jogi szabályozással párhuzamosan az európai magatartás kódex is tág keretek között határozza meg a közvetítői díj megállapításának lehetőségét. Amennyiben erre korábban nem került sor, a közvetítő minden esetben tájékoztatja a feleket az általa alkalmazni kívánt díjazási módról. A közvetítő nem fogadhatja el a közvetítést mindaddig, amíg valamennyi érintett fél el nem fogadta a díjazási alapelveket.⁹⁹ A díjazás tehát a felek és a közvetítő szabad megegyezésének tárgya.

„A nemzetközi jogrendszer szabályozása, gyakorlata mind a kötött, mind a szabad díjazásra ad példát, mégis a szabad díjazás mellett szólhat az, hogy a közvetítés nem

---

⁹⁵ Közvetítők Európai Magatartás Kódexe 1.1. pont

⁹⁶ BA-bachelor, diplomás felsőfokú alapvégzettség

⁹⁷ http://floridamediationgroup.com/about/mediator_certification.html

⁹⁸ Ktt. 27. § (1) (2) bek.

⁹⁹ Közvetítők Európai Magatartás Kódexe 3.4. pont

hatósági eljárás. Az eljárás maga is a felek megállapodása alapján indul, ennél fogva nincs olyan, az eljárásba akarata ellenére belekényszerülő fél, akit hatósági díjszabással kellene védeni. Arról nem is beszélve, hogy a jogszabályban rögzített díjazás – még ha igazán differenciál is a szabályozás – nem tudja tükrözni a tevékenység valódi piaci értékét, amely egyaránt függ az elvégzett mennyiségétől, nehézségétől, az ügy egyedi körülményeitől, a felek megegyezésre való ráutaltságának fokától stb. A felek megállapodása irányadó egyébként a közvetítői díjazás és a felek saját költségeinek viselése is, ilyen megállapodás hiányában mindegyik fél a saját költségeit, illetve a közvetítői (szakértői) díj, költségtérítés 50 %-át viseli.” (Eörsi-Ábrahám, 2003. 62.p.)

A bírósági eljárások költség összetevői többtényezősök, és igen magasak lehetnek. Dr. Thomas Ditzges elsősorban *gazdasági ügyekkel* foglalkozó mediátor és jogász, arra hívta fel a figyelmet, hogy egy 16 ezer euró perértékű esetben egy bírósági úton meghozott döntés kétszer olyan sokba kerül, mint egy mediátorral meghozott egyezség. Rámutatott arra is, hogy amennyiben bírósági peres megoldás születik, akkor annak költségeibe bele kell számolni az ügynevezett kalkulációs költségeket is úgy, mint a munkahelyi költségeket, a felek bíróságon kívüli költségeit, valamint az elmaradt hasznot is. Az így keletkezett összeg igen tetemes lehet. Megállapításai szerint, a perérték növekedésével a bírósági eljárással kapcsolatos költségek hatványozódnak, míg a közvetítési eljárás pénzügyi vonzatai a legrosszabb esetben is a harmadát teszi ki a perköltségnek. (Ditzges 2005.) Családi mediáció esetében hazánkban ugyan nem számolhatunk ekkora költségvonzatokkal, azonban a közvetítés így is kedvezőbb lehet a feleknek anyagi szempontból is.

A *családi mediáció* költségei három dologból tevődhetnek össze: 1) alap-, vagy rendelkezésre állási díj, 2) a közvetítés időtartama, 3) a közvetítő óradíja. Amikor a felek között a vita a házassal, házastársi tartással, és kettő vagy kevesebb gyermek elhelyezésével kapcsolatban folyik, a mediációs eljárás 2-6 óra közötti időtartamot vehet igénybe, de előfordulhat akár 15 órás mediáció¹⁰⁰ is. Az USA-ban a mediációs eljárás 200-300 dollár is lehet.¹⁰¹

Az Amerikai Egyesült Államokban *közösségi mediációs* eljárásban találkozhatunk olyan egyesületekkel is, melyek e szolgáltatást ingyenesen biztosítják.¹⁰²

---

¹⁰⁰ A 15 órás mediáció több ülés időtartamából adódik.

¹⁰¹ <http://www.divorceinfo.com/costofmediation.htm>

¹⁰² http://law.freeadvice.com/litigation/mediation/mediation_cost.htm

Magyarországon a díjazás széles határok között mozog. A legalacsonyabb összeg 2000-5000 forint/óra, de találkozhatunk ennél jóval nagyobb összegekkel is. Vannak olyan mediátorok, akik a mediálás díját 50 ezer forintban határozzák meg óránként. Eredménytől függő díjazással is találkozhatunk. Ekkor a díj a jogvitában megjelölt összeg előre meghatározott százaléka, mely a vitás összeg nagyságától függően degresszíven kerül megállapodásra. Ez az összeg a mediátornak csak eredmény, azaz egyezség elérése esetén jár. Sok esetben a fent meghatározott díjak az általános forgalmi adó összegét nem tartalmazzák, és azokat a felek a mediátor számlája alapján átutalással fizetik ki a mediátor számlájára.¹⁰³

VIII.7. A közvetítés és más konfliktusrendezési eljárások összehasonlítása

Amikor az emberek konfliktushelyzetbe kerülnek az első vitarendezésre irányuló reakciójuk a harc. A háború beleivódott az emberekbe. A küzdelmet érzik a konfliktusmegoldás egyetlen egyszerű, jó megoldásának. A tárgyalás csak egy vég nélküli szócséplésnek tűnik szemükben. (Benjamin, 2007.)

A mediációt több eljárással, és több szempont alapján hasonlíthatjuk össze. Az alternatív vitarendezési eljárásokkal való összevetését már korábban megtettem, ezért ebben az alfejezetben a polgári peres eljárással, mint a leggyakrabban alkalmazott vitarendezési eljárással hasonlítom össze. Az összehasonlítás¹⁰⁴ során a következő szempontok szerint vizsgálom a két eljárási típust:

- Az eljárás feltételezése a konfliktusról
- Az eljárás célja
- Az eljárásban résztvevő felek köre
- A harmadik fél szerepe, készségei/képességei az eljárásban
- A harmadik fél cselekvései az eljárás során
- Az eljárás fókusza/tárgya
- Az eljárás idő szemlélete
- Mit tart eredménynek az eljárás

Az eljárások részletes leírásával itt terjedelmi okok miatt nem foglalkozom. A polgári peres eljárás nyomon követhető az 1953. évi III. törvényben, mely a polgári

---

¹⁰³ <http://www.consensus.hu/dijzas.html>

¹⁰⁴ Az összehasonlítás során elsősorban a formailag kevésbé kötött, transzformatív mediációs eljárással vetem össze a peres eljárást.

perrendtartásról rendelkezik. A mediációs eljárás részleteit pedig a következő fejezet mutatja be.

Az eljárás feltételezése a konfliktusról

A polgári peres eljárás feltételezése a konfliktusról negatív töltetű. A jogszabályi megfogalmazásban ez rendszeresen tetten érhető, hiszen a résztvevőket egymás ellenfeleinek, ellenségeknek aposztrofálja. Rendszeresen az „ellenérdekű fél” kifejezéssel illeti a vitapartnereket. Magának az eljárásnak a definiálása is ezt sugallja: a polgári peres eljárás „olyan kérelemre induló, törvényben szabályozott eljárás, amelyben a bíróság és az *ellenérdekű felek* tevékenysége a polgári ügyek körében felmerült jogvita végleges eldöntésére irányul”.(Kengyel, 2003. 40-41.p.) Ez a negatív előfeltételezés a konfliktusokról a mindennapi emberek hétköznapijait, bírósági eljáráshoz való hozzáállását is áthatja. Kevés olyan ember akad, aki szívesen viszi peres eljárásra ügyét, ha pedig erre kerül a sor, akkor minden áron győzni akar, hogy a másik veszítsen. Olyan emberrel is találkozhatunk, aki minden apró ügyét bíróság elé viszi, hogy bosszantsa „ellenfelét”.

A mediáció ezzel szemben a konfliktust egy megoldandó, de nem szükségképpen negatív problémaként kezeli, úgy tekint rá, mint életünk szükségképpeni részére, nem egy tályogként tekint rá, melyet erőszakkal kell eltávolítani. A transzformatív mediáció pedig emellett, a konfliktust egy alkalomnak tekinti arra, hogy a felek önbecsülése növekedjen és megértsék saját magukat, valamint a másik felet. Az eljárás során nem al-, és felperesről, hanem egyenrangú *partnerekről* beszélhetünk.

Az eljárás célja

A két eljárás célja is eltér egymástól, ami alapvetően meghatározza az egyes eljárások tartalmi és formai követelményeit is. A polgári peres eljárás célja a természetes és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült *jogvitáinak* a bírósági eljárásban való pártatlan *eldöntése* meghatározott alapelvek érvényesítésével. (Kengyel, 2003.) A mediációs eljárás célkitűzése ezzel szemben az, hogy a felek az egymással való párbeszéd útján, az általuk vitatott kérdésekben, mindkettőjüknek megfelelő, közösen meghozott *megállapodás létrehozását kíséreljék meg*, egy – általuk közösen kiválasztott – harmadik személy segítségével. A mediációs eljárásnak véleményem szerint, elegendő kísérletet tennie a megállapodás létrehozására, de nem kell

feltétlenül azzal lezárnia az eljárást. Ezzel szemben a bíróság, amennyiben a perre irányuló kérelmet elfogadta, döntési kényszerbe kerül.

Az eljárásban résztvevő személyek

A peres eljárás alanyainak köre az általános perjogi irodalom szerint elsősorban a bíróságot, a peres feleket, a per egyéb alanyait, a beavatkozót jelenti. (Kengyel 2004.) Míg mások egy tágabb résztvevői kört felölelő szemléletet alkalmaznak. Idesorolják a tanú, szakértő, szemletárgy birtokosának, a megkeresett hatóság (bíróság) személyét, intézményét is e körhöz sorolják. (Novák, 2006.) Ide tartozhatnak továbbá a felek jogi képviselői is, hiszen a peres eljárásban a felek sok esetben személyesen nem jelennek meg a bíróságon, csak képviselőik útján vesznek részt a perben.¹⁰⁵ A peres eljárás „főszereplői” természetesen az al-, és felperes maradnak. A többi résztvevő elsősorban tényállításaik bizonyítására, vagy azok cáfolására, illetve a per eldöntésére hivatott. A képviselők útján előadott állítások, sokszor lényegi kérdéseket hallgatnak el, nem fedik a teljes, valóságos hátterét, indokait, motívumait a konfliktusnak, csak a *jogilag releváns* tényekre koncentrálnak. A laikus perbeli feleket ezért képviselőik sokszor kimondottan arra kéri, hogy kidolgozott érveléseiket egy esetlegesen rosszul megfogalmazott mondattal ne annulálják. Más esetben a jogi képviselő azért tesz, esetleg felesleges lépéseket, mert saját munkáját szeretné előtérbe helyezni, a magasabb javadalmazás céljából. Az előre kialakított bér tehát mintegy túlmotiváltta teheti a jogi képviselőt. Büntető ügyek esetében a kirendelt védőnél pedig alulmotiváltságról beszélhetünk.

Egy hatékony ügyvédnek az lenne a feladata a mediációs eljárásban, hogy ügyfelének elmagyarázza a közvetítői eljárás lényegét, az ebben való szerepét, illetve oldja ügyfele eljárással kapcsolatos félelmeit, szorongásait. Szerepe lehet abban is, hogy segít kiválasztani azt a mediátort, aki megfelelő szakértelemmel, gyakorlattal rendelkezik a vitás ügy vonatkozásában. Meg kell győznie ügyfelét arról, hogy a másik félben ne az ellenségét lássa. (Kosanovich, 2000.)

A mediációban mindenképpen szükség van a felek személyes jelenlétére. Ez még a sétáló mediáció, a külön tárgyalások esetén is fenn áll. A mediáció szemlélete szerint ugyanis csak a felek alkalmasak arra, hogy konfliktushelyzetüket nekik megfelelő módon megoldják. A közvetítői eljárásból sincsenek kizárva a felek jogi képviselői, azonban szerepüket előre tisztázni kell, és a másik fél véleményét, hozzájárulását is ki kell kérni

---

¹⁰⁵ A házasság felbontására irányuló kijelentés, a személyes jognyilatkozatok körébe tartozik.

jelenlétükkel kapcsolatban. Egy családi közvetítői eljárásban, a mediátorok megfelelő képzettsége esetén, felesleges lenne a feleknek jogi képviselőt igénybe venni. Amennyiben a képviselet lehetőségét, - anyagi vagy egyéb okok miatt – csak az egyik fél szeretné igénybe venni, fennáll az erő egyensúly felborulásának lehetősége. Ebben az esetben a mediátornak is nagyobb figyelmet kell szentelni az egyensúly fenntartására, aminek következménye szintén csak az lehet, hogy a képviselővel rendelkező fél érzi az erőviszonyok felborulását, ezzel igazolva a jogi képviselő igénybevételének indokoltságát. A jogi képviselők többségének a mediációs eljárás újdonság lehet, ami szereptévesztéshez vezethet részükről. Elfelejtethetik azt, hogy nem a bíróság meggyőzése, nem a másik fél legyőzése a feladatuk, nem kell ügyfelük helyett nyilatkozniuk. Részvételük az eljárást hátráltathatja, a sikeres megegyezés akadálya lehet. Amennyiben a felek ragaszkodnak jogi képviselőjük részvételéhez, a mediátornak nyomatékosan fel kell hívni figyelmüket arra, hogy milyen lehetőségeik vannak az eljárásban.

A harmadik fél szerepe, készségei/képességei

A peres eljárás harmadik „főszereplője” a bíró. A bíró szerepe az, hogy egy jogszabályban előre rögzített, részletesen kidolgozott eljárás szabályait betartva és betartatva a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján *eldöntse* a jogvitát. A bírót az állam a jogszabályok erejénél fogva ruházza fel az igazságszolgáltatás hatalmával. Ez a felhatalmazás, a bíróság épülete, a társadalmi rang, a ruházat (talár) viselése kölcsönzi a bíró tekintélyét. A bíró eljárási cselekményei során a jogszabályok rendelkezéseit kell, hogy alkalmazza. Ezek határozzák meg azt is, hogy mit kell, mivel és hogyan lehet bizonyítani. Mérlegelési lehetősége csak a bizonyítékok szabad értékelése során van a bíróságnak. A bírónak, feladatából adódóan az alábbi készségekre van szüksége. Ismernie kell a jogszabályokat, ezek szintjén történő absztrakt gondolkodást, az egyes jogszabályok kapcsolódási pontjait, azok közötti összefüggéseket. Ki kell tudnia választani, hogy az adott esetre mely jogszabály alkalmazandó, illetve képesnek kell lennie a jogilag releváns tények kiszűrésére, és azok megfelelő logikával való alkalmazására.

Családjogi ügyek esetében az eljárási cselekmények alkalmazása azért nehéz, mert a keretjogszabályok a felek legintimebb magánszférájába szeretnének behatolni. Kevés a bizonyítási eszköz; elsősorban a felek ügyről elmondott előadása. Az emóciók ebben az eljárásban állnak legerőteljesebben a háttérben. A felek a bírótól sok esetben jogon kívüli kérdéseik megoldását is várják. Az ügyfél csak a reá nézve pozitív tények előadására

törekszik, míg „ellenfeléről” csak a negatívumokat tudja sorolni. Ilyen esetekben a tárgyalás eredményes vezetése nagyon nehéz feladatot ró a bíróra. A tárgyalások közötti idő nagyon kevés, ezért a pszichés átállási lehetőség nagyon rövid. Ez rendkívül felkészült bírókat igényel mind empátikus, mind kommunikációs téren. A bírónak ismernie és alkalmaznia kell a kommunikáció és a pszichológia alapvető törvényszerűségeit is. (Soltész, 1999.)

A mediátor szerepe, feladata nem a vita eldöntése. Jogszabályok az eljárás menetével kapcsolatban csak csekély mértékben korlátozzák. Az ő feladata, hogy a felek igényei szerint alakítsa ki az eljárási rendet, mely a konfliktus rendezéséhez leginkább megfelelő lehet. A kialakított, elfogadott eljárás szerint levezényli és betartja, betartatja a folyamatot. Eközben nem irányítja direkt utasításokkal a feleket, hanem a lehetőségekhez mérten a háttérben maradva a felek kezébe adja a döntés lehetőségét. A kialakított eljárási szabályok rugalmasak, a felek azokat közösen bármikor módosíthatják. A bíróval ellentétben nem rendelkezik döntési joggal. Kommunikációjára nem az utasítás, hanem a kooperáció, facilitáció jellemző.

Az eljárás rugalmasságából adódóan a közvetítőnek is rugalmasnak kell lennie. Ugyanakkor pontos ismeretekkel kell rendelkeznie arra vonatkozóan, hogy melyek a mediáció alkalmazhatóságának keretei, és ezeket a felekkel is részletesen ismertetnie kell. A bírónál még nagyobb fokú empátikus készségeket kell felmutatnia, hiszen a közvetítői eljárásban az érzelmek bizonyos keretek közötti megnyilvánulásának is teret kell adni. Ezzel párhuzamosan azonban a semleges és pártatlan magatartás minden esetben elengedhetetlen. Az érzelmek eljárásban megnyilvánuló kezelése mellett, a biztonságos légkört is fenn kell tartania.

A harmadik fél cselekvései az eljárás során

A harmadik fél cselekvései elsősorban feladataikhoz, szerepeikhez köthetőek. A bíró elsősorban a jogszabályok betartására ügyel. Figyelemmel kíséri az eljárási cselekményeket és nem engedi meg, hogy a felek azok keretein túl terjeszkedjenek. Bizonyítási eljárást folytat le, kérdéseket intéz a felekhez, szakértőkhöz, tanúkhöz. A bizonyítékokat mérlegelve meghozza a *jogszabályoknak megfelelő* döntést. Döntése tényeken alapul, nem veszi figyelembe a felek érzéseit. Egy általa végig kontrollált – a feleket ellenségként feltüntető - játszmában hirdeti ki a győztest, nem nyújtva vigaszt a

vesztes félnek. Bírói döntés esetében a két fél közül az egyik a pernyertes, míg a másik a pervesztes fél lesz.

A mediátor világossá teszi, hogy a vita megoldása csak egy, - de nem szükségszerű - lehetősége az eljárás lezárásának. A mediátor a felek nyilatkozataira fókuszál, így a felek adják meg az eredmény kereteit. A mediátorok megengedik, hogy a felek arról vitatkozzanak, amiről szeretnének, ösztönözve őket valamennyi kérdés megvitatására, függetlenül attól, hogy azok könnyen kezelhetőek-e. A mediátor ösztönzi a feleket egymás olyan személyiségjegyeinek kölcsönös megismerésére, melyek szükségesek és érdekesek lehetnek a probléma szempontjából. Nincsenek kötött eljárási feladatai.¹⁰⁶ Ösztönzik a feleket a helyzet mérlegelésére, a választási lehetőségek elemzésére.

Az eljárás fókuszal/tárgya

A bírósági eljárás tárgya a peres ügy. Középpontjában az eldöntendő *jogvita* áll. Ha a felek olyan kérdéssel fordulnak a bírósághoz, melyben peres eljárás nem indítható, azt a bíróság érdemben nem tárgyalja, elutasítja. A per során a múltban történt, ügy szempontjából jogilag releváns tények játszanak szerepet. A felek érzelmei nem lényegesek. Személyükre is elsősorban a döntés meghozatalához szükséges információforrásként tekint a bíróság. A jogszabályok, bizonyítékok, illetve azok formái bírnak különös jelentőséggel. Az eljárás a jogszabályban meghatározott keretek között zajlik, előre lefektetett módon, ezzel könnyítve meg a bíró munkáját. Ezek a szabályok meglehetősen merevek, szűk mozgásteret engednek mind a felek, mind a bíró, mind az eljárásban résztvevők egyéb személyeknek. Az eljárási cselekményektől való eltérést, a keretek átlépését, azok elmulasztását a bíró a jog szerint szankcionálhatja. A bíró az eldöntendő ügyre koncentrálna, a felek interakciói nem lényegesek számára. A felekben jelenlévő pszichés, belső folyamatok, azok feldolgozása nem érdeklik a döntnököt. Az eljárásban egy győztes-vesztes játszma zajlik. Akinek a javára döntött a bíróság annak van igaza (a jog szerint), aki vesztett, úgy érezheti egyetlen kérdésben sem nyert.¹⁰⁷ Az eljárás befejezéseként a bíróság az *ügy érdemére* vonatkozó döntés meghozatalára törekszik.

---

¹⁰⁶ A kötetlen eljárás is, - a kaotikus állapotok elkerülése céljából - előre meghatározott keretek között zajlik, de nem feltétlen sorrendiséget tartva azok között.

¹⁰⁷ A házasság felbontása során a bíróság nem vizsgálja azt, hogy kinek a hibájából romlott meg a felek között a kapcsolat, ennek ellenére a felek múltbéli élete ritkán marad titok a bíróság előtt. A házasságban tanúsított magatartás szerepet játszhat a házastársi tartás megítélésében, illetve a gyermek elhelyezésében is.

A mediációs eljárásban is vitás ügyről, illetve annak megoldásáról tárgyalnak a felek, de közel sem biztos, hogy jogilag releváns probléma a vita tárgya. Családi mediáció esetében a szülő-gyermek konfliktus esetében szinte biztos, hogy elsősorban olyan kérdések megvitatására kerül sor, melyek bírói úton nem érvényesíthetők. Az ügy tényleges tárgya mellett elsősorban a vitás felek állnak az ügy középpontjában. Ebből következően az eljárásban szerepet kaphat minden olyan egyéb tényező is, mely a felek pszichikai állapotára is kihat. A mediátor, - a bíróval ellentétben – az eljárás kezdeti szakaszában elmagyarázza a feleknek, a mediáció lényegét, megállapodnak az eljárás szabályaiban. Ha a feleknek az eljárás folyamán problémájuk akad, vagy valamit nem értenek, bármikor nyugodtan megkérdezhetik. A mediáció a felek interakcióira összpontosít. A közvetítő a mediációt egy lehetőségnek tekinti arra, hogy a felek felismerjék saját lehetőségeiket és megismerjék a másik felet, növekedjen önmaguk és a másik fél megbecsülése. A mediátor a felek helyzetére és érdekeire összpontosít, keresi azokat a lehetőségeket, melyekkel a felek a kölcsönös megoldásra, egyezsége juthatnak. A megállapodás az ügy végén azonban nem egy mindenképpen elérendő, és létrejövő, garantáltan szükséges dolog, hanem egy lehetőség. A megállapodás tehát nem garantált ügy, mint a bírósági eljárás végén a döntés. A mediáció tehát nem (csak) ügy, hanem elsősorban *ügyfél centrikus*.

Az eljárás időszemlélete

A bíróság eljárása során a múltbeli cselekménye, történések felderítésével foglalkozik. A múltban történt jogilag releváns események részleteit kívánja felderíteni, értelmezni, abból a célból, hogy döntése megfelelően megalapozott legyen. A múltban történő események tisztázása során a felek saját nézőpontjuk szerint adják elő vélt, valós igazukat. A felek általában egymás állításaival, előadásával ellentétes nyilatkozatokat tesznek. Állításaik bizonyítására tanúkat és egyéb bizonyítási eszközöket sorakoztatnak fel. Az egymással való szembenállás és az ezzel járó feszültség határozza meg az eljárás egészének légkörét, és a felek közötti viszony elmérgesedéséhez vezethet. A bírósági eljárás kötöttségét, nem csak az előre jogszabályban rögzített lépések, hanem az azok teljesítésére nyitva álló határidő is meghatározza. A határidők be nem tartása, eljárási hibának minősül, és - mint minden eljárási hibát, - a bíró ezt is szankcióval sújthatja. A határidők betartása nem csak a felekre, de az eljárás összes résztvevőjére, - így a bíróra nézve is – kötelezőek. Az eljárási határidők ugyan meghosszabbíthatóak, de nem a

végtelenségig. A bírói döntéshozatalt ezek ellenére, nem a gyors döntések, inkább az elhúzódó határidők jellemzik.

A mediációs eljárás célja, nem a múltbeli magánéletben történő feltétlen kutakodás, hanem az, hogy a felek jövőbeni viszonya a lehetőségekhez képest, minél inkább problémáktól mentes legyen. Természetesen az eljárás során a konfliktushelyzetben lévők a múltbeli sérelmeikkel is foglalkozhatnak, akár bővebb keretek között is, mint a peres eljárás során. A múltbeli sérelmek és azok orvoslása azonban nem képezheti a mediáció elsődleges és kizárólagos tárgyát. A mediációban a közvetítőnek el kell érnie azt, hogy a résztvevők múltbeli sérelmeik tárgyalását átfordítsák egy jövőre orientált problémamegoldássá. A jövőre orientáltság különösen fontos olyan esetekben mikor a felek a későbbiek során egymással kapcsolatban szeretnének, vagy kénytelenek maradni. Ez az eshetőség hatványozottan igaz a családi kapcsolatokban, különösen azokban az esetekben, ahol gyermek is szerepel az adott ügyben. A jövő előtérbe helyezése egyfajta szemléletváltozást idézhet elő a résztvevőkben, azok viselkedésmódjában. Az időbeli sík megváltozása gondolkozásbeli változást is jelenthet, hiszen ha a vitapartnerek a jövőről, a közös együttműködésről kezdenek beszélni, - a későbbiekre is hatással levő - együttműködő légkör alakulhat ki, a korábbi támadó, ellenséges hozzáállással szemben.

A mediációs eljárásban nincsenek határidőbeli kötöttségek, a közvetítői tevékenységről szóló jogszabály által kötelezően előírt, betartandó eljárási idők. Általános gyakorlat szerint, 2-5 mediációs ülést követően megszülethet az egymás közötti kölcsönös megállapodás. Egy mediációs ülés átlagosan, - a résztvevőktől függően - 1-4 óra időtartamot vesz igénybe. (Sikes, 2007.) A Kvt. szerint a közvetítői eljárást be kell fejezni *a felek eltérő megállapodása hiányában* a nyilatkozat aláírásának napjától számított négy hónap elteltével.¹⁰⁸ A vitapartnerek tehát ennél hosszabb időtartamban is megegyezhetnek, bár sok esetben erre, nincs szükség. Családjogi vonatkozásban, a gyermekvédelmi közvetítői eljárás ír elő 4 hónapos betartandó, a mediációs eljárás lefolytatására nyitva álló, határidőt.¹⁰⁹

A transzformatív mediációban az idő kérdése nyitott. A felek annyit töltenek egy kérdés megvitatásával, amennyit szeretnének. A problémamegoldó mediáció során a közvetítő állapítja meg a határidőket, és a vitázókat arra ösztönzi, hogy e keretek között

---

¹⁰⁸ Kvt. 35. § (1) be. d) pont

¹⁰⁹ 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 30/A. §

mozogjanak. E határidők azonban sokkal rugalmasabban kezelhetőek, mint a peres eljárásban előírtak.

Az eljárás eredményessége

Ha a peres és a közvetítői eljárási folyamat eredményességét kívánjuk vizsgálni, ezt több szempont szerint végezhetjük el. A legegyszerűbb szempont lehet, ha az eredményességet az eljárás végén meghozott döntéshez, megállapodáshoz kötjük. Ha ezek valamelyike létrejött, eredményes eljárásról beszélhetünk. Ebből a szempontból vizsgálva az eljárásokat megkérdőjelezhetetlen a peres procedúra előnye. Ha a bíróság érdemben foglalkozott az üggyel, döntést is hozott, tehát biztos, azaz 100 %-os az eredmény. A mediációs eljárás ezzel nem veheti fel a versenyt. Az eredményességi ráta a mediációs eljárásban ebből a szempontból 70-80 % között mozog.¹¹⁰ Vannak olyan vélemények is melyek a megállapodás hiányát, eredménytelenségét, egyenesen a mediáció egyik hátrányaként jelenítik meg.¹¹¹ Ha jogi szempontból vizsgáljuk a közvetítői eljárás eredményességét, miszerint, csak az ügy tárgyában hozott végleges döntéssel lesz eredményes egy konfliktus lezárása, az előző álláspont vitathatatlan. Ha azonban eredményként könyveljük el a felek önbecsülésének növekedését, az ellenséges szemlélet csökkenését illetve toleranciájuk erősödését a másik féllel szemben, a mediációt eredményesebbnek tekinthetjük a polgári peres eljárásnál. Mivel a felek közötti későbbi személyes kapcsolatok, és az ezzel járó együttműködés a családi kapcsolatok vonatkozásában lényegében minden esetben fennáll, a közvetítés e vonatkozásban mindenképpen eredményesebb lehet.

Az eredményesség mérése tehát több szempontból is történhet. Ilyen lehet a felek elégedettsége, illetve a döntés/megállapodás önkéntes teljesítés arányának összevetése. Ilyen összevetés alapján a mediációs eljárás nagyobb elégedettséggel jár. (Zack, 2000.) A mediáció eredményeként létrejött megállapodásokra nézve az önkéntes teljesítés aránya is magasabb a bírósági ítéletek teljesítéséhez képest. (Baruch, 1996.) A felmérések alapján a válaszadók ennek okaként azt jelölték meg, hogy a mediáció során azokkal a kérdésekkel foglalkozhattak, melyeket maguk is fontosnak tartottak. Ezen kívül előnyként jelölték meg azt, hogy az eljárás lehetővé tette számukra, hogy álláspontjukat teljes mértékben kifejezhessék, előadhassák. Ezáltal úgy érezték, hogy valóban meghallgatták őket. Ez segítette őket abban is, hogy megértsék a másik felet is.

¹¹⁰ http://www.cedr.com/index.php?location=/library/articles/Statistics_2004.htm

¹¹¹ <http://www.adrsportred.ca/eng/dispute-resolution-mediation.cfm>

A mediációs eljárás sikeressége tehát nem csak az esetlegesen létrejövő, konszenzusos megállapodásban mérhető, hanem a felek mentális állapotában történő pozitív változások elindításában, létrejöttében is.

VIII.8. A mediáció előnyei, hátrányai

VIII.8.1. A mediáció előnyei

A fentiek alapján a mediációnak számtalan előnyét sorolhatnánk fel. Itt elsősorban a legfontosabbakat részletezem. A mediációs eljárás alkalmazásával a felek kontrollálni tudják az ügyet az eljárás egésze során. Ehhez kapcsolódóan az eljárást rugalmasan illeszkedhet igényeikhez, mivel nincsenek jogszabály által előírt formai kötöttségek. A közvetítői eljárás idő-, és költség megtakarítással járhat. Az eljárás a felek között zajlik, abban csak a felek által megnevezett személyek vehetnek részt, tehát nem nyilvános, mint a bírósági eljárás.

Az adott vitás **ügy feletti kontroll** a mediáció egyik legfőbb pozitívuma. A felek kezében van a döntés, hogy ezt az eljárást, vagy a peres utat választják konfliktusuk megoldására. Ha bármelyik fél nem kíván a mediációban részt venni arra nem kötelezhető. A felek a mediátor személyét is közös megállapodás alapján választják, aki semleges félként szerepel az eljárásban. Szintén a felek mérlegelésétől függ az, hogy a közöttük fennálló vitás ügy mely részeit kívánják ilyen formában rendezni. Lehetőségük van a teljes konfliktus ily módon történő megoldására, de részletkérdéseket is tisztázhatnak ilyen úton.

Az ügy feletti kontrollhoz szorosan kötődik a felek igényeihez való alkalmazkodás, a **rugalmasság** előnye is. Ez több szempontból is fennáll a mediációs eljárás során. Lehetőség van arra, hogy a felek döntsék el, hogy az eljárás menetében milyen kérdéseket, mikor tárgyalnak meg. Az eljárás helyét, idejét szintén megszabhatják, megváltoztathatják, akár ülésenként is. Szintén rugalmasan kezelendő az eljárás során alkalmazott mediációs technika is.

Az **időtényező** több szempontból jelenthet előnyt. A bíróságok leterheltségük miatt az eljárási határidők felső határához közel indítják meg az eljárást. A mediációs eljárás megkezdése nincs határidőhöz kötve, tehát csak a felek megállapodásán múlik, mikor kezdődik el a közvetítés menete. A másik előny, hogy a peres eljárás számára nyitva álló határidők a mediációban nem alkalmazandók, tehát az eljárás időtartama lényegesen rövidebb lehet, mint a bírósági procedúrában. A közvetítői eljárás maximum 4 hónapon

belül véget ér, de a harmadik személy kijelölésétől számított 30-60 napon belül lezárulhat. (Hajdú-Rúzs Molnár, 2001.)

A mediáció **költségtényezőinél** több szempontot vehetünk ismét figyelembe. A materiális költségtényezők egyszerűen realizálhatók. Az eljárás során felmerült összes kiadással járó költséget idesorolhatjuk. A közvetítő díja, az utazási költség, a kiesett munkabér összege, az esetleges jogi képviselő, vagy szakértő díjazása is idetartozik. Ezek az összegek részben függenek az eljárás hosszától, a bekapcsolódó szakemberek számától, és a felek megegyezésétől a költségviselés vonatkozásában. Mivel az eljárás rövidebb a peres eljárásnál, és a felek ritkábban kérnek jogi képviseletet, illetve szakértőt a mediációban, a költségek is lényegesen alacsonyabbak, mint a bíróságon. (Hajdú-Rúzs Molnár, 2001.)

Az eljárásokban, - legyen az peres, vagy mediációs – azonban nem csak a materiális költségekkel kell számolnunk. A „fizikai” költségek mellett a feleknek „pszichikai” költségeik is keletkezhetnek. A stresszhelyzetek által okozott mentális, pszichoszomatikus betegségek, illetve azok gyógyítási költségei egy nagyobb stresszt okozó peres eljárást követően lényegesen magasabbak lehetnek, míg ezek a mediációban elkerülhetőek lennének. (Nagy-Kahler, 1995.)

Családi konfliktusok megoldása esetén különösen nagy szerepet játszik a magánélet sérthetlensége. A nyilvános peres eljárásokban ez nehezen megvalósítható. A **nyilvánosság kizárása**, tehát szintén fontos szerepet kap a mediáció előnyei között. A mediációs eljárásban a közvetítőn és a feleken kívül, csak a vitapartnerek által megjelölt személyek vehetnek részt. Ebben az eljárásban ugyanis nagy szerepe van a bizalomnak és a titkosságnak is. A nyilvánosság kizárásával és a titkosság biztosításával a felek olyan dolgokat közölhetnek a másik féllel, melyet egy procedurális eljárás során elhallgatnának. Mivel ebben az eljárásban nem a másik fél legyőzése, nem a bíró meggyőzése a cél a felek őszintén elmondhatják érdekeiket, kívánságaikat és közösen találhatnak egy mindkettőjük számára megfelelő megoldást.

A fenti tényezők mind azt eredményezhetik, hogy a felek oldottabban vegyenek részt az eljárásban. A formai kötetlenség, a nyilvánosság kizárása, az, hogy nem sürgeti őket az idő, és a döntés a kezükben van, azt eredményezheti, hogy felek kreatívabbak lesznek. A **kreativitás** olyan megoldásokra ösztönözheti a résztvevőket, mellyel a bírósági eljárásban nem találkozhatnának. A kreativitás és konszenzus alapján született megállapodás pedig könnyebben **betartható** önkéntesen, mint egy felsőbb szerv által, autoriter úton meghozott, egyoldalú döntés. A mediációban **nem** győztes/**vesztes**

konfliktusfeloldás folyik, hanem a felek mindegyike, - sikeres megállapodás után – nyertes félnek tekintheti magát.

VIII.8.2 A mediáció hátrányai

A mediáció mellett állásfoglaló szakemberek közül sokan csak az eljárás előnyeit látják és tárják a nyilvánosság elé. Azonban ennek az eljárásnak is vannak hátrányai. A mediáció hátrányait elsősorban a jogi szabályozás hiányosságaiból vezethetjük le.

A jelenlegi szabályozás a mediációt **önkéntes** választási alternatívaként szabályozza. Ez számos előnye mellett azt a hátrányt jelenti, hogyha a felek egyike nem hajlandó a közvetítői eljárásban önként részt venni, akkor a vita rendezésének ez az útja nem jelenthet megoldást a problémára. A kompromisszumos megoldás felé hajló fél is kénytelen lesz a bírói utat választani, ha a problémára megoldást szeretne találni.

A mediációval szemben felhozott egyik leggyakoribb kifogás az, hogy az eljárás végén sok esetben **nem születik döntés**. Sajnos nem csak a laikus, hanem a szakemberek is csak azt a vitamegoldást tekintik pozitívan végződőnek, melynek során a vitás ügy véglegesen megoldódik. A mediációban azonban számos esetben egyáltalán nem, vagy csak részkérdésekben születik megállapodás a felek között, így az ügy egésze vagy fennmaradó része pedig a bírósági eljárás során kerül rendezésre. Tény, hogy ebből a szempontból eredménytelennek tekinthető a mediáció, azonban nem szabad megfeledkeznünk arról a nem elhanyagolható dologról, hogy a közvetítés során a felek jóval kevesebb stresszhelyzetnek vannak kitéve. Ennek következtében egy sikertelenül lezárult mediációs eljárást követően, kevesebb pszichés teherrel kell megküzdeniük. Szintén pozitívuma lehet egy megoldatlan ügynek is, a felek későbbi nagyobb együttműködési hajlandósága, hiszen a mediáció során a másik felet, annak álláspontját jobban megismerhették, illetve önbecsülésük is növekedhet.

Itt kell megemlíteni a sikertelen mediáció másik hátrányát is a magasabb **költségeket**. Ez a tényező már szerepelt az előnyöknél is, azonban bizonyos esetekben hátrányként jelentkezhethet. Amennyiben a mediáció sikertelenül zárult, a közvetítői eljárás költségei hozzáadódnak az azt követő bírósági eljárás költségeihez, megemelve ezzel annak összegét. Természetesen a mediációs eljárás költséges lehet abban az esetben is, ha a felek által választott közvetítő, szakértők, jogi képviselők megbízási díja magas összegű. Természetesen e költségeket az időtényező is befolyásolja.

A **végrehajthatóság** kérdése szintén fontos lehet. A jogszabály nem ad lehetőséget arra, hogy a közvetítői eljárás befejező aktusaként írásba foglalt megállapodást a felek, - annak másik fél általi be nem tartása esetén – bírói úton kikényszeríthessék. Ez a tény - annak ellenére, hogy az így született megállapodásokat a felek nagyobb mértékben betartják, mint a bírói úton hozott döntéseket, - már a mediáció elkezdését is veszélyezteti. Visszatartó erő lehet ugyanis ettől az eljárástól az, hogy a fél az általa is elfogadott megállapodásban foglaltaknak nem tud érvény szerezni. Sokan azért utasíthatják el a közvetítői eljárásban való részvételt, mert bírói egyezségbe foglalás nélkül nem biztosított a megállapodás érvényesíthetősége.

A mediáció további hátrányai elsősorban szubjektív tényezőhöz, a mediátor személyéhez köthetőek. Nem lehet kérdéses az, hogy a mediátornak minden eljárási helyzetben semleges félként kell részt vennie az eljárás folyamatában. Fontos aktív szerepe van azonban abban, hogy az eljárás folyamán a felek **erőegyensúlyát** megőrizze. Ha a felek egyike nagyobb anyagi háttér, vagy egyéb ok miatt erősebb pozícióban van, előnyösebb helyzetbe kerülhet a kölcsönös egyeztetés folyamán. Motiválhatja a felet az is, hogy sikertelen mediáció esetén a bírói eljárásban a jobb anyagi háttér révén, jobb jogi képviselőben lehet része, így ott pernyertesként szerepelhet, míg a mediációban kompromisszumokat kell megtennie. A mediátornak ügyelnie kell arra, hogy egyenlőtlenség ne álljon fenn a felek között. Ehhez természetesen megfelelően ismernie és alkalmaznia kell a megfelelő mediációs technikákat.

A következő probléma a **szakmaiságból/kompetenciából**, illetve annak hiányából eredeztethető. A peres eljárás során a bíróság intézménye és a bíró személye garantálja azt, hogy a perben hozott döntés szakmailag jól előkészített és megalapozott legyen. A bírók kiválasztása szigorú feltételekhez, szakmai elméleti és gyakorlati képzéshez kötött. A mediátornak semmiféle közvetítéshez szükséges végzettséggel nem kell rendelkeznie. Az sem előfeltétel, hogy az illető mediátor a szakterületéhez kötődően mediáljon. Sem pszichológiai, sem jogi ismeretekkel nem kell ahhoz rendelkeznie, hogy a közvetítői névjegyzékbe bekerülhessen, és ilyen tevékenységet végezzen. Ilyen ismeretek hiányában sok esetben sérülhet a feleknek az a joga, hogy az általuk meghozott döntés jogilag is megfelelő legyen. Illetve az hogy az eljárást olyan keretek között történjen, ami egy közvetítői folyamattól elvárható.

A mediáció tehát előnyei mellett hátrányokat is tartogat az abban résztvevők számára. A jogi szabályozás kiegészítésével, módosításával azonban e hátrányok többsége kiküszöbölhető, és így az emberek többsége az előnyöket élvezheti a későbbiek során. A

mediáció egy előremutató lehetőség lehet a jövőben a felek konfliktusainak megoldására, de túlmisztifikálni felesleges lenne.

IX. A MEDIÁCIÓ GYAKORLATA

A mediáció elméleti áttekintése után, ebben a fejezetben a gyakorlatban történő alkalmazásával, és az e körben felmerülő problémákkal foglalkozom. Bemutatom a közvetítői eljárás szakaszait, foglalkozom a mediátor feladataival és a családi mediáció sajátosságaival.

IX. 1. A mediáció menete

A mediáció ugyan a polgári peres eljáráshoz hasonló módon különböző szakaszokra osztható, azonban azzal ellentétben ezek formailag nem előre meghatározottak, jogszabályban nem rögzítettek. A mediátor személyiségétől, habitusától, ismereteitől, illetve a felek viselkedésétől, eljárás során tanúsított magatartásától és számos egyéb tényezőtől függ, hogyan épül fel a közvetítői eljárás.

A szakaszos felépítés egyfajta linearitást feltételez a konfliktusmegoldási módban. A probléma megoldásának szakaszos megközelítési módja azonban sok esetben kevésbé lehet hatékony, mint az eljárás szabadon történő értelmezése, megközelítése. Ilyen helyzet állhat elő, ha a vitás ügy nem egyértelmű, vagy bonyolult. Ha a felek nem gondolkodnak a lineáris, szakaszos, fokozatos megoldási útban, vagy a konfliktushoz vezető okok multidimenzionálisak, illetve a felek meghallgatása hangsúlyosabb, mint a problémák megoldása. (Campbell, É.n.) A mediáció szakaszait rugalmasan kell kezelni, hiszen nincs jogszabályi kötelezettség a folyamatok sorrendiségére vonatkozóan. Ennek meghatározása, szabályozása a mediátor és a résztvevők döntési körébe tartozik, így lehetőség van arra is, hogy az előre meghatározott lépésektől közös megegyezéssel eltérjenek.

A szakirodalom a mediáció lépéseit, szakterülettől és szerzőtől függően 3-15. lépéses fázisokban írja le.¹¹² E fázisok sok esetben további lépésekre oszlanak, aszerint, hogy a szerző milyen felosztást használ. E szakaszok lényegében, részletességtől függően, hasonló folyamatként tárgyalják a közvetítés menetét. A mediáció lépéseit a következőkben egy hét szakaszos modellen keresztül mutatom be, mert ez különösen jól alkalmazható a családi közvetítői eljárások esetében.¹¹³ Az eljárás szakaszossága lehetővé

---

¹¹² Boulle, L.: Mediation - Principles, Process, Practice; Sydney 1996 című könyvében alkalmazza a 3x5 lépésből álló modellt. http://www.steinberg-mediation-hannover.de/Mediation_Hannover_Konfliktsch/Ablauf_des_Verfahrens/ablauf_des_verfahrens.html

¹¹³ Az eljárás lépéseinek leírására, ebben a fejezetben forrásként a Család-, Gyermek-, és Ifjúság Egyesület mediációs alapképzésének belső anyagát használtam.

teszi azt, hogy a felek láthassák az eljárás lépéseit, valamint azt, hogy mely kérdésekkel, problémákkal, feladatokkal kell majd foglalkozniuk, szembesülniük.

IX.1.2. Kapcsolat felvétel, megkeresés, előkészítés

A jó szakember megválasztása kulcskérdése minden feladat megoldásának. A személyeket érintő problémák esetében ez különösen fontos szerepet kaphat. A jó szakembert általában ajánlani szokták egymásnak az emberek. Hazánkban ez az eljárás még gyermekcipőben jár, ezért erre kevés lehetőség adódik. Az igazságüggyel foglalkozó miniszter feladata, hogy a közvetítőket nyilvántartásba vegye, róluk névjegyzéket vezessen. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján¹¹⁴ ez a közvetítői névjegyzék mindenki számára hozzáférhető. E jegyzékben a mediátor adatain, elérhetőségein kívül megtalálhatóak azok az ügykörök is, melyben a közvetítő e tevékenységét folytatja. A felek tehát, problémájukhoz kiválaszthatják az általuk megfelelőnek gondolt jogi, vagy természetes személyt.

Jó mediátort segítség nélkül megtalálni olyan, mint tűt keresni a szénakazalban. Hazánkban elsősorban a közvetítői névjegyzékből választhatunk mediátort. A közvetítői névjegyzéken kívül, más szakághoz tartozó, de családdal foglalkozó szakemberek (ügyvédek, terapeuták, pszichológusok) is ajánlhatnak jó mediátort. A különböző nemzetközi és hazai¹¹⁵ szövetségek is segítséget nyújthatnak. Ilyen nemzetközi szervezet az Association of Conflict Resolution, vagy a mediate.com honlap, amelyek a közvetítőket sorolják be képzettség és tapasztalat alapján. Hasonló szervezet az International Academy of Collaborative Professionals is. (Hudgins-Synovec, 2009/A.)

A jogszabály szerint a felek közös megegyezés alapján, az általuk választott természetes személy vagy jogi személy közvetítőként történő felkérését írásban kezdeményezhetik. A felek - ha annak igénye felmerül - egyidejűleg több természetes személy vagy jogi személy felkérését is kezdeményezhetik.¹¹⁶ A gyakorlatban azonban a felek elsősorban nem közösen keresik fel a közvetítőt, hanem a felek egyike szeretne élni ezzel a lehetőséggel. Ezek után a mediátor feladata lesz az, hogy a másik fél bizalmát elnyerje azért, hogy az eljárás megindulhasson.

Gyakorló mediátorként azt tapasztaltam, hogy a közvetítői eljárás legnehezebb része a másik fél bevonásának elérése. A mediáció első szakaszába mindössze az esetek

---

¹¹⁴ <http://www.irm.gov.hu>, vagy <http://kozvetitok.irm.gov.hu/>

¹¹⁵ A magyar szövetség: Országos Mediációs Egyesület (OME)

¹¹⁶ Kvt. 23. § (1) bek.

10-40 %-ában sikerül bevonni mindkét felet.(Eörsi-Ábrahám, 2003.) A felek bevonása igen nagy erőfeszítést és szakmai felkészültséget igényel a közvetítő részéről. Megfelelő személyiség és pszichológiai, szakmai ismeretek nélkül, - sok esetben a már elmérgesedett kapcsolatban lévő feleknél – kudarccal járhat. Ezért lehet különösen fontos az, hogy a családokkal, válófélben lévő házaspárokkal, gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek is felismerjék azokat a szituációkat, amelyek alkalmasak lehetnek a közvetítésre. Biztatniuk kell a feleket arra, hogy vitás helyzetüket saját maguk is megoldhatják a peres eljárás sok negatívumát elkerülhetik, ha ezt az eljárást választják. Az ügyhöz kötődő szakembereknek ismerniük kell azt, hogy ügyfeleik milyen módon kereshetik fel a mediátort. Ha a felek elfogadják a szakembernek az eljárásra vonatkozó javaslatát, az segíthet is a közvetítő keresésében. A mediátor által a felekkel külön-külön folytatott kötetlen beszélgetés segíthet abban, hogy hajlandóak legyenek személyes problémáikat egy harmadik fél bevonásával közösen megoldani.

Természetesen fontos szerepe lehet a felek eljárásba történő bevonásába annak is, hogy a konfliktus mely állapotában szeretnék elkezdni a mediációt. Erre a legalkalmasabb időpont válások esetében, - de a többi családi konfliktusnál is – a konfliktus folyamat kezdete. A konfliktus kezdeti szakaszában még meg van a lehetőség arra, hogy a felek együttműködőbbek legyenek és ne a harag motiválja őket.(Hudgins-Synovec, 2008.)

Az eljárás előkészítése során, a szerződés megkötése előtt olyan kérdéseket kell a felekkel, feleknek tisztázni, hogy ki fizeti a mediátort, titkos-e a mediáció, kik lehetnek, kik legyenek jelen az eljárásban, mely kérdéseket tárgyaljanak az üléseken. A mediáció helyszínét, kereteit, lehetőségeit (külön tárgyalás lehetősége) is tisztázni kell.

Ha a feleket sikerült meggyőzni az eljárásról, és tisztázták az eljárás körülményeit, következhet a mediátor felkérése, a szerződés megkötése. A felkérésnek tartalmaznia kell a felek nevét, elnevezését, lakhelyét vagy székhelyét, tartózkodási helyét, a közvetítésre felkért természetes személy nevét, vagy a jogi személy megnevezését. Ha a felet meghatalmazott képviseli, a meghatalmazott nevét, címét, a vita tárgyát, és a felek által az eljárás során használni kívánt idegen nyelvet. A felkérésben a feleknek nyilatkozniuk kell arról, hogy közös megegyezésük alapján a közöttük fennálló vitás ügy megoldását közvetítői eljárás keretében kívánják rendezni. A mediátor a kérelem kézhezvételét követő 8 napon belül köteles írásban nyilatkozni arról, hogy a felkérést elfogadja-e.

Összeférhetetlenség esetén köteles visszautasítani, egyéb akadályoztatás esetén pedig visszautasíthatja.¹¹⁷

IX.1.3. Bevezető tárgyalás, az eljárás elindítása

Az ülés megnyitásának módja az egész eljárásra kihatással lehet. A mediátor számára ez egy jó lehetőség arra, hogy a felek bizalmát elnyerje, hitelességét, semlegességét igazolja. Ezért fontos az, hogy a közvetítő az eljárást nyitó beszédét megfelelően előkészítse. A jó kommunikációs készségek az egész eljárás során kiemelt szerepet játszanak, de ebben a szakaszban különösen fontosak lehetnek. A bevezető elmondása alatt a mediátornak lehetősége van a felek viselkedését is megfigyelni, bizalmat ébreszthet velük kapcsolatban. Fontos, hogy ennek során a mediátor semlegességéről biztosítsa a feleket. Hivatkozhat arra, hogy a felek szabályszerűen választották, és megfelelő képzettséggel rendelkeznek a mediációs eljárás levezetéséhez, ez biztosíték semlegességére.¹¹⁸

A mediátor az eljárás e szakaszában elismerését fejezheti ki a feleknek eljárásban való részvételükért. A bevezető után a felekkel közösen ismét tisztázni kell az eljárás kereteit, és a kommunikációs szabályokat, és a mediátor szerepének definiálásáról sem szabad megfeledkezni. A mediátor feladata, hogy gondoskodjon arról, hogy a felek betartsák a társalgás és az etikett szabályait. Szintén segíteni kell azt, hogy a felek részt vegyenek a találkozókön, hogy aktívan kommunikáljanak egymással, hogy fedjék fel egymás és a közvetítő előtt az ügy szempontjából jelentős tényeket, és ne kerüljön sor fenyegetésre, megfélemlítésre az eljárás során. A mediátor felhívja a felek figyelmét arra, hogy a szabályok betartását ő hivatott ellenőrizni, és ezek megsértése esetén a mediációs eljárás véget érhet. (Lange, É.n.)

A bevezető szakaszban kell tisztázni a felekkel azt, hogy egymásra ne ellenségként tekintsenek. Segíteni kell őket abban, hogy a másik személye és a probléma között tudjanak különbséget tenni. Világossá kell tenni számukra azt, hogy a konfliktusban a pozíciók és az érdekek közötti különbségek a lényegesek, nem pedig az, hogy a fél a múltban milyen sérelmeket szenvedett. Catrin Lange ezt a helyzetet a következőképpen szemlélteti. Két gyerek vitatkozik egy narancson. Mind a kettő saját magának szeretné a gyümölcsöt, végül megosztoznak rajta, és félbevágják. Az egyik gyerek elveszi a saját részét, megeszi a gyümölcsöt, a héját eldobja. A másik gyermeknek csak a gyümölcshéja

---

¹¹⁷ Kvt. 23. §, 24. §

¹¹⁸ <http://www.adr.af.mil/factsheets/factsheet.asp?id=7362>

kell, mivel azt süteménybe szeretné tenni, ezért ő a gyümölcshúst dobja el. Mindkét gyermeket más-más módon érdekelte a narancs. Ha megvizsgálták volna érdekeiket, meghallgatták volna egymást pozíciójukról, megegyezhettek volna egy konstruktívabb és megfelelőbb megoldásban. A mediátornak ebben a szakaszban pontosan kell tisztáznia, a felek vitás kérdéseit. A konfliktus okait nem vizsgálják.(Lange, É.n.) A múltban való kutakodás lehetősége sok esetben már a mediációs eljárás megkezdését is megghiúsíthatja, hiszen a felek bármelyike kikötheti, hogy nem hajlandó olyan dolgokról beszélni melyek a házasságuk válságához vezettek (pl.: hűtlenség).

Az eljárás kezdeti szakaszában a mediátornak biztonságos nyugodt körülményeket kell biztosítani résztvevők számára. A zavaró tényezők jelenléte sértheti a titkosság követelményét és a felekben bizalmatlanságot indukálhat. Ennek során olyan ülésrend kialakítása lehet célszerű, mely a felek egyenrangúságát is kifejezi. A felek kör alakú asztalnál történő leültetése ezt sugallhatja. A négyszögletű asztalnál való szembe ültetés a konfrontáció érzését erősítheti. A felek egymáshoz való túl közel ültetése szintén ezt eredményezheti. Az egyenlőség és semlegesség szempontjából jó megoldás lehet, ha a felek a mediátortól egyforma távolságra ülnek. A nyugodt körülmények megteremtését szolgálja az is, ha mediátor az időtényezőnek is kellő figyelmet szentel. A mediátornak azt kell hangsúlyoznia, hogy a feleknek közel azonos időtartamot biztosít, de ez nem minden esetben valósítható meg. Hangsúlyoznia kell, hogy mindkét fél egyenlő esélyt, nem pedig egyenlő időtartamot kaphat. (Strasser-Randolph, 2005.) Biztosítani kell a feleket arról is, hogy lehetőségük van a mediátorral személyes megbeszélésre, tárgyalásra is (ún. kaukusz-ülés), melynek információ tartalmát a mediátor a másik féllel csak annyiban közölheti, amennyiben ahhoz az elbeszélő fél hozzájárult.

IX.1.4. Információgyűjtés

Ebben a szakaszban a felek megszakítás nélkül elmondhatják azt, hogyan látják a problémát, az hogyan érinti őket. Fontos, hogy ebben a szakaszban a másik fél ténylegesen ne szakítsa meg a másik mondandóját. A kezdet lehetőségét megadhatjuk annak, aki kezdeményezte az eljárást, de családi mediáció esetében, - az udvariasság szabályait alkalmazva – a nő, vagy az idősebb fél (szülő) is kezdheti a problémája megfogalmazását. Fontos, hogy a mediátor ügyeljen arra, hogy a felek mindegyike kibeszélhesse magát, a másik fél ne szakítsa meg állandó közbeszólásaival, megjegyzéseivel. A hangos vitát le kell állítania, a beszélőt figyelmeztetni kell arra, hogy mondandóját a mediátorhoz és ne a

másik félhez intézze. Ügyelni kell a már említett időegyensúlyra, ha szükséges a beszélő felet korlátozni kell. A mediátor kérdésfeltevésekkel bátoríthatja a nehezen oldódó felet, de ügyelnie kell arra, hogy az eljárás a kihallgatás jellemzőit ne viselje magán. Az információk, a vitában elfoglalt pozíció pontosítása, célok, érdekek igények tisztázása ennek a szakasznak a feladata. A feltárás sikere a felek őszinteségén, a szükséges információk összegyűjtésén, a mediátor felkészültségén múlik. A mediátornak annyi információra van szüksége, hogy megértse az alapproblémát, a felek érzéseit, érdekeit.

A mediátornak tisztáznia kell mi a felek álláspontja, ki mit szeretne. Melyek azok a dolgok, mellyel a felek elégedettek lennének, és hajlandóak-e együttműködni ennek érdekében. Fontos, hogy a mediátor előtt tisztázott legyen milyen a felek közötti erőegyensúly.

A felek által előadott elbeszélések alapján össze kell állítani a megtárgyalandó témákat. Ennek során a lényegi elemek indulatmentes megfogalmazására kell törekednie a mediátornak. Fontos, hogy visszakérdezéssel megerősítse azt, hogy a felek is ugyanúgy értelmezték-e a megfogalmazott problémát. Ha mód van rá a mediátor emelje ki a hasonlóságokat, a közös pontokat a felek álláspontjában, mert ez jó alap lehet a megegyezésre. A mediátor segítségével a feleknek kell eldönteni azt, hogy a felvetett kérdéseket milyen sorrendben kívánják megtárgyalni. A mediátor javasolhatja azt, hogy célszerű olyan kérdés megtárgyalásával kezdeni, melyben közös álláspont is fellelhető, mert így a feleket a feszültséget enyhítő témák, és végső soron a kompromisszum felé terelhetjük.

IX.1.5. A témák megtárgyalása, eszmecsere

A szakasz legfontosabb feladata, hogy a felek megértsék a másik szempontjait, a konfliktust az ellenkező oldalról is megnézhessék. A mediátor elsődleges feladata a tárgyalás menetének elősegítése. Az irreális ajánlatokat meg kell akadályoznia, azok hatásait meg kell világítania, rámutathat arra, hogy a javasolt megoldás eléri-e az eredeti célt. Ügyelnie kell arra, hogy a tárgyalás menete normális stílusban folytatódjon. Kezelnie kell az ajánlatokra érkező negatív reakciókat, és tájékoztatja a feleket arról, hogy kölcsönös sok lépésben történő engedmények szükségesek a megoldáshoz. A mediátor segít abban, hogy a felek e szakaszban is megőrizzék méltóságukat, szavahihetőségüket. (Eörsi-Ábrahám, 2003.) Ennek érdekében számos kommunikációs technikát alkalmazhat.

- **Tárgyilagos, indulatmentes megfogalmazásba fordítás** (Az emócióktól túlfűtött, szubjektív megnyilvánulások érzelemmentesítése, a másik fél számára érthetővé, elfogadhatóvá, „objektívabbá” tétele)
- **Parafrázis** (A fél által elmondottak megisméltése kisebb változtatással, annak ellenőrzése céljából, hogy jól értettük-e a mondandóját)
- **Elismerés** (A feleknek a megoldás irányába tett erőfeszítéseinek elismerése, megerősítése, bátorítása)
- **Összegzés** (A mediációs folyamat időközönkénti összefoglalása a felek tájékoztatása céljából)
- **Kérdezés** (A mediátor információszerzés céljából, a konfliktus helyzet, a háttérben húzódó érdekek, szükségletek megismerése, pontosítása céljából kérdezhet. Ezek a kérdések ne zárt, vagy eldöntendő kérdések legyenek!)
- **Nonverbális üzenetek** (A mediátornak nem csak a verbális formában érkező üzeneteket, de a csend által közvetítetteket is meg kell „hallania”, mert ezek által is sok információhoz juthat.)

Ebben a szakaszában az eljárásnak gondoskodnia kell arról, hogy a felek mindegyikét azonos helyzetbe hozza. A hatalomegyensúly hiányait kompenzálnia szükséges, de csak olyan formában és mértékig, hogy az erőegyensúly felborulásához ne vezessen, mert az a mediációba és a közvetítőbe vetett bizalom elvesztését jelentheti. (Lange, É.n.)

IX.1.6. A megállapodás kidolgozása

Ez az ötletroham¹¹⁹ időszaka. A felek külön-külön összegyűjtik az igényeiknek és érdekeiknek leginkább megfelelő megoldásokat, majd ezeket együttesen értékelik. A mediátor feladata, hogy a résztvevőket motiválja abban, hogy minél több javaslatot gyűjtsenek össze. Az ötletroham kifejezés azt jelenti, hogy a felek hosszú gondolkodást mellőzve, mindent mondjanak el (vagy írjanak le), ami véleményük szerint megoldhatja a problémát. A mediátor inspirálja őket, hogy ezeket az ötleteket alakítsák, módosítsák, variálják. Ennek során azonban a közvetítő javaslatokat nem tehet, ötletekkel nem szolgálhat. Ha ezt teszi, a felek elkötelezettségét csökkentheti a megoldási javaslattal szemben. Ha nem a résztvevők találják ki a nekik megfelelő megoldást, nem fogják a

---

¹¹⁹ Az angol nyelvű szakirodalom a brainstorming kifejezést használja.

jövőben maguknak érezni, így annak végrehajthatósága megkérdőjeleződik. Az eljárás e szakaszában is érvényes az, ami az összes többiben is; a felek egymás ötleteit ne minősítsék. Az ötletek összegyűjtése után mind két félnek lehetősége van arra, hogy kiválassza azt, ami számára is megfelelő lehet, és elvesse azokat, amelyeket nem tart megvalósíthatónak saját részéről.

A mediátor feladata az, hogy a felek figyelmét felhívja arra, hogy az általuk felvetett ötlet megvalósíthatóságát átgondolják. Ennek érdekében, - illetve az eljárás bármely szakaszában, - a feleknek lehetőségük van arra, hogy szakértőt vegyenek igénybe, illetve ügyvédjeikkel konzultáljanak. (Hudgins-Synovec, 2009/B.)

Az egyeztetést érdemes olyan témával kezdeni, amelyben a felek között nincs nagy nézeteltérés, ezzel erősödik a felek bizalma. Sok esetben több kérdést összevonva, csomagszerűen kell a megoldást keresni. (Eörsi-Ábrahám, 2003.) Előre felállított séma tehát itt sincs. A mediátor szakértelmén, a felek rugalmasságán múlik minden.

Ha a felek megoldással kapcsolatos álláspontja az eljárás bármely szakaszában megmerevedik, nem tudnak, nem hajlandók pozícióikból kimozdulni, vagy olyan pozíciót foglalnak el, amely az eljárás folytatását ellehetetleníti, a mediátor - a már korábban is említett - különtárgyalást¹²⁰ tarthat.

IX.1.7. Áttekintés, egyezségbe foglalás

A felek itt a korábbi szakaszban közösen elfogadott szóbeli ötleteket, megoldási javaslatokat foglalják írásba. A végleges változatot megelőzően célszerű egy vázlatot készíteni, abból a célból, hogy a mediátor tisztázhassa a felekkel, hogy a megállapodás tervezet minden olyan elemet, megfelelő formában tartalmaz-e, melyet a felek a megállapodásban szerepeltetni akarnak. A megállapodás hasznos, hiszen a felek kétségbevonhatatlanul egyértelműsítik ezáltal, hogy miben állapodtak meg. Ez szolgál alapjául a jövőben elvégzendő feladataiknak, az azokra vonatkozó esetleges határidőknek.

A megállapodásnak részletesnek kell lennie, hogy a felek az abban leírtakat ne értelmezhessek szubjektívan. Ne mondhassák azt a későbbiek során, nem arra gondoltak, amire a másik fél. Ugyanilyen okokból a megállapodást minden lehetséges részletkérdésre kiterjedően kell megfogalmazni. A megállapodásnak konkrétan, érzelmektől mentesnek, és megvalósíthatónak kell lennie. Fontos, hogy a megállapodás betartása, megvalósítása a

---

¹²⁰ Az angol nyelvű szakirodalom caucus (kaukusz)-ülésnek nevezi ezt a formát. A későbbiekben mindkét elnevezést használom az eljárási forma megnevezésére.

szükséges mértékig mérhető legyen (a „mindig”, „rendszeresen” stb. szavak használata ezért kerülendő). A mediátor feladata az, hogy az ezekkel szemben álló megállapodás létrejöttét elkerülje. Figyelnie kell arra is, hogy a megállapodás ne tartalmazzon jogszabályba ütköző megállapításokat, kötelezéseket.

Az egyik legfontosabb szempont, hogy a felek elégedettek legyenek a megállapodással, de nem kell feltétlenül minden problémára megoldást találniuk, és nem kell a megállapodásnak tökéletesnek lennie. Fontos, hogy minden lényegi kérdésben tartalmazzon valamiféle kompromisszumot, praktikus és alkalmazható legyen. Az írásba foglalt megállapodást nem szükséges az elkészítést követően rögtön aláírni. Lehetőség van ekkor is ügyvéddel, egyéb szakértővel konzultálni, vagy csak egy újabb nap alatt ismételten átgondolni.

IX.1.8 A mediációs eljárás lezárása

A mediációs eljárás végén a mediátor összefoglalja az eljárás során elvégzett feladatokat. Ugyanúgy, mint az eljárás többi szakaszában itt is pozitívan meg kell erősíteni a feleket abban, hogy jól döntöttek, mikor a mediációra jelentkeztek, függetlenül attól, hogy született-e megállapodás minden kérdésben. A mediátornak elismerését kell kifejezni a felek közvetítés során elvégzett munkája, tevékenysége iránt. Az eljárás többféleképpen végződhet.

Optimális esetben a felek a közöttük lévő vitás kérdésekben megállapodtak. Ekkor az eljárás lezárásaként az eredményeket összegezni kell, és külön érdemes hangsúlyozni azt, hogy a felek honnan indultak és hová érkeztek el a mediáció végén. A meghozott döntés nyomon követésének említését is szóba kell hozni. Ennek lényege, hogy a mediátor a felek további sorsáról, a megállapodás gyakorlati alkalmazásáról, működéséről a későbbiek során tájékozik. Felajánlhatja, hogy a felek gyakorlati alkalmazása elakadása során, ismét lehetőség van újabb mediációs ülés összehívására.

A mediációs eljárások, különösen a családi konfliktusok vonatkozásában, nem mindig érnek véget az első ülésen. Számos alkalommal előfordul az, hogy további ülés összehívása szükséges, mert a közvetítő a megállapodást betarthatatlannak, vagy elhamarkodottnak ítéli. Ilyen esetben a mediációs ülés lezárásakor is az addig megtett utat összegezni kell. Célszerű meghatározni azokat a feladatokat, melyeket a feleknek a két ülés között meg kell oldani. Ha bizonyos kérdésekben már megegyeztek a felek, azokat

érdeemes rögzíteni, és a két ülés között gyakorolni. Dönteni kell a következő ülés időpontjáról.

Ha nem jött létre megállapodás a felek között, akkor is szükség van az addig megtett út elismerésére. A mediátor összefoglalhatja azokat a témákat, melyben a résztvevők álláspontja közeledett egymáshoz, illetve melyek azok, amiben nem sikerült előre jutniuk. Célszerű a felekben tudatosítani azt, hogy a mediáció lehetősége a megoldatlan problémáikra a későbbiek során is nyitva áll.

Fontos, hogy a mediátor és a felek is tisztában legyenek azzal, hogy az eljárásnak nem szükséges minden problémára megoldást találnia. A mediáció nem csak akkor végződhet pozitívan, ha a felek az összes konfliktust generáló problémában egyezségre jutottak, hanem a rész megoldások is sikerként tarthatóak számon. Eredményként könyvelhető el az is, ha a felek, - a megállapodás létrejöttétől függetlenül – egymással szemben megértőbbek lettek, és emellett önbecsülésük is növekedett. Ez a családi mediációban kiemelt fontosságú lehet.

X. A CSALÁDI MEDIÁCIÓ SPECIFIKUMAI

A VI.1. fejezetben már bemutattam a házasság felbontásának jogi útját. A családi közvetítés leggyakrabban a válással, a házasságok jogi úton történő felbontásával kapcsolatban merül fel, ekkor beszélhetünk **válási mediációról**. A válási mediáció a jogi szabályozásban nem szerepel külön nevesített, speciális eljárásként, mint a gyermekvédelmi közvetítói eljárás. Szabályait a 2002. LV. törvény a közvetítói tevékenységről tartalmazza, mely csak általános rendelkezéseket tartalmaz. Véleményem szerint azonban mind a válási, mind a többi családi közvetítói eljárás olyan specialitásokat hordoz magában, melyeket nem szabad figyelmen kívül hagyni. A mediációs eljárás szakaszai itt sem lesznek mások, mint a kereskedelmi, munkaügyi, vagy egyéb eljárásokban, de az érzelmi háttér jóval erőteljesebb szerepet játszik az eljárás egyes szakaszaiban. Az érzelmek, a szubjektívitás erőteljesebbé válása komoly próbatétel elé állítja a családi mediáció résztvevőit és a mediátort egyaránt. Egy vállalat sorsát ugyan személyes kérdésként élheti meg egy vállalat vezető beosztású tisztségviselője, alkalmazottja, de közel sem vált ki belőle akkora érzelmi potenciált, mint egy családtag esetleges elvesztése. Elvesztésről beszélhetünk annak ellenére, hogy esetlegesen a volt házastársak, még ha csak elvétve is, de találkoznak egymással, gyermekeikkel.

A családi közvetítés specifikumai a következőképpen foglalhatók össze (Sáriné, 2006. 79.-83 pp.):

A családi közvetítés specifikumai

- 1. A résztvevő felek létét befolyásolja (GYERMEK!)**
- 2. A mediátor érzelmi bevonódása nagyobb**
- 3. A felek „túl jól” ismerik egymást (vagy csak azt hiszik...)**
  - ez a türelmes meghallgatás gátja lehet
  - „játszmák”
  - gyenge „pontok” ismerete – bosszantás
- 4. Érzelmek túlzott dominanciája a felekben**
  - mediátor feladata a vita ill. annak megoldásának kognitív szintre terelése
- 5. Múltbeli sérelmek felszínre hozása**
  - ez nem a mediáció, hanem a terápia feladata (itt nincs helye)
- 6. Probléma sokrétősége – a felek a lényegről beszéljenek**

Egymáshoz egykor közelálló, vagy még jelenleg is közel álló felek között közvetíteni, mediálni nehéz. Sok az érzelem, a mediátor bevonódhat ezekbe. A problémák sohasem egyrétegűek. A felszín alatt sok-sok probléma húzódik, húzódhat meg. A felek ezt tudják, érzik, és sokszor el is szeretnék mondani a mediátornak. Ezeknek azonban csak a szükséges mértékig érdemes teret engednünk. Nem szabad, hogy egy közvetítői eljárás élettörténetek, szituációk végtelen mesélésébe forduljon át. A múlt itt nem lényeges. A jövő a fontos. Meg kell ezt értetni a felekkel is. Egy-egy mediációs ülés, - a résztvevőktől függően, - maximum 4-5 óráig tart. Ha az első alkalommal nem került sor megállapodásra, újabb ülést kell tartani. Átlagos esetekben 3-4 ülés alkalmával eredmény születhet. A gyámhatóság által javasolt gyermekvédelmi közvetítői eljárást pedig 4 hónap alatt be kell fejezni. Ha ez idő alatt nem vezetett eredményre az eljárást a gyámhivatal hivatalból folytatja.¹²¹ Ha a hosszas múltbéli sérelmek fejtegetésébe merülnek el a felek, a mediáció egyik nagy előnye – az eljárás gyorsasága – elveszhet. A problémák sokrétűsége ellenére, vagy éppen miattuk a feleket a lényeg elmondására kell ösztönözni, szorítani.

X.1. A gyermek érzelmei

Az érzelmek, - akár a másik félhez való ragaszkodásból erednek, akár a gyűlölet motiválja azokat – jelentős szerepet kapnak a családi, válási közvetítés esetében. Az emocionális tényező azonban nem csak a válások során, hanem az egyéb családi konfliktusok alkalmával is fontos szerepet játszik. Azt hiszem a gyermekelhelyezés, a gyermekkel való kapcsolattartás esetében ezt nem is kell hosszasan megmagyaráznom. A válás krízis minden család érdekében. Minden családtagot, - nem csak az elváló házastársakat, - érint. Hiszen nem csak a házastárstól válik ilyenkor a másik fél, hanem annak szüleitől, testvéreitől, hozzátartozóitól. Ha közös gyermek született a házasság fennállása alatt, a válás még nehezebb. Mind a házastársaknak, de elsősorban a gyermeknek. a válásoknak mintegy 60 %-a olyan családokban következik be, ahol gyermek van. A családok szétesése, annak még a legkevésbé konfliktusokkal teli formája is traumatikus élményt jelent. Kutatások szerint, ennél fájdalmasabb csak egy gyermek halála lehet. A házasság felbomlása hatással van a gyermek egészséges fejlődésére, de ha ez kulturált formában, a gyermek érdekeit kölcsönösen és messzemenően szem előtt tartva zajlik, a helyzet által okozott zavarok átmenetiek lehetnek, és a szocializáció sikerét hosszú távon kevésbé veszélyezteti. (Ranschburg, 1994.)

---

¹²¹ Gyer. 30/A. § (3) bek.

A gyermek sajnos a családi krízisek legnagyobb elszenvedője lehet. A szülők sok esetben - jóakaró szerepben tetszelegve, - a gyermeküknek okoznak maradandó sérüléseket. Gyermeküket használják fel a másik féllel szemben, nem törődve azzal, hogy a közös gyermek, mindkettőjüket szereti. Sok esetben választás elé állítják közös gyermeküket. Elvárják tőle, hogy válasszon a szülők között. A gyermek persze nem tud dönteni, hiszen mindkét ember, - az édesanya, és az édesapa is, - ugyanolyan kedves számára. A döntéshelyzet maradandó sérüléseket okozhat a gyermekben. A házasság felbontását követően sem szűnnek meg sok esetben ezek a problémák. A gyermeket elhelyezik az egyik szülőnél. A szülő, - ha nem tudta feldolgozni, volt házastársától való elválását, - sok esetben továbbra is a gyermeket használja fel a másik féllel szemben. Ez több módon is megnyilvánulhat. A szülő nem biztosítja a bírósági döntésben megállapított gyermekláthatást. Különböző - akár létező, akár nem létező, - okokat talál ki annak érdekében, hogy volt házastársát ezáltal bosszantsa, nem számolva azzal, hogy e cselekedete ismételten gyermekének is kárt okozhat. Sok esetben előfordul az is, hogy a szülő ugyan biztosítja a kapcsolattartást gyermeke és volt házastársa számára, de a gyermeket a másik fél ellen neveli. De nem csak a volt házastársnál találhatunk erre példát. Sokszor fordul elő, hogy a volt házastárs mellett, vagy helyette, annak hozzátartozói, - például a gyermek nagyszülei – is a másik fél ellen nevelik a gyermeket. Ez szerintük a „jó taktika”, hiszen ebben az esetben hivatkozhatnak arra, hogy azért nem adják oda a gyermeket láthatásra, mert ő el sem akar menni a másik félhez! Olyannal is gyakran találkozhatunk, hogy a gyermeket a szülő ugyan odaadja, de egyben „küldönc szerepet” is rábíz. Azzal terheli(k) a gyermeket, hogy a másik félnek rajta keresztül üzennek. Persze korántsem kedvességeket. „ Mondd meg apádnak, hogy viselkedjen, és vigyázzon a ruhádra; adjon sapkát rád; Anyádnak üzenem, hogy nem vagyok olyan hülye, mint ő és adok rád sapkát, ha hideg van.” Persze nem ez a jéghegy csúcsa ebben a játszmában.

A családi konfliktusok, - kerüljön azokra sor bármilyen szituációban – hatással vannak a gyermekekre is. Azok a szülők okoznak lelki sérüléseket, akiknél a mindennapok nevelési gyakorlatában rendszeres a kiabálás, verés, egyéb megszegényítő, büntudatot és félelmet keltő fizikai és lelki büntetések, a túlzott korlátozás. Károsító hatású az elhanyagolás, a nemtörődömség is. A mérgező hatásokat, élményeket a gyerek valójában nem tudja feldolgozni, érzelmi terhei szinte elviselhetetlenné válnak, amikor a szülők érzelmileg terhelik, mérgezik, a gyereket, megfosztják jó közérzetétől, önbecsülésétől, lelki egyensúlyától, biztonságától, az életbe, önmagába és másokba vetett bizalmától, a siker reményétől. (Járó, 2005.)

Ha a szülők a kölcsönös gyűlölködésben eszközként használják fel a gyermeket egymás ellen, az komoly következményekkel járhat. Amennyiben a gyermek tudatosan vagy nem tudatosan rádöbben, hogy a szülői harcok eszköze, belső biztonsága felborul, és védekezni kezd. Ezt teheti úgy, hogy dicséretes megnyilvánulásaiért valamilyen apróságot kap cserébe, amely egy idő után elmaradhatatlanná válik. Egy másik védekezési mód, ha a gyermek csendesen tűri, hogy mindkét szülő felhasználja őt a másik ellen. A gyermek fejlődését egészségtelenül befolyásolja az a tény is, hogy míg ép családban a terhet két ember cipeli, most egynek kell a vállára venni. A nevelés két alapvető feladatköre az expresszív (gondoskodó, érzelmeket kifejező) és az instrumentális (ellenőrző, fegyelmező). Míg előbbi az anya feladata, addig az utóbbi szerepet az apa tölti be. Annak a szülőnek, aki gyermekét egyedül neveli, mindkét szerepkört be kell töltenie. A gyermek részese a válási krízisnek, és korának megfelelően reagál is arra. Ezek a reakciók:

- *Bűntudat.* Sok gyermek azt gondolja, hogy ő az oka annak, hogy a másik fél elment.
- *Önértékelési zavarok.* Ennek a gyökere: „Nem vagyok annyira fontos, hogy miattam együtt maradjanak a szüleim.”
- *Harag és agresszió a vele maradó szülővel szemben.*
- *Bizalmatlanság, szorongás.* „Hátha egyszer nekem is mennem kell.”
- *Szégyenérzet a külvilág felé, mert neki nincs normális családja.* (Szabóné, 2004. 251.p.)

Judith Wallerstein híres gyermekpszichológus szerint, a gyermeknek 6 pszichológiai feladatot kell megoldania, hogy pszichés fejlődése ne szenvedjen zavart:

- Elfogadni a házasság felbomlásának tényét.
- Nem elköteleződni a szülői konfliktusokban és feszültségekben, folytatni mindennapos tevékenységét.
- Feldolgozni az egyik szülő elvesztését.
- Feldolgozni a haragot és az önvádat.
- Elfogadni a válás véglegességét.
- Realisztikus reményekkel kell rendelkeznie a kapcsolatot illetően. (Kalmár, 2007.)

Amennyiben a gyermek nem tudja feldolgozni a szülők közötti válással kapcsolatos feszültséget, illetve a közöttük való kikényszerített választást, őrlődést, több pszichológiai és pszichiátriai tüneteket mutathat fel. Ezek közül kettőt, talán a legfontosabbakat emelem ki.

Az első a Parental Alienation Syndrome (PAS); Szülői Elidegenedés/Elidegenítés Szindróma, mely R. Gardner által bevezetett fogalom. Lényegében a másik szülő-fél (tipikusan az apa) elleni „hadjárat”, melynek során az a gyermek elhelyezését „megnyert” szülő-fél (tipikusan az anya) ellen - neveli a gyermeket. Fontos komponense azonban az is, hogy ebben a folyamatban a gyermek nem pusztán elszenvető, hanem aktív résztvevő (csatlós). A másik a Turkat által bevezetett fogalom; Divorce Related Malicious Mother Syndrome (DRMMS); Válással Összefüggő/Kapcsolódó Rosszindulatú Anya Szindróma. A „kórkép” lényege, hogy az anya a legmesszebbmenő rosszindulatot és ártó szándékot tanúsítja elvált férjével szemben. A legfőbb cél: minél több fájdalmat és keserűséget okozni a másik félnek. Ebben lojális fékjei nem igazán vannak (vagy, ha vannak, akkor azokat racionalizálja: pl. a gyermek érdekében teszi), ezért ezekhez gátlástalanul használja a gyermeke(i)t is. Szélsőséges esetben a gyilkosságtól (gyermekei megölése) sem riad vissza. Megjegyzendő azonban, hogy a fenti szindrómának (tünet-együttesnek „férfi” változata is ismert (DRMFS), azonban ez az eseteknek mindössze törpe kisebbségét alkotja. (Tomasovszki, É.n.)

Darnall a szülői elidegenítés három típusát különbözteti meg. A *naív elidegenítés* („*Mondd meg apádnak: neki több pénze van, mint nekem. Vegye meg ő a foci-cipődet!*”) típusába tartozó szülő legtöbb esetben jóban van volt házastársával, jóindulatúak és belátják, hogy fontos a gyermekek számára, ha egészséges kapcsolatuk van a másik szülővel. Képesek fejükben elválasztani a gyermekek szükségleteit a saját szükségleteiktől. Elismerik annak fontosságát, hogy a gyermekek minél több időt töltsenek a másik szülővel, mert így ki tudnak építeni egy kölcsönös, szerető kapcsolatot. Kerülik azt, hogy a másik szülőt okolják sérelmeikért és kudarcaikért. Ezek a szülők tudják, hogy időnként hibáznak, de szeretik annyira gyermekeiket, hogy ezeket a hibáikat helyrehozzák. Arra koncentrálnak, ami jó a gyermekeknek, anélkül, hogy sajnálkoznának vagy másokra mutogatnának vagy mártírnak tekintenék magukat. Az *aktív elidegenítés* kulcsmondata lehet: „*Nem akarom, hogy megmondjad apádnak: egy kis extra pénzt kerestem. Az a fősvény képes levonni ezt a gyermektartásdíjból. Így nem fogunk tudni elmenni a „Disney-world”-be. Ugye emlékszel: már csinált ilyet korábban is. Akkor emiatt nem tudtunk elutazni a nagymamához karácsonyra!*” Ezek a szülők jóindulatúak és hisznek abban, hogy a gyermekeknek egy egészséges kapcsolatot kell fenntartani a másik szülővel. A probléma velük az, hogy nem képesek uralkodni kudarcérzésükön, elkeseredettségükön és sértettségükön. Ha valamilyen olyan történik, ami hirtelen felszínre hozza belőlük kínos érzelmeiket, az aktív elidegenítők olyan módon „robbannak”, hogy azzal előidézik vagy

megerősítik a másik szülő iránti elidegenítést. Kirohanásokat intéznek a másik szülő ellen a gyermekek jelenlétében. Ez a problémájuk többnyire az önuralmuk – izgatottságuk miatti – elvesztéséből származik, nem pedig valami hátsó szándékból. Miután lehiggadtak, az aktív elidegenítők belátják, hogy nem volt igazuk. A *téveszmés, rögeszmés elidegenítés* esetén gyakran hallunk a következőhöz hasonló mondatokat: „*Szeretem a gyermekeimet. Ha a bíróság nem képes megvédeni őket veszélyeztető apjuktól, majd én megvédem őket. Bár eddig még nem követett el ellenük semmit, tudom, ez csak idő kérdése. A gyermekek félnek az apjuktól. Ha nem akarják őt látni, én nem fogom őket kényszeríteni. Elég idősek már ahhoz, hogy saját maguk döntsék el, menjenek, vagy ne menjenek.*” A téveszmés elidegenítő egy szülő vagy egy nagyszülő, akinek „küldetés” tudata, „magasztos” célja van: maga mellé állítani a gyermekeket és együtt a gyermekekkel harcolni azért, hogy lerombolja a gyermekek és a másik szülő közötti kapcsolatot. Azért, hogy a kampány sikeres legyen, a téveszmés elidegenítő behálózza és összegabalyítja a gyermekek személyiségét és hiedelmeit a sajátjával. Ehhez a folyamathoz idő kell, de a gyermekek – különösen a kicsi gyermekek – teljesen tehetetlenek vele szemben és képtelenek leküzdeni azt. A folyamat általában már jóval a válás befejezése előtt elkezdődik. A téveszmés elidegenítő dühös, elkeseredett és becsapva érzi magát a másik szülő által. Elkeseredettségének eredeti oka esetleg jogos lehet. Nincs kizárva, hogy verbálisan vagy fizikailag bántalmazták, megerőszakolták, megcsalták vagy becsapták. Probléma akkor van, ha az érzelmek nem gyógyulnak, hanem inkább egyre erősebbek lesznek, és sem a szülő, és rajta keresztül a gyermek nem tud megbékélni az új szituációval. (Darnall, 1997.)¹²²

X.2. A gyermek részvétele az eljárásban

A kérdést gyorsan és egyszerűen is elintézhethetjük, hiszen „a közvetítő a feleket, valamint a 12 éven felüli gyermeket minden esetben meghallgatja, az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket pedig csak a felek, illetve a gyámhivatal javaslata esetén hallgatja meg.”¹²³ Ez a rendelkezés azonban a Gyer. szerinti, gyámhatóság által elrendelt gyermekvédelmi közvetítői eljárásra vonatkozik. Mi a helyzet azonban akkor, ha felek nem a gyámhatóság révén jutnak el a mediátorhoz. A 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről szerint: „A közvetítői eljárásban a közvetítő a feleket részletesen

¹²² Keresztes Csaba fordítása alapján: www.kapcsolatalapítvány.hu

¹²³ Gyer. 30/C. § (2) bek.

meghallgatja, biztosítva, hogy a felek egyenlő elbánásban részesüljenek. Ennek során a felek kifejthetik érdekeik alapján kialakított álláspontjukat és a rendelkezésükre álló iratokat is bemutatathatják. Az első közvetítői megbeszélést követő egyes megbeszéléseken a feleknek - ha másként nem állapodnak meg - személyesen is jelen kell lenniük.”¹²⁴ Ebben az esetben felmerül az a kérdés, hogy a gyermek a családi közvetítések során mely esetekben szerepel félként. Van-e olyan életkori határ, mely alatt nem vehet részt a gyermek személyesen a közvetítői eljárásban. Ha személyesen nem vehet, vagy nem vesz részt, akkor ki képviseli az érdekét a vitatkozó szülők között. A mediátor feladata-e ebben az esetben a gyermek képviselése, ha úgy látja, hogy a szülők csak a saját érdekeiket tartják szem előtt. Mivel nem hatósági eljárásról van szó, (tehát gondnokot, képviselőt kirendelni nincs mód) a gyermek érdekét, - sajnos a sokszor éppen a szülőkkel szemben – a mediátornak kell képviselni. Megfontolandó lehet az is, hogy a gyámhatóság felhívására kezdeményezett gyermekvédelmi közvetítői eljárásnál, nem lenne-e mód gondnok kirendelésére (akár gyermekjogi képviselő személyében). Erre az 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről is lehetőséget ad. Ezek szerint, „Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, melyet figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, *közvetlenül vagy képviselője*, illetőleg arra alkalmas szerv *útján*, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”¹²⁵ Igaz, ezek után nehezen tartom elképzelhetőnek azt, hogy a szülők kérjék a mediációt. Evidensnek tartom azt, hogy azokban az esetekben, amikor a szülő és a gyermek közötti családi közvetítői eljárás folyik, a gyermek is egyenrangú félként vesz részt az eljárásban. A mediátor feladatai közül ilyenkor kiemelt szerepet kap a felek megfelelő kommunikációs egyensúlyának megőrzése, biztosítása. A szülőnek nem szabad lehetőséget biztosítani arra, hogy a családi hierarchiából eredő hatalmi helyzetét itt is gyakorolja.

Ha a Gyer. vonatkozó rendelkezéseit nézzük, - tehát a gyermekvédelmi közvetítői eljárásban - a gyermek meghallgatása, ha betöltötte a 12. életévét, kötelező. A bírósági gyakorlat szerint a házasság felbontása során a bíróság az ítélőképességének birtokában

---

¹²⁴ Kvt. 32. § (1) (2) bek.

¹²⁵ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 12. cikk

lévő, 12 év alatti gyermeket pszichológus szakértő útján, - a 12-14 év közötti gyermeket akár személyesen is – meghallgathatja. Ha tehát az ítéloképességet életkorhoz akarjuk kötni a 12-14 életév lehet a közvetítői eljárásban is az irányadó.

Szintén fontos kérdésként merül fel a gyermek személyes jelenlétével kapcsolatban, a családban való együttélés alatti, illetve a házasság felbontását megelőzően (vagy után) szülőtől való különélés időtartama. Gyakori eset ugyanis az, hogy a szülők, már a házasság felbontását megelőzően külön háztartásban élnek hónapokon, de sokszor éveken keresztül. A különélés időtartama alatt a gyermek láthatása különbözőképpen lehet megoldott, vagy éppen megoldatlan. A válás előtt, a különélés időtartama alatt a gyermek általában, az esetek javarészában az édesanyánál kerül elhelyezésre. Korábban szoltam már, az ilyenkor fennálló veszélyekről, a PAS-, DRMMS - szindróma kialakulásának eshetőségéről, és a gyermek „küldönc-szerepéről” is. Fontos szempont tehát, hogy az ily módon fennálló traumatikus élményt, hogyan éli meg a gyermek. A közvetítői eljárásban, akár csak a bíróság előtt a gyermeket döntési helyzet elé állítják. Döntenie kell, hogy melyik szülőnél kívánja a további életét, életvitelét eltölteni. Ez bizony nagy terhet ró a kiskorúra! A bírósági eljárásban talán kevesebb a lehetőség arra, hogy ezt a stressz helyzetet a bíró kellőképpen feloldja a gyermekben, ha személyesen hallgatja meg őt. A közvetítőnek tudnia kell kezelni ezt a helyzetet is. A bíró azonban nem biztos, hogy felkészült ezekre a szituációkra, rosszabb esetben nem is érdekli az, hogy mi zajlik le a gyermekben egy ilyen döntési szituációban, hiszen ezirányú szakértelme hiányos. A közvetítői eljárásban azonban lehetőséget kell teremteni arra, hogy a gyermek ne sérüljön még ebben a helyzetben. A közvetítő személye, személyisége ezekben a szituációkban kiemelkedő jelentőséggel bír. Fontosnak tartom ezért azt, hogy a mediátor rendelkezzen megfelelő pszichológiai ismerettel. Optimális az, ha két közvetítő vesz részt ezekben az eljárásokban, és ezek közül legalább az egyik rendelkezzen a szükséges ismeretekkel a pszichológiai kompetenciák terén.

Ugyancsak fontos, hogy a gyermek meghallgatása, nyilatkozása milyen körülmények között történik. A megfelelő nyugodt feltételek biztosítása minden közvetítés esetében elengedhetetlen feltétel. A családi közvetítés esetében, ahol a gyermek is résztvevő lehet, pedig kiemelten fontosnak tartom. Célszerű megoldás lehet a gyermek meghallgatására, eljárásba történő bevonására, az úgynevezett „sétáló (ingázó) mediáció”, illetve a külön tárgyalások alkalmazása.

A gyermek eljárásba történő bevonásánál, - legyen az akár peres-, vagy közvetítői eljárás – kiemelten ügyelniük kell arra a résztvevőknek, hogy a kiskorú ne érezze azt, hogy

szülei között választania kell. Ez az úgynevezett szülők közötti, választási procedúra nagy stresszt okozhat a gyermeknek. Fontos tehát, hogy a mediátor tudatosítsa a gyermekben, hogy nem kell a választásával párhuzamosan a másik szülő elvesztését is megélnie, hiszen a láthatás biztosítva lesz számára. Lényeges szempont az is, hogy ezt elsősorban a szülők is tudatosítsák gyermekükben, és egyikük se nevelje a másik személy ellen közös gyermeküket. A szülők figyelmét erre a mediátornak külön is fel kell hívni.

A gyermek tehát, bevonható ugyan a közvetítői eljárásba, de csak alapos és kellő körültekintés mellett. Nem mindenesetben, és főleg nem minden áron!

X.3. Sétáló mediáció, külön tárgyalás

Ezeket a mediációs lejárési lehetőségeket elsősorban azokban az esetekben szokás alkalmazni, mikor a felek közötti kapcsolat annyira megromlott, hogy nem tudnak, vagy nem hajlandóak egymással egy asztalhoz leülni, de egyezségre szeretnének jutni.

Az ingázó mediáció során a mediátor fizikailag is a közvetítő, hírvivő szerepet tölt be. Ilyen esetekben a felek között kommunikáció a mediátor személyén keresztül zajlik, így ő közli a felekkel a másik álláspontját. Ezt a lehetőséget a kiskorú gyermek bevonására is jó lehetőségnek tartom. Így talán kevesebb gondot okoz számára ez a helyzet, mivel nincsenek jelen a szülei akkor, mikor ő választásra kényszerül közöttük.

Jó lehetőség lehet bizonyos helyzetekben a különtárgyalásos mediációs módszer alkalmazása is. Ebben az esetben a mediátor nyitóbeszéde után, vagy az eljárás bármely szakában a felek, - az ingázó mediációhoz hasonlóan - két külön teremben foglalnak helyet. Ha felmerült problémás kérdést megtárgyalták közösen folytathatják az eljárást, vagy foglalhatják írásba a megállapodást. (Calkins, 2006.)

Ez akkor lehet célszerű, ha felek olyan bizalmas információt osztanak meg a mediátorral, amelyet nem szeretnének a másik félnek a közös ülésen a tudomására hozni. Ezek az információk azonban növelhetik az egyezés megkötésének esélyét. Ilyenkor, természetesen a másik félnek is lehetőséget kell biztosítani a különtárgyalásra, és olyan helyzetet kell teremteni, melyben mindkét fél továbbra is egyenrangú partnernek érzi magát. Ha páros mediáció történik, és a mediátorok szükségesnek tartják az eljárás előmenetele szempontjából, ők is javasolhatják a különtárgyalást. Ennek során a mediátorok egymás között is tisztázhatják az eljárás során azt, hogy mi a véleménye a másinak az ügy állásáról, az adott helyzetről. Páros mediáció esetén mindkét mediátor együttes jelenléte szükséges a külön tárgyaló félnél.

A kaukusz ülések előnyei közé tartozik az, hogy a felek és a mediátor között a bizalmi kapcsolat hamarabb kialakul és ezáltal a kommunikáció is jobb lesz közöttük. Ez segíthet abban, hogy a közvetítő jobban megértse a felekben zajló konfliktus folyamatot, illetve a felek is jobban megérthetik az eljárás menetét. A másik fél jelenléte nélkül könnyebben oldódnak a gátlások, a feszültség enyhül, és a dühös, védelmi reakciók sem működnek olyan intenzitással. A fél rugalmasabb kreatívabb lehet. A külön tárgyalás során a fél magánéletéről is adhat olyan bizalmas tájékoztatást, amely az ügy megoldása szempontjából lényeges lehet. A mediátor ezeken az üléseken pozitív megnyilvánulásaival, dicséréteivel erősítheti a fél önbecsülését, önbizalmát. Az ilyen tárgyalásokon a közvetítő az addig passzív tárgyaló felet a probléma közvetlen megoldására is motiválhatja, így az nem háríthatja a megoldás lehetőségét, és felelősségét a másik félre. (Spangler, 2003.)

Egyes álláspontok szerint a kaukusz mediációnak sok hátránya lehet. Ilyen többek között, hogy az eljárás elhúzódik, költségesebb lesz. Ha a felek az ügyvédjeikkel együtt foglalnak helyet a külön helyiségekben, fennáll a veszélye annak, hogy a tárgyalás során – ugyanúgy, mint a mediációt megelőzően – saját álláspontjukat ismételtetik, sőt ebben még megerősítve is érzik magukat. Ahelyett, hogy kreatívan a közös megegyezésen gondolkodnának, a saját álláspontjuk megvédésén munkálkodnak. A felek nem nézhetnek szembe egymással, problémáikkal kellőképpen ebben a szituációban. Ez az eljárási forma a felektől több erőt, kitartást, időt igényel, ennek következtében a költségei is magasabbak lesznek.¹²⁶

A mediátor feladata az, hogy eldöntse mely esetekben, és milyen mértékig ad lehetőséget a feleknek a különtárgyalásos formában történő mediációra.

X.4. A felek egymásról való ismerete

A családi közvetítés szituációjában a felek jobban ismerik egymást, mint bármely más közvetítési helyzetben. Néha „túl jól” is ismerik egymást. Ez a „jó emberismeret” sokszor gátja lehet, - mind a házasság alatt, mind a közvetítői, vagy akár peres eljárás alatt – a felek közötti érdemi kommunikációnak. Érdemi kommunikációról van tehát szó, mert ugyan a házastársak kommunikálnak egymással, de ez általában a másik fél szidalmazásában, vagy a „leintésében” nyilvánul meg. A mediációs eljárások során sok esetben találkozik a közvetítő a következő, vagy hasonló kijelentésekkel. „ Ne is folytasd! Úgy is tudom, mit akarsz mondani!; Látja, már megint kezdi! Mindig ezt csinálja velem!; Fogd már be a

---

¹²⁶ <http://www.divorceinfo.com/caucusstylemediation.htm>

szádat! Ezerszer hallottam már a mondandódat!” A sor hosszasan sorolható lenne. Az ilyen és ehhez hasonlatos megnyilvánulások, azonban nem viszik, nem vihetik előre a mediációt, és nem juttathatja el a feleket a végső célhoz, a közös megegyezéshez. A mediátor feladata, hogy ilyen kijelentéseknek elejét vegye, gátat szabjon azoknak. Ezek a kijelentések erősen gátolják a közös megegyezés egyik fontos alapfeltételét, azt, hogy a felek türelmesen végig hallgassák a másik fél mondandóját. A felek a mediáció során is tovább próbálhatják játszani a házasságban kialakult, felvett szerepeiket. Lehet domináns az egyik, míg a másik a megrettent „kis nyuszt” játssza. De találkozhatunk „két dudással is egy csárdában”, illetve két egymásnak feszülő „oroszlánnal” is. Az ilyen játszmáknak egy megegyezésre törekvésnél nem juthat szerep. Ezt ugyan nehéz elkerülni, de megfelelő koordinációval sikerülhet a feleket szerepeikből kizökkenteni. Ilyen problémával és az erőteljes érzelmi megnyilvánulásokkal, természetesen nem csak a házasság felbontása, illetve a gyermekelhelyezésével kapcsolatos közvetítői eljárások során találkozhatunk, hanem az egyéb családi konfliktusoknál is.

Ezek a játszmák, „jól ismerem” szituációk ugyanígy megtalálhatóak, a szülő-gyermek, vagy egyén családtagok közötti mediáció során is. Nehéz úgy mediálni, megegyezni, ha szülő a gyermekét nem tekinti egyenrangú félnek a mediáció során, és nem lehet őt kizökkenteni az apa, vagy anya szerepből egyetlen pillanatra sem. Persze kérdés, hogy ilyenkor érdemes-e folytatni, illetve egyáltalán elkezdni a közvetítést. A „jól ismerem, mit gondol, mit akar mondani stb.” játszmák, persze sok esetben tévúton járnak. Jó példa lehet erre a következő rövid történet. Házaspár ötvenedik házassági évfordulója napján, reggeli közben megszólal a feleség. „Drágám. Ötven éve minden reggel elfelezzük egymással egy zsemlet. Úgy szeretlek, hogy mindig Neked adtam a zsemle tetejét! A mai ünnepre tekintettel, megengeded, hogy önző módon én egyem azt a felét meg? Hiszen az a kedvencem!” A férj: „Persze drágám! Én ugyanis a zsemle alját szeretem!”

Persze, nem is olyan ritkán, tényleg jól ismerik a felek egymást. Elsősorban gyenge pontjaikkal lehetnek tisztában. Már rövid együttélés után is kiderülhet, mi bosszantja fel a másikat, mire reagál érzékenyen, mivel lehet kizökkenteni a békés nyugalomból. Egy elejtett szó, egy kis szurkálgatás, és a másik már ugrik is. Ezeket, persze szeretik sokan kihasználni. Milyen jól lehet demonstrálni a bíróság előtt, hogy a másik milyen ideges természetű! Így látja a tisztelt bíróság is, hogy nekem van igazam. Kibírhatatlan ez a nő, illetve férfi. „Látja! Ön szerint lehet egy ilyennel együtt élni?! Ezt csinálta velem mindennap! Meg a gyerekkel is így viselkedett!”. A közvetítési eljárásban ugyanezekkel a helyzetekkel, szituációkkal találkozhatunk. A házastársak, szülők, gyermekek sokasága

próbálja maga javára fordítani az eljárást, mert azt hiszik, hogy a mediátor dönt majd helyettük, vagy mellettük áll majd. A közvetítőnek azonban tilos ezekbe a játszmákba bevonódni. Nem szabad, hogy bármelyik fél, bármilyen szituáció érzelmileg a hatalmába kerítse. Tudatos odafigyeléssel a megfelelő technika megtanulható és alkalmazható. A mediátornak már a közvetítés elején tudatosítania kell a felekben azt, hogy ezek a „piszkálódások”, játszmák ebben a helyzetben feleslegesek, hiszen a feleknek csak maguknak kell megfelelniük, nem szükséges megnyerniük a mediátort, hiszen a döntést nem ő hozza, hanem saját maguk! Az érzelmek túlzott dominanciája olyan sajátossága a családi közvetítésnek, mellyel más közvetítési típusokban ritkán találkozunk. A mediátor feladata ebben az esetben az, hogy a vitát, illetve annak megoldását kognitív szintre terelje. El kell érnie azt, hogy a felek a lehetőségekhez mérten, emocionális megnyilvánulásait megfelelő kontroll alatt tartásuk.

X.5. A múlttal való foglalkozás

Nem kizárólag a családi mediáció egyik sajátossága lehet, - ugyancsak az emóciókhoz kötődően – hogy a felek az eljárás során a múltbeli eseményekre fókuszálnak. A házasságok felbontása során ez kiemelt szerepet játszhat a felek viselkedésében. Ilyen esetekben elsősorban a múltbeli sérelmeik felszínre hozásával vannak elfoglalva. Folytatják a házasságban megszokott szerepeiket. Ennek során nem a jövőre, a megoldandó feladatra összpontosítanak, hanem a korábban ténylegesen elszenvedett, vagy vélt sérelmeiket tárják a mediátor elé, illetve sértegetik egymást. A múltbeli eseményekkel való foglalkozás, az egymás „sárral való dobálása”, nem a mediáció feladata és célja. A mediáció nem terápia, hanem egy kölcsönös, jövőre orientálódó, kooperatív konfliktusmegoldási eszköz. Nem azzal foglalkozik, hogy ki a felelős a kapcsolat megromlása miatt (ezzel, még a bírósági eljárás sem igazán foglalkozik!), hanem azzal, hogy a fennálló konfliktus, a jövőben hogyan lehet elkerülni. Melyik az a lehetőség, amelyik mindkét fél számára elfogadható az adott szituációban. Melyik az a megoldás, mellyel a fennálló probléma a későbbiek során nem kerül újra felszínre, ezzel ismét fájdalmat okozva a feleknek, és környezetüknek. A mediáció nem terápia, tehát nem célja a házasság helyreállítása, a múlt felszínre hozása. Ennek ellenére elképzelhető, hogy a közvetítői eljárás nem egy, (vagy nem csak) megállapodás aláírásával végződik, hanem a felek úgy állnak fel az asztaltól, hogy házasságukat nem felbontani, hanem folytatni kívánják. Természetesen az is lehet, hogy a felek nem a felbontás szándékával keresték fel

a mediátort, hanem csak egy vita rendezése érdekében vettek igénybe szakemberi segítséget. Sok esetben, - mind a válási mediációnál, vagy kapcsolattartásnál, vagy szülő-gyermek közötti mediációnál – elkerülhetetlen a múltbeli tények felszínre kerülése. A mediátor feladat ilyen esetekben az, hogy a felek közlését a tényállításokra próbálja korlátozni, és ne engedjen teret a parttalan vádaskodásnak. Természetesen ez egy nagy kihívás, hiszen egy adott cselekményt, tényt minden ember máshogyan láthat. A szubjektivitást azonban lehetőség szerint mellőzni kell.

X.6. A mediátor feladatai

A mediátor feladatait az előző fejezetek során az adott problémakörnél megemlítettem. Itt egy rövid összefoglalását adom a harmadik fél legfontosabb tevékenységeinek.

A mediátor legfontosabb kötelességei közül az egyik a semlegesség. A mediátor nem ügyvéd, nem terapeuta, semlegesnek kell maradnia az eljárás minden szakaszában. Mindkét fél érdekét képviselnie kell. Nem foglalkozhat a konfliktus megoldása során a felek morális értékelésével, viselkedésüket nem minősítheti, a konstruktivitásra kell törekednie.

A mediátor abban nyújt segítséget, hogy megerősítse a felek képességeit, hogy ezáltal megoldhassák konfliktusaikat. Segít a partnerek érzéseinek, érdekeinek tisztázásában, és abban, hogy ezek mindenki számára érthető módon megnyilvánulhassanak. A mediátor meghatározza az eljárás tartalmát, de azt hogy ezt hogyan tárgyalják meg, az ügyfeleknek kell eldönteni.

A tárgyalás során a mediátor moderálja a társalgást, segítséget nyújt, hogy a problémamegoldás korrektté és hatékonyá váljon és az egész eljárás során az is maradjon. Gondoskodik a mediációs folyamat gördülékenységéről, az időbeosztás betartásáról. Szemmel tartja a közvetítés célját, összegzi a felek által elmondottakat a szükséges szakaszokban. Félbeszakítja a vitát, a szabályok megsértése esetén, ha szükséges befejezi a mediációt.

A mediátor bizonyos szinten egy „tisztító funkciót” is ellát. A feleket a megfelelő megoldás felé vezeti. Ha szükséges állhatatosan kérdez. Ily módon próbál meg segíteni a feleknek abban, hogy az érdekeik, érzéseik háttérét is meglássák, így a problémát a magában is szemlélhessék.

A közvetítőnek munkája során a felek között lévő hatalmi egyensúly hiányait is ki kell egyenlíteni, a szükséges mértékig. A társalgási szabályok betartatása során a túl egyoldalú

kommunikációt félbeszakítja. Gondoskodnia kell arról is, hogy a felek elhamarkodott, nem megvalósítható megoldásai ne kerüljenek bele az egyezségbe.

A mediátor feladata a nyelvészeti problémák bizonyos szintű megoldása is. Ügyelnie kell arra, hogy a rosszul megfogalmazott közlések érthetőek legyenek a másik fél számára is. Ha ezt észleli, akkor quasi fordítóként kell közreműködnie.

Az eljárás összes szakaszában érvényesítenie kell azt az elvet, hogy az eljárásban elhangzott nyilatkozatokat, megnyilvánulásokat bizalmasan kell kezelnie, a felek ellenkező nyilatkozatáig. (Lange, É.n.)

XI. A CSALÁDI MEDIÁCIÓ JÖVŐJE, FEJLŐDÉSI LEHETŐSÉGEI

A közvetítői eljárásban a jövőben minden bizonnyal jelentős változások fognak bekövetkezni. Hazánkban a mediáció lehetőségei meglehetősen kiaknázatlanok. Az Igazságügyi Minisztérium vizsgálata¹²⁷ (továbbiakban: jelentés) szerint, hazánkban a 2010. évre vonatkozó előrejelzése szerint hazánkban a közvetítéssel foglalkozó természetes személyek száma 1873 fő, míg a jogi személyek száma 1319 lesz. Ezek az előrejelzések a közvetítői tevékenységben rejlő pozitív fejlődést mutatják. Ebben a fejezetben elsősorban a családi mediációval összefüggő szükséges és lehetséges változásokra, változtatásokra hívom fel a figyelmet.¹²⁸

XI.1. Szakmaiság, kompetencia

Az első probléma a családi - és emellett a többi - mediáció a szakmaiságának, kompetenciájának kérdésköre. A mediátor szakmai képzettségének szükségességéről már az VIII.4 és az VIII.5. fejezetekben tettem említést, itt azokat egészítem ki.

Első kérdésként vetődik fel e problémának a tisztázásakor az, hogy önálló hivatásként tekinthetünk-e a mediatori, közvetítői tevékenységre. Sok esetben mind a jogi, mind a pszichológusi szakma a saját területéhez tartozónak vallja ezt az új hivatást. Nagyon sok esetben azonban éppen az ellenkezőjével találkozhatunk. Főleg a gyakorló jogászok mosolyognak és legyintenek akkor, ha erre terelődik a szó! Mivel a mediáció a jog és a pszichológia határterületén elhelyezkedő szakma, mindkét tudománykörből kell ismeretekkel rendelkeznie annak a személynek, aki jól szeretné ellátni e nehéz feladatot. Minden szakma előfeltétele, hogy jól körülhatárolható legyen a kompetencia területe. A jelenlegi helyzetben a mediátor szerepe nem különül el megfelelő módon a szociális munkás, szociálpedagógus, a jogász, vagy akár a pszichológus szakmai kompetenciájától. Ez persze abból is adódik, hogy a mediátornak valamilyen szinten ezeket a szakmai alapokat is ismernie, birtokolnia kell. Ennek hátránya azonban az is, hogy a szolgáltatási

---

¹²⁷ J/95. számú Jelentés a közvetítői működés gyakorlati tapasztalatairól szóló hatástanulmány megállapításairól a 2003. március 17. és 2005. március 16. közötti időszak vizsgálata alapján Előadó: Dr. Petrétei József igazságügy-miniszter Budapest, 2005. december (továbbiakban: jelentés) 7.p.

¹²⁸ Itt tartom fontosnak megjegyezni a következőket. A disszertáció írásakor, - mint azt korábban jeleztem a Ptk. T/5949. számú és az ahhoz 2008. december 31-ig benyújtott módosító javaslatok alapján előterjesztett törvényjavaslatot használtam fel. 2009 júniusában megjelent az Igazságügyi Minisztérium honlapján a Ptk. tervezetének újabb változata. Disszertációmban megfogalmazott javaslataim időszerűségét támasztja alá az a tény, hogy a Ptk. tervezetének legújabb változata számos helyen, - több, kevesebb eltéréssel - tartalmazza azokat a javaslatokat, melyeket korábban a disszertációmban, illetve annak házi védésekor említettem.

hálóba való beillesztése nem határolható jól körül. A családok, szolgáltatások igénybe vevői részére nem nyújt tartalmilag új lehetőséget. Az esetleges igénybe vevői kör nem tudja jól körül határolni azt, hogy mit nyújt számára ez az új lehetőség. Kérdéses, hogy egy újabb pszichológussal kell szembenéznie, vagy egy jogtudor fogja ismét érthetetlen mondatokkal, kérdésekkel zaklatni. Szükséges lenne, tehát a szakterület pontos körülírása, definiálása. A szakmák közötti kompetenciahatárok meghúzása a hatékony működés és elismertség egyik előfeltétele lehet.

A fentebb említésre került megfelelő képesítési követelményeket szintén fontosnak tartom a szakmaiság szempontjából. A kezdeti, már beindult szakirányú továbbképzés mellett, illetve helyette, a jövőben reális lehetőségként jelenhet meg a felsőfokú, diplomás, közvetítői alapképzettség is. Ezen belül, az egyes szakterületekre való specializáció lehetőségével egy hivatás teremthető meg hazánkban is. A szakma elismertsége, a képzés elterjedtsége után, illetve azzal párhuzamosan a továbbképzések előírásain is érdemes elgondolkodni. A jogi illetve pszichológiai-módszertani ismeretek bővítése is elengedhetetlenül szükséges e szakma hosszú távú gyakorlásához.

A képzéshez kell, hogy tartozzon az egész jogász szakma megismertetése a mediációval. Jelenleg a jogászképzésben elsősorban választható tárgyként szerepel ennek a lehetőségnek az elméleti és gyakorlati elsajátítási lehetősége. Fontos, hogy a már végzett gyakorló jogászok, - elsősorban a bíróként dolgozók – is megismerhessék a mediációt. Utóbbiak részére történő tájékoztatás különösen fontos lehet, hiszen a bíróság - amennyiben annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek bármelyike kéri - tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről, igénybevételének lehetőségéről, és ezzel összefüggésben a szünetelés szabályairól.¹²⁹ Ha a bíró nem rendelkezik a közvetítésről megfelelő információval, arról tájékoztatást sem tud adni.

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2009. március 4-én a mediációt is érintő jogszabály módosítást készített, és bocsátott vitára. Ez alapján azt kell felvenni a közvetítői névjegyzékbe, aki felsőfokú végzettséggel és a végzettség megszerzésétől számított, annak megfelelő legalább öt éves igazolt szakmai gyakorlattal rendelkezik. A jelenlegi szabályozással szemben tehát, a gyakorlat a felsőfokú végzettség megszerzésétől számítódik, és a végzettségnek megfelelő irányultságú kell, hogy legyen. A törvénymódosítás a felsőfokú végzettség mellett, közvetítői tanfolyam végzettségét is kötelezővé teszi. A miniszter feladataként jelöli meg a névjegyzékbe való felvételhez

---

¹²⁹ Pp. 148. § (2) bek.

szükséges közvetítői képesítések rendeleti úton történő megállapítását. A jogszabály módosítás a közvetítés színvonalának garantálását nem csak a tanfolyam elvégzésében, hanem a rendszeres továbbképzések kötelezővé tételében látja, mivel a közvetítő köteles a közvetítői tanfolyam vagy a továbbképző tanfolyam elvégzését követően 5 évenként továbbképzésben részt venni és ezt igazolni. Ez a magyar szabályozástervezet összhangban áll az Európai Uniónak a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK irányelv 4. cikkének (2) bekezdésével. Az irányelv kimondja, hogy a tagállamoknak ösztönözniük kell a közvetítők alap- és továbbképzését. Ennek megfelelően az előterjesztés a közvetítők számára a képzés mellett – meghatározott időközönként – továbbképzési követelményt is bevezet. A továbbképzési kötelezettség elmulasztása a névjegyzékből való törlést vonja maga után.¹³⁰

A törvénymódosító javaslat még mindig nem tartalmazza azt, hogy a közvetítő a végzettségének megfelelő területen végezhet mediátori tevékenységet. A specializáció folyamata tehát még várat magára, ugyanis ezek után sem kell szakirányú végzettség a családi mediációhoz. A közvetítői névjegyzékbe történő felvétel során a mediátornak lehetősége van megjelölnie azt a szakterületet, amely körben tevékenységét végzi. Amennyiben a mediátor nem jelöl meg szakterületet, az azt jelenti, hogy a polgári jogviszonyok összes területén vállalja a közvetítést. A minisztériumi jelentés szerint, a névjegyzékben feltüntetett szakterületek száma: 859. A felmérés szerint az ügyfeleket, a mediátor személyének kiválasztása során a megnevezett szakterület jelentős mértékben befolyásolta. Szükségesnek tartom, hogy a minisztérium a szakterületeket pontosan határozza meg, és az adott szakterülethez tartozó szakirányú végzettségtől tegye függővé annak közvetítőként való gyakorlási lehetőségét.

Szintén a szakmaisághoz tartozó kérdések körében merülhet fel az esetleges engedélyhez kötöttség kérdése is. A mediátor szakmai kamarába tömörülése (jelenleg egyesület már van, de nincs kötelező tagsághoz kötve a működés), egy akkreditációs bizottság felállítása segíthetné azt, hogy a mediátorok közül csak a tényleg arra alkalmasak végezhesék munkájukat. E szakmai szervezet feladata lehetne az esetleges szakmai működési engedélyek kiadása (5 évre), és a mediátori tevékenység meghatározott keretek között történő ellenőrzése is, és a szakmai továbbképzések megszervezése is. Ugyancsak a szakmaiságot erősíthetné az ügyvédi, és más tevékenységekhez is köthető úgynevezett

---

¹³⁰ IRM/IKSZFO/7/2009. Előterjesztés az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvény tervezetéről 2009. március 4.

felelősségbiztosítás bevezetése, kötelezővé tétele is. A jelenlegi engedély kiadását és az ellenőrzést a Kvt. a miniszter, illetve vizsgálóbiztos hatáskörébe utalja. Felállítása esetén ezt az ellenőrző szerepet a szakmai kamara is elláthatná.

A szomszédos Ausztriában az első mediátorok a kilencvenes évek elején kezdtek tevékenykedni, s ma már egyre többen veszik igénybe szolgálataikat. Az 1995-ben alakult szakszövetségnek ma kétezer-ötszáz tagja van, közülük 200-300 hivatásos főállású mediátor. Ehhez - és a szövetségi tagsághoz - 360 órás kiképzés után regisztrációra van szükség: mind a képzés, mind a bejegyzés az igazságügyi minisztérium hatásköre. (Szászi 2007.)

Ausztráliában családi mediátor csak az lehet, aki jogi-, pszichológiai-, szociális munkás-, végzettséggel, illetve az elnevezéstől függően, konfliktus management-, közvetítői-, vitarendezői diplomával rendelkezik. Ezekon kívül az végezhet ilyen tevékenységet, aki a miniszter által előírt, - a családi vitarendezéshez szükséges – diplomával, felsőfokú vagy szakirányú posztgraduális végzettséggel rendelkezik. A regisztrált mediátoroknak két évenként, egy legalább huszonnégy órás akkreditált képzésen kell részt venniük. Az akkreditált mediátoroknak megfelelő szakmai színvonalat kell biztosítaniuk működésük során.¹³¹

XI.2. Végrehajthatóság

Fontos kérdésnek tartom azt, hogy a közvetítői eljárás mennyire képezi, képezheti a jogrendszer szerves részét. Lehet-e ez az eljárás egy hatósági eljárást helyettesítő, nem csak azt kiegészítő eljárás. Jelenlegi törvényi szabályozásunk szerint, a közvetítői eljárás egy jogi út elkerülésére alkalmas, amellet működő quasi eljárási forma. A sikeres mediációs eljárás eredményeként, felek által közösen elfogadott és aláírt megállapodás, bírósági eljárásban nem kikényszeríthető. A polgári perekben benyújtott keresetlevélben feltüntetett mondat, miszerint volt-e közvetítői eljárás a felek között, csak egy egyszerű, formális része a beadványnak. Holott a bíróságok munkáját jelentős mértékben megkönnyíthetné, ha a mediátor segítségével létrehozott, jogszabálynak megfelelő megállapodást, egyezséget a bírónak csak jóvá kellene hagynia, akár a jogi kérdéseken túli szabályozással együtt is!

---

¹³¹<http://www.familyrelationships.gov.au/www/agd/familyreloonline.nsf/Page/RWPC6212556A2289905CA2572990025B355#q3>

Az új Polgári Törvénykönyv tervezete (továbbiakban: Ptk. tervezet) lehetővé teszi, hogy a felek a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések rendezése érdekében igénybe vett, közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják.¹³² Az egyezség érvényességéhez tehát ismét egy bírósági intézkedés szükséges. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás esetében pedig a gyámhivatalnak kell az egyezséget jóváhagynia.¹³³ Véleményem szerint, ezek felesleges eljárási lépések. Mivel a felek egyező akaratnyilatkozattal hozzák meg konszenzusukat az adott kérdésben, így a jól képzett mediátornak is lehetőséget kellene adni arra, hogy a felek egyezségét – ha az jogszabállyal nem ellentétes - jóváhagyja, úgy hogy az ezáltal végrehajtható legyen. Egy közjegyző-mediátor, jogász/ügyvéd mediátor vonatkozásában pedig különösképpen evidenciának tartanám ezt a lehetőséget. A közjegyzők esetében különösen, hiszen a Ptk. tervezet a házasság felbontásának lehetőségét is biztosítja részükre bizonyos feltételek fennállása esetén.¹³⁴ Ezekben az esetekben csak azok a mediációs egyezségek lesznek végrehajthatóak, melyeket a felek jóváhagyatnak az arra illetékesekkel. Ellenkező esetben pedig az összes mediációs egyezség megszegésének lehetnének következményei.

Az Európai Unió irányelve szerint, „a közvetítést nem szabad a bírósági eljárás kevésbé hatékony alternatívájának tekinteni, abban az értelemben, hogy a közvetítés eredményeképpen létrejött megállapodások betartása a felek jó szándékától függene. A tagállamoknak ezért *biztosítaniuk kell*, hogy a közvetítés eredményeképpen létrejött írásbeli megállapodásban részes felek a megállapodásuk tartalmát végrehajthatóvá nyilváníthatassák. A tagállamok csak akkor tagadhatják meg egy megállapodás végrehajthatóvá nyilvánítását, ha annak tartalma ellentétes a tagállam jogszabályaival – ideértve a nemzetközi magánjogi jogszabályokat is –, vagy ha a tagállam jogszabályai nem rendelkeznek az adott megállapodás tartalmának végrehajthatóságáról. Ez az eset áll fenn, ha a megállapodásban meghatározott kötelezettség jellegéből adódóan nem végrehajtható.”¹³⁵ A 2201/2003/EK rendelet kifejezetten előírja, hogy ahhoz, hogy más tagállamban végrehajthatóak legyenek, az ilyen megállapodásoknak végrehajthatónak kell lenniük a megkötésük helye szerinti tagállamban. Következésképpen, ha egy családjogi

---

¹³² A Polgári Törvénykönyv tervezete, amely a szakmai vita folytatása érdekében tartalmazza a támogatni javasolt módosító javaslatokat (készült a T/5949. számú törvényjavaslat, és az ahhoz 2008. december 31-ig benyújtott módosító javaslatok alapján) Budapest, 2009. január (továbbiakban: Ptk. tervezet) 3:23. §

¹³³ Gyer. 30/D. § (2) bek.

¹³⁴ Ptk. tervezet 3:25. §

¹³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve

közvetítés eredményeképpen létrejött megállapodás tartalma nem végrehajtható a megkötésének helye szerinti tagállamban, és abban a tagállamban, amelyben végrehajthatósága iránti kérelmet benyújtották, ez az irányelv nem ösztönözheti a feleket arra, hogy a kérdéses megállapodásnak egy másik tagállamban való végrehajthatóvá nyilvánítása révén a megállapodás helye szerinti tagállam jogát megkerüljék.

Nem tartom tehát elképzelhetetlennek azt sem, hogy a mediációs eljárásban megszületett jogszerű megállapodás, bírói jóváhagyás nélkül is jogerőre emelkedjen és végrehajtható legyen. A családi mediáció során ugyanis, - mint már korábban említettem, - olyan problémák kerülhetnek felszínre, várnak eldöntésre, melyeket legjobban a felek maguk tudnak megoldani. Ehhez természetesen a meglévő jogszabályi háttér nem elegendő! A Kvt.-nek nincs megfelelő háttér joganyaga, hiányzik a megfelelő kapcsolata az egyéb jogszabályokkal. A jelenlegi szabályozás egyébként is azt sugallja, hogy különösebb jelentősége nincs a mediációs egyezségnek, hiszen annak ellenére, hogy a felek megállapodtak, lehetőségük van arra, hogy az egyezséget „felrúgva”, minden különösebb procedúra és jogkövetkezmény nélkül, jogi útra tereljék az ügyet, ha később megdöntik magukat. Egy korábban kötött, megegyezésen alapuló jogerős megállapodást azonban elsősorban csak közös megegyezéssel módosíthatnának a felek. A be nem tartott jogerős mediációs egyezség végrehajtása a bíróságok feladatkörébe tartozhatna. Hiányzik tehát a motiváló erő ahhoz, hogy a felek megegyezzenek. Egy válási, gyermek elhelyezési perben a felek közül elsősorban a nők többsége érezheti úgy, hogy az egyezség felesleges lehet, hiszen a gyermek nagy valószínűséggel nála kerül elhelyezésre, ezzel pedig továbbiakban is irányítása alatt tarthatja volt párját. Probléma még az is, hogy sajnos nálunk a pereskedés érzelmi, győzelmi kérdés. Pedig a nyertes sok esetben csak látszólagosan nyer.

A családi mediáció végrehajthatósága jogi kérdés. A közvetítői eljárás pozitívumai azonban nem csak ezen a téren érzékelhetők. A pszichikai változások nem kikényszeríthetők, nem végrehajthatók, de az eljárás pozitív együttműködési lehetnek.

XI.3. Kötelezhetőség

Sok szakember a mediációs eljárás lényegét látja elveszni abban az esetben, ha az eljárást kötelezővé tennék a jogalkotók. A felek szabad döntését kérdőjelezi meg ebben az esetben. Véleményem szerint, a közvetítői eljárás kötelezővé tétele nem sértené a feleket a választásban, ha ez az eljárás a polgári peres eljárás alternatívjaként jelenne meg

- bizonyos, jogszabályban meghatározott, szabályozott esetekben, - és az eljárásban hozott döntés végrehajtható lenne. A felek ugyanis eldönthetnék, hogy a polgári peres, - bíró általi egy személyes döntést, - vagy a számukra esetlegesen létrejövő, közös megegyezés lehetőségét választják. A felek választási lehetősége fennállna a mediátor személyének vonatkozásában is, hiszen azt is közösen jelölhetnék meg.

Ez az eshetőség további kérdéseket vet fel. Ha kötelező az eljárás, a feleknek előzetesen kell-e erről döntenüik - tehát kérelemre indul -, vagy akár a bíróság is kötelezővé teheti azt. Ha igen, akkor az eljárás bármely szakaszában, vagy csak bizonyos ideig tehetné-e ezt meg. Az új Polgári Törvénykönyv tervezete szerint, a házastársak a házassági *bontóper* megindítása *előtt* vagy a *bontóper alatt* – *saját elhatározásukból* vagy a *bíróság javaslatára* – kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében külön törvényben szabályozott közvetítői eljárást vehetnek igénybe.¹³⁶ A mediációs eljárás egyik célja, - a felek megegyezésén kívül – a bíróságok tehermentesítése lehetne. Álláspontom szerint, ha a felek a bíróság *javaslatára* veszik igénybe a közvetítői eljárást, az ugyanúgy a saját döntésük, mintha más javaslatát fogadnák, vagy utasítanak el. A bíróság általi javaslatot ugyanis nem kötelező elfogadni, a bírónak nem kötelessége javasolni. Előre lépést az jelenthetne, ha a törvény a következőket tartalmazná. *A házastársakat a bíróság a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt - kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében - külön törvényben szabályozott közvetítői eljárás igénybevételére kötelezheti, ha úgy látja, hogy közöttük egyezség létrejöttére esély mutatkozik.* A közvetítői eljárás igénybe vételét, a gyermekes házaspárok esetében nem esetleges jelleggel, hanem kötelező igénybe vételként tartom szükségesnek szabályozni. Természetesen szükség van ezekben az esetekben az eljárást kizáró okok felsorolására is úgy, mint az ausztrál szabályozás esetében. (I. lent).

A Ptk. tervezete a házasság felbontásakor nem a gyermek elhelyezéséről, hanem a szülői felügyeletről rendelkezik. Eszerint, a szülői felügyeletet a szülők közösen gyakorolják, megállapodásuk esetén akkor is, ha már nem élnek együtt.¹³⁷ A házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők közös kérelmére a bíróság – a gyermek érdekét mérlegelve – a szülők közös szülői felügyeletre vagy a szülői rendezésére vonatkozó egyezségét jóváhagyja, vagy arról ítélettel határoz.¹³⁸ Ha a közös szülői

---

¹³⁶ Ptk. tervezet 3:23. §

¹³⁷ Ptk. tervezet 3:169. § (1) bek.

¹³⁸ Ptk. tervezet 3:170. § (2) bek.

felügyelet *gyakorlása során* a szülők valamely kérdésben nem tudnak egyetértésre jutni – a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével – a gyámhatóság dönt.¹³⁹ A bíróság *javasolhatja* a szülőknek, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében – ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást – külön törvényben szabályozott közvetítői eljárást vegyenek igénybe.¹⁴⁰ Az új Ptk. tervezete a jelenleg hatályos szabályozáshoz érdemben nem tesz hozzá jelentőset. A bíróságnak javaslattételi lehetőséget biztosít arra, hogy a szülők figyelmét felhívja a mediációs eljárás igénybe vételére. Előbbre lépést jelent ugyan ennek a lehetőségnek a jogszabályban történő deklarálása, azonban ez a javaslattételi jog jelenleg is megadatik a bíró számára. Álláspontom szerint, ezt az eljárást kötelezővé kellene tenni ezekben az esetekben is, mivel az új Ptk. kimondja, hogy a szülői felügyeletet gyakorló szülőnek és a gyermekétől különélő szülőnek a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében – egymás családi életét, nyugalma tiszteletben tartva – *együtt kell működniük*.¹⁴¹ Ezzel tehát a szülők együttműködési kötelezettségét mondja ki a jogszabály. Ha a feleknek ez problémát okoz, a gyámhatóság a bírósághoz hasonlóan csak javasolhatja a mediációt a konfliktusok megoldására. A volt házastársak, a szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti együttműködés kialakítása, a különélő szülő jogainak biztosítása érdekében a felmerülő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében – saját elhatározásukból vagy a gyámhatóság javaslatára – külön törvényben szabályozott közvetítői eljárást *vehetnek* igénybe.¹⁴² A szülők ezek alapján nincsenek rákényszerítve arra, hogy vitás ügyeiket konszenzussal oldják meg, hiszen a legkisebb erőfeszítésük hiánya esetén is a hatóságok döntenek helyettük. Ez természetesen indokolt lehet a gyermek sürgető érdekeinek megoldása szempontjából, de kétséges abból a nézőpontból, hogy a hatósági döntés betartása mennyire lesz a jövőben sikeres.

Ausztriában, van már olyan konfliktus is, ahol kötelező mediátor segítségét igénybe venni: ezek a szomszédsági viták, amelyeknél nemegyszer a mindenkor teljesen semleges mediátor egyszerűen tolmácsként működik, hiszen a dühtől és sérelemtől elvakult felek sokszor nem is értik, mit akar a másik. (Szászi, 2007.)

Ausztráliában 2008. július elsejétől kötelező a családi mediáció a feleknek, mielőtt bírósághoz fordulnak. Nem kötelező az eljárás azokban az esetekben, ha a felek egyezségét a bíróság határozatba foglalta, illetve ha az ügy halaszthatatlan. További kizáró ok, ha a

---

¹³⁹ Ptk. tervezet 3:171. §

¹⁴⁰ Ptk. tervezet 3:176. § (5) bek.

¹⁴¹ Ptk. tervezet 3:177. §

¹⁴² Ptk. tervezet 3:181. §

bíróság alapos okkal feltételezi, hogy családon belüli erőszak, vagy a gyermek veszélyhelyzete áll fenn; fennáll a felek közötti erőszak veszélye; veszélyeztetés vagy erőszak kockázata állhat fenn, illetve amennyiben a bírósági végzés iránti kérelemmel késlekednének. Szintén nem kötelező a mediációban a részvétel, ha a felek bármelyike – a nagy távolság, egészségi állapot miatt – akadályoztatva van. Ha a bírósági végzéstől számított 12 hónapon belüli törvényszegés esete forog fenn, a közvetítői eljárás szintén nem alkalmazandó.¹⁴³

XI. 4. Költségtényezők, ismertség

A minisztériumi jelentés szerint, a rendelkezésre álló gyakorlati tapasztalatok alapján ténylegesen nehezen vagy egyáltalán nem vizsgálható, hogy a közvetítői és a peres eljárások egymáshoz való viszonya hogyan alakul. A bíróságok álláspontja szerint a peres felek és képviselőik általában olyan nyilatkozatot tesznek a benyújtott keresetlevelekben, hogy közvetítői eljárásra a felek között a peres eljárás megindítása előtt nem került sor. Ennek egyik oka feltehetően az, hogy a közvetítés jogintézménye kevésbé ismert, de utal a peres feleknek (adott esetben képviselőiknek) a közvetítés igénybevételével összefüggő szemléletére is. Ugyanakkor, ha a felek között eredménnyel zárult a közvetítői eljárás, ebben az esetben a vitás ügyben nem is kerül sor a peres út igénybevételére. A nemzetközi tapasztalatok is azt támasztják alá, hogy ha a felek a közvetítői eljárásban megállapodást kötnek, az abban foglaltakat általában be is tartják. Továbbá (mint arra egyes gyakorló közvetítők utaltak) a közvetítői eljárás eredménytelensége esetén sem biztos az, hogy a felek egyértelműen bírósági úton kísérlik meg ezt követően vitás ügyüket megoldani. Ez utalhat arra, hogy annak ellenére, hogy a felek között nem jött létre megállapodás, egymással szembeni kommunikációjukban változás állt be.

Megfontolandó lehet a perköltség viselés szempontjából az, hogy ha a felek egyike a másik fél által felajánlott mediációs eljárást nem fogadja el a vitarendezésekor, a per elvesztése esetén a teljes perköltségviselésére kötelezhető legyen. A jelenlegi szabályozás szerint, ha a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére a megállapodással rendezett jogvita tárgyában a megállapodást megkötő felek bármelyike a bírósághoz fordul, a pert indító fél a per eldöntésére való tekintet nélkül, kötelezhető a perben felmerült valamennyi költség megfizetésére. A perköltségviselés általános szabályai irányadóak, ha a felperes kizárólag a megállapodásban foglaltak iránt, annak

---

¹⁴³<http://www.familyrelationships.gov.au/www/agd/familyreonline.nsf/Page/RWPC6212556A2289905CA2572990025B355#q3>

nem teljesítése miatt indít pert. A közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére perlekedő fél - a per eldöntésére való tekintet nélkül - a közvetítői eljárásban a másik fél által fizetett költségeknek (a közvetítő díjának és igazolt költségeinek, a szakértői díjnak és költség térítésnek stb.) a másik fél részére történő megtérítésére is kötelezhető. A megállapodás nem teljesítése miatt indított perben a perköltségviselés általános szabályai alkalmazandók, azonban a bíróság a megállapodás teljesítését elmulasztó felet ilyenkor is kötelezheti a közvetítői eljárásban a másik fél részéről felmerült költségek megtérítésére.¹⁴⁴

A megfelelő kommunikációt, toleranciát, a mediációt, már az alapfokú oktatási intézményekben meg kellene ismertetni a gyermekekkel. Így a felnövő generáció számára nem lenne olyan idegen fogalom a mediáció alkalmazása.

„Az adott közvetítői eljárás eredménytelensége (azaz, hogy az eljárás nem zárult írásbeli megállapodás létrejöttével a felek között) ellenére előfordulhat, hogy egy későbbi időpontban a felek a közvetítői eljárás tapasztalatai alapján saját felelősségükre olyan javaslatot tesznek egymásnak, amely hozzásegíti őket a vitás ügyet lezáró megállapodás vagy egyezség létrehozásához, és így lényegében elkerülik a peres utat. Nincs továbbá adat arra vonatkozóan, hogy adott esetben a peres eljárás szünetelése esetén a felek kezdeményeznek-e közvetítői eljárást a peres ügyük alternatív megoldása érdekében.”¹⁴⁵

„A gyakorlati tapasztalatok szerint, a közvetítői eljárások időtartama szinte minden esetben jóval rövidebb, mint a Kvt.-ben megjelölt négy hónap. Átlagosan egy hónap alatt jutnak a felek – az eredményesen záruló eljárásban – a jogvitát lezáró megállapodás létrehozásához, tehát a közvetítői eljárások hatékonysága kiemelkedő. Ez pedig azt támasztja alá, hogy a közvetítői eljárások számának növekedése az eljárás rövidebb időigényessége miatt a költségek csökkenését is maga után vonhatja. A közvetítésre vállalkozó felek átlagosan egy hét alatt döntenek úgy, hogy nem kívánják folytatni az eljárást, azaz a közvetítői eljárás eredménytelenül zárul. A rendelkezésre álló adatok alapján a közvetítői díjak mértéke alapvetően 5000-50.000 forint között szóródik. Lényeges kiemelni azt, hogy a Kvt. rendelkezése alapján a közvetítő és a felek közötti szabad megállapodás tárgya a mediátor díjazása, amelynek mértéke elsősorban az ügy jellegétől, bonyolultságától, az eljárás során az egyes közvetítői megbeszélések számától függ.”¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Pp. 80. § (3) (4) bek.

¹⁴⁵ Jelentés 13.p.

¹⁴⁶ Jelentés 13-14.p.

Az eljárás legalacsonyabb összege is sok család, személy vonatkozásában megterhelő lehet. A következő probléma tehát az, hogy ez a lehetőség egy ingyenes, állami szektorhoz tartozó, alkalmazottak által ellátott feladat lenne, vagy a magánmediátorokhoz kötődő. Megoldás lehet – a jogi segítségnyújtáshoz hasonló – úgynevezett „vegyes” rendszer bevezetése. A rászoruló feleknek az állam adjon segítséget a közvetítők kiválasztásában, és az ellenszolgáltatás megfizetésének megkönnyítésében. Míg mások a piaci alapon is működő mediátorok közül választhassanak maguknak tetsző, arra alkalmas embert. Az eljárás kötelezővé tétele esetén nem csak az ingyenesség esetleges bevezetése, de a díjak határok közé szorítása is megoldás lehet.

A költségek csökkentésére ad lehetőséget az illetékekről szóló törvény. Eszerint az illeték a peres eljárás illetékének 50%-a, ha az egyezségkötésre az első tárgyalást követően kerül sor. Ha a felek az első *tárgyalást követően* közvetítői eljárásban vettek részt, és ezt követően a bíróság az egyezséget jóváhagyja, az egyébként fizetendő peres eljárás illetékek 50%-ának a közvetítő általános forgalmi adóval növelt díjával, de legfeljebb 50 000 forinttal csökkentett összegét kell megfizetni feltéve, ha a közvetítői eljárást törvény nem zárja ki. A fizetendő illeték mértéke azonban ebben az esetben sem lehet kevesebb a peres eljárás illetékének 30%-ánál. Ha a felek a polgári *eljárást megelőzően* külön törvényben szabályozott közvetítői eljárásban vettek részt, az eljárás illetékének a közvetítő általános forgalmi adóval növelt - az illetékfizetésre kötelezett fél által viselt - díjával, de legfeljebb 50 000 forinttal csökkentett összegét, de legalább az egyébként fizetendő illeték 50%-át kell megfizetni. Nem jár illetékkezdvezmény, ha a közvetítői eljárást törvény kizárja, vagy a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás ellenére a megállapodással rendezett jogvita tárgyában a felek bármelyike bírósághoz fordul kivéve, ha a per tárgya kizárólag a megállapodásban foglaltak érvényesítése.¹⁴⁷

Ausztriában, a családi ügyekben a rászorulóknak szociális segítségként ingyen bocsátják rendelkezésére a mediátori segítséget - míg egyébként a tarifa óránként 40-90 euró között van, ami lényegesen alacsonyabb az ügyvédi honoráriumnál, nem beszélve arról, hogy ha a konfliktus egyezséggel végződik, elmarad a perköltség is. (Szászi 2007.)

Ausztráliában a konfliktuskezelés ára attól függ, hogy ki nyújtja azt. A magánmediátorok saját díjszabással dolgoznak. Az állam által finanszírozott konfliktuskezelési szolgáltatások olyan „személyre szabott” tarifával dolgoznak, mely figyelembe veszi a kliens fizetőképességét. A Családi Kapcsolat Központok az egyéni tanácsadást ingyenesen

---

¹⁴⁷ Pp. 58. § (3) (9) bek.

nyújtják. A másik szülővel közös konfliktuskezelési ülések/mediálások/ 3 óráig ingyenesek. Ha további közös ülésekre van szükség, a családok folytathatják a konfliktuskezelést a Központokban vagy átmennek egy másik szolgáltatóhoz. A központok 3 órányi közös ülés után díjat számíthatnak fel. A díjak megállapításánál tekintetbe veszik a család anyagi helyzetét. Bizonyos esetekben a díjfizetéstől akár el is tekinthetnek.¹⁴⁸

A családi mediáció igénybe vételének alacsony száma ismeretlenségéből is következik. Aki válni akar, a legritkább esetben kap információt a közvetítői eljárásról. A gyermekekkel összefüggő esetekben talán jobb a helyzet, hiszen a gyámhivatalok nagy része ajánlja a felek a mediációt. Az emberek hazánkban azonban meglehetősen szkeptikusak e módszerrel szemben. Magyarországon nincs konszenzus kultúra. Napjainkban a bírói úttól való eltérés nagy bátorságot követel. A bíróságok túlterheltek, ennek ellenére a politika nem látja szükségesnek a mediáció megfelelő szintű támogatását. A már említett szakmai kamara létrehozásával, illetve a mediátori tagságért szedett díjból e hivatást népszerűsítő kiadványok, szórólapok, filmek lennének megfinanszírozhatók az ismertség elősegítése érdekében.

Az ügyvédek és egyéb gyakorló jogászok közül, még mindig kritikus szemmel néznek a mediációra. A családokkal foglalkozó jogászok elsősorban tanácsadóként kellene részt venniük a házasság felbontásával, szülői felügyelettel, kapcsolattartással összefüggő folyamatokban. Ügyfeleiket elsősorban tanácsokkal kellene ellátniuk a válás dzsungelében. Ismerniük, és ajánlaniuk kell a mediáció lehetőségét, abban az esetben, ha a konszenzusra esélyt látnak. Minden szakember közös feladata az, hogy a mindennapi élettől, és a válási eseményektől fáradt embert támogassák abban, hogy működjön együtt vitapartnerével, egy újabb fárasztó, de talán sokkal eredményesebb mediációs eljárásban.

A válási esetek 90 %-ában a felek közül az egyik nem biztos abban, hogy el akar-e válni. (Lange, É.n.) Ennek az ambivalencia érzésnek a tisztázása nem a mediátor feladata, hanem pszichológusé, terapeutáé. A komplex segítségnyújtás egy jó alternatívája lehet a családi konfliktusok rendezésének. Olyan központok létrehozására lenne szükség, ahol a felek egy jogász, pszichológus/terapeuta végzettségű szakemberek mellett, egy képzett mediátorral is találkozhatnak problémáik megoldása érdekében. Ezek a központok, bíróságoktól, hatóságoktól, és gyermekvédelmi szolgáltatóktól függetlenül

---

¹⁴⁸<http://www.familyrelationships.gov.au/www/agd/familyreonline.nsf/Page/RWPC6212556A2289905CA2572990025B355#q3>

működhetnének, megalapozva ezáltal a felek bizalmát, és a mediáció széles körű elterjedését.

XI.5. Online vitarendezés (OVR),¹⁴⁹ elektronikus igazságszolgáltatás

Az információs és kommunikációs technológiák (a továbbiakban: IKT) mindennapi életünk részét képezik. Ez a tény a jogi szabályozást is érinti. Az internet széleskörű használata az Európai Unióban és azon kívül is elsősorban a kereskedelem vonatkozásában jelenik meg. Az első európai uniós IKT szabályozások is ezen a területen jelentek meg. A kereskedelmen belül Európai Unió hagyományosan igen fontosnak tekintette a fogyasztóvédelem erősítését, mint az egységes belső piac bővítésének egyik zálogát. Ugyanez a szemlélet az e-Europe programokban is megmutatkozik, ahol kiemelt jelentőséggel szerepel a fogyasztóvédelem kérdése. Fontos szempontként szerepelt egy olyan környezet megteremtése, amely az információs társadalmi szolgáltatások felhasználóiban bizalmat gerjeszt, így bővíti a szolgáltatások igénybevevőinek körét, és ezzel mintegy spirális kölcsönhatást beindítva az elérhető szolgáltatások területén is. Az Információs Társadalom Bizottság sajátos kezdeményezése a Dr. eCommerce. A sajátos szolgáltatás célja a fogyasztók tájékoztatása, a felvilágosítás. A hozzá intézett kérdéseket megválaszolja, és a kérdéseket (az azokat feltevő személy azonosítása nélkül), valamint a válaszokat nyilvánosan megjelenti. Dr. eCommerce 1999. óta működik. Az EEJ-NET (European Extra Judicial Network) szolgáltatásai már jóval túlmutatnak a felvilágosításon és tanácsadáson. Ez a szervezet már nem csak a fogyasztók, hanem a felhasználók szélesebb köre érdekében tevékenykedik, és egyfajta adatbázisaként szolgál az elérhető gyors, bíróságon kívüli (alternatív) vitarendezési megoldásoknak. (Mayer, É.n.)

Az információs technológiák szabályozása azonban nem csak a kereskedelemben, hanem az igazságszolgáltatásban is jelentős fejlődés előtt áll az Európai Unióban, így hazánkban is. Az e-igazságszolgáltatást olyan megközelítésként lehetne meghatározni, amely IKT alkalmazásával javítja a polgárok igazságszolgáltatáshoz való jogának érvényesülését és a jogi eljárások hatékonyságát; ez utóbbi alatt értünk minden olyan tevékenységet, amely valamely *jogvita rendezésére* vagy valamely viselkedés büntetőjogi megtorlására irányul. Az e-igazságszolgáltatás fejlesztése a jogrendszerek korszerűsítésének kulcsfontosságú eleme, a Bizottság pedig már régóta ösztönzi az IKT felhasználását az igazságügyi együttműködés előmozdítására. Az olyan tevékenységek,

---

¹⁴⁹ Az angol nyelvű szakirodalom az Online Dispute Resolution (ODR) kifejezést használja

mint például a választottbírósi eljárás vagy az alternatív vitarendezés mechanizmusai esetleg az e-igazságszolgáltatás hatálya alá kerülhetnek, még akkor is, ha nem igazságszolgáltatási szervek bonyolítják őket. A Bizottság véleménye szerint, az e-igazságszolgáltatás elsődleges célja egész Európában a polgárok javára fokozni az igazságszolgáltatás hatékonyságát. Ennek érdekében a 2008-2013 évek közötti időszakra az Európai Unió a következő lépések megvalósítását tűzte ki célul. Európai e-igazságszolgáltatási honlap létrehozása a polgárok és vállalkozások igazságszolgáltatáshoz való joga érvényesülésének megkönnyítésére Európában, az e-igazságszolgáltatás a hatékonyabb igazságügyi együttműködés érdekében. Ezen belül, a bűnügyi nyilvántartások összekapcsolása projektjének továbbvitele, az információk biztonságos cseréjére szolgáló hálózat megteremtése az igazságügyi hatóságok közötti információcsere terén, valamint videokonferenciák tartásának elősegítése és a fordításhoz nyújtott segítség biztosítása.¹⁵⁰

A Bizottságnak biztosítania kell a megfelelő eszközöket annak érdekében, hogy a polgári jog területén a jövőben minden jogszabály úgy készüljön el, hogy azt on-line alkalmazásokon keresztül is lehessen használni. A Bizottságnak meg kell vizsgálnia a polgári jog területén létező valamennyi jogszabályt, és a szükséges módosításokra vonatkozó javaslatokat kell tennie, hogy a hatályos jogszabályok megfeleljenek az e-igazságszolgáltatás által támasztott követelményeknek. A Bizottság feladata, hogy e tekintetben mielőbb megvizsgálja elsősorban az európai kis értékű követelésekre vonatkozó eljárást, az európai végrehajtható okiratot és az alternatív vitarendezést, hogy lehetővé tegye a polgárok és a gazdasági szervezetek számára az ezekhez való közvetlen on-line hozzáférést. A cél az egyszerűbb, olcsóbb és gyorsabb polgári eljárások biztosítása a határon átnyúló esetekben. A jogi adatbázisokhoz, elektronikus jogorvoslatokhoz (kis értékű követelések, fizetési meghagyás), on-line alternatív vitarendezési rendszerekhez, valamint az ombudsmani hivatalokhoz való hozzáféréseken kívül olyan intelligens rendszereket is magában kell foglalnia, amelyek segítik a polgárokat, hogy megtalálják a jogi problémák kezelésének módját. E rendszereknek útmutatást kell adniuk a polgárok számára a tekintetben, hogy hogyan találhatnak olyan jogászt egy másik tagállamban, aki beszéli a nyelvüket. Tájékoztatni kell a polgárokat arról, hogy milyen jogsegélyt kaphatnak, illetve van-e lehetőség jogsegélyre. A tájékoztatásnak ki kell terjednie arra, hogyan állapíthatják meg, milyen lépéseket kell tenniük ahhoz, hogy a különböző

---

¹⁵⁰ COM(2008)329 A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és Az Európai Gazdasági Szociális Bizottságnak – Úton az európai e-igazságügyi stratégia felé

tagállamokban bizonyos hivatalos ügyeket elintézzenek. Képeseknek kell lenniük arról is tanácsot adni, milyen jellegű problémáról van szó, hogyan kell eljárni stb. Ahol lehetséges, e-mailben ingyenes kezdeti jogi tanácsadást kell biztosítani a nemzeti szakmai szervek segítségével és felügyeletével. Minden tagállamban hozzáférhetővé kell tenni, ha más nem, legalább a jogászok, jegyzők, bírósági végrehajtók és kézbesítők, könyvvizsgálók, okleveles nemzeti szakértők, jogi fordítók és tolmácsok címjegyzékét az illetékes szakmai szervek honlapjára való hivatkozással együtt. Könnyen elérhetőeknek kell lenniük az egyes tagállamok jogrendszerét érthetően bemutató útmutatóknak is.¹⁵¹

A hazai jogalkotás is igyekszik megfelelni a világ és az Európai Unió kihívásainak, ajánlásainak. A Kvt. a közvetítői eljárással kapcsolatban több helyen is kimondja a felek személyes megjelenési kötelezettségét (például az első közvetítői megbeszélés vagy a közvetítői megállapodás aláírásával kapcsolatban). Az e-igazságszolgáltatás témakörében alakított munkacsoport megállapításai ugyanakkor lehetőséget kívánnak adni arra, hogy a közvetítői eljárást a felek videokonferencia alkalmazásával is lefolytathassák (ún. online mediáció). Ennek megfelelően a Kvt. szabályai kiegészítésre kerülnek azzal, hogy a közvetítő felkérése történhet elektronikus levélben is, és a személyes megjelenés követelménye – értelemszerűen – a videokonferencia alkalmazásakor nem érvényesül. A Kvt. módosuló szabályai emellett nem zárják ki azt, hogy a felek a közvetítés eredményeként született megállapodásukat elektronikus aláírással lássák el.¹⁵²

Az online mediáció hazánkban még meglehetősen ismeretlen fogalom, de az angolszász jogrendszerekben, elsősorban az USA-ban, már bevett gyakorlatnak számít. Az online vitarendezési eljárás hasonlóképpen zajlik a személyes jelenlétet igénylő mediációs eljáráshoz, természetesen az elektronikus út specialitásait figyelembe véve.

Az ügyet indító fél kiválaszt egy mediátort az elektronikus nyilvántartásból. A rendszer a másik félnek egy e-mailt küld, felkéri, hogy vitás ügyüket ilyen formában rendezzék. Amennyiben a másik fél is csatlakozni kíván az ügghöz, a mediátorral megállapodást kötnek az eljárás lebonyolítására. A mediátor áttekinti az ügyet, és küld egy e-mail a feleknek, az eljárás fajtájáról és a felmerülő díjakról, kiadásokról. A kezdeményező fél bemutatja az ügyet, feltölti, a beszkenelt dokumentumokat. Miután ezzel elkészült a rendszer elküldi a másik félnek. A másik fél ehhez hozzáteheti azt,

---

¹⁵¹ Az Európai Parlament 2008. december 18-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az e-igazságszolgáltatásról (2008/2125(INI))

¹⁵² IRM/IKSZFO/7/2009. Előterjesztés az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvény tervezetéről 2009. március 4. 50.§, 51. §

ahogyan ő látja a vitás problémát. Mindkét fél bemutathatja tehát az adott problémát. Miután a felek teljes mértékben bemutatták, felvázolták a problémát a mediátor egy üzeneten keresztül javasolja a feleknek, hogy vizsgálják meg egymás előterjesztéseit, bizonyítékait és javasoljanak megoldást. A felek végső megoldásra irányuló javaslatait a rendszer továbbítja a feleknek. A legtöbb ügy ezen az úton kevesebb, mint harminc nap alatt megoldódhat, de előfordul hét nap, vagy az egy óra alatt megoldott ügy is.¹⁵³

A felek az online vitarendezés több fajtája közül választhatnak. Itt is megtaláljuk a már említett AVR eljárások elektronikus formáit. Ezeken belül a felek választhatnak a hagyományos e-mail, az azonnali üzenetküldés, a chat, és a video konferencia között is. A költségek a választott eljárási formától és az időtartamtól függenek.

Az online vitarendezésnek a többi alternatív konfliktusmegoldáshoz hasonlóan van előnye és hátránya is. **Előnyei** között említhető a **költségtakarékosság** és a **kényelem**. Az OVR a peres eljáráshoz és a hagyományos közvetítéshez képest is költségkímélőbb. Az interneten keresztül folyó vitarendezés lehet az egyik legoptimálisabb megoldás azokban a vitákban, amikor a felek nem engedhetik meg maguknak a hosszú, fárasztó utazásokat, akár belföldi, akár külföldi vonatkozású ügyek vonatkozásában. A hagyományos mediációval szemben ezekben az esetekben a szükséges dokumentumok szállításáról sem kell gondoskodniuk a feleknek, így a vita **gyorsabban** rendezhető. Ebben a közvetítési formában a legtöbb alkalommal nincs szükség ügyvédi költségek megfinanszírozására sem. Az internetes konfliktusrendezés során a távolsági telefonhívások, telekonferenciák költségei is megmaradhatnak a feleknél. Az OVR kommunikációjában jelenlévő **aszinkronitás** szintén jelenthet előnyt. A feleknek a másik fél megnyilvánulásaira adott válasz nem elsődleges reakció lesz, hanem a jobban átgondolt reagálásra ad lehetőséget. A hagyományos közvetítésben megnyilvánuló első válaszreakciók ugyanis sok esetben nem adekvátak, túl indulatosak lehetnek, ezáltal a megoldás létrejöttét akadályozhatják. Szintén az aszinkronitás előnye lehet, hogy a fél válaszait előre megfogalmazhatja, de később küldheti el, ezzel lehetősége van arra, hogy a végleges döntés előtt konzultáljon szakértőkkel az adott ügy vonatkozásában. A mediáció szakaszai, lépései lerövidülhetnek ebben az eljárási metódusban, mivel a feleknek nem kell tétlenül ülniük a másik választ várva. Előnyként jelölhető meg az is, hogy az online vitarendezési eljárások az év bármely szakában, annak bármely napján elérhetőek, nem kell a várakozással is időt vesztegetni, az azonnal tárgyalható, rendezhető. Ez természetesen különösen igaz a teljesen automatizált

---

¹⁵³ <http://www.virtualcourthouse.com/rules.asp>

OVR vonatkozásában. Az alternatív vitarendezés előnyei természetesen az OVR-ban is érvényesülnek. (Goodmann, 2003.)

Az internet alapú vitarendezések **hátrányai** között említhető az, hogy az internetes közeg nem lehet tükörképe a valós világnak. Az elektronikus kommunikáció sok esetben nem helyettesítheti a személyes találkozásokat. A közvetítés gyakorlatának reprodukciója is nehezen megy az internetes közegben. Ez a probléma talán még videokonferencia jellegű közvetítés esetén küszöbölhető ki a legjobban, hiszen ebben az esetben a felek egymás nonverbális megnyilvánulásait is nyomon követhetik, a személyes jelenléthez hasonlóan. A teljesen automatizált OVR, csak akkor alkalmazható hatékonyan, ha a felek csak egyetlen vitás kérdésben nem tudnak megegyezni. Ezekben az esetekben is elsősorban materiális kérdésekben lehet sikeres az OVR. Ennek során a felek az ún. „vaklicit”¹⁵⁴ útján rendezhetik egymással szemben fennálló követeléseiket. A **vita** lehetőségének ilyen számú **korlátozása** tehát hátrány lehet. Általános az egyetértés abban, hogy a közvetítés akkor a leghatékonyabb, ha a felek fizikailag is jelen vannak a közvetítő előtt. Az eljárás hatékonyabb, ha a felek szabadon tárgyalhatnak egymással. Érzelmek kifejezése, azok megértése is nehezebb az online vitarendezésben. A személyes légkör megteremtése, és a bizalom kiépítése is nehezebb lehet ily módon. Mivel az érzelmek nehezebben kifejezhetők, az ilyen eljárás dinamikája is elmarad a hagyományos közvetítéstől. Az érzelmek, a személyes érdekek szóbeli kifejezése szóbeli kommunikációval, jóval hatékonyabb, mint írásban. Ha a felek nehezen értik meg a másik érzelmeit, jóval kevésbé lesznek rugalmasak a kompromisszum terén is. Az eljárás során hiányzó személyes kapcsolat hozzájárulhat ahhoz is, hogy a felek az eljárás után sem érintkeznek, kommunikálnak egymással. Együttműködésük a későbbiek során kevésbé lesz optimális. A személyes jelenlét hiánya a mediátor munkáját is megnehezíti, hiszen a nonverbális jelek hiánya miatt a felek viselkedését sem tudja kontrollálni, így az eljárás menetét kevésbé tudja befolyásolni. Szakmai tudását, humorát is nehezebben tudja alkalmazni a felek feszültségének feloldására. Az internetes hozzáférés lehetősége szintén hátrányként jelentkezhet. Ez főleg azoknak okozhat problémát, akik egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan rendelkeznek folyamatos internet hozzáférési lehetőséggel. Azoknak, akiknek az írásbeli kommunikáció nehézséget okoz, szintén hátrányban vannak e téren. Az interneten folyó eszmecsere hátránya lehet a bizalommal való visszaélés kérdése is. Bármelyik félnek lehetősége van ugyanis arra, hogy vitapartnerével folytatott

---

¹⁵⁴ L. erről Bonnet et.al (2002.) és Levin (É.n.)

kommunikációját annak beleegyezése nélkül kinyomtassa, vagy egyéb úton terjessze, nyilvánosságra hozza. Ez akadályozhatja a nyílt és őszinte elektronikus kommunikációt. (Goodmann, 2003.) Ez természetesen a megfelelő jogi szabályozással megoldható lenne.

A jogi szabályozásnak azonban nem csak erre a kérdésre kell választ adnia. Szabályozni kell az elektronikus aláírások körét, az elektronikus alapú kommunikáció védelmét, az így keletkezett, és tárolt adatok biztonságát, és az online vitarendezés személyi, tárgyi, eljárás és anyagi jogi feltételeit, valamint a határokon átnyúló közvetítés szabályait is. (Bonnet, 2002.)

A nemzetközi joggyakorlat az OVR-t a kereskedelmi viszonyokra kezdte el alkalmazni, de már számos más területen is folynak ilyen fajta eljárások. Házassággal kapcsolatos viták esetében az OVR alkalmas lehet azokban a szituációkban, mikor a felek között a helyzet olyan mértékben elmérgesedett, hogy nem hajlandóak egymással személyesen találkozni, de a bírósági, hatósági konfliktusrendezést szeretnék elkerülni. A hagyományos mediációs eljárások különtárgyalásait, kaukusz üléseit lehetne ilyen módon helyettesíteni. Alkalmazhatónak tartom abban az esetben is e vitarendezési lehetőséget, ha a felek között a távolság olyan mértékű, hogy az egyébként kompromisszumra kész felek között a vitarendezés emiatt nem lenne megvalósítható AVR útján.

Sokan arctalannak és személytelennek tartják az OVR, de a mai korban kikerülhetetlen lehet a viták megoldásában. A különböző jogrendszerekben egyre gyakoribb a szabályozás erre vonatkozóan, és már hazai bevezetése is megkezdődött. Fontos szempont lehet ennek szabályozása során, hogy az internet alapú vitarendezés illeszkedjen a polgárok személyes igényeihez és az alkalmazott technológiához egyaránt, hogy hatékonyan szolgálhassa a viták békés rendezését. (Stern, É.n.)

XII. ÖSSZEGZÉS, ÚJ EREDMÉNYEK

Dolgozatomban a szervezetekben jelentkező konfliktusok alternatív megoldási lehetőségeit, illetve annak egy speciális megoldási módját, a közvetítést vizsgáltam. A disszertációban a szervezetek típusait, a szervezeti kultúrát és a szervezeti konfliktusokat vizsgáltam. Bemutattam, hogy a szervezetek életében előforduló problémákból hogyan következhet a kisebb szervezetek, rendszerek életében is konfliktus. Dolgozatom felépítését elsősorban a konfliktusok elemzésére és a családi konfliktusok megoldására is használható mediációra fókuszáltam. Vizsgálatom során bemutattam azokat a tényezőket, melyek a házasság felbontása során különböző mélységű konfliktusokat generálnak, mind a (volt) házastársak, mind azok hozzátartozói között. Kiemelten foglalkoztam a válási procedúrával, ehhez kötődően a házasságban született gyermek érzelmi terheltségével, illetve a házasság felbontását követő, szülő-gyermek kapcsolattartás problematikájával. Különösen fontosnak tartom ezt, mivel a válással járó érzelmi megnyilvánulások a gyermek későbbi fejlődésére különösen nagy hatással lehetnek. Igyekeztem rávilágítani arra, hogy a válás során, illetve a válás utáni gyermekekkel összefüggő kapcsolattartási kérdésekben a bírósági, illetve gyámhivatali eljárásban lényegesen több problémával találkozhatnak a felek, mint ha egyezséggel oldanak meg a közöttük fennálló konfliktust.

A közvetítés könnyebb megértése céljából bemutattam a házasság felbontásának jogi útját. A mediáció előnyeinek hangsúlyozása érdekében összevettem azt a peres eljárás folyamatával.

A közvetítői eljárás az alternatív konfliktusmegoldási metódusok körébe tartozik. A mediáció fogalmának eddigi meghatározásait túl szűkkörűnek éreztem ezért egy új fogalom meghatározásra tettem kísérletet. Véleményem szerint, a **mediáció** (közvetítés), *egy olyan összetett jogi-pszichológiai, formai kötöttségektől mentes folyamat, melyben a felek egy – általuk közösen kiválasztott – semleges, pártatlan, harmadik személy (mediátor) segítségével, a közöttük fennálló konfliktus peren kívüli megoldására törekednek. A mediáció folyamán a felekben olyan pszichikai folyamatok indulnak el, játszódnak le, melyek révén problémakezelésük, önértékelésük, toleranciájuk részben, vagy teljes egészében pozitív irányba tolódik és az eljárás végén akár, - de nem szükségszerű feltételként, - a felek mindegyikének megfelelő megállapodás (konszenzus) jöhet létre.*

Bemutattam a mediációs eljárás folyamatának lépéseit szemlélítve ezzel azt, hogy az eljárás mennyivel rugalmasabb, kötetlenebb a peres eljárásnál. A közvetítői eljárás folyamata során nincsenek olyan formai kötöttségek, melyekhez mindenképpen

ragaszkodniuk kell a feleknek. A közvetítő nem dönthet a felek helyett, nem javasolhat megoldási módozatokat sem részükre. A peres eljárással szemben azonban, - különösen a transzformatív mediációban - itt a felek érzelmei is kifejezésre juthatnak, bizonyos keretek között.

A családi közvetítés a mediáció speciális szakterületét képezi. A családi mediáció specialitása sok tényezőtől adódik. Ezek elsősorban a következők. Ez az eljárás a résztvevő felek, - elsősorban a gyermek - létét befolyásolja. Ennek következtében a mediátor érzelmi bevonódása nagyobb, fokozottan ügyelnie kell arra, hogy az eljárás során a semlegességét végig fenn tudja tartani. A felek, - elsősorban az együtt töltött időtartam függvényében - jobban ismerik egymást, mint más perszonális kapcsolatokban. Ez a szoros korábbi kötődés sok esetben a türelmes meghallgatás gátja lehet, a felek a házasságban kialakult „játsszáikat” játsszák tovább a mediáció során is. A másik fél személyiségének ismerete sok esetben a bosszantás eszköztárát gazdagíthatja. Nem csak a jól működő családi kapcsolatok jellemzője a magas érzelmi potenciál. A felbomló házasságokban elsősorban a negatív érzelmek túlzott dominanciája jellemző a felek megnyilvánulásaira. A mediátor feladata a vita, illetve annak megoldásának kognitív szintre terelése, de bizonyos szintig lehetőséget kell, hogy adjon a feleknek érzelmeik kifejezésére is. Ez természetesen nehéz feladat és a mediátornak segíteni kell a feleket abban, hogy érzelmeiket ne a másikat dehonesztáló módon fogalmazzák meg. Az érzelmek kifejezésének elsősorban a felekben zajló jelenlegi folyamatok megnevezésére kell korlátozódnia, a jövőre orientálódva. A múltbeli sérelmek felszínre hozása ugyanis nem a mediáció, hanem a terápia feladata. Ebben az eljárásban nincs helye a múltban elkövetett cselekmények alapos feldolgozásának. Probléma sokrétősége miatt a családi mediációban a közvetítőnek különös figyelmet kell szentelnie annak, hogy a felek a lényegről beszéljenek, hiszen a mediáció egyik előnye, a gyorsaság, ellenkező esetben nehezen érvényesülhet.

A családi mediáció egyik fontos kérdése a házasságból született gyermek, illetve annak részvétele az eljárás folyamatában. A jogi szabályozás lehetőséget ad a gyermek eljárásban való részvételére, azonban fontosnak tartom azt, hogy az milyen körülmények között történik meg. A mediátornak feltétlenül a gyermek mindenekfelett álló érdekét kell szem előtt tartania az eljárásban. Ennek során azonban egyik szülő mellé sem állhat, annak véleményét képviselve. A közvetítőnek megfelelő pszichológia felkészültséggel, tapasztalattal kell rendelkeznie azért, hogy eldönthesse, alkalmas-e a szituáció, illetve a gyermek arra, hogy az eljárásban aktívan részt vegyen. A gyermek

tehát, bevonható ugyan a közvetítői eljárásba, de csak alapos és kellő körültekintés mellett. Nem mindenesetben, és főleg nem minden áron!

A mediátori tevékenységet, - és ezen belül a családi mediációt - önálló szakmának, elsősorban hivatásnak tekintem. Ennek érdekében fontosnak tartom jogi keretek között is tisztázni a szakma határait, kompetencia területeit. A jelenlegi szabályozás alapján az esetleges igénybe vevői kör nem tudja jól körül határolni azt, hogy mit nyújt számára ez az új lehetőség. Fontosnak tartom az önálló, elkülönülő képzést, a megfelelő szakmai szervezetek felállítást, a meglévők bővítését. Az engedélyhez kötöttség, az esetleges felelősségbiztosítás bevezetése, a mediátori szakterületek szétválasztása szintén az önálló szakmaiságot segíthetik elő.

A mediációs eljárásban, - a felek által közösen – meghozott megállapodás végrehajthatósága olyan kérdés, mely az eljárásban való részvétel szándékát jelentősen befolyásolhatja. A jelenlegi jogi szabályozás szerint a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás nem közvetlenül végrehajtható. Ha a felek bármelyike az abban foglaltakat nem teljesíti, a másik fél nem tehet semmit annak érdekében, hogy annak tartalmát érvényesítse. Egy lehetősége van, ha - vélt, vagy valós - igazát érvényesíteni szeretné, bírósághoz kell fordulnia. Ebben az esetben azonban a mediációs eljárást csak egy felesleges, újabb költségeket okozó procedúrának tekintheti az abban résztvevő fél. Ha a mediátorok képzésük során megfelelő jogi ismereteket is elsajátítanak, lehetőségük lehetne arra, hogy a közvetítés végén megfogalmazott megállapodásnak jogi garanciát is adjanak, így az végrehajtható lenne. A jogász végzettséggel rendelkező mediátorok esetében ezt evidenciaként tartom, hiszen ők mindenképpen rendelkeznek a szükséges ismeretekkel. Ezzel elkerülhető lenne az egyezségnek a bíróság általi jóváhagyása.

A végrehajthatóság kérdésével szorosan összefügg az eljárásra kötelezhetőség kérdése. A jelenlegi jogi szabályozás nem teszi kötelezővé a közvetítői eljárás alkalmazását egyetlen esetben sem. A Ptk. tervezet módosítása sem tesz lényegi lépéseket ez irányban. Csak lehetőség szintjén jeleníti meg a mediációt, mint konfliktusrendezési alternatívát.

Véleményem szerint, a jogszabálynak arról kellene rendelkeznie, hogy a házastársakat a bíróság a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt — kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében - külön törvényben szabályozott közvetítői eljárás igénybevételére kötelezhesse, ha úgy látja, hogy közöttük egyezség létrejöttére esély mutatkozik. A közvetítői eljárás igénybe vételét, a *gyermekes házaspárok esetében* nem

eshetőleges jelleggel, hanem kötelező igénybe vételként tartom szükségesnek szabályozni. Ez utóbbi kijelentésem alapja az, hogy a házasság felbontását követően a feleknek a házasságból született közös kiskorú gyermekük érdekében egymással és a gyermekkel kapcsolatot kell tartaniuk. A kapcsolattartás problémáinak leggyakoribb gyökere a felek eltérő álláspontja. Ha közöttük mediáció segítségével közös megállapodás születne, ezeknek a problémáknak a jelentős része kiküszöbölhető lenne. A kötelező mediációt természetesen csak bizonyos feltételek fennállása esetén tartom alkalmazhatónak, bizonyos kizáró okok esetében viszont nem. Ilyen kizáró okok lehetnek például az ügy halaszthatatlan állapota. További kizáró ok lehetne többek között, ha a bíróság alapos okkal feltételezi, hogy családon belüli erőszak, vagy a gyermek veszélyhelyzete áll fenn; fennáll a felek közötti erőszak veszélye; veszélyeztetés vagy erőszak kockázata állhat fenn, amennyiben a bírósági végzés iránti kérelemmel késlekednének. Szintén nem lenne kötelező a mediációban a részvétel, ha a felek bármelyike – a nagy távolság, egészségi állapot miatt – akadályoztatva van.

A mediáció elterjedtségében a költségtényezők is szerepet játszhatnak a szükséges, reklám és lobby tevékenységek mellett. A kötelezővé tétellel párhuzamosan a díjak jogszabály által deklarált határok közé szorítását és az esetleges ingyenessé tételt is elképzelhetőnek tartom. Az állami segítségnyújtás keretén belül is elérhetővé kellene tenni a közvetítők személyét, de emellett a piaci szektort is erősíteni kellene. Az eljárási költségek viselése is áthárítható lehetne abban az esetben, ha a felek bármelyike felrúgva a mediációs megállapodást bírósághoz fordul.

A hipotéziseim részben beigazolódtak. Eszerint megállapítást nyert, hogy:

- H1: A szervezeti konfliktusok esetén a mediáció alkalmazása nagyobb előnyökkel járhat, mint a peres eljárás során történő vitarendezés.
- H2: A (családi) közvetítés speciális jellegéből következően a mediátornak speciális ismeretekkel kell rendelkeznie.
- H3: Az előző hipotézis beigazolásából következik, hogy a mediátoroknak speciális képzésre, és a mediátor szakma kompetencia határainak kialakítására van szükség.
- H4: Ez a hipotézis csak részben igazolódott be. A mediáció ugyanis, csak abban az esetben költségkímélőbb, mint a peres eljárások, amennyiben a közvetítői eljárás sikerrel zárult; tehát a felek megállapodást kötöttek. Amennyiben a felek közötti közvetítés sikertelen, úgy a mediáció költségei, és az ezt követő peres eljárás

költségei összeadódnak, így a közvetítói eljárás költségnövelő tényezőként szerepel.

Távoli jövőnek tűnik, de lehet, hogy hamarabb kerül alkalmazásra, mint sokan gondolnánk, az elektronikus közvetítés. Az online mediáció sikeresen leküzdheti a nagy földrajzi távolságokat, költségtakarékosabb és hatékonyabb lehet, mint a hagyományos mediáció. Hátránya lehet azonban az, hogy az egyébként is egyre jobban ritkuló interperszonális kapcsolatok gyengüléséhez vezethet.

A mediáció nem csodaszer, - nem szabad túlmisztifikálnunk, - de optimális megoldása lehet a konfliktusoknak, különösen a családi viszonyok vonatkozásában.

KIVONAT

Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a szervezetek gyakorlatában

A disszertáció témája egy olyan vitarendezési eljárás bemutatása, melynek hagyományai hazánkban meglehetősen közeli múltba tekintenek vissza. A közvetítői eljárás (mediáció), fogalma és alkalmazása sok esetben még a szakemberek számára is ismeretlen fogalom. A hazai szakirodalom elsősorban a nemzetközi irodalomra, annak adataira támaszkodik az eljárás ismertetése során. E tevékenység és az ehhez köthető hivatás még csak kialakulóban van hazánkban és jogi szabályozottsága is szűkkörű, kialakulatlan. A nemzetközi és az európai regionális szabályozás és gyakorlat azonban már olyan eljárási formaként tekint a közvetítésre, amellyel a konfliktus helyzetben lévő felek, - a peres eljárás egyik alternatívájaként – saját maguk oldhatják meg fennálló problémáikat.

A családi közvetítés egy speciális fajtája a mediációs eljárásoknak. Kuriózuma elsősorban abból adódik, hogy az eljárásban résztvevő felek emocionális megnyilvánulásai dominánsabb szerepet játszanak a mediációnak ebben a változatában. Ebből következik az, hogy a mediátornak speciális ismeretekkel kell rendelkeznie. A pszichológiai ismeretek mellett, a jogszabályi háttérrel is ismernie kell. Ennek biztosítása a megfelelő képzéssel érhető el.

A közvetítés, a jelenlegi magyar jogi szabályozás körülményei között, a peres eljárást kiegészítő módszerként játszhat szerepet. Az eljárásban azonban ennél jóval szélesebb körű lehetőségek rejlenek. A hazai, - közvetítést szabályozó – jogszabályi háttér nem megfelelően kidolgozott, nem biztosít számos olyan lehetőséget, mellyel a bíróságok terheltsége jelentősen csökkenthető lenne. Jogszabály módosításokkal lehetővé kell tenni azt, hogy a házasság felbontásához kötődő mediációs eljárás bizonyos esetekben akár a házasság bírósági úton történő felbontását is kiválthassa. Mindenképpen szükséges lenne ennek az eljárásnak a kötelezővé tétele, - akár a bírósági eljárás mellett, akár a helyett – olyan házasság felbontási esetekben, mikor a feleknek közös kiskorú gyermekük elhelyezéséről, illetve kapcsolattartásának szabályozásáról is dönteni kell.

A fentiek mellett, fontos kérdés a mediációs eljárásban meghozott megállapodás végrehajthatósága. E célt leghatékányabban akkor lehetne realizálni, ha a bíróság által történő jóváhagyás kikerülhető lenne, egy ügyvédi, közjegyzői, vagy mediátori ellenjegyzéssel.

A megállapodás létrehozásánál is fontosabb szempont lehet azonban az, hogy a közvetítői eljárás során a felek önbecsülése és a másik elfogadása pozitív irányban

változhat. Ez különösen fontos azokban az esetekben, ahol a későbbiekben a volt házastársaknak a kiskorú gyermek miatt együtt kell működniük.

A közvetítői eljárás egy olyan vitarendezési alternatíva lehet, mely a lehető legkisebb stresszt okozza az abban résztvevő feleknek, megőrizve azok emberi méltóságát, önbecsülését a további pozitív együttműködés reményében.

ABSTRACT

Possibilities of alternative dispute resolution in the practice of organizations

The topic of the dissertation is the presentation of a procedure of alternative dispute resolution, viz. mediation, the traditions of which reach back only to the recent past in Hungary. By demonstrating the problems and conflicts – primarily related to the dissolution of marriage – appearing in organizations, the author wishes to call attention to the disadvantages of actions at law. In doing so, he pays special attention to the conflicts and difficulties in connection with the minor children's residence. Presenting mediation, the author describes the history and kinds of the procedure, as well as its international and Hungarian legal regulation. The dissertation describes the family mediation procedure – including its process, advantages, disadvantages, cost factors and problems – in detail. The author calls attention to the defects of the regulation concerning family mediation, formulates proposals for changing them and recommends guidelines for future legislative and judicial practice.

MELLÉKLETEK

M1.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, L. Rita et. al.(2001): Pszichológia. Budapest: Osiris Kiadó
- Kiss Éva (2002): Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója. *Magyar Jog* (10) 598-603. p.
- Bagdy Emőke-Mirnic Zsuzsanna (É.n.): Professzionális felkészülés a pár és család megismerésére In.: *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata* Digitális tankönyv in.: <http://www.webcreator.hu/tankonyv/impresszum.html>
- Balogh Klára (2006): Kinek az igazsága? – A család mint rendszer és terápia *Családi jog* (2006. március) IV. (1) 18-24. p.
- Bándi Gyula (2000): A közvetítés (mediáció) jogi szabályozásának továbbfejlesztése *Jogtudományi Közöny* (2000. január) 11-19.p.
- Barcy Magdolna - Szamos Erzsébet (2002): „Mediare necesse est” Budapest: Animula Kiadó
- Barnes Gorell Gill (1984): Család, terápia és gondozás. Budapest: Animula Kiadó
- Baruch Bush, Robert A. (1996): What Do We Need a Mediator For: Mediation's Value-Added for Negotiators *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 1996. 12. (1) 1-36. p.
- Barzó Tímea (2000): A családjog és a polgári jogi kodifikáció *Magyar Jog* (5) 288.-292.p.
- Bauer Miklós (2005): Választottbíráskodás és mediáció. Kiköthet-e magyar fél külföldi székhelyű választottbírósgot? *Jogtudományi Közöny* (2005. december) 489.-501.p.
- Bálint János (szerk.) (2008.): Vidékfejlesztési menedzsment és marketing. Digitális tankönyv. Budapest: K.n.
- Bátory Zsófia (2005): Kérdések és kételyek. Kerekasztal-beszélgetés a mediációról. *Család, Gyermek, Ifjúság* XIV. (5) 34.-36. p.
- Benjamin, Robert (2007): Of War and Negotiation: Lessons From The Europeans (Part 1) <http://www.mediate.com/articles/benjamin34.cfm>
- Block D. Joel – Susan S. Bartell (2007): Szülői játszmák. Hogyan kíméljük meg gyermekünket a házastársi konfliktusoktól. Pécs: Direkt Kft. Alexandra Kiadója
- Bodnár Gabriella- Simon Péter (1998): A viselkedés pszichológiai alapjai. Eger: Líceum Kiadó
- Bognár Gábor – Telkes József (1986): A válás lélektana. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Boér Emőke (2003): A gyermekelhelyezés, gyermektartás és a gyermekkel való kapcsolattartás *Család, Gyermek, Ifjúság* IX. (5) 7.-11.p.

Bonnet V. et. al. (2002): Electronic communication issues related to online dispute resolution systems <http://www2002.org/CDROM/alternate/676/>

Buda Béla – Szilágyi Vilmos (1988): Párvalasztás. A partnerkapcsolatok pszichológiája. Budapest: Gondolat

Brávác Ottóné (2007): Családjogi tárgyú közösségi jogszabályok a magyar jogalkalmazásban *Magyar Jog* (12) 729.-735.p.

Calkins, M. Richards (2006): Caucus mediation- putting conciliation back into the process: the peacemaking approach to resolution, peace, and healing <http://www.calkinsmediation.com/Law%20Review%20Article.doc>

Campbell, Alan Dr. (É.n.): Family Dispute Resolution – Is a staged mediation model appropriate for every occasion [http://www.frssa.org.au/UserFiles/263,9,Implications for FDR practitioners](http://www.frssa.org.au/UserFiles/263,9,Implications%20for%20FDR%20practitioners)

Csányiné dr. Hajnal Erzsébet (2000): Néhány gondolat a családjogi perekről *Magyar Jog* (10) 623-624.p.

Cseh-Szombathy László (1979): Családszociológiai problémák és módszerek Budapest: Gondolat

Cseh-Szombathy László (1985): A házastársi konfliktusok szociológiája Budapest: Gondolat

Csepeli György (2001): A szervezkedő ember Budapest: Osiris Kiadó

Cseh-Szombathy László – Tóth Pál Péter (Szerk.) (2001): Népesedés és népességgpolitika Budapest: Századvég

Dallos R.-Procter H. (2001): A családi folyamatok interakcionális szemlélete 29-64. p. In.: Horváth-Szabó Katalin (szerk.): *Családpaszichológia I.* Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Darnall Douglas (1997): Three types of Oarental Alienators <http://www.parentalalienation.org/articles/types-alienators.html>

Ditges, Dr. Thomas (2005): Mediation und Rechtsstreit - ein Kosten- und Effizienzvergleich *IDR Journal of International Dispute Resolution* 2005. 74-85.p.

Epstein, Joe and Epstein, Susan (2006): Co-Mediation *The Colorado Lawyer* (June 2006) 35, (6) 21-23. p.

Eörsi Mátyás – Ábrahám Zita (2003): Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktus kezelés. Budapest: Minerva Kiadó

- Farkas József (1988): A választottbíráskodás szabályozása a polgári eljárásjog reformjának tükrében *Magyar Jog* (9)
- Farkas Péter (2006): A szeretet közössége. A családszociológia alapjai. Budapest: L'Harmattan Kiadó
- Fekete Emőke (2004): Az elektronikus választott bírósági eljárás jogi aspektusai *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny* (1) 51-58.p.
- Filó Erika - Dr. Katonáné dr. Pehr Erika (2006): Gyermeki jogok, gyermekvédelem. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó
- Ficzeréné Sirko Alexandra (1994): A gyermek jogai és a nemzetközi jog *Állam és Jogtudomány* (3-4) 315-332 pp.
- Forgács László (2004): A kapcsolattartási ügyek vizsgálata. Mi az oka a jogszabályok végrehajthatatlanságának? *Családi Jog* (2004. december) II. (4) 14.-17.p.
- Freeman R. Dorothy (1994): Házassági krízisek. A tanácsadás gyakorlata Budapest: Animula Egyesület
- Gábos András-Tóth István György (2000): A gyermekvállalás támogatásának gazdasági motívumai és hatásai. *Századvég* (19) 77.-115. p.
- Goodman W. Joseph (2003): The pros and cons of online dispute resolution: an assessment of cyber-mediation websites *Duke Law and Technology Review* 2003.02.18. <http://www.law.duke.edu/journals/dltr/articles/2003dltr0004.html>
- Grád András-Dr. Jánoskúti Gyöngyvér-Dr. Kőrös András (2007): Tévhitek kontra valóság – Mi az igazság a gyermekelhelyezések terén a statisztikai adatok fényében? *Családi Jog* (2007. március) V. (1) 17-20. p.
- Grád András-Dr. Jánoskúti Gyöngyvér-Dr. Kőrös András (2008): Tévhitek kontra valóság II.– Mi az igazság a gyermekelhelyezések terén a statisztikai adatok fényében? *Családi Jog* VI. (4) 8-15. p.
- Grád András (2005): Kapcsolattartás-egy jogintézmény anomáliái a gyakorló jogász szemével. Dr. Regász Mária gyámhatósági szakemberrel Dr. Grád András beszélget *Családi Jog* III. (2) 36.p.
- Gyengéné dr. Nagy Márta (2005): Mediáció és/vagy kapcsolatügyelet családjogi kérdésekben *Családi Jog* (2005. március) III. (1) 26.-30.p.
- Gyengéné dr. Nagy Márta (2006): Arany középút? – a váltott elhelyezés első tapasztalatai Franciaországban *Családi Jog* (2006. június) IV. (2) 33.-39.p.
- Gyengéné dr. Nagy Márta (2006): Mediálni vagy sem? – Alkalmazható-e a nemzetközi bírósági gyakorlat a hazai viszonyokra? *Családi Jog* (2007. december) V. (1) 11.-16.p.

Hajdú József – Rúzs Molnár Krisztina (2001): Az alternatív vitamegoldási rendszerek általános jellemzői különös tekintettel a munkaügyi vitákra in.: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggése i-* tanulmánykötet Miskolc: Novotni Alapítvány

Harcza István – Papp Gábor – Vukovich György (2006): Magyarország a társadalmi jelzőszámok tükrében. in: *Társadalmi riport 2006*, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 435–466. p.

Hassold, Robert W Jr (2007): Establishing a mediation practice: advice for lawyers *Dispute Resolution Journal* 2007 augusztus 1. <http://www.allbusiness.com/legal/labor-employment-law-alternative-dispute-resolution/8919479-1.html>

Haupt Egon (2003): A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján *Magyar Jog* (9) 546.-552.p.

Herczog Mária (Szerk.) (2002): Együtt vagy Külön. Maradjunk együtt vagy váljunk el? Budapest: KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.

Hernádi Miklós (1989): Válni veszélyes. Családbomlás Magyarországon. Háttér Lap- és Könyvkiadó Kft.

Hernádi Miklós (2001) Családi jogok az angolszász országokban. *Jogtudományi Közlöny* (2001. június) 265.-274. p.

Hudgins Nancy-Debra Synovec (2009/A.): Finding Your Divorce Mediator! <http://www.mediate.com/articles/HudginsNSynovecDbl20090302.cfm>

Hudgins Nancy-Debra Synovec (2009/B): Mediation steps <http://www.mediate.com/articles/HudginsNSynovecDbl20090223.cfm>

Hudgins Nancy-Debra Synovec (2008): When To Start Mediation <http://www.mediate.com/articles/HudginsNSynovecDbl20081110.cfm>

Hradil Stefan (1995): Die “Single-Gesellschaft”. München: C. H. Beck. ISSP 2002 Family and Changing Gender Roles III. ZA – 3880.

Járó Katalin (Szerk.) (1999): Játszmák nélkül. Tranzakcióanalízis a gyakorlatban Helikon Kiadó

Julesz Máté (2000): Mediáció Belgiumban *Magyar Jog* (3) 177.-178.p.

Kardos Ferenc (É.n.): Láthatási trükkök Magyarországon <http://www.kapcsolatalapitvany.hu/img/lathatasi-trukkok.doc>

Kardos Klára (2004): A gyermek-elhelyezési perek gyermekellenességéről. *Családi Jog* (2004. március) II. (1) 27.p.

Kasza Mónika (2006): Gyámhivatali tapasztalatok a szülő-gyermek kapcsolattartás körében. *Önkormányzat Hírlevél*. XII.(10-11)

Kádár Gabriella (2002): Az empátia és a családi kommunikáció rendszerelméletű megközelítése serdülőknél. In: Bugán Antal (szerk.): *A kapcsolati egyensúlyok szerepe az egészséges alkalmazkodásban*. Debrecen: Didakt 167-207. p.

Keller Tamás (2007): A modernizációs folyamat hatása az értékrendre *Szociológiai Szemle* (3-4.) 14-37. p.

Kengyel Miklós (2003): Magyar polgári eljárásjog. Budapest: Osiris Kiadó

Kengyel Miklós (2004): Magyar polgári eljárásjog. Budapest: Osiris Kiadó

Kerezsi Klára (1996): Gyermek, család, társadalom 25-56. p. In.: *Gyermek-Család-Társadalom*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület

Kiss Éva (2002): Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója *Magyar Jog* (10) 598.-603.p.

Kiss Éva (2004): Kapcsolattartás- a jogi szabályozás néhány ellentmondása a gyakorlat tükrében *Családi jog* (2004. szeptember) II. (3) 12-17. p.

Kollega Tarsoly István (szerk.) (2000.): Magyarország a XX. században. Szekszárd: Babits Kiadó

Kolosi Tamás (2001): Terhes babapiskóta. Budapest: Osiris zsebkönyvek

Kopp Mária (2003.): A stressz szerepe az egészségromlásban. Mikor káros a stressz? *Hippocrates* (2003 január-február) V. (1)

Kovács László (2003): Demográfiai helyzet és trendek Közép-Kelet-Európa néhány országában. *Társadalomkutatás* 21 (2) 225–240. p.

Krámer Veronika – Szotyori Nagy Viktória (2005): Variációk családi mediációra. *Család, Gyermek, Ifjúság* XIV. (5) 28.-33.p.

Kőrös András (2006): „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 7. rész: A szülői felügyelet III. fejezet *Családi Jog* (2006. december) IV. (4) 1.-9.p.

Kovach Kimberlee K. - Love Lela P. (1998): "Mapping Mediation: The Risks of Riskin's Grid," 3 *Harvard Negotiation Law Review* 71, 75 (1998).

Kosanovich N. Daniel (2000): Mediation: A Process for Success Outside the Courtroom 2000. december <http://www.mediation-and-arbitration.com/html/12-2000.html>

Könyves Béláné – Dr. Böcskeiné dr. Leicht Erika (2001): Gondolatok egy Pp. módosítás margójára *Magyar Jog* (9) 527.- 530.p.

Kurimay Tamás (É.n.): A család rendszerelméleti megközelítése in.: <http://www.magyarpaxromana.hu/kiadvanyok/csalad/kurimay.htm>

Kranzl-Nagl Renate – Makovec Mattia (2005): A gyermek hátrányos pozíciója. Amikor a szülők elválnak: a szülői különélés hatása a gyerekekre (III. rész) *Kapocs* (2005. október) IV. (5) 52.-55.p.

Lange, Catrin (É.n.): Familienmediation. Neue Formen der Konfliktlösung für Familien - <http://www.if-so.de/beratung/publikationen/Mediationsaufsatz-C-%20in-Buch-Familienwissenschaften.pdf>

Levin Diane J. (É.n.): Cybersettle Makes The Case For Resolving Disputes Online <http://www.mediate.com/articles/LevinDbl20080227B.cfm>

Lauster Peter (2001): A társkapcsolat krízisei. Budapest: Magyar Könyvklub

Lovas Zsuzsa – Herczog Mária (1999.): Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Budapest: Múzsák Kiadó

Magyar Törvénytár I. 1000-1526. (1899): Budapest: Franklin Társulat

Mayer Erika (É.n.): Új típusú fogyasztóvédelem a felhasználók érdekében <http://www.ittk.hu/web/docs/10eves/Mayercikk.pdf>

McClellan L. Jeffrey (2007-2008): Marrying Positive Psychology to Mediation: Using appreciative inquiry and solution – focused counseling to improve the process *Dispute Resolution Journal* (2007. november-2008. január) 1.-6.p.

Moore, Christopher W. (1996): The Mediation Process Practical Strategies for Resolving Conflict San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Nádházy Zsolt (2007): Alternatív vitafeloldás Európában – különös tekintettel a munkaügyi vitákra *Jogtudományi Közlöny* (2007 július-augusztus) 314.-322.p.

Nagy László-Kahler Frigyes (1995): Közvetítő (mediátor) felállításának szükségességéről az állampolgárok és a gyógyító intézmények (orvosok) közötti vitás kérdések peren kívüli megoldására *Magyar Jog* (4) 229.p.

Nemcsik Orsolya (2004): Mediáció, avagy közjegyzők „új” szerepben – közokirat szerkesztés és hagyatéki eljárás a közvetítés tükrében (4) <http://jesz.ajk.elte.hu/nemcsik20.html>

Neményi Mária-Takács Judit (2005): Változó család-változó politikák. *Szociológiai Szemle* (4) 3-35. p.

Novák István (2003): A polgári peres eljárásjogunk perceselexményeinek jogi természete – Kísérlet egy lehetséges „perceselexménytan” kereteinek felvázolására. *Magyar Jog* (9) 555.-559.p.

Novák István (2006): A polgári peres eljárás perceselexményei-tágabb szemléletben. Adalékok egy lehetséges polgári eljárásjogi ceselexménytan anyagához. *Magyar Jog* 2006. (1) 11-16.p.

O'Connor, Joseph - McDermott, Ian (1998): A rendszerelvű gondolkodás művészete Bioenergetic Kft. 238-246. p.

Petrik Ferenc (2000): Az új Polgári Törvénykönyvről *Magyar Jog* (3) 135.-147.p.

Pócza Róbert (2006): A polgári eljárást gyorsító szabályok érvényesülése a gyakorlatban *Magyar Jog* (3) 153.-161.p.

Pokol Béla (2002): A jog elkerülésének útjai. Mediáció, egyezségkötés *Jogelméleti Szemle* (1) <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol9.html>

Proksch R. (1993): Geschichte der Mediation. In: H. Krabbe (Hg.): Scheidung ohne Richter. Neue Lösungen für Familienkonflikte. Reinbek, 170-189. p.

Riskin, Leonard L. (1996). Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed, 1 *Harvard Negotiation Law Review*. (7), 23-24 p.

Reiderné Bánki Erika (2005): A kapcsolattartás néhány problematikus kérdése *Magyar Jog* (2005. január) 25.-37.p.

Romsics Ignác (2004): Rendszerváltás Magyarországon *Magyar Virtuális Enciklopédia* MTA 2003.-2004.
http://www.enc.hu/lenciklopedia/fogalmi/torttud_magy/rendszervalt.htm

Sáriné Dr. Simkó Ágnes (szerk.) (2006): A mediáció - A közvetítői tevékenység. Budapest: HVG-ORAC

Schmercz István (szerk.) (É.n.): A család, mint rendszer. Nyíregyházi Főiskola. Digitális tankönyv in.: <http://www.nyf.hu/virtual/keptar/pszichologia/schmercz/>

Schwab-Walter-Baumbach (1995): Schiedsgerichtsbarkeit. München: C.H. Verlag

Sebő József (2002): A tradíciók és a posztmodern szorításában – töredék a család jelenéről és jövőjéről. In.: Sztretkyó György (2002): Globalizáció és család. A családszociológia új kihívásai. Pécs: Comenius Bt. 27-37. p.

Sebestyén Balázs (2003): A méltányosság a családjogban *Családi Jog* (2003. december) I. (3-4.) 25.-31.p.

Sikes W. Ronald (2007): Mediation in Family Law
http://www.rsikes.com/Mediation_in_Family_Law%5B1%5D.doc

Soltész Judit (1999): Kommunikáció a tárgyalóban *Magyar Jog* 1999. (3) 235-237.p.

Somfai Balázs (2005): Bontás vagy közvetítés *Családi Jog* (2003. szeptember) I. (2) 1.-8.p.

Somfai Balázs (2005): A családból kiemelt gyermek kapcsolatai (1. rész) *Családi Jog* (2005. december) III. (4) 16.-21.p.

Sopovné dr. Bachmann Katalin (2003): Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében *Magyar Jog* (1) 30.-32.p.

Sopovné dr. Bachmann Katalin (2006): Gondolatok a peres egyezségről *Magyar Jog* (12) 732.-739.p.

Spéder Zsolt – Tóth Pál Péter (2000): Emberi viszonyok Budapest: Andorka Rudolf Budapest: Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó

Stern M. A. Gabriel (É.n.): Online Dispute Resolution: Using Technology While Putting People First http://www.oba.org/En/InfoTech/newsletter_en/v10n1.aspx

Spangler, Brad (2003): Caucus <http://www.beyondintractability.org/essay/caucus/>

Spéder Zsolt – Kapitány Balázs (2006): Szülővé válás az ezred-forduló után: a strukturális körülmények és a tudati tényezők szerepe az első gyermek vállalásakor in: *Társadalmi riport 2006*, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, 183–203. p.

Strasser Freddie-Randolph Paul (2005): Mediáció. A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai. Budapest: Nyitott Könyvműhely Kiadó

Stulberg, Joseph B. (1997): Facilitative versus evaluative mediator orientations piercing the „grid” lock Florida State University Law Review

Szászi Júlia (2007): Fülemlile perben kötelező *Népszabadság* 2007. szeptember 8.

Szeibert Orsolya (2003): Úton az Európai családjog felé *Családi Jog* (2003. december) I. (3-4.) 1.-8. p.

Szeibert Orsolya (2005): Az Európai Unió jogalkotás a családjog területén *Európai Jog* (6) 32.-40.p.

Szeibert Orsolya (2006): A szülő-gyermek jogviszony szabályozása Kínában, Indiában és Iránban, különös tekintettel a gyermekelhelyezés kérdésére *Családi Jog* (2006. június) IV. (2) 27.-32.p.

Székely Ilona (2008.): Családterápia és az élő rendszerek elmélete 34-38. p. In.: Feuer Mária (szerk.) *A családsegítés elmélete és gyakorlata*. Budapest: Akadémiai Kiadó

Szente Zoltán (2002): Az „alternatív eljárások” szabályozásának lehetőségei az új közigazgatási eljárási törvényben (I. rész) *Magyar Közigazgatás* (2002 február) LII. (2) 92-93. p.

Szilvási Léna (Szerk.) (1996): Gyermek – Család – Társadalom. Szociális munka gyermekes családokkal. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület

Szőke-Milinte Enikő (2006): Konfliktuskezelés és pedagógusmesterség Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

Sztretykó György (Szerk.) (2002): Globalizáció és család. A családszociológia új kihívásai. Pécs: Comenius Bt.

Takács Ildikó (2006): A munkahelyi szocializáció és a munkahelyi beilleszkedés pszichológiai tényezői. 296-315. p. In: Mészáros Aranka (szerk.): *A munkahely szociálpszichológiai jelenségvilága I.* Miskolc: Z-Press Kiadó Kft.

Tárkányi Ákos (2005): A család válsága – tévhitek és megoldások *Kapocs* (2005. október) IV. (5) 56.- 61.p.

Török Péter (2005): A házasság mint intézmény: Védjük, ne védjük? *Kapocs* (2005. április) IV. (2) 56.-64.p.

Tóth Olga (1997): Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/totholga97-2.html>

Varga Szabolcs (2004): Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a gyermekvédelem területén In.: Tudomány Napja 2003. konferencia előadások Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar Sopron. 109-123 p.

Varga Szabolcs (2005): A mediáció alkalmazási lehetőségei a gyámhivatali munka során (2005. dec.04.) In.: <http://szochalo.hu/hireink/article/104280/3218/>

Varga Szabolcs (2006): Globalizáció hatása a gyermekvédelemben in.: Doktoranduszok és fiatal kutatók konferenciája „Globalizáció, avagy a nemzetközi folyamatok hatása a magyar jogrendszerre” Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája. 45-54 p.

Varga Szabolcs (2006): A gyermeki jogok érvényesülése a mai magyar joggyakorlatban *Collega* (2-3) 175-180. p.

Varga Szabolcs (2007): Válási mediáció. *Collega* (1-2) 184-189.p.

Varga Szabolcs (2009): A családi közvetítés (mediáció) specifikumai és problémái. *Iurisprudentia et iuro publico. Jog- és Politikatudományi folyóirat.* III. (2) 74-107.p.

Watzke Ed (2006): A világok közötti egyensúly tánca transzgresszív mediációval. Budapest: Duna Palota és Kiadó

Winn Marie (1990): Gyerekek gyermekkor nélkül Budapest: Gondolat

Wopera Zsuzsa (2004): A házassági és a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyek új eljárási szabályai a bővülő Európai Unióban *Magyar Jog* (8) 486.-495.p.

Zack, Arnold (2000): Mediating Statutory Employment Claims: A New Role for the Alliance for Education in Dispute Resolution <http://www.law.harvard.edu/programs/lwp/Mediating%20Statutory%20Employment%20Claims%20Alliance%20zack%202000.pdf>

Zoltán Ödön (1993): Választottbíráskodásunk egyes kérdéseiről *Magyar Jog* (5) 277.-283.p.

Zuschlag Brendt – Thielke Wolfgang (2009): Mindennapjaink konfliktushelyzetei – Hogyan kezeljük a konfliktusokat munkahelyünkön és családjukban? Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt.

Jogforrások:

1924. szeptember 24-én a Népszövetség közgyűlése által elfogadott, 1924-es Genfi

Nyilatkozat

1948. december 10-én az ENSZ Közgyűlése által elfogadott határozat, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmányáról

1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

1953. évi III. törvény a Polgári perrendtartásról

1955. évi 34. törvényerejű rendelet az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 53. törvényerejű rendelet a tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában, New Yorkban, 1956. évi június hó 20. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

1978. évi IV. törvény Büntető Törvénykönyvről

1986. évi 14. törvényerejű rendelet a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés kihirdetéséről

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről

A Tanács határozata (2001. május 28.) az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben

A Tanács 44/2001/EK (2000. december 22.) rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

A 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről

2/2003. (III. 13.) IM rendelet a közvetítők igazolványáról

3/2003. (III. 13.) IM rendelet a közvetítői névjegyzék vezetéséről

Az Európa Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságokról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról COM(2005) 82 final

2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (84) 4. számú Ajánlása szülői felügyeletről szóló

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (91) 9. számú Ajánlása családjogi ügyekre vonatkozó szükségintézkedésekről

Az Európai Unió alapjogi chartája (2007/C 303/01)

A Tanács 2008/431/EK (2008. június 5.) határozata - Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (98)1 számú Ajánlás

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve

Legfelsőbb Bíróság 24. sz. Irányelvével módosított 17. sz. Irányelve

Internet:

<http://www.calkinsmediation.com>

<http://www.law.harvard.edu>

<http://www.tarki.hu>

<http://www.beyondintractability.org>

<http://www.rsikes.com>

<http://www.ittk.hu>

<http://www.kapcsolatalapitvany.hu>

www.matarka.hu

<http://www.mediate.com>

www.oszk.hu

<http://www.if-so.de>

<http://www.allbusiness.com>

<http://www.2002.org>

<http://www.lectlaw.com>

<http://www.adr.org>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation>

<http://portal.ksh.hu>

<http://mediacio.lap.hu>

<http://www.mediacio.hu/>

<http://jesz.ajk.elte.hu>

<http://www.szochalo.hu>

M2.

A házassággal, gyermekelhelyezéssel kapcsolatos nemzetközi-, Európai Uniói jogi szabályozás

A hazai jogforrások mellett számos nemzetközi és Európai uniói dokumentum rendelkezik a házassággal, annak felbontásával és az ezzel kapcsolatos gyermek elhelyezéssel illetve gyermeki jogokkal kapcsolatban.¹⁵⁵ Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik: A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.¹⁵⁶ Ez a rendelkezés ad tehát alapot arra, hogy a nemzetközi dokumentumokban foglalt szabályokat a Magyar Köztársaság területén is alkalmazni kell. Ez alapján tehát, a gyermekek jogairól és védelméről szóló nemzetközi szabályokat - a hazai jogszabályi keretek között - a magyar jogrendszer részévé kell(ene) tenni. Az értekezés terjedelme természetesen nem teszi lehetővé azt, hogy a gyermekek védelmével foglalkozó összes jogforrást megemlítsük, ezért csak a legjelentősebbekkel és számomra érdekesnek talált rendelkezésekkel foglalkozom.

A gyermekek helyzete, jogaik, illetve azok védelme rengeteg változáson ment át napjainkig. A XX. század elején ezek a jogok nem tértek el jelentősen a felnőttek, a nagykorúak jogaitól és elsősorban a belső jogforrásokban voltak fellelhetők. A nemzetközi együttműködés kérdése ebben az időben még csak az egy-egy állam határain túlterjeszkedő szabályozásban jelentkezett. Az első nemzetközi dokumentumok még csak a legalapvetőbb jogokat fogalmazták meg. Számos univerzális, nemzetközi dokumentum foglalkozott a XX. század elején az emberi, s mint ilyen, a gyermeki jogokkal is, de alapvetően a kiskorúak jogainak deklarálásával egyik sem.

Az 1924. szeptember 24-én a Népszövetség közgyűlése által elfogadott, 1924-es Genfi Nyilatkozat fogalmazta meg először a gyermekek védelmének általános igényét. Megemlíti, hogy az éhező gyermeket táplálni kell, a beteget gyógyítani, a szellemi fejlődésben elmaradottat támogatni, a züllés útján lévő új útra téríteni, az árva és elhagyott gyermekeket összegyűjteni és támogatni kell. A Népszövetség 1946-os feloszlásával elvesztette jogi alapját. (Ficzere, 1994.)

---

¹⁵⁵ A nemzetközi és Európai Uniói szabályozás bemutatása során nem foglalkozom az egyes Uniói tagállamok jogalkotásával. Arról lásd bővebben: <http://ec.europa.eu>

¹⁵⁶ 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya 7. § (1) bekezdés

1948. december 10-én az ENSZ Közgyűlése által elfogadott határozat, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. 25. Cikke elismeri a gyermekek különleges segítséghez és támogatáshoz való jogát is. Fontos feladatként említi a gyermekek szociális védelem szempontjából való teljes egyenlőségét. A Nyilatkozat – ugyan elfogadásakor nem rendelkezett jogi erővel – a gyermekek jogainak védelmére irányuló nemzetközi együttműködés irányát jelentősen meghatározta. (Ficzeréné, 1994.)

Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény (1955. évi 34. törvényerejű rendelet) Az egyezmény célja, hogy megakadályozza a bevándorló nők és gyermekek kiszolgáltatottságából adódó prostituálttá válást, különböző büntetőjogi szankciók bevezetésével. A migráció következtében felboruló, bonyolulttá váló családi kapcsolatok rendezését is feladatul tűzte ki az egyezmény.

A tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában, New Yorkban, 1956. évi június hó 20. napján kelt nemzetközi egyezmény (1957. évi 53. törvényerejű rendelet) Szintén a migráció tömegessé válásával megjelenő, a gyermekekkel és a családi kapcsolatokkal összefüggő olyan problémák megoldását hivatott segíteni, mint a kiskorú elhelyezése, tartása, láthatása stb., ha a szülők eltérő országban élnek.

Az 1961. október 18-án elfogadott Európai Szociális Karta (1999. évi C. törvény) 7. cikke beszél a gyermekek és fiatalok védelemhez való jogáról. A 16. cikk, illetve 17. cikk a családnak a szociális, jogi és gazdasági védelemhez, az anyák és gyermekek szociális, gazdasági védelemhez való jogáról rendelkezik.

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 8. törvényerejű rendelet) megfogalmazott néhány kifejezetten a gyermekek védelmét szolgáló rendelkezést, melyek elsősorban a büntető jog területén érintik a kiskorúak jogait.

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 9. törvényerejű rendelet) néhány cikkében szintén foglalkozik a gyermekek jogaival. A 10. cikkben a család egészségét, a várandós és kisgyermekes anyákat óvja. Ugyancsak ebben a részben szól a gyermekek és a fiatalok védelméről, a gazdasági és társadalmi kizsákmányolással szemben. A 12. cikkben a gyermekek egészséges fejlődéshez, 13. cikkében az oktatáshoz szabad iskolaválasztáshoz fűződő jogok kerülnek említésre.

A Gyermekes Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés (1986. évi 14. törvényerejű rendelet) az egyik olyan nemzetközi egyezmény, amely a szülő-gyermek kapcsolattartást biztosítja. Legfőbb célja, hogy a láthatás gyakorlására szolgáló jogot az egyes államok tiszteletben tartásák.

„21. cikk A láthatási jog tényleges gyakorlásának biztosítása vagy megszervezése iránt ugyanolyan módon intézhető kérelem a Szerződő Államok Központi Hatóságaihoz, mint a gyermek visszavitele iránt.

Az Egyezmény 7. Cikkében lefektetett együttműködési kötelezettség keretében a Központi Hatóságoknak elő kell mozdítaniuk a láthatási jog zavartalan gyakorlását és minden olyan feltételt meg kell teremteniük, amelytől e jog gyakorlása függ. A Központi Hatóságoknak lehetőség szerint minden akadályt el kell hárítaniuk e jog gyakorlása útjából.”

Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (ún.: EJEE) és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv (1993. évi XXXI. törvény) nem foglalkozik kifejezetten a gyermekek jogaival, ám az okmány által nyújtott védelem jogalanyiségükönél fogva őket is megilleti. Ezen Egyezmény 8. cikke ugyanis megfogalmazza mindenki jogát arra, hogy magán- és családi életét, lakását, levelezését tiszteletben tartásák. Az Egyezményben részes államok polgárai az Emberi Jogok Európai Bíróságánál (19. cikk) élhetnek panasszal, ha úgy érzik, hogy az Egyezményben biztosított jogaik sérelmet szenvednek. A Bírósághoz fordulás egyetlen igazi feltétele, hogy a panaszos köteles az összes hazai jogorvoslati lehetőség kimerítésére, mielőtt a nemzetközi fórumhoz fordulna. (35. cikk) A gyermeki jogok szempontjából e tény azért jelentős, mert az Egyezmény nem írja elő a hazai jog szerinti cselekvőképességet a panasz benyújtásának feltételeként. Így tehát a kiskorúak, akár törvényes képviselőjük engedélye nélkül is közvetlenül fordulhatnak az Emberi Jogok Európai Bíróságához.

A Gazdasági, Szociális, és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya New York 1966. (1976.évi 9. törvényerejű rendelet) Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, amely a társadalom természetes és alapvető egysége. Házasság csak a házasulandók szabad beleegyezése alapján köthető. Az anyának a gyermek születése előtt és után ésszerű időtartamra külön védelmet kell biztosítani. Különleges intézkedéseket kell tenni minden gyermek és fiatalok védelmére és segítésére, származásukra és az egyéb

körülményekre való tekintet nélkül. A gyermekeket és a fiatalokat védeni kell a gazdasági és társadalmi kizsákmányolással szemben. A törvény szerint büntetni kell a személyek olyan munkára történő alkalmazását, amely káros az erkölcsükre vagy egészségükre, életveszélyes vagy akadályozza rendes fejlődésüket. Az államok kötelesek azt a korhatárt megállapítani, melyen alul a fizetett gyermekmunka tilos és törvényileg büntetendő.

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (1991. évi LXIV. törvény) az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án New Yorkban fogadta el. Az egyezmény címe utal arra, hogy a dekrétum teljes szövege a gyermeki jogokkal foglalkozik, melyek közül itt csak egyet emelek ki. Az egyezmény 10. Cikkének második pontja mondja ki, hogy:

„Annak a gyermeknek, akinek szülei különböző államokban bírnak állandó lakóhellyel, joga van, kivételes körülményektől eltekintve, mindkét szülőjével rendszeresen személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani.”

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (84) 4. számú Ajánlása szülői felügyeletről szóló - (Az Ajánlást a Miniszteri Bizottság a miniszteri megbízottak 1984. február 28-án megtartott 367. ülésén fogadta el.)

A Miniszteri Bizottság ajánlja a tagországok kormányainak, hogy jogszabályaikat, ahol szükséges igazítsák az ennek az Ajánlásnak a Függelékében a szülői felügyelettel kapcsolatban lefektetett Alapelvekhez.

Az ajánlás szerint, a szülői felügyelet a kötelességek és felhatalmazások olyan együttesét jelenti, amelynek célja a gyermek erkölcsi és anyagi jólétének a biztosítása, különösen a gyermek személyének gondozása, a vele való személyes kapcsolat fenntartása a nevelésről eltartásról, jogi képviseléstől és vagyonának kezeléséről való gondoskodás révén.

Az illetékes hatóság által a szülői felügyelettel való felruházással kapcsolatban hozott bármely határozatnak, illetve annak a módnak, ahogy ezt a felügyeletet gyakorolják, elsődlegesen a gyermek érdekein kell alapulnia. Azonban a szülők közötti egyenlőséget szintén tiszteletben kell tartani, és semmiféle megkülönböztetést nem szabad tenni, különösen a nem, népfaj, bőrszín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb nézet, nemzeti vagy társadalmi származás, kisebbségi csoporthoz való tartozás, vagyoni, születési, illetve egyéb helyzet alapján.

A házasság felbontása vagy a szülők különélése esetén az eljárni felkért hatáskörrel bíró hatóságnak döntenie kell a szülői felügyelet gyakorlása tárgyában. Ennek megfelelően

bármilyen helyénvaló intézkedést hozhat, pl. megoszthatja a szülői felügyelet gyakorlását a két szülő között, illetve, ha a szülők beleegyeznek, kimondhatja, hogy a szülői felügyeletet közösen tartoznak gyakorolni. Határozata meghozatalánál a hatóságnak figyelembe kell vennie a szülők között létrejött megállapodást, ha a gyermek érdekeivel nem ellentétes.

Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (91) 9. számú Ajánlása családjogi ügyekre vonatkozó szükségintézkedésekről - (Az Ajánlást a Miniszteri Bizottság a miniszteri megbízottak 1991. szeptember 9-én megtartott 461. ülésén fogadta el.)

Az ajánlás alapján, a bíróságoknak és a családjogi ügyekkel foglalkozó, hatáskörrel bíró egyéb hatóságoknak megfelelő rendkívüli felhatalmazással és eszköztárral kell rendelkezniük ahhoz, hogy megvédjék a gyermeket és olyan más személyeket, akik különleges védelmet és segítséget igényelnek, és akiknek az érdekei súlyos veszélynek vannak kitéve.

Különleges védelemben kell részesíteni az olyan gyermeket, akinek jóléte elhanyagolás, illetve bármilyen más helytelen testi vagy szellemi bánásmód következtében súlyos veszélyben van, illetve jogellenesen vittek vagy vihetnek el az elhelyezésre jogosult személytől.

Egyszerű és gyors eljárásokat kell alkalmazni annak érdekében, hogy haladéktalanul lehessen határozatot hozni. Családjogi ügyekben nem engedhető meg, hogy nemzetközi körülmény fennállása késleltesse a határozat meghozatalát. E célból az államoknak biztosítaniuk kell, hogy egyszerű és gyors eljárások álljanak rendelkezésre.

Az Európai Unió alapjogi chartája (2007/C 303/01) 24. cikke értelmében a gyermekeknek joguk van a megfelelő védelemhez és gondoskodáshoz, a szabad véleménynyilvánításhoz, amely véleményt az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. A hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek fölött álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, kivéve, ha ez az érdekeivel ellentétes.

A Tanács 44/2001/EK (2000. december 22.) rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (ún. Brüsszel-I.R.)

A rendelet 1. cikke tárgyi hatálya alól kizárja a családjogi viszonyok nagy részét. A családjog területéről csak a tartási kötelezettséget érintő ügyek tartoznak a hatálya alá. A rendelet alapján csak olyan tartási határozatok elismerésére, végrehajtására van lehetőség,

amelyek meghozatalára a rendelet – az érintett tagállamok közötti – hatályba lépését követően került sor. Magyarország vonatkozásában a rendelet hatályba lépésének időpontja Uniós csatlakozásunk napja, 2004. május 1.

E rendelet hatálybalépését követően a rendelet által szabályozott kérdésekben nem kerülhetnek alkalmazásra a tagállamok egymás közötti viszonyaiban a közöttük fennálló kétoldalú nemzetközi szerződések. (Brávác, 2007.)

A Tanács határozata (2001. május 28.) az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben

A tagállamok polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésének javítása, egyszerűsítése és gyorsítása érdekében ki kell alakítani egy közösségi szintű együttműködési hálózat szerkezetét, a polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Igazságügyi Hálózatot.

Az Európa Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságokról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (ún. Brüsszel-II.R.)

A családjog két jelentős részét érintő eljárásokra terjed ki a rendelet hatálya. Egyrészt azokat a jogi eljárásokat foglalja magában, melyeknek tárgya a házassági kötelék megszüntetése bontás illetve érvénytelenítés útján, valamint a házastársak különválása (a házasság megszüntetése nélkül). Másrészt azon eljárásokat szabályozza, amelyek tárgya a gyermekkel szembeni szülői felelősség (annak megállapítása, gyakorlása, megszüntetése, átruházása). A láthatással kapcsolatban azon határozatokat, amelyeket az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban igazoltak e rendelet rendelkezéseivel összhangban, az összes többi tagállamban is el kell ismerni, és végre kell hajtani anélkül, hogy további eljárásra lenne szükség. (Brávác, 2007.)

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság: Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról és joghatóságról COM(2005) 82 final

A tagállamok nemzeti joga mindenesetre igen sokrétű, ami a házasság felbontására és a különválásra alkalmazott jogot, illetve a házasság érvénytelenítésének feltételeit és jogkövetkezményeit illeti; egy tagállam nem ismeri el a válást (Málta). A zöld könyv éppen e különbözőségek miatt nem javasolja a tagállamok anyagi jogának harmonizációját. Ehelyett a következő két irányt javasolja a jogalkotás számára abban az

esetben, ha a házasság felbontására vonatkozó ügyben nemzetközi (európai) összetevő is felmerül:

- a bírói hatáskör (az illetékes eljáró bíróság meghatározása, és határozatainak elismerése minden tagállamban)
- az illetékes bíróság által alkalmazandó jog meghatározása

A zöld könyv javaslata szerint, az áttétel lehetőségét csak egyszer kellene elfogadni, (a különböző joghatóságok közötti "pingpongozást" elkerülendő) és kellőképpen rövid határidőn belül kellene ítélni az ügyben sürgősségi eljárás) annak érdekében, hogy a halogatás ne vesse vissza az eljárást. A feleknek ugyanis joguk van a jogerős ítélethez ésszerű határidőn belül, a házasság peres úton történő felbontása esetén is.

Ami a nemzeti joghatóság által alkalmazandó jogot illeti, a joghatóság esettől függően vagy nemzeti szokásjogát, vagy a nemzetközi magánjog nemzeti szabályait alkalmazza. A zöld könyv nem tárgyalja a harmadik ország szabályai alkalmazásának kérdését (pl. házastársak személyhez kötött joga), mely pedig fontos akkor, ha az egyik házastárs, vagy mindkettő egy harmadik ország állampolgára, ami elég gyakori Európában.

Az Egészségügyi, Gazdasági és Szociális Bizottság (továbbiakban:EGSZB) helyesli a zöld könyvben ajánlott irányvonalakat, továbbá javasolja, hogy el kellene kerülni az adott ügynek egy harmadik ország bíróságához történő áttételét abban az esetben, ha az egyik házastárs európai állampolgár, mégpedig a házasságra vonatkozó jogtól függetlenül.

A házasság felbontásának elismerésén túlmenően a házasság érvénytelenítésének és a különválás elismerésének kérdését is vizsgálni kellene. A nemzeti jogok különböznek az érvénytelenítés feltételei és hatálya tekintetében. Másrészt, még ha a saját nemzeti joga nem is ismeri el a válást, saját területén az összes tagállam köteles elismerni nemcsak egy másik országban kimondott válás érvényességét, de annak jogi, vagyoni jogi, valamint a személyek jogállására vonatkozó következményeinek összességét is.

A hágai konvenció hatásköri kritériumai fontossági sorrendben a következők: a felperes szokásos tartózkodási helye ("lakhely" – a "common law" értelmében), vagy legalább egyéves folyamatos tartózkodás abban az országban, ahol a kérelmet a bírósághoz benyújtották, a házastársaknak a kérelem benyújtása előtti utolsó közös lakhelye, végül mindkét vagy legalább az egyik házastárs állampolgársága.

A Tanács 2008/431/EK (2008. június 5.) határozata - Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról

Az egyezmény az egyes tagállamoknak a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. évi Hágai Egyezménynek a Közösség érdekében történő megerősítésére vagy az ahhoz történő csatlakozásra, valamint egyes tagállamoknak a közösségi jog vonatkozó belső szabályozásának alkalmazására vonatkozó nyilatkozat tételére való felhatalmazásáról rendelkezik.

Egyezmény céljai a következők:

- annak meghatározása, hogy mely állam hatóságainak van joghatósága a gyermek személyének vagy vagyonának a védelmére irányuló intézkedések meghozatalára;
- annak a meghatározása, hogy ezeknek a hatóságoknak joghatóságuk gyakorlása során mely jogot kell alkalmazniuk;
- a szülői felelősségre alkalmazandó jog meghatározása;
- e védelmi intézkedések valamennyi szerződő államban való elismerésének és végrehajtásának a biztosítása;
- az ezen Egyezmény céljainak eléréséhez szükséges együttműködés kialakítása a szerződő államok hatóságai között.

Ezen Egyezmény alkalmazása során a "szülői felelősség" fogalma magában foglalja a szülői felügyeleti jogot, vagy más ehhez hasonló felügyeleti kapcsolatot, amely meghatározza a gyermek személyével és vagyonával kapcsolatban a szülők, gyámok vagy más törvényes képviselők jogait, lehetőségeit és felelősségét.

Az intézkedések különösen a következőkre vonatkozhatnak:

- a szülői felelősséggel való felruházás, annak gyakorlása, megszüntetése, korlátozása, valamint átruházása;
- felügyeleti jogok, ezen belül a gyermek személyének a gondozásához fűződő jogok és különösen a gyermek lakóhelyének meghatározására vonatkozó jog,

valamint a láthatási jogok, beleértve azt a jogot, hogy a gyermeket korlátozott időre a gyermek szokásos tartózkodási helyétől eltérő helyre vigyék;

- gyámság, gondnokság és hasonló intézmények;
- annak a személynek vagy szervnek a kijelölése és feladatai, amely felelős a gyermek személyéért vagy vagyonáért, képviseli vagy támogatja a gyermeket;
- a gyermek nevelőszülőknél való elhelyezése, intézményi gondoskodásba helyezése, kafala vagy hasonló intézmény által számára gondozás biztosítása;
- a gyermekért felelős személy által nyújtott gondozás hatóság általi felügyelete;
- a gyermek vagyonának kezelése, megőrzése és az azzal való rendelkezés.

Az Egyezmény nem alkalmazható:

- a szülő-gyermek kapcsolat megállapítására vagy vitatására;
- az örökbefogadásról szóló döntésekre, az örökbefogadást előkészítő intézkedésekre, az örökbefogadás érvénytelenítésére vagy visszavonására;
- a gyermek családi nevére és utóneveire;
- a nagykorúvá válásra;
- a tartási kötelezettségre;
- a célvagyonra (trust) és az öröklésre;
- a társadalombiztosításra;
- általános jellegű hatósági intézkedésekre oktatási és egészségügyi ügyekben;
- a gyermekek által elkövetett bűncselekmények következtében hozott intézkedésekre;
- a menedékjogról és a bevándorlásról hozott döntésekre.

M3.

A mediáció Európai Unió szabályozása

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól. Az irányelv szerint, igazságszolgáltatáshoz való jobb hozzáférés biztosításának célja, a bírósági és a bíróságon kívüli vitarendezési módszerekhez való hozzáférést egyaránt magában kell hogy foglalja. A közvetítés igénybevételének további támogatására és a közvetítést igénybe vevő felek számára támaszt nyújtó, kiszámítható jogi keret biztosítása érdekében szükség van különösen a polgári eljárás kulcsfontosságú szempontjaival foglalkozó keretjogszabályok bevezetésére. Ezen irányelv rendelkezései csak a határokon átnyúló vitákban történő közvetítésre alkalmazandók, azonban semmi nem akadályozza a tagállamokat abban, hogy ezeket a rendelkezéseket belföldi közvetítési eljárásokban is alkalmazzák. Ez az irányelv nem alkalmazandó a szerződéskötést megelőző tárgyalásokra, sem a bírósági jellegű eljárásokra, úgymint az egyes bírósági békéltetési rendszerek, fogyasztói panaszrendszerek, választott bíraskodás és szakértői határozat, illetve a vita rendezésére hivatalos – jogilag kötelező vagy nem kötelező érvényű – ajánlást kiadó személyek vagy testületek kezelésében lévő eljárások. Annak érdekében, hogy a feleket a közvetítés igénybevételére ösztönözzék, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az elévülési időszakra vonatkozó szabályaik ne akadályozzák meg a feleket abban, hogy bírósághoz vagy választott bírósághoz forduljanak, ha közvetítési kísérletük sikertelen.

Az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB számú kerethatározata a sértett büntetőeljárásbeli jogállásáról - amely az Európai Unióról szóló szerződés 34. cikke értelmében kötelező a tagállamokra az elérendő eredményt illetően, de a nemzeti hatóságokra bízva a forma és a módszerek megválasztását. Az ajánlás a 10. cikkében előírja a tagállamok számára, hogy a büntetőügyekben való közvetítést segítsék elő. Minden tagállamnak biztosítani kell azt is, hogy a sértett és az elkövető között az ilyen közvetítés útján elért megállapodást a büntetőeljárásban figyelembe lehessen venni. A bűncselekmények körének meghatározását a kerethatározat a nemzeti jogalkotóra bízva. A kerethatározat rendelkezéseit a tagállamoknak a belső jogukkal összhangban kell alkalmazniuk, vagyis a tagállamok kötelesek a belső joguknak megfelelő végrehajtási szabályok megalkotására, azonban a forma és a módszerek szabadon megválaszthatók.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (99) 19. számú ajánlása, a tagállamok számára **a büntető ügyekben alkalmazott mediáció** tárgyában elfogadott a büntetőeljárásban bevezeti az elkövető és a sértett közötti megállapodás és az így létrejött jóvátétel súlyának megfelelő elismerését. Az ajánlás a kerethatározatnál részletesebb javaslatokat tesz a közvetítői eljárás feltételeit, módszereit, a terhelttel és a sértettel való bánásmódot, jogait tekintve. Az ajánlás a mediációt akkor tartja alkalmazhatónak, ha a felek ahhoz szabad akaratukból hozzájárulnak. A felek bármikor visszavonhatják hozzájárulásukat. A mediáció alatt folytatott megbeszélés titkos, és később nem használható fel, kivéve, ha a felek hozzájárulásukat adják. Az ajánlás arra is javaslatot tesz, hogy a mediáció a büntető igazságszolgáltatási folyamat minden szakaszában elérhető legyen, valamint hogy a mediációs szolgáltatások a büntető igazságszolgáltatási rendszerben megfelelő autonómiával rendelkezzenek. További ajánlásként fogalmazta meg, hogy egy adott büntető ügynek a mediátorhoz utalása, valamint a mediáció kimenetének megítélése a büntető igazságszolgáltatási hatóságok kizárólagos hatáskörébe kell tartoznia. Mielőtt a felek hozzájárulnak a mediációhoz, teljes körűen tájékoztatni kell őket jogaikról, a folyamat jellegéről és az így meghozott döntés lehetséges kihatásairól.

M4.

Módosító javaslat 1.

X.Y.

Az Országgyűlés Elnöke részére

Helyben

Tisztelt Elnök Asszony!

A Házszabály 94. § (1) bekezdése és a 102.§ (1) bekezdése alapján **A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú** törvényjavaslathoz a következő

m ó d o s í t ó j a v a s a t o t

terjesztem elő:

A törvényjavaslat 3:23. §-a a következők szerint módosuljon:

„A házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt - kapcsolatuk, vagy a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében - **külön törvényben szabályozott közvetítói eljárás igénybevételére kötelezheti, ha úgy látja, hogy közöttük egyezség létrejöttére esély mutatkozik.** A közvetítói eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják.”

I n d o k l á s

A közvetítói eljárás egyik fontos feladata a bíróságok tehermentesítése. A bíróságok kötelezési joga (javaslattételi joggal szemben) elősegítheti, hogy amennyiben a felek közötti egyezségre esély mutatkozik, a bíróságok mentesüljenek e procedúra alól. A bíróság általi javaslatot ugyanis nem kötelező elfogadni, a bírónak nem kötelessége javasolni. A felek közvetítói *eljárással* kapcsolatos szabad választási lehetősége ebben az esetben ugyan nincs meg, de a közvetítő személyét e szituációban is szabadon megválaszthatják.

Sopron, 2009. június 26.

.....
FIDESZ

.....
MSZP

M5.

Módosító javaslat 2.

X.Y.

Az Országgyűlés Elnöke részére

Helyben

Tisztelt Elnök Asszony!

A Házszabály 94. § (1) bekezdése és a 102.§ (1) bekezdése alapján **A Polgári Törvénykönyvről szóló T/5949. számú** törvényjavaslathoz a következő

m ó d o s í t ó j a v a s a t o t

terjesztem elő:

A törvényjavaslat 7:2. § [A törvény által használt fogalmak értelmezése] 36. pontja a következők szerint módosuljon. A jelenlegi 36. pont jelölése 37. pontra változik, illetve a többi pont is ezek szerint módosul:

A törvény alkalmazásában:

„ 36. Közvetítői eljárás: A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 2. § szerinti eljárás.”

I n d o k l á s

A közvetítői eljárást több helyen nevesíti, illetve annak alkalmazására lehetőséget nyújt a jogszabály, azonban a fogalmat nem tisztázza.

Sopron, 2009. június 26.

.....
FIDESZ

.....
MSZP

M6.

Módosító javaslat 3.

X.Y.

Az Országgyűlés Elnöke részére

Helyben

Tisztelt Elnök Asszony!

A Házszabály 94. § (1) bekezdése és a 102.§ (1) bekezdése alapján az **IRM/IKSZFO/7/2009. Előterjesztés az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvény tervezetéről** szóló törvényjavaslathoz a következő

m ó d o s í t ó j a v a s a t o t

terjesztem elő:

A törvényjavaslat III. fejezete az alábbi 54. §-al egészüljön ki:

„A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 40. § a következő *e*) ponttal egészül ki:

[Felhatalmazást kap a miniszter, hogy rendeletben állapítsa meg]

„ c) a közvetítői eljárás lefolytatásért fizetendő díjjal kapcsolatos költségmentesség és költségkedvezmény mértékét és szabályait, valamint az állam által támogatott közvetítői eljárás költségeinek szabályait”

I n d o k l á s

A Kvt. rendelkezése alapján a mediátor díjazása a közvetítő és a felek közötti szabad megállapodás tárgya, amelynek mértéke elsősorban az ügy jellegétől, bonyolultságától, az eljárás során az egyes közvetítői megbeszélések számától függ. Az eljárás legalacsonyabb összege is sok család, személy vonatkozásában megterhelő lehet. Az állam feladata az, hogy a rászoruló személyek részére egy ingyenes, illetve kedvezményes közvetítői eljárást tegyen lehetővé. A rászoruló feleknek az állam adjon segítséget a közvetítők kiválasztásában, és az ellenszolgáltatás megfizetésének megkönnyítésében. Míg mások a piaci alapon is működő mediátorok közül választhassanak maguknak tetsző, arra alkalmas embert. Az eljárás kötelezővé tétele esetén nem csak az ingyenesség esetleges bevezetése, de a díjak határok közé szorítása is megoldás lehet.

Sopron, 2009. június 26.

.....
FIDESZ

.....
MSZP

M7.

Módosító javaslat 4.

X.Y.

Az Országgyűlés Elnöke részére

Helyben

Tisztelt Elnök Asszony!

A Házszabály 94. § (1) bekezdése és a 102.§ (1) bekezdése alapján az **IRM/IKSZFO/7/2009. Előterjesztés az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvény tervezetéről** szóló törvényjavaslatához a következő

m ó d o s í t ó j a v a s a t o t

terjesztem elő:

A törvényjavaslat III. fejezete az alábbi 37/A §-al egészüljön ki:

„37/A. § (1) A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 2. § az alábbiak szerint módosul:

A közvetítés fogalma

„2. § A közvetítés e törvény alapján lefolytatott olyan sajátos, **összetett, jogi-pszichológiai, formai kötöttségektől mentes** permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, **melyben a felek egy – általuk közösen kiválasztott – semleges, pártatlan, harmadik személy (mediátor) segítségével, a közöttük fennálló konfliktus peren kívüli megoldására törekednek. A közvetítői eljárás lezárásaként - de nem szükségszerű feltételként, - a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó – a felek mindegyikének megfelelő - írásbeli megállapodás (konszenzus) jöhet létre.**”

I n d o k l á s

A közvetítői tevékenység egy összetett jogi, pszichológiai folyamat. A jogtudomány vonatkozásában egy eljárási forma, melynek célja az, hogy a vitában álló felek problémájukat a peres eljáráson kívül rendezzék. Pszichológiai vonatkozást az ad ezen eljárásnak, hogy a mediáció során a konfliktusban álló felek az érzelmeik feldolgozásában is - célzott módon ugyan, de - segítséget kaphatnak. A jelenlegi törvényi meghatározás csak jogi szempontból közelíti meg az eljárást, és meglehetősen megállapodás orientált. A mediáció sikerének nem lehet kizárólagos, egyedüli fokmérője a felek között létrejött sikeres megállapodás.

Sopron, 2009. június 26.

.....
FIDESZ

.....
MSZP

M8.

Módosító javaslat 5.

X.Y.

Az Országgyűlés Elnöke részére

Helyben

Tisztelt Elnök Asszony!

A Hárszabály 94. § (1) bekezdése és a 102.§ (1) bekezdése alapján az **IRM/IKSZFO/7/2009. Előterjesztés az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvény tervezetéről szóló** törvényjavaslathoz a következő

m ó d o s í t ó j a v a s a t o t

terjesztem elő:

A törvényjavaslat III. fejezete az alábbi 37. § az alábbiak szerint módosuljon:

„37. §

(1) A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 5. § (1) bekezdésének *a*) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

[A névjegyzékbe kérelemre fel kell venni azt a természetes személyt, aki]

„*a*) az általa folytatni kívánt közvetítői tevékenységnek megfelelő, szakirányú felsőfokú végzettséggel, vagy felsőfokú közvetítői (mediátori) végzettséggel és a végzettség megszerzésétől számított, annak megfelelő legalább öt éves igazolt szakmai gyakorlattal rendelkezik,”

(2) A Kvt. 5. § (1) bekezdése a következő új *b*) ponttal egészül ki, egyidejűleg a jelenlegi *b*) és *c*) pont jelölése *c*) és *d*) pontra változik:

[A névjegyzékbe kérelemre fel kell venni azt a természetes személyt, aki]

„*b*) igazolja - felsőfokú közvetítői (mediátori) végzettséggel rendelkező kivételével - a minisztérium által elfogadott, legalább 40 órás közvetítői tanfolyam elvégzését,”

I n d o k l á s

A közvetítői tevékenység szakmaiságához elengedhetetlen az, hogy a közvetítő az adott területen megfelelő szakmai gyakorlattal, ismerettel rendelkezzen. A törvénymódosító javaslat még mindig nem tartalmazza azt, hogy a közvetítő a végzettségének megfelelő területen végezhet mediátori tevékenységet. A specializáció folyamatához járulhat hozzá

az, hogy csak egy szakirányú végzettséggel rendelkező közvetítő mediálhasson például egy családi, kereskedelmi, munkajogi konfliktus esetében. A közvetítői névjegyzékbe történő felvétel során a mediátornak lehetősége van megjelölnie azt a szakterületet, amely körben tevékenységét végezni kívánja, de az ehhez szükséges szakirányú végzettség nem előfeltétel. Amennyiben a mediátor nem jelöl meg szakterületet, az azt jelenti, hogy a polgári jogviszonyok összes területén vállalja a közvetítést.

Sopron, 2009. június 26.

.....
FIDESZ

.....
MSZP

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani:

Családomnak, feleségemnek, gyermekeimnek, szüleimnek segítségükért, türelmükért, biztatásukért!

Konzulensemnek, Dr. habil. Bodnár Gabriellának szakmai segítségéért, tanácsaiért, támogatásáért!

A doktori iskola vezetőjének Prof. Dr. Kulcsár Lászlónak szakmai segítségéért!

A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar könyvtáros munkatársainak: Szigethy Magdolnának, Kissné Jáki Gabriellának, Horváth Csabának azért, hogy az internetet megszegyenítő gyorsasággal segítettek a szakirodalom beszerzésében!

Árendás Györgynek a technikai segítségért!

Hallgatóimnak a motivációért!

Mindenkinek, aki segített abban, hogy idáig eljuthattam!

NYILATKOZAT

Alulírott, dr. Varga Szabolcs jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy az **Alternatív konfliktusmegoldási lehetőségek a szervezetek gyakorlatában** című

PhD értekezésem

önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv.* szabályait, valamint a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.¹⁵⁷

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében

a programvezetőt illetve a témavezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-magyarországi Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Sopron, ...

.....
doktorjelölt

---

¹⁵⁷ **1999. ÉVI LXXVI. TV. 34. § (1) A MŰ RÉSZLETÉT – AZ ÁTVEVŐ MŰ JELLEGE ÉS CÉLJA ÁLTAL INDOKOLT TERJEDELEMBEN ÉS AZ EREDETIHEZ HÍVEN – A FORRÁS, VALAMINT AZ OTT MEGJELÖLT SZERZŐ MEGNEVEZÉSÉVEL BÁRKI IDÉZHETI.**

36. § (1) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.